MARTÍ JORDI I FRIGOLA

ALCALDE REPUBLICÀ DE PALAFRUGELL

OLGA PALAHÍ

Coberta

Circa 1934

Martí Jordi i Frigola, alcalde de Palafrugell.

MRJT

MARTÍ JORDI I FRIGOLA

ALCALDE REPUBLICÀ DE PALAFRUGELL

MARTÍ JORDI I FRIGOLA

ALCALDE REPUBLICÀ DE PALAFRUGELL

OLGA PALAHÍ

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

BARCELONA, MAIG DE 2019

A l'Oriol Junqueras,
el professor que em va ensenyar a estimar la història.

«Els homes d'esquerra són els que van a la presó,
damunt d'ells cau tot el pes d'una justícia deficient
que es mostra benèvola amb tots els enemics
de la República [...]*»*[1]
Martí Jordi i Frigola

A la Marta Rovira,
per les lluites compartides.

«Jurament de l'exiliat.
[...] *Enmig del present desolat i tràgic,*
poso la meva esperança en els dies que vindran,
en el dret que triomfarà,
en les llibertats que es restabliran,
en la llengua que persistirà.
No em descoratjo, no renuncio, no deserto.
[...] *Que tots els catalans exiliats facin i compleixin*
el mateix jurament i vindrà el dia que podrem alçar
damunt la recobrada terra de Catalunya
les nostres veus, la nostra bandera
i el nostre ideal.»[2]
Antoni Rovira i Virgili

---

1 Martí JORDI I FRIGOLA. «Plenitud democràtica i consciència moral», *Ara,* 18 d'agost de 1934, p. 1.

2 Antoni ROVIRA I VIRGILI. *Els darrers dies de la Catalunya republicana,* p. 221.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
historia@irla.cat

EDITOR
JOSEP VALL

EQUIP EDITORIAL
JOAN ALMACELLAS
CARME PUJOL

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
SOFIA LOZANO

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

IMPRESSIÓ
GRÀFIQUES CUSCÓ

ISBN
978-84-09-10496-3

DIPÒSIT LEGAL
B-10170-2019

Diputació de Girona

L'obra editada en aquest llibre
va ser la guanyadora de la
Beca d'Estudis Històrics President Irla 2018
convocada per la Fundació Josep Irla
amb el suport de la Diputació de Girona.

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització
escrita dels titulars del copyright, la reproducció
total o parcial d'aquesta obra per qualsevol
procediment i suport, incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjan-
çant lloguer o préstec comercial, la inclusió
total o parcial en bases de dades i la consulta
a través de la xarxa telemàtica o d'internet.
Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses
a les sancions establertes per les lleis.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Palahí i Jordi, Olga 1986- autora

Martí Jordi i Frigola,
alcalde republicà de Palafrugell
Bibliografia. pàgines 224
ISBN 9788409104963
I. Fundació Josep Irla II. Títol
1. Jordi i Frigola, Martí, 1904-1939 2. Alcaldes - Catalunya - Palafrugell - Biografia 3. Republicanisme - Catalunya - Palafrugell - Història - S. XX 4. Palafrugell (Catalunya) - Història - S. XX
929Jordi i Frigola, Martí
329.23(460.23 EmpB Palafrugell)"19"
94(460.23 EmpB Palafrugell)"19"

Sumari

Presentació. Mai és tard per fer justícia **11**
Josep Piferrer

Pròleg. Rescatant fils trencats **13**
Joaquim Nadal i Farreras

MARTÍ JORDI I FRIGOLA,
ALCALDE REPUBLICÀ DE PALAFRUGELL
Olga Palahí

Introducció. Un home valent i compromès **15**

1. La vida a Palafrugell **21**
1.1. Orígens familiars 21
1.2. Un home d'acció 23
1.3. La vena cultural 29
1.4. Teatre i música: el combinat perfecte del «Palafrugell-Cocktail» 31
1.5. La Biblioteca Pública 37

2. República: secretari de l'alcalde Josep Sagrera **41**
2.1. Acció Catalana 41
2.2. Les eleccions municipals de 1931 43
2.3. La proclamació de la República 47
2.4. La campanya per l'Estatut d'Autonomia 51
2.5. El compromís social 55
2.6. En defensa de la indústria surera i del turisme 57
2.7. Les eleccions al Parlament de Catalunya 63
2.8. Dirigent nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya 65
2.9. Eleccions a Corts Republicanes 67

3. Alcalde de Palafrugell **71**
3.1. Les eleccions municipals de 1934 71
3.2. Nou alcalde de Palafrugell 77
3.3. L'obra de govern municipal 79
3.4. Un context polític convuls 83
3.5. Els Fets del Sis d'Octubre i l'exili 87
3.6. Retorn de l'exili i alcalde de nou 95
3.7. Reprenent l'obra de govern 101
3.8. L'esclat de la Guerra Civil 107

4. Comissari de la Generalitat a Girona durant la Guerra Civil **115**

5. Mort al front **125**

6. Perseguit després de mort **131**
6.1. Perseguit per la *Ley de Responsabilidades Políticas* 131
6.2. Perseguit per la *Ley sobre represión de la masonería y del comunismo* 133
6.3. Perseguit per la *Causa General* 135

7. Oblit i recuperació d'una figura històrica **137**

DES DE PALAFRUGELL.
SETANTA-VUIT ARTICLES D'OPINIÓ
Martí Jordi i Frigola 143

Anàlisi crítica. **Un intel·lectual polític amb vocació periodística** **145**
Enric Marín

Fons documentals i gràfics consultats **281**

Fonts orals **283**

Bibliografia **285**

Índex onomàstic **291**

Sant Sebastià de la Guarda, 20 de novembre de 1927
Martí Jordi i Frigola.
AMP

PRESENTACIÓ

Mai és tard per fer justícia

JOSEP PIFERRER
ALCALDE DE PALAFRUGELL

Quaranta anys de dictadura van esborrar, tant de les nostres memòries com de la familiaritat del dia a dia, aquells noms, aquelles persones, que en altres circumstàncies hauríem tingut molt a prop. En Martí Jordi i Frigola és un cas d'aquests. No recordo en els meus anys de criatura haver sentit el seu nom en cap conversa ni haver-lo llegit en una placa, en el rètol d'un carrer o d'una plaça. En canvi sí que eren presents moltes de les persones il·lustres mortes en el bàndol «nacional», com s'anomenava en aquells obscurs temps l'exèrcit comandat pel dictador Franco.

En Martí Jordi i Frigola no solament fou alcalde de Palafrugell a una edat relativament jove —trenta anys— sinó que en aquella edat tenia un excel·lent currículum dins la vida associativa de la vila. La seva fou una dedicació política sorgida del compromís cívic i social. Un exemple del qual tots els servidors públics hauríem de sentir-nos deixebles.

Tot i que en temps democràtics es recuperà el seu nom dins el nomenclàtor de carrers i s'honorà la seva figura col·locant-ne un retrat fotogràfic a la sala de plens, la realitat és que a hores d'ara continua sent un gran desconegut, un personatge difús, per a la majoria de vilatans, perquè ben poca cosa més se n'havia estudiat d'ell fins ara.

Per això és molt d'agrair que, gràcies a la Beca d'Estudis Històrics President Irla, que anualment convoca la Fundació Josep Irla amb la col·laboració de la Diputació de Girona, se'n pugui recuperar el seu llegat.

Cal felicitar a la palafrugellenca Olga Palahí tant per la seva iniciativa d'estudiar un dels nostres veïns més il·lustres, com per la feixuga tasca de cercar en arxius, hemeroteques i fons familiars tota la informació necessària per escriure aquesta obra, amb la qual totes les veïnes i veïns de Palafrugell recuperem per a la nostra història a qui fou un brillant activista cultural, un dinàmic alcalde i un eficient comissari delegat de la Generalitat a Girona. Una prometedora vida que fou estroncada per una maleïda guerra i el record de la qual fou enviat a l'ostracisme per una inqualificable dictadura.

Amb aquest llibre, finalment, la inspiradora obra i la memòria de Martí Jordi i Frigola és rescatada i se li dona llum.

Felicitem-nos-en. Mai és tard per fer justícia.

Perpinyà, 21 de maig de 1935

Un grup de dirigents polítics i sindicals republicans exiliats pels Fets d'Octubre, a Catalunya del Nord, davant del Cafè del Palmarium, a la plaça de Francesc Aragó. D'esquerra a dreta: Martí Jordi i Frigola, Pujol, Miquel Bertran, Juli Colom, Josep Moix i Amadeu Oliva.

MRJT

PRÒLEG

Rescatant fils trencats

JOAQUIM NADAL I FARRERAS
CATEDRÀTIC EMÈRIT DE LA UdG
DIRECTOR DE L'INSTITUT CATALÀ DE RECERCA EN PATRIMONI CULTURAL

L'autora s'endinsa en una recerca de recuperació genealògica que la porta fins a Martí Jordi i Frigola. S'adona de la dimensió del personatge i veu que ha trobat una biografia política d'un destacat dirigent d'ERC. El contacte amb una familiar li permet el rescat de la memòria oral i de fotografies guardades cautelosament durant dècades. La investigació segueix per arxius i diaris i acaba trobant al tipus mig de ciutadà compromès amb els ideals republicans, actiu en el món associatiu, i vinculat a la vida política durant la República i la Guerra Civil. Molts triaren el camí de l'exili per escapar d'una persecució assegurada. En aquest cas la mort al front li escapsà la vida i li impedí l'exili.

Martí Jordi i Frigola, fill d'una família de tapers de Palafrugell, a mesura que creixia s'anava vinculant amb la vida de la vila: el futbol, l'atletisme, el teatre, la música, la premsa, el turisme, l'economia surotapera... la política.

Seduit pel seu mestre Josep Sagrera, el seguí a l'Ajuntament quan fou elegit alcalde de Palafrugell, l'abril de 1931, i esdevingué el seu secretari. Amb aquest mestratge no sorprèn que fos el candidat d'ERC a les municipals de gener de 1934 i que en fos el seu successor com a alcalde.

Les convulsions del bienni negre van vincular Jordi i Frigola al destí de milers de polítics republicans que l'octubre de 1934 seguiren l'exemple de Lluís Companys. Exiliat a França, Algèria i Andorra, tornaria el febrer de 1936, recuperaria l'alcaldia i reprendria el seu compromís fins que el 31 d'agost era nomenat comissari delegat de la Generalitat a Girona, on va deixar una empremta remarcable. Quan va ser l'hora, l'agost de 1938, va deixar el càrrec i es va incorporar al front de guerra on va trobar la mort el 25 de gener de 1939.

El llibre culmina amb un capítol esfereïdor: la persecució de Martí Jordi i Frigola després de mort. El franquisme va ser implacable fins el paroxisme.

La relació dels seus articles, publicats a la premsa local i nacional, completen una eina de recuperació històrica de la memòria democràtica.

El treball que en aquest camp fa la Fundació Josep Irla és una tasca pacient de rescat dels fils trencats per la guerra i que ens cal renuar per recuperar el teixit cívic i el tremp moral del nostre país.

Escric aquest pròleg mentre segueixo per televisió la roda de premsa d'Oriol Junqueras des de la presó de Soto del Real.

Circa 1930
Martí Jordi i Frigola.
MRJT

INTRODUCCIÓ

Un home valent i compromès

L'agradable temperatura de la primavera del 2016 em convidava a passar estones a la terrassa amb l'ordinador, consultant documents per internet, intentant trobar tresors que m'expliquessin més sobre el passat de la meva família i els seus descendents. A casa sempre m'havien comentat que un cosí indirecte de l'avi Jordi havia sigut alcalde de Palafrugell, un home republicà de fortes conviccions, però del que se n'havia perdut el rastre i la memòria a causa de la guerra. Aquell era un tema tabú a casa de l'avi Jordi, que mai me'n va parlar, segurament perquè jo encara era molt jove quan ens va deixar. Per sort, la meva mare sí que em va explicar alguna cosa més de la família Jordi i de com la guerra i el franquisme els va estroncar la vida.

El cognom Jordi sempre m'ha semblat bonic i original, i així m'ho han fet saber tots als qui els he comentat que jo soc també una Jordi. Tot plegat em va fer animar, un cop acabat el meu arbre genealògic directe, a fer una recerca sobre els Jordi de Palafrugell, i trobar finalment la relació de parentiu entre l'alcalde Martí Jordi i Frigola i el meu avi Pancràs Jordi i Vidal.

En anar remenant arxius de baptisme i defunció al jutjat de pau de Palafrugell, finalment vaig poder configurar un esquema dels «Jordi de Palafrugell» i els seus descendents. La primera visita havia de ser l'Arxiu Municipal de Palafrugell, on podria trobar informació no només sobre la seva vida política, sinó també la informació genealògica que el senyor Jordi Cama, col·laborador de l'Arxiu, havia estat aportant al llarg d'anys de feina incesant i impecable.

El segon pas va ser agafar la llista telefònica i buscar els «Jordi» de Palafrugell per demanar-los informació. Després de varies trucades, vaig acabar localitzant la seva neboda, Maria Rosa Jordi i Trilla, una dona de noranta-set anys que em va obrir les portes de casa seva per explicar-me la història del seu oncle Martí Jordi i Frigola.

Com a dona curiosa que sempre té projectes personals al cap, em vaig decidir a buscar i escriure tot allò que pogués conèixer sobre Martí Jordi i Frigola, per tal de poder millorar l'obra genealògica familiar que ja havia iniciat el 2016. Així va ser com a principis de març de 2017 em vaig presentar un dia a la seu de la Fundació Josep Irla de Barcelona. Els volia preguntar si tenien documentació referent a l'alcalde palafrugellenc, i si em podien ajudar més amb la

Encamp, estiu de 1935
Martí Jordi i Frigola,
Juli Colom
i Josep Camós,
alcalde i regidors
de Palafrugell
exiliats a Andorra
pels Fets d'Octubre,
en una bucòlica
i irònica imatge, amb el
Roc del Quer de Pardines
al fons.
MRJT

recerca bibliogràfica. Quina alegria en saber que Martí Jordi i Frigola formava part de la llista de personatges històrics, la memòria del qual volien recuperar. I quina sorpresa la del director executiu Josep Vall quan li vaig comentar que havia pogut localitzar el seu familiar més directe, la Maria Rosa, viva, lúcida, amb records del seu oncle i una petita capsa on guardava un gran tresor: imatges inèdites de Jordi i Frigola.

L'abril de 2018, vaig decidir presentar el meu projecte biogràfic a la Beca d'Estudis Històrics President Irla, que la Fundació Josep Irla convoca anualment amb la col·laboració de la Diputació de Girona. Amb el material que havia anat acumulant, em veia capaç d'escriure una biografia del que havia sigut alcalde del meu poble i que el forçat oblit franquista havia esborrat de la memòria dels palafrugellencs. Tot i el repte que això suposava per a mi, ja que no soc historiadora, em vaig emocionar en saber que el Jurat de la Fundació Josep Irla havia valorat el meu projecte de recerca i m'havia atorgat la Beca d'aquell any.

Uns dies més tard vaig anar a veure la Maria Rosa Jordi i Trilla, que em va atendre amb gran il·lusió de saber que s'escriuria un llibre sobre la vida del seu estimat oncle. Les estones que vaig passar amb ella parlant dels *«temps d'antes»* em van ajudar a fer-me una idea més precisa de com era el nostre personatge.

Martí Jordi i Frigola, nascut el 1904 i fill de tapers, va ser un jove que va estudiar amb el mestre Josep Sagrera, que li va inculcar l'amor per la cultura i també per la política. De ben jove, ja va mostrar ser una persona desperta, curiosa i amb gran empenta tot col·laborant en diversos aspectes de la vida local, com ara amb el Palafrugell Futbol Club, el Club d'Atletisme, la creació de «Palafrugell-Cocktail» —una revista teatral que va tenir un gran seguiment— i el foment per a la creació d'una biblioteca pública. Més tard, també es va involucrar amb l'Associació d'Amics de la Música i l'Associació de Foment del Turisme. Així doncs, portava una vida plenament compromesa amb el desenvolupament cívic, cultural i econòmic de la vila.

Quan era un adolescent va començar a mostrar el seu interès per l'escriptura, i va iniciar-se com a articulista d'esport i política al setmanari *Baix-Empordà*, però a finals dels anys 1930, amb la seva entrada a la política activa, va fundar el setmanari *Ara*, una publicació republicana amb fort impacte a la comarca.

Abans de la proclamació de la República, havia guanyat, a Madrid, unes oposicions de secretari d'ajuntament. Va treballar com a tal a Terrades i Rupià. Durant aquella època va participar en diversos actes polítics en defensa dels treballadors de la terra i els pescadors. Així mateix, també va esdevenir director de la Caixa d'Estalvis de la Generalitat quan aquesta va obrir una sucursal a Palafrugell. Per altra banda, i degut també al seu lligam familiar i a la gran importància que tenia a les comarques gironines, Jordi i Frigola es va vincular molt en la defensa de la indústria surera, esdevenint secretari del Comitè Suro-taper de Catalunya. Durant anys va seguir l'evolució d'aquesta indústria i en va defensar els seus interessos a Catalunya i també a Madrid.

El 1930 seria un dels impulsors i fundadors del Centre Catalanista Republicà de Palafrugell que esdevindria l'agrupació local d'Acció Catalana. Mesos després, però, el nou panorama polític generat amb l'aparició d'ERC, la proclamació de la República i la recuperació de la Generalitat, portà tot aquest grup a desvincular-se d'Acció Catalana i adherir-se a Esquerra. Jordi i Frigola esdevindria un destacat militant del partit hegemònic de la Catalunya republicana, essent elegit membre del seu Comitè Executiu Nacional el 1933. Va fer campanya per l'Estatut d'autonomia amb els seus companys del consistori, i en les eleccions de 1934, liderant la candidatura d'ERC, fou elegit alcalde de Palafrugell. Uns mesos més tard, Jordi i Frigola va imitar el gest de Companys i va proclamar l'Estat Català des del balcó de l'Ajuntament, fets pels quals fou perseguit i va haver d'exiliar-se, primer a Algèria, posteriorment a Catalunya Nord i finalment a Andorra.

La Maria Rosa m'explicava amb certa recança aquests fets. La seva àvia —i mare de Martí Jordi i Frigola— veient el que havia succeït en els Fets d'Octubre, sabia que perseguirien el seu fill per motius ideològics, com a tantes altres personalitats. Per aquest motiu, va decidir cremar a la llar de foc de casa una pila de fotografies i documents d'en Martí, on també hi havia quaderns amb anotacions seves d'articles de premsa, notes i comentaris, cartes amb altres polítics...

Andorra, tardor-hivern de 1935

Martí Jordi Frigola amb Juli Colom durant el seu exili pels pels Fets d'Octubre.

MRJT

La Maria Rosa recorda com la seva àvia ho va llençar tot al foc, per tal que la flama que es propagava pogués salvaguardar més el seu oncle. Per sort però, la Maria Rosa la va convèncer per guardar algunes fotografies que va posar en una petita capseta on va anar incloent aquelles que l'oncle els va enviar des de l'exili.

Abans de les eleccions de 1936, va tornar del seu desterrament i va fer campanya pel Front d'Esquerres, que va obtenir una clara victòria i va permetre que fos restituït com a alcalde de la vila. No obstant, no va ocupar el càrrec durant molt de temps, atès que al setembre va ser nomenat comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a Girona, un càrrec de gran rellevància en aquells moments, ja que havia esclatat la Guerra Civil i hauria de fer front a grans obstacles i reptes polítics.

El maig de 1938, quan van cridar la seva lleva, Jordi i Frigola va presentar la seva dimissió per incorporar-se a l'Exèrcit Popular. S'incorpora a finals d'agost, com a comissari polític de la 177 brigada, que va operar als Prepirineus. Cinc mesos després de la seva arribada al front de guerra, va ser ferit de mort per un obús en algun indret encara per determinar, entre Calaf i Manresa. També és un misteri, a hores d'ara, el lloc on fou enterrat.

Mort i tot, amb la victòria franquista, les autoritats judicials li van obrir tres expedients: un per la *Ley de Responsabilidades Políticas*, un altre per la *Ley para la Represión de la Masoneria y el Comunismo*, i finalment també el van incloure en la *Causa General instruida por el Ministerio Fiscal sobre la dominación roja en España,* pels fets succeïts a Palafrugell durant l'etapa republicana.

«Hi haurà homes com cal, per retornar-nos la bona memòria de Martí Jordi i Frigola?»[1] Així finalitzava Francesc Ferrer i Gironès un article d'homenatge a la seva memòria i, a través d'ell, a totes aquelles persones que durant la República van tenir un paper polític rellevant. Com a dona que escriu el seu primer llibre, espero que els lectors trobin una resposta afirmativa a la pregunta de l'enyorat polític i activista cultural gironí.

Aquest llibre és la biografia d'un palafrugellenc esborrat del passat per un oblit imposat. Crec fermament amb la necessitat de recuperar la memòria històrica, d'explicar aquelles històries que encara semblen tabú a casa nostra, de saber-ne la veritat i aprendre'n les lliçons necessàries per al futur.

Totes les hores de recerca entusiasta per a realitzar aquesta biografia, no haurien sigut possibles sense el suport i ànims de molta gent. Primerament el suport del meu marit Jordi Puig, que s'ha mostrat pacient mentre jo passava hores —sovint atabalada— escrivint davant l'ordinador; així com la meva família sense els quals segurament no m'hauria atrevit a realitzar aquesta tasca. Per altra banda, soc plenament conscient que aquest llibre no hauria sigut possible tampoc sense el suport de la Fundació Josep Irla, que em va oferir el seu ajut i confiança de bon principi, per a dur a terme una investigació que vaig iniciar a nivell estrictament personal i familiar. Com també he d'agraïr: les indicacions de l'historiador Pere Bosch, membre del Jurat que atorgà la Beca; la professionalitat i amabilitat de Conxa Saurí, Paqui Téllez, Xavier Pareras i Pilar Campos de l'Arxiu Municipal de Palafrugell; i l'ajut a la identificació de fotografies d'Eric Forcada, de Perpinyà i d'Àngels Mach i Jordi Iranzo, de la Societat Andorrana de Ciències.

Aquesta biografia tampoc hauria pogut veure la llum sense les hores de conversa amb Maria Rosa Jordi i Trilla, que més enllà de fer-me sentir com a casa dels avis, em va traslladar de forma íntima i clara els records de la seva infantesa i del seu oncle Martí, observant juntes velles fotografies que havien quedat en la foscor del fons d'un armari.

Moltes gràcies a totes i a tots per fer possible aquesta biografia, que pretén ser un homenatge a un home valent i compromès que va lluitar per les seves conviccions fins a les últimes conseqüències, així com un agraïment a tots els que van viure aquells anys, esperançadors i dramàtics, de la nostra història.

Espero que la figura de Martí Jordi i Frigola sigui font d'inspiració per a les generacions presents i futures, quant a la defensa de les conviccions personals i la lluita per la justícia social i la llibertat nacional de Catalunya.

1 Francesc FERRER I GIRONÈS. «Martí Jordi i Frigola», *Punt Diari,* 19 d'agost de 1981, p. 15.

Palafrugell, circa 1916
Martí Jordi i Frigola
en la fotografia
de record de la
primera comunió.
L. CASANOVAS / MRJT

La vida a Palafrugell

1

1.1. Orígens familiars

Una investigació genealògica completa ens permet afirmar que Martí Jordi i Frigola provenia dels Jordi de Palafrugell, on hi havia personatges i famílies importants. El rebesavi de Martí Jordi i Frigola, Martí Jordi i Cols, es va casar amb Teresa Frigola i Feliu que provenia d'una família il·lustre, perquè al seu pare se li havia concedit el Privilegi de Cavaller del Principat de Catalunya i del Cingle militar, el 8 d'abril de 1777.

Actualment, totes les famílies amb cognom Jordi de Palafrugell provenen del seu ascendent més llunyà, la parella formada per Cristòfol Jordi i Margarida Prats, nascuts a principis del segle XVIII a Palafrugell, i aquesta família prové alhora de Don Josep Mateu de Jordi de Portal, que va obtenir el *«Real Privilegio de Ciudadano honrado de Barcelona para si, sus hijos y descendientes, con fecha en El Pardo, a quinze de enero de 1745»*.[2]

La matinada del 4 de gener de 1904, a la casa familiar situada al carrer Palamós de Palafrugell naixia Martí Jordi i Frigola. Era el darrer fill del matrimoni de Martí Jordi i Noguer i Maria Frigola i Bofill que ja havien tingut tres fills: Rosa (1891-1897); Maria (1891-1900) i Joan (1893-1927). En Martí només creixeria acompanyat del seu germà Joan, ja que les germanes havien traspassat quan encara eren unes nenes.

La mare d'en Martí, tal com era habitual en aquella època, s'ocupava de tenir cura de la família i dur a terme les tasques de la llar. El pare, era taponer de professió i tenia una empresa surera de caire familiar que ja havia iniciat el seu pare, Joan Jordi i Miquel. Estava situada als baixos del carrer de la Concòrdia en una propietat dels hereus del senyor Bonany i que la família tenia llogada. El seu pare gestionava l'empresa juntament amb el seu germà Josep, que estava casat amb la filla de l'indià begurenc Vicenç Ferrer i Bataller. Un altre dels germans —i tiet d'en Martí Jordi i Frigola— havia marxat a viure a Amèrica quan era jove.

---

2 RAH. «Notas de D. Felix de Rújula». Protocolada la minuta H.71, folis 131-136, segell número 957. Arxiu 2.369, foli 156 revers.

Palafrugell, 1921
Martí Jordi i Frigola
amb dos amics de joventut.
MRJT

Tot i la tradició familiar en la indústria surera, Jordi i Frigola no es dedicà mai professionalment a aquest sector, com sí ho va fer el seu germà Joan. Martí, però, s'involucrà des de ben jove en la defensa dels interessos de tota aquesta indústria tan important econòmicament per a bona part de les comarques gironines.

Una matinada de novembre de 1922, es va declarar un incendi als baixos de l'empresa surera dels germans Jordi i Noguer. El foc es va propagar ràpidament fins al primer pis on hi havia el magatzem de taps, va cremar totes les mercaderies i va ocasionar unes pèrdues valorades en 30.000 pessetes. L'incendi va representar una dura sotragada per a la família.

Uns anys més tard, el gener de 1927 tornaven a rebre un cop fort amb la mort del germà d'en Martí. als 34 anys. Joan vivia amb la seva família a Càceres, on havia anat a treballar per l'empresa catalana Manufacturas de Corcho SA. En morir, la seva dona Susanna Trilla i la seva filla Maria Rosa Jordi i Trilla van tornar a Palafrugell. Des de llavors, la neboda d'en Martí, la Maria Rosa, passava moltes estones amb el seu oncle i l'acompanyava sempre que podia a veure partits de futbol i a alguns actes i conferències. També, quan va ser designat comissari delegat de la Generalitat, l'anava a visitar sovint a Girona.

Palafrugell, 1921
Susanna Trilla i la seva filla, Maria Rosa Jordi i Trilla, cunyada i neboda de Martí Jordi i Frigola.
MRJT

1.2. Un home d'acció

En Martí va estudiar fins als catorze anys a l'Academia Palafrugellense que dirigia el mestre Josep Sagrera des d'octubre de 1913, de qui va aprendre l'amor per la cultura i més endavant per la política. L'acadèmia era una escola privada de primària de quatre graus, on tots els mestres tenien títol universitari. Va ser clausurada mig any durant la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera, però Josep Sagrera va aconseguir reobrir-la novament, i va operar com a centre educatiu referent fins a la Guerra Civil.

El 1920, Martí Jordi i Frigola i el seu amic Joan Rodríguez i Joanola, ambdós amb setze anys, començaren a treballar d'escrivents a l'Ajuntament de Palafrugell. Dos anys més tard el seu amic passà a ser escrivent de secretaria, mentre que Jordi i Frigola as-

Sant Feliu de Guíxols, 23 de setembre de 1923
El FC Palafrugell va vèncer la US Figueres, per 3 a 2,
en el partit d'inauguració del nou camp de futbol del Guíxols Sport.
Dempeus: Esparragó, Xicoira, Pons I, Nicolau, Mas, Miquel i Arlà.
Ajupits: Cabanes, Castelló, Bisbe i Ballell.
AMP - FONS FC PALAFRUGELL

cendia a oficial de secretaria. En Martí desenvoluparia la seva carrera de funcionari guanyant, tres anys més tard, unes oposicions a Madrid que el portarien a treballar als ajuntaments de Terrades i de Rupià.

El 1925 la seva lleva seria cridada a files per a fer el servei militar, però en Martí so·licità una pròrroga —que anà ampliant fins el 1929— que li fou concedida en virtut de *«ser sostén único de familia por mantener a su padre sexagenario y pobre»*.[3]

En Martí i el mestre Sagrera acabarien units per molt més que la seva etapa professor-alumne. Van desenvolupar una sentida amistat que amb els anys els portaria a compartir diversos projectes vitals. El 1922, la nova candidatura del mestre Sagrera a les eleccions municipals —ja havia sigut candidat el 1915— va despertar l'interès per la política d'en Martí.

De ben jove, Martí Jordi i Frigola va demostrar ser un adolescent despert, curiós, amb gran empenta i un cul inquiet. Era un jove tossut, que solia anar amb boina i fumant pipa. Tenia diverses aficions, li agradava aprendre i involucrar-se en la vida social palafrugellenca, participar en actes, fomentar la cultura i l'esport. Per aquest motiu, va ser present en l'organització de cavalcades, va promoure l'Associació d'Amics de la Música, l'Associació de Foment del Turisme, va participar en mítings i actes en defensa dels pescadors, dels interessos de la indústria surera... Al llarg dels anys va participar en nombroses iniciatives culturals, esportives, musicals, turístiques, associatives i sindicals que el van dur a conèixer molta gent interessant però també a ser conegut a la vila. No passava desapercebut. A Martí Jordi i Frigola molta gent de Palafrugell l'anomenava «Martinet». Era un noi educat i molt extrovertit. L'escriptor Agustí Cabruja —que durant la Guerra Civil, en seria el seu secretari particular, a la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona— n'evocava així la seva figura: *«Quan en Martí Jordi Frigola era un vailet, o anava a estudi, a Palafrugell ja atreia ulls i captivava cors. Feia de bon veure»*.[4]

Una de les primeres activitats en què es va involucrar en Jordi i Frigola va ser el futbol. El 1911, quan era una criatura, es va constituir l'Ateneu Palafrugellenc Foot-ball Club, i s'inicia la pràctica d'aquest esport a la vila. Tot i comptar amb l'ajuda i suport del periodista esportiu Josep Ganiguer, el futbol no va tenir una gran acollida i durant una època fins i tot va desaparèixer. No va ser fins a l'abril de 1920 que amb la creació del Futbol Club Palafrugell, el nou esport va arrelar despertant-ne l'afició. Des del Centre Fraternal es contribuïa amb una aportació econòmica anual al FC Palafrugell, que ja s'havia inscrit a la Federació Catalana i competia en el torneig provincial.

L'agost de 1923, amb tan sols dinou anys, Martí Jordi i Frigola va ser elegit subsecretari de la nova junta del FC Palafrugell. Aquest càrrec canvià la seva joventut, ja que podia posar el seu granet de sorra per tal que el club creixés i es fes més important a nivell gironí. El setembre del 1925, en les següents eleccions a junta directiva, en Jordi i Frigola va adquirir més responsabilitats assumint el càrrec de secretari.

En aquells moments encara hi havia certes reticències entre alguns vilatans i el futbol, donat que algunes persones consideraven que la pràctica de l'esport perjudicava l'assistència a actes culturals, i en Martí, per tal de despertar interès i remoure consciències, ho desmentia fermament. Aprofitava la seva nova faceta periodística, tot escrivint al setmanari *Baix-Empordà* articles per defensar l'esport:

> «[...] *l'esport és, per sobre de tot, salut i vigor físic i això és la clau de l'optimisme, el que convida a trobar gust en viure i dóna una marcada inclinació al bé i a la bellesa. Que es riguin d'això aquells que fills d'altres èpoques i amarats de les idees decadents del vuicents, no volen o no poden compendre la bellesa i la utilitat dels esports. Nosaltres tenim el ple convenciment de què l'esport no està renyit amb cap de les altres activitats humanes i que no és obstacle per a les manifestacions de l'esperit, abans al contrari en molts casos pot servir per ajudar-les.*»[5]

3 AMP. Fons Ajuntament de Palafrugell. Allistament, talla i reconeixement. «Reemplazo del año 1925. Clasificación del mozo Martí Jordi Frigola», 15 de març de 1925.

4 Agustí CABRUJA. *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República. (Anècdotes i records),* p. 107.

5 Martí JORDI I FRIGOLA. «L'esport en el viure Palafrugellenc», *Baix-Empordà,* 24 de novembre de 1927, p. 1.

Alt Empordà, 13 de setembre de 1928
La capçalera de la cursa, amb Miquel Mucio, Marià Cañardo i Juli Borràs, poc després de l'inici de la cinquena etapa de la 10a Volta Ciclista a Catalunya, entre Figueres i Palafrugell.
BERT I CLARET / ANC

A finals de 1926 havia començat a escriure cròniques futbolístiques sota el pseudònim de «soccer», l'anglicisme que utilitzava per referir-se al futbol. Feia servir la seva vena periodística per a introduir l'esport al caràcter palafrugellenc i animar els vilatans a gaudir-ne. Li semblava trist i decebedor que després de quatre anys de pràctica regular de futbol al municipi, el públic encara no es posava a to.

Amb el pas dels anys en Martí va poder veure com el FC Palafrugell millorava el seu joc fins a destacar com un dels millors equips del futbol català. A la temporada 1932-1933 assolí la tercera posició al Campionat de Catalunya de Futbol, darrere el FC Barcelona i el RCD Espanyol. Sempre que podia anava a veure els partits de l'equip, acompanyat de la seva neboda Rosa Maria que, òrfena de pare, tenia un vincle molt estret amb el seu oncle de qui va aprendre a estimar aquest esport. Els dos eren seguidors també del FC Barcelona.

Després de l'últim i decisiu partit de la temporada 1925-26, que el FC Palafrugell va perdre, Jordi i Frigola feu un discurs en que intentà rebaixar el desànim de la derrota, després d'una llarga temporada de victòries:

> *«Seria infantil negar que altres factors de més o menys importància han contribuït a portar la desconfiança en el nostre equip. El professionalisme, amenaça constant pels clubs que practiquen el futbol en la seva forma més enlairada, ço es com esport, sens dubte, hi ha influït quelcom. Però, més que res, el mal ha sigut motivat pel descoratjament... Precisament per que el mal és aquest, el remei no es gaire complicat. Una sola paraula, pronunciada amb fermesa i decisió, pot servir per a reprendre el camí ascendent del nostre futbol. Diguem: prou! i s'hauran acabat les tardes grises i els partits desgraciats. Tenim gairebé els mateixos jugadors de l'any passat, tenim a més la florida d'un bell estol de joves esperances, som tots els mateixos, jugadors plens de voluntat i socis entusiastes. Si amb això dos mesos enrere érem respectats entre tots els clubs de Catalunya, no hi ha res que ens impedeixi tornar allà on érem i des d'allà continuar sempre avant...»*[6]

Sis anys més tard, l'octubre de 1928, Jordi i Frigola va deixar el seu càrrec de secretari però es va mantenir com a vocal de la nova junta. Estava immers en altres projectes esportius. El 1925 havia sigut fundador de la Secció d'Atletisme del FC Palafrugell, que amb els anys havia esdevingut un club independent, el Centre d'Esports i d'Esbarjo de Palafrugell, del qual n'era vicepresident des de l'abril de 1928.

Per altra banda, l'agost del 1928, en Martí va formar part de la reunió de representants de les societats esportives i recreatives palafrugellenques per a tractar sobre la «10a Volta a Catalunya», la reconeguda competició ciclista que passaria per la vila. El 13 de setembre seria el final de la cinquena etapa, «Figueres-Palafrugell», i l'endemà l'inici de la sisena, «Palafrugell-Banyoles». La reunió tractà sobre l'organització de la cursa i alhora, de la recaptació de donatius per fer front als seus costos. En Martí considerava aquell esdeveniment com una bona oportunitat per al municipi i la comarca, tant a nivell turístic com per a conscienciar sobre la pràctica de l'esport.

En l'organització d'aquest esdeveniment ciclista, també hi va participar el Comitè de Turisme, que havia sigut creat per l'alcalde Josep Bertran, i del qual Martí Jordi i Frigola n'era membre. S'havia creat davant la creixent importància turística de la comarca, ja que la Costa Brava s'estava convertit en tota una zona de referència, sobretot de gent amb alta capacitat econòmica i era una de les primeres zones de l'Estat espanyol que rebien un turisme d'alt poder adquisitiu, amb la visita de diplomàtics, actors, actrius i esportistes d'elit. Una de les primeres actuacions del Comitè va ser crear una oficina d'informació instal·lada a l'Ajuntament per tal de procurar totes les facilitats als estiuejants.

El 1929 la «11a Volta a Catalunya» tornaria a passar per la població. El 13 de setembre seria el final de la cinquena etapa, «Puigcerdà-Palafrugell», i l'endemà l'inici de la sisena, «Palafrugell-Gironella». Martí Jordi i Frigola formaria part del Comitè d'etapa, que presidia l'alcalde Josep Bertran.[7]

6 Evarist PUIG. *Cent anys de futbol a Palafrugell,* p. 54.

7 «Els comitès d'etapa a Palafrugell», *La Veu de Catalunya,* 12 de setembre de 1929, p. 6.

Palafrugell, 1931

El mestre Josep Sagrera envoltat dels seus alumnes de l'Academia Palafrugellense del curs 1930-1931.

AMP - COL·LECCIÓ MARIA LLUÏSA SAGRERA

1.3. La vena cultural

A finals dels anys 1920 Palafrugell vivia un moment cultural molt ric. Val a dir que el nivell d'alfabetització era força elevat, com ho demostra el fet que, el març de 1925, quan amb vint-i-un anys en Martí va ser cridat a files, amb seixanta-un companys més, tots sabien llegir i escriure.

En aquest context de revifada cultural, començaven a aparèixer molts escriptors, entre els que destacava clarament Josep Pla, però també Joan Granés, el periodista Fermí Vergés, Àngel Ferran, Josep Martí i entre ells, Martí Jordi i Frigola, un jove compromès amb la cultura. També apareixien artistes plàstics joves com Lluís Medir, Moisès Genover, Joan Guitart; i músics com Josep Cantó, Enric Padrós i Carles Pinedo. El poble era tot un pol cultural i educatiu. L'auge dels casinos i dels ateneus facilità el naixement de moltíssimes publicacions, tant de tipus cultural i social, com de caire polític. Una de les publicacions més destacables va ser el setmanari *Baix-Empordà,* fundat el 1909, que presentava una alta qualitat en els escrits, i tot i tractar temes diversos, se centrava especialment en la política local, catalana i estatal. Defensaven fermament la indústria surera de la comarca —el seu propietari era l'industrial surer Joan Miquel Avellí— i també dedicaven un bon espai a la crítica teatral i als esdeveniments esportius.

El jove Jordi i Frigola havia escrit breus proses i poemes als setmanaris *Costa Brava,* de l'Escala, i *Marinada,* de Palamós. La primera col·laboració en premsa va ser el 31 de maig de 1920, quan amb setze anys va publicar a *Costa Brava* un escrit de caire poètic titulat «Maig florit», on parlava de la joventut ansiosa d'amor que, com la primavera florida i càlida, animava els anhels apassionats dels adolescents:

> *«Oh divi Maig! Oh dolça Primavera! L'Amor somriu, la Vida es veu clara... Jo miro a l'Amor i fito a la Vida e interrogo a mon far guiador, com pregunta a son cor tothom que te sed y vol beure en la font de la ditxa? Si'l Maig em porta aigua fecondante, olors de roses, canturies de rossinyols i caderneres, alegria en el cor jove, ansies d'amor podrà ésser tant despiadat que no hem porti un ànima femenina germana de la meva per juntar-les i elevar-les en dolç idil·li d'amor?»*[8]

El novembre d'aquell any, Martí va tornar a escriure a *Costa Brava,* aquest cop però un poema titulat «Mon amor» on descrivia la càlida passió estiuenca que havia viscut i encara recordava:

> *«Potser n'era somni, potser realitat,*
> *la gentil donzella que's posà en ma via*
> *que ara em té encisat*
> *i pres de follia.*
> *Potser n'era somni, potser realitat,*
> *però sigui matèria o sols fantasia*
> *te mon cor robat*
> *ja des d'aquell dia.*
> *Ja des d'aquell dia de la tardor trista;*
> *puix malgrat ja mai més haver-la vista,*
> *sa imatge bella*
> *que extasiat, llavors vaig contemplar*
> *de mon cor trist no s'ha pogut borrar*
> *la vida es d'ella!»*[9]

Amb la seva vinculació activa en la política local tant com a secretari personal de Josep Sagrera —president de la Delegació local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, de la qual Martí Jordi i Frigola també n'era, des del 1922, vocal de la Junta—, com a través de la seva vinculació al projecte de l'Escola d'Arts i Indústries, Escola d'Idiomes i Biblioteca Pública, en Martí també va començar a escriure articles d'opinió al setmanari *Baix-Empordà,* on ja publicaven escriptors palafrugellencs de renom com Josep Pla, Josep Ferrer, Bonaventura Sabater o Josep Ganiguer; i joves periodistes com Fermí Vergés o Josep Guilló.

Era un home d'acció i utilitzava la paraula escrita per a manifestar les seves propostes polítiques i associatives locals de forma clara. Solia escriure articles

8 Martí JORDI I FRIGOLA. «Maig florit», *Costa Brava,* 31 de maig de 1920, p. 2.

9 Martí JORDI I FRIGOLA. «Mon amor», *Costa Brava,* 30 de novembre de 1920, p. 6.

Llafranc, circa 1925

Martí Jordi i Frigola amb uns amics a la platja.

MRJT

llargs, ja que necessitava expressar tot el que sentia. Aquesta és l'anàlisi de la seva tasca periodística que n'ha fet Xavier Xargay:

> *«Martí Jordi* [...] *duia a terme una tasca de política local, d'associacionisme ciutadà, i rellançava, justificava i explicava les seves propostes des del setmanari. Martí Jordi no pretenia, doncs, ornar-se amb falses vestimentes literàries, ni passar per intel·lectual o artista, sinó, simplement exposar la seva opinió.*
>
> *Aquesta honestedat expositiva es nota en el seu estil: clar, concís, sense gaires frases gratuïtes, arraconava els artificis retòrics i els components pretesament artístics. Els seus articles són unes exposicions ideològiques ben estructurades, a vegades, és clar, seguint les pautes del partit, sempre, però, aplicant-les al cas concret de la vila. No sol tirar pel brot gros, sinó que se li nota un gust pel matís, per l'intent de definir les zones grises de la seva i d'altres opinions. No sol caure en la demagògia ni en l'insult descarnat; les polèmiques —i en va tenir, sobretot amb el seu bon amic Ganiguer, primer mentor dels seus passos periodístics— podien ser apassionades i l'argumentació tallant, d'una ironia d'estilet, sagnant però sempre esforçant-se per mantenir-se en el pla ideològic, mai en el personal.»*[10]

El novembre de 1928 va escriure un article a *Baix-Empordà* homenatjant la tasca de Pompeu Fabra per a dotar la llengua catalana d'unes bones normes gramàtiques a partir d'un treball constant i pacient. Jordi i Frigola considerava que els empordanesos havien de mostrar una doble gratitud a Pompeu Fabra, atès que havia eliminat els barbarismes i els hi havia donat en gran part la raó: segons ell, per motius geogràfics havien conservat força bé la puresa i bellesa de la llengua catalana.[11]

Més endavant, Jordi i Frigola va començar a escriure articles de caire polític sobre la llibertat de Catalunya i els problemes de la classe obrera, que serien ja per sempre més els seus temes predilectes en la premsa amb què va col·laborar sobretot a partir de 1931: *Ara,* el *«setmanari catalanista republicà»* de Palafrugell, però també a *Acció Ciutadana* i *L'Autonomista* de Girona i a *L'Opinió* i *Mirador* de Barcelona.

Al créixer de la mà del mestre Sagrera, en Martí creia fermament que la cultura era un element fonamental en el desenvolupament de la ciutadania, i per aquest motiu s'involucrà en projectes com la revista musical «Palafrugell-Cocktail» o la creació de la Biblioteca Pública de Palafrugell.

1.4. Teatre i música: el combinat perfecte del «Palafrugell-Cocktail»

Envoltats dels intel·lectuals de la vila al Cafè del Pallot, un lloc estrafolari i pintoresc situat al centre de la vila, en Martí conegut com a «Martinet» i en Josep Ganiguer, conegut com a «Saltamontes», van crear el que anomenaren «Palafrugell-Cocktail». Era una revista musical, teatral i humorística sobre els costums palafrugellencs. El pianista del cinema del Centre Fraternal, el mestre Carles Pinedo, els va ajudar composant-ne la música. Els decorats van ser dissenyats per Lluís Medir, director i professor de l'Escola d'Arts i Oficis de Palafrugell, amb la col·laboració de joves pintors del poble com Joaquim Esteve i l'ebenista Ramir Bruguera.

«Palafrugell-Cocktail» es va estrenar al Centre Fraternal la tarda de l'1 de novembre de 1927. La revista es conformava de dos actes, nou quadres i diversos números intermedis; i que va ser interpretada per una orquestra de dos violins, dos cornetines, clarinet, flauta, violoncel, contrabaix, fiscorn, caixa i bateria. Tenia un caire molt local i per aquest motiu era molt difícil traslladar-la a altres teatres de la zona, així com difícil d'entendre i seguir pels turistes i forasters.

Uns dies abans de l'estrena els autors es van trobar a Cal Pallot amb el periodista Jaume Fina, de *Baix-Empordà.* En aquella entrevista, els joves dramaturgs van definir aquella obra com *«una nota de color enquadrada a Palafrugell»,* que va sorgir d'una conversa entre amics i es va poder tirar endavant amb la col·laboració

10 Xavier XARGAY. *Escriptors a Palafrugell, o ruta planera per les seves vides, obres i miracles, de 1880 a 1936,* p. 142.

11 Martí JORDI I FRIGOLA. «Un homenatge ben merescut», *Baix-Empordà,* 29 de novembre de 1928, p. 1.

1927

Partitura d'una de les peces de «Palafrugell-Cocktail».

AMP - COL·LECCIÓ CARLES PINEDO PÉREZ

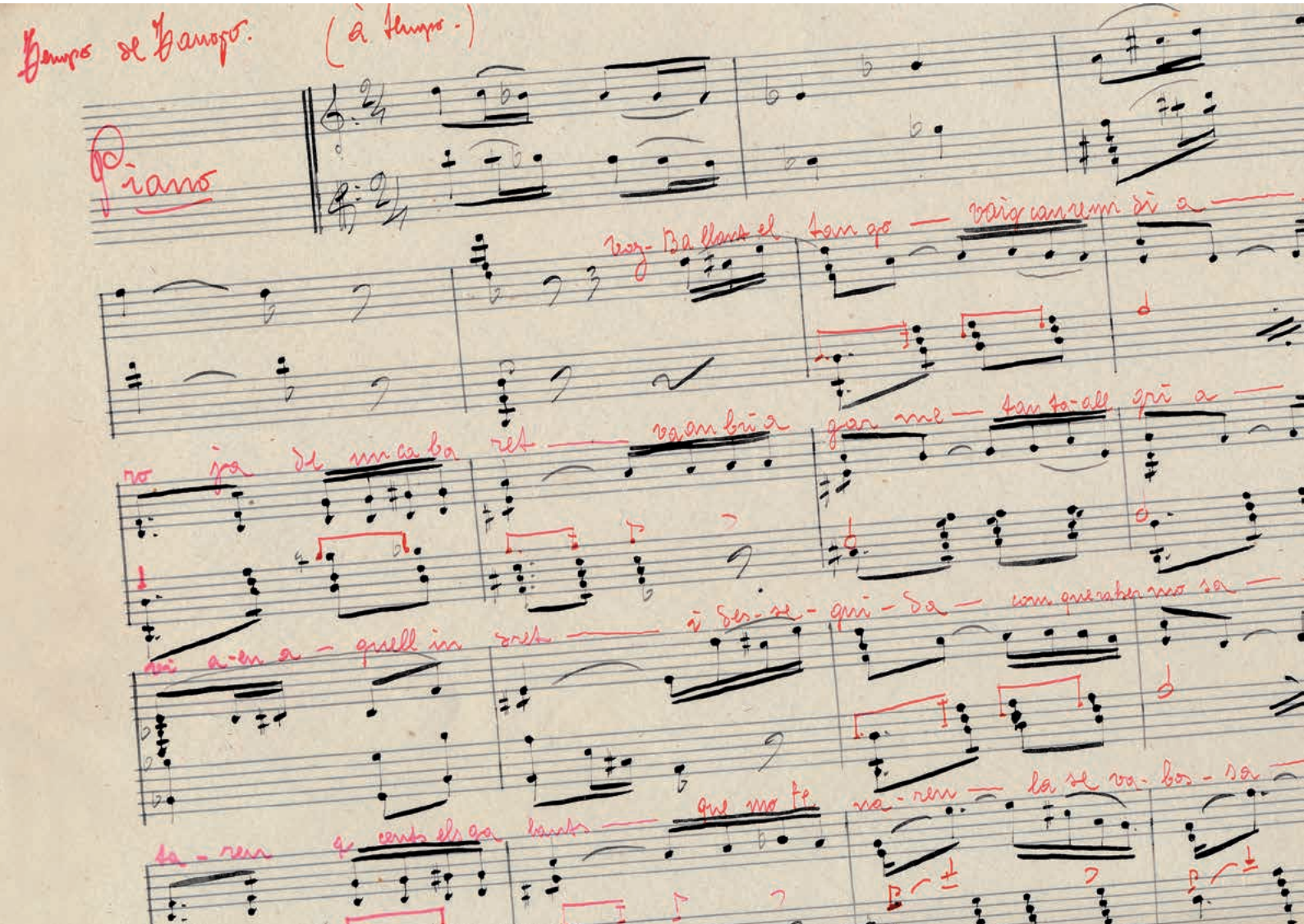

immediata de la gent de la Previsió Obrera de la qual en Martí era soci des del març de 1925:

«—Jordi, Ganiguer, contesteu si us plau quatre preguntes sobre la Revista: "Palafrugell-Cocktail" es pot dir que és un estudi de caràcter, o bé una exposició de les nostres tares i qualitats o simplement una nota de color enquadrada en la nostra vila?

—Més aviat pot dir-se que és això darrer... una nota de color enquadrada a Palafrugell, amb una mica de dibuix de tot lo nostre, agafant alguns aspectes típics, treballat tot amb elements frívols que puguin ésser del gust de tot el públic.

—.....?

—Nascuda la idea en un moment de conversa entre nosaltres i el company Pinedo, decidírem posar-la a la pràctica, no poguent-se dir que s'ens hagi presentat cap gran obstacle. Els elements de la "Previsió Obrera" ens presentaren tot seguit llur valuosa cooperació i estan treballant amb gran entusiasme per acabar de portar a bon terme aquesta obra de tots. Per altra part, Lluis Medir accedí immediatament a dirigir i orientar la decoració, un altre aspecte importantíssim de la Revista. Arreu havem trobat facilitats i encoratjament; estem molt contents de la bona acullida que ha tingut l'anunci de la representació de la Revista en el públic palafrugellenc i desitgem de tot cor que no quedi defraudat al veure la nostra modesta obra.

—.....?

—Presentem gran nombre de quadres del Palafrugell antic i modern. Les escenes es situen a Sant Sebastiá, Montrás, Plaça Nova, al Club 3x4, a câl Pallot, Pont d'en Casaca, etc... el quadre de D. Romuald Vidal es presenta a "Pineda d'en Marqués".

—.....?

Els companys de la "Previsió" demanaren aquest quadre al Sr. Romuald Vidal, en homenatge a la seva personalitat literària i que considerem es té ben merescut.

—.....?

Tal volta no coincidim ben bé: entre son treball i el nostre, hi trobaran diferències d'apreciació i colorit. Nosaltres tot ho volem veure de colors brillants, alegres, rosa, verd. El Sr. Vidal ha fet servir molt el color gris... Literariament el Sr. Vidal és tot una valor i, per tant, la seva obra en aquest aspecte és irreprotxable.

***

[...]

—[Lluís Medir] *Una sola cosa tinc obligació de fer constar, i és el meu elogi a l'estol d'ajudants que s'han prestat desinteressadament a col·laborar en la meva tasca, uns enganxant paper, altres pintant les ampliacions, o dibuixant, que representa una feina enorme, a la qual es deurà una bona part de l'èxit, per lo demés és el públic qui té la paraula.*

Palafrugell - Cocktail

Revista de costums palafrugellencs,
en 2 actes i 9 quadres i diversos números intermedis,
original de
Josep Ganiguer i Ros i Martí Jordi i Frigola,
amb música del mestre
Carles Pinedo Garcia

Estrenada en el «Teatre del Centre Fraternal» de Palafrugell, la tarda del dia 1.er de Novembre de 1927.

30 cènts.

Imp. Palé, Palafrugell.

1927
Programa de mà
de «Palafrugell-Cocktail»,
un espectacle teatral i musical
qualificat pels seus autors com a
«revista de costums palafrugellencs».
AMP - COL·LECCIÓ CARLES PINEDO PÉREZ

1927

Decorat de la plaça Nova amb la reconeixible façana del Centre Fraternal, pintat per Lluís Medir, per a «Palafrugell-Cocktail».

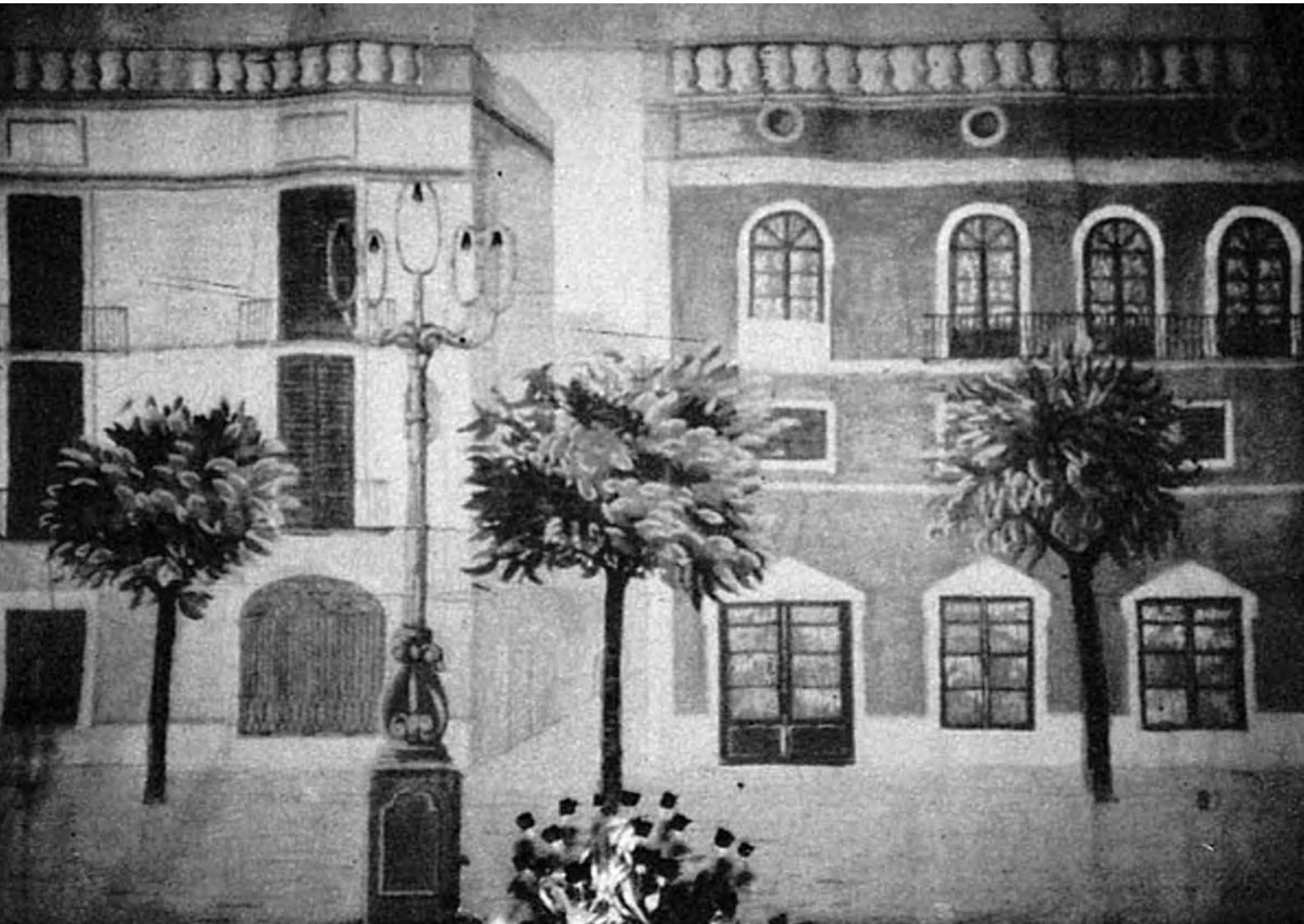

***

[...]

—[Carles Pinedo] *Sí, bastanta música, charlestons, tangos, valsos, una sardana i altres cosetes.*

—.....?

Ens adaptem perfectament i ha estat un treball relativament fàcil harmonitzar la lletra dels cantables.

—.....?

Prefereixo la sardana i també la música del quadre plàstic "Palafrugell de nit".

—.....?

Tots estan treballant amb una gran voluntat que, afegida a les bones qualitats que ja compten per l'escena, els valdrà segurament l'aplaudiment del públic.

—.....?

Tots són prou coneguts per les anteriors vetllades de la "Previsió Obrera", però tinc de fer especial menció de la senyoreta Lluïsa Morató que semblarà una veritable "star" de Revista.

—.....?

El chor són gent bregada en el cant, el seu èxit és indubtable, tots formen part de la secció choral de la "Previsió" i ja són coneguts. La senyoreta Dolors Fontfreda posseeix una veu magnífica i obtindrà també, indubtablement, un bon triomf personal.

—.....?

Hem fet els possibles perquè resulti un èxit, el tó alegre de tots els quadres, amb colorit brillant, una música frívola, que entrarà a tothom, uns artistes que compten amb la simpatia del públic, com així s'els ha demostrat en altres ocasions, tot ens fa somniar en un èxit.»[12]

Els dos autors, Ganiguer i Jordi i Frigola, no tenien intenció de crear cap obra literària d'alta volada, ni fer-ne cap ostentació, sinó realitzar un tribut d'amor a la vila estimada, destacant virtuts i defectes de la seva gent. Estaven molt contents de l'entusiasme que van trobar al seu entorn per tirar endavant el projecte i esperaven no defraudar el públic. Ells mateixos explicaven:

«A l'escriure, "Palafrugell-Cocktail", obreta que, a senyalar-la d'alguna manera, li hem posat el qualificatiu de revista, hem cercat solament l'esplai, aquest esplai tan dolç i tan intensament sentit, que proporciona el tractar de coses agradables i volgudes. Glosar temes palafrugellencs, assumptes d'aquesta vila nostra que estimem amb tota l'ànima, ha sigut per a nosaltres el més pur dels gaudis, car no endebades corre dins les nostres venes, pura sang palafrugellenca i ens en sentim tan orgullosos que, a tornar nèixer i poguer triar, fóra Palafrugell el poble escollert per a veure la nostra llum primera. La Providència volgué que així fos i cada jorn l'hem de beneir més per això.»[13]

La revista, que va haver de passar la censura governativa de la Dictadura de Primo de Rivera, combinava elements diferents: es presentaven un gran nombre de quadres del Palafrugell antic i modern amb escenes que se situaven als llocs més característics, com Sant Sebastià, la Plaça Nova, el Club 3x4 i tampoc hi faltava Cal Pallot. La música era molt variada: xarlestons, tangos, valsos i també la tradicional sardana. Com que «Palafrugell-Cocktail» era tot un homenatge a la vila i a la seva gent, algunes obres com la sardana «Plaça Nova» van ser dedicades, en aquest cas al Centre Fraternal. El metge i escriptor Romuald Vidal va escriure «El Pont d'en Casaca», que explicava amb caire irònic que el pont era el punt de reunió dels caçadors i pescadors que baixaven a Tamariu per fer xerinola i gaudir de bons tiberis. Hi havia números que explicaven les «trapassaries» del poble, però s'ha de destacar «El Cafè del Pallot», que feia referència als migrants miners arribats del sud peninsular: les famílies Cruz, Gómez, Ortiz, López, García... i que ràpidament es van incorporar a la vida palafrugellenca. L'obra també tenia molts acudits, majoritàriament escrits per Josep Ganiguer, alguns dels quals sobre personatges i famílies del poble.

La revista va tenir una gran acollida, tant que es va representar tres vegades amb gran èxit. De fet, va ser:

12 Jaume FINA. «Quatre paraules amb els autors del "Palafrugell Coktail"». *Baix-Empordà,* 27 d'octubre de 1927, p. 1-2.

13 AMP. Col·lecció Carles Pinedo Pérez. Programa de mà de «Palafrugell-Cocktail».

Sant Sebastià de la Guarda, 20 de novembre de 1927

La colla de «Palafrugell-Cocktail» a l'hostatgeria del Far.

A més dels autors de la lletra i la música, Josep Ganiguer, Martí Jordi i Frigola i Carles Pinedo, s'hi identifica a: Lluïsa Morató, Francesc Bussot, Albi Colom, Juli Colom, Domènec Farràs, Romuald Vidal, Lluís Trilla, Josep Frigola, Ramir Bruguera, Lluís Medir, Enric Padrós, Josep Mairal, Màrius Morató, Martí Laviña, Guillem Vidal, Joaquim Esteve, Fermí Vergés, Joan Pagès, Tomàs Cassanyes, Arseni Vergés i Gaietà Bou, Pere Moret, Joaquima Corominas...

L. CASANOVAS / AMP - FONS LA PREVISIÓ OBRERA

«[...] una obra teatral recordada amb delectança i orgull com un dels exemples més clarividents de la vitalitat cultural de la vila de Palafrugell durant el primer quart de segle. Ens referim al Palafrugell-Cocktail. *El nom, prou curiós, és una mostra de la dicotomia que afecta la vida cultural del poble: per un costat l'arrelament narcisista, amb el punt just de xovinisme, a l'indret local, i per l'altre, l'obertura al món exterior, al món modern, bàsicament a França, concretat, en aquest cas, en els còctels.»*[14]

Per celebrar l'èxit aconseguit amb la primera representació de la revista, Martí Jordi i Frigola i Josep Ganiguer, acompanyats de la junta directiva de la Previsió Obrera, els actors, actrius i socis de l'entitat, van celebrar un àpat al restaurant de Sant Sebastià. Després dels postres i abans del cafè, es va fer una fotografia de tot l'equip de la Previsió Obrera, En el moment dels discursos, Juli Colom que era un bon amic de Jordi i Frigola, va proposar l'organització d'una Festa de l'Esperit Palafrugellenc, i el 13 de desembre d'aquell mateix any, Martí Jordi i Frigola va reivindicar en un article que aquella festa tingués com a objectiu una Biblioteca Popular, un projecte vital en què hi estava plenament immers:

«Hi hem pensat molt en les més diverses ocasions i sempre amb el cor esperançat de què un dia Palafrugell podria arribar a posseir una biblioteca popular digna de la importància material de la nostra vila.»[15]

1.5. La Biblioteca Pública

La creació d'una biblioteca pública va ser una fita reivindicativa de la generació de Martí Jordi i Frigola, el qual considerava que aquest equipament era:

«Un instrument de cultura ben eficaç, el què més pot contribuir a enlairar el nivell mitjà de civilització d'un poble és, sens dubte, la biblioteca pública. Una biblioteca pública ben orientada que posi a l'abast de tothom les amples vies dels coneixements humans, pot influït tant en el viure d'una població que en pocs anys quedi modificat radicalment el seu aspecte espiritual.»[16]

La veia com un instrument molt útil d'alfabetització i culturització de la població, i Palafrugell ho requeria amb una imperiosa necessitat. Alhora, considerava que els llibres en català es venien a un preu massa elevat degut a les edicions petites, fet que podia dificultar l'aprenentatge correcte de la llengua. Per a Jordi i Frigola:

«A Palafrugell no hi ha més que una biblioteca que poguem considerar pública: la del Centre Fraternal i aquesta és lluny de poder complir en l'actualitat la missió reservada a les biblioteques populars. El local que ocupa no reuneix cap de les condicions que senyalen les més elementals nocions d'higiene: per aquesta causa, sense exagerar, es pot considerar la biblioteca del Fraternal com un veritable perill per a la salut pública. En demés en ella hi falten una pila de llibres i revistes imprescindibles en tota biblioteca com cal, hi sobra molt de paperam carrincló i hi existeix un desordre tan gran que més que altra cosa sembla un magatzem de llibres vells.»[17]

Com que tenia accés a l'Arxiu Municipal de Palafrugell i li agradava escriure de temes històrics i d'actualitat, va investigar i es va documentar sobre els orígens de la biblioteca pública que havia sigut aprovada en un ple de l'Ajuntament el 1872, quan fins i tot s'havia nomenat ja un bibliotecari, però que mai s'havia fet realitat. Els palafrugellencs van haver d'esperar vint-i-quatre anys fins a la fundació del Centre Fraternal el 1898 per poder gaudir —els socis del centre— d'una biblioteca que tampoc disposava d'un ampli ventall de literatura. Els membres de l'Ateneu Palafrugellenc, poc temps després, també en van poder gaudir.

14 Xavier XARGAY. *Escriptors a Palafrugell, o ruta planera per les seves vides, obres i miracles, de 1880 a 1936,* p. 124.

15 Martí JORDI I FRIGOLA. «La Festa de l'Esperit Palafrugellenc», *Baix-Empordà,* 15 de desembre de 1927, p. 1.

16 Ibídem.

17 Ibídem.

Palafrugell, 14 d'abril de 1933
Acte de col·locació de la primera pedra de l'edifici que acolliria l'Escola d'Arts i Indústries, l'Escola d'Idiomes i la Biblioteca Popular.
AMP

Amb els seus escrits, Intentava fomentar la simpatia ciutadana envers aquest projecte de gran importància cultural i educativa, que havia restat en l'oblit:

> *«El fracàs dels vells palafrugellencs en la qüestió de la Biblioteca popular no pot fer-nos desesperançar de veure realitzada aquesta aspiració, millor dit, de veure satisfeta aquesta forta necessitat de la nostra vila. La història, en aquest cas, ha de servir-nos solament per a omplir-nos els pulmons d'una alenada sanitosa, d'aquell optimisme fructificador dels nostres avis, per a foragitar-ne d'ells l'aire corromput d'aquest materialisme estèril que caracteritza la nostra època de post-guerra.»*[18]

No va ser fins a la fi de la Dictadura de Primo de Rivera que l'Ajuntament de la vila va començar a recollir les aspiracions dels joves i a parlar de la necessitat de crear una Biblioteca Popular.

L'octubre de 1930, l'Ajuntament va sol·licitar una subvenció a la Diputació de Girona per a acondicionar un edifici a la Plaça Nova i instal·lar-hi a la planta superior l'Escola d'Arts i Indústries, que s'havia quedat amb poc espai. I la tan esperada Biblioteca Pública a la planta baixa. Malauradament, la Diputació de Girona va contestar que els donarien la subvenció només en el cas que l'Ajuntament adquirís l'immoble de la Plaça Nova. El Consistori va rebutjar la proposta.

El desembre de 1930, quan el projecte semblava romandre en l'oblit, l'alcalde de la Lliga Regionalista, Joan Miquel, que a més de polític era un industrial altament considerat per ésser fundador de la gran empresa surera Can Mario, va fer una donació de 6.000 pessetes al Consistori. L'única condició era que servissin per a la compra d'una finca situada al carrer Tarongeta i Garriga, per a disposar-hi l'Escola d'Arts, Indústries i Idiomes, la Biblioteca Pública i també una casa de Cultura.[19] Finalment la biblioteca, un projecte somiat per Jordi i Frigola, començava a prendre forma real.

---

18 Martí JORDI I FRIGOLA. «Palafrugell 1872-1929», *Baix-Empordà,* 14 de desembre de 1929.

19 AMP. Lligalls del Sr. Guilló [sense número d'inventari].

ARA

SETMANARI CATALANISTA REPUBLICÀ

Vda. d'Enric Serra
Palafrugell
TORRONS
DE FABRICACIO PROPIA
Demaneu la classe YEMA IMPERIAL
UNIC FABRICANT

Any I. Palafrugell, 17 de Desembre de 1930. Número 1

Com entenem la política

Sense gaires fums, tocant perfectament de peus a terra al fer el càlcul de les nostres possibilitats, aquí ens teniu, palafrugellencs, disposats a portar a cap en nostra vila allò que la gent anomena despectivament *fer política*. Venim a *fer política* i no estem ni mica avergonyits del nostre propòsit i el pregonem ben alt. Perquè aspirem a una actuació clara i honesta posada al servei d'uns nobles ideals de llibertat, enaltir el concepte de la política, fer aparèixer aquesta, no com a joc de vanitats personals, de passions mesquines i afanys inconfessables, sinó tal com és en realitat: ampli camp on els interessos col·lectius són defensats, els fets i les idees discutits i on va forjant-se l'estat jurídic que regeix els pobles, des del modest municipi a la gran organització estatal.

Palafrugell ha viscut molts anys d'inactivitat política. Vencedor Salvador Albert, de Cam.ó i Bonaventura Sabater en dues memorables eleccions legislatives i convertit l'ex-secretari de la Cambra de Comerç de Sant Feliu, en diputat permanent pel nostre districte, des d'aleshores, si exceptuem un breu període entre 1915 i 1916 en què les campanyes de «Ressorgiment», «Germanor» i «Baix-Empordà» remogueren l'opinió interessant-la per les coses del Municipi, no hi ha hagut a Palafrugell una veritadera vida política, notant-se en totes les classes socials un desinterès gairebé absolut pels afers públics. Durant aquesta època solament han existit dues agrupacions polítiques: el «Centre Republicà Autonomista», sense local propi, qual actuació es reduïa a treure la seva bandera pels carrers durant les jornades electorals, i el «Cercle Palafrugellenc d'Acció Catalana» fundat el juny de l'any 23 i clausurat com les demés societats polítiques de Catalunya quan l'adveniment de la Dictadura. Un sol periòdic, «Baix-Empordà», ha tingut vida durant aquest període de tan poca intensitat política i ell, naturalment, ha procurat sempre portar l'aigua cap al seu molí.

Algun dia des d'aquestes mateixes columnes hem de tractar de posar en clar les causes d'aquesta crisi política a Palafrugell i també de demostrar amb sòlids arguments i amb dades estadístiques a la mà, que la manca d'activitats polítiques no ha pas estat compensada per altres activitats beneficioses per la població, la qual durant aquests anys ha menat una vida somorta i desarticulada, en la que solament el fútbol ha fet via ascendent. Avui, mancats de temps i d'espai per a dedicar a aquests temes que considerem interessantíssims, ens limitem a senyalar uns fets per a apoiar en ells les nostres esperances i per a justificar la nostra aspiració d'incorporar Palafrugell a la política general catalana.

Un manifest llençat a l'opinió pels vells i prestigiosos republicans federals, interessant al poble en la fundació d'un «Centre Palafrugellenc d'Esquerres», l'aparició d'aquest setmanari i la imminent inauguració de les tasques d'una societat addicta a «Acció Catalana» són simptomes no pas isolats que marquen el començament d'un període d'activitat política en nostra vila. Política d'ideals, política inspirada en ambels enlairats i en aspiracions de llibertat, ha de portar necessàriament una lluita noble i franca en la que, lluny de comprometre's l'esdevenidor de Palafrugell, pot ésser el fonament d'una vila nova, el ressorgiment esplendorós de la nostra espiritualitat, el retorn adaptat a les inquietuds del moment, al tradicional dinamisme dels nostres avis que creà una indústria, convertí en fets l'ideal cooperativista i bastí les grans societats que avui vegeten mancades del foc que produeix allò que la genteta d'ordre en diu amb to de menyspreu, idees polítiques.

Així entenem nosaltres la política i així la practicarem, seguint sempre la raiba recta que'ns porta marcada el nostre amor a Palafrugell i a l'Empordà, el nostre credo catalanista i les nostres conviccions profundament, inquebrantablement liberals i democràtiques. Els afalacs que'ns vinguin d'un costat, els atacs que se'ns dirigeixin de l'altre no poden modificar en res escencial la nostra actitud.

M. Jordi Frigola.

Presentació

Un fet

Som poc amics de preparar amb paraules inútils la nostra modesta actuació. Sense manifestos, sense anuncis, sense presses, la nostra tasca s'ha anat fent poc a poquet. El primer objectiu que ens havíem proposat era el de poder oferir a Palafrugell i comarca empordanesa un medi independent d'exposició dels pensaments liberals, i això ja és un fet: ens trobem avui trehallant amb l'article de presentació del setmanari ARA, portantveu dels nuclis catalans d'esquerra.

Ideari

El nostre ideari es el mateix adoptat pels grups catalanistes d'esquerra, concretat i definit per el lema Catalanisme, Liberalisme, Democràcia, República, mots que ells sols ja marquen clarament una orientació i assenyalen les normes de les nostres actuacions en la vida pública.

A tots aquells que acceptin aquest lema — i puguin fer-ho noblement — són obertes les portes de la nostra casa.

Salutació

Ja exposat el nostre pensar i abans de tirar endavant la tasca acomplim amb el deure de cortesia de saludar a tothom.

Saludem de tot cor a tots aquells que atreu del món alenten per les nobles i sacres causes de la Llibertat i ens inclinem devotament davant la terra catalana.

Actuació

Dies enrera en el local social de l'Agrupació Catalanista, rebérem la visita d'una colla d'amics palafrugellenes rublerts d'entusiasme patriòtic. Ens exposaren la idea de la creació d'un setmanari que fos portantveu de les aspiracions catalanistes i republicanes del districte.

No em cal dir com fou acollida entre nosaltres aquesta idea. Una adhesió franca i decidida fou la nostra resposta.

La idea ha fruitat amb l'exuberància de les coses virginals, plena de sabor patriòtic i ARA avui és la realització de les aspiracions dels amics palafrugellencs i nostres.

En el nostre entendre, tres són els punts cabdals on ARA ha de recolzar la seva actuació periodística. En el desvetllament de consciències adormides, ARA ha de voler filtrar-se en tots els petits pobles on aquesta feina que a tothora ha d'ésser ben asprina, ha de proporcionar a la nostra tasca la fructificació dels ideals de pàtria i llibertat. En els petits pobles on el caciquet o el partit del «secretari» ha malmès moltes ànimes, fent de la política cosa antipàtica i repugnant. En els petits pobles, fent-hi arribar la vibració dels ideals patriòtics i propagar la premsa nostrada.

Crec que ARA ha de deixar de banda tot localisme que podria perjudicar-lo en la seva expansió. Les lluites locals, fora en moments determinats, degeneren en lluites personals a les quals mai ha d'arribar-se. Amb prou sentit pràctic de les coses els amics palafrugellencs han volgut donar a aquesta publicació un sentit més ample; l'han fet portantveu dels postulats mantinguts per «Acció Catalana» dintre la nostra comarca. Agraïm tots el seu esforç i porte-m'hi la nostra col·laboració.

ARA doncs, ve a omplir el buit que deixava incontrolada l'actuació del catalanisme republicà. Actuació desligada per complert de finalitats pràctiques, car per manca d'orientació i direcció l'esforç de cada Entitat o tepresentació que segueix aquests apostulats restava orfe de tota eficàcia. Aquest és el tercer punt on crec que ARA ha d'acomplir la seva finalitat; la d'encartilar l'esforç de tots per aconseguir l'aspiració de tots.

A l'alçada on han arribat les coses, aquest periòdic que neix a la vida pública amb tota l'embranzida de la seva joventut i amb tota la consciència de la seva responsabilitat davant el catalanisme actiu, ha de triomfar.

Francesc Goday

Palamós, Desembre.

Els inconscients i els indefinits

A vegades, hom projecta en públic una actuació qualsevol. Exposa plans, calcula productes, compta, mida, examina fa mesura que va profunditzant es va engrescant en la cosa, entra en ell l'optimisme i l'encomana als que l'escolten. D'allò en surt un propòsit ferm i, prèvies l'admisió de les suggestions de l'un i els consells d'un altre, s'acorda anar a la realització.

Allò surt bé o no hi surt, generalment passa això darrer i llavors ve una desil·lusió i després la reflexió reforçant l'experiència.

Tothom que s'hagi decidit a sortir de casa per a realitzar qualsevol projecte, si no és un home d'una sort gairebé incomprensible, haurà pogut tastar l'amargor que produeix la cosa no reeixida.

Així és com ens lleu de conèixer la força de quelcom que pot semblar contradictori: el poder incontrolable dels inconscients i dels indefinits, una de les causes dels fracassos.

Existeix — sobretot a Palafrugell per la manca d'acció política i cultural persistent — una massa nombrosa d'individus que viuen dintre una indiferència absoluta per tot el que no tingui una relació directa i immediata amb la vida elemental. A voltes un optimisme irreflexiu us porta a comptar amb l'apoi d'aquesta gent, a creure-us vertaderament amparats amb la seva presència; els resultats, però, no es fan esperar i vénen sempre en forma de catàstrofe.

L'inconscient amb la seva manca de criteri i l'indefinit — sigui persona, entitat, òrgan de premsa etc. — amb les seves conveniències avantposades a la lealtat, són les forces nocives que ens amenaçaran sempre amb desfer l'obra més ben calculada. Degut a la seva movilitat no comptarem mai amb l'ajut dels uns ni dels altres i encara essent així sempre ens representaran una amenaça: ens els podrem trobar en un moment donat sumats amb nosaltres, enrobustint-nos innecessàriament i, per contra, l'endemà ens podrien anorrear sumant-se a un petit enemic sense importància.

Nosaltres voldríem que tots aquests que es diuen indefinits — que en el fons són gent d'idees perfectament fonamentades — es treguessin noblement, sincerament, la careta i es decidissin a parlar amb la seva veu, lliurant-nos d'aquesta desagradable ventriloquia actual.

En quant als inconscients, n'esperem un esdevenidor més bell, almenys d'una gran part dels elements joves que s'hi troben barrejats i no pas per la seva sola culpa. Aquesta força funesta s'ha de combatre fins que quedi resumida a una minoria impotent.

Tothom hauria de posar el coll en aquesta croada que s'ha de portar a cap sense utilitzar les violentes sacseiades del blasme i de l'insult sinó provant dins el possible la persuació individual i organitzant actes de propaganda encaminats a provocar el desvetllament d'aquestes ànimes somortes.

Jaume Fina.

Aquest número ha passat per la censura

17 de desembre de 1930

Ara, «setmanari catalanista republicà» impulsat per Martí Jordi i Frigola amb d'altres joves republicans palafrugellencs, fou també una eficaç plataforma política, en què hi publicà més de quaranta articles d'opinió, entre 1930 i 1936, ja des del primer número.

AMP

2 República: secretari de l'alcalde Josep Sagrera

2.1. Acció Catalana

Amb la fi de la Dictadura de Primo de Rivera, Martí Jordi i Frigola, que ja havia demostrat la seva vàlua en l'àmbit local, fent honor al seu caràcter dinàmic i curiós, demostrant el seu interès pel periodisme, l'esport i la cultura, feia el salt cap a la vida política activa. Així, el 13 de març de 1931, Jordi i Frigola fou un dels joves republicans fundadors del Centre Catalanista Republicà, la secció local d'Acció Catalana a Palafrugell, liderada pel mestre Josep Sagrera.

En el moment de la seva fundació, en el marc de la Conferència Nacional Catalana, el juny de 1922, abans de la Dictadura, Acció Catalana es va perfilar com una organització d'ideologia catalanista liberal que s'afegia al ventall d'opcions del republicanisme. Liderada per personalitats de reconegut prestigi, com Jaume Bofill, Lluís Nicolau d'Olwer i Antoni Rovira i Virgili, agrupava escindits de la Lliga Regionalista i antics membres de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) que volien bastir un projecte polític a l'esquerra del catalanisme conservador de la Lliga Regionalista, majoritari fins aleshores.

L'estratègia d'Acció Catalana es basava en dos fronts diferenciats: d'una banda, l'actuació interior a Catalunya enfront les polítiques estatals; i de l'altra, l'actuació per a internacionalitzar el pleit de la nació catalana, en el marc de la Societat de Nacions. Defensava l'autodeterminació de Catalunya, la seva llibertat política, però no era estrictament partidària de la independència. Justament per això el nucli de republicans articulats al voltant de Francesc Macià que participaren a la Conferència Nacional Catalana, finalment no s'integraren a Acció Catalana i crearen, el juliol de 1922, Estat Català, una organització explícitament independentista.

Uns mesos abans Martí Jordi i Frigola es va desvincular del setmanari *Baix-Empordà* i va crear, des de les taules del Cafè del Pallot, el setmanari *Ara* juntament amb els seus companys Fermí Vergés i Josep Guilló, amb l'objectiu que el catalanisme republicà d'esquerres disposés a la comarca d'una plataforma periodística afí.

Tal com el mateix Jordi i Frigola comentava en un dels seus primers articles signats a la publicació:

Tamariu, circa 1931

Martí Jordi i Frigola entre Juli Colom i un altre amic.

MRJT

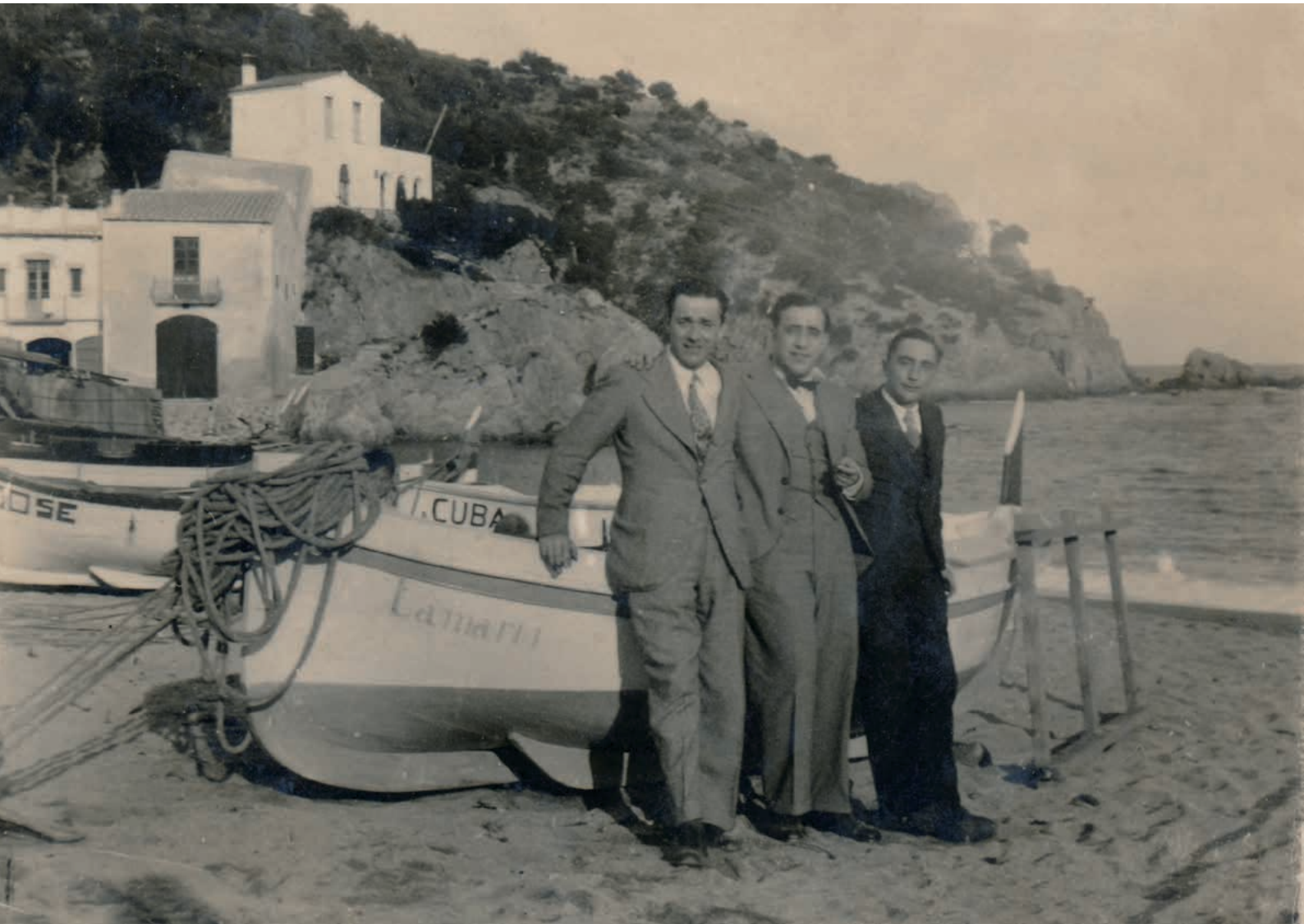

«[...] No és un secret per a ningú que la motivació del nostre setmanari, creat per les forces comarcals addictes a "Acció Catalana", fou el dotar a aquest agrupament de patriotes d'un portant-veu en les terres empordaneses. Propagar l'ideari d'"Acció Catalana", realitzar una tasca de prosselitisme acordada amb el manifest publicat darrerament, defensar els punts bàsics d'aquest representats per les paraules "Catalunya, Democràcia, Liberalisme i República", era la finalitat creadora del nostre setmanari.»[20]

Ara, subtitulat *«setmanari catalanista republicà»* s'editava amb quatre pàgines a quatre columnes, tenia la redacció al carrer Cavallers i sortia publicat cada dimecres, i més endavant els dijous. Jordi i Frigola definia la política del setmanari com *«un camí recte, basat en l'amor a Palafrugell i l'Empordà, liberal i democràtic expressió de l'ideal catalanista».*[21] Necessitaven explicar els esdeveniments de la vila des d'una perspectiva diferent a *Baix-Empordà,* i van optar per fer un periodisme gairebé exclusivament d'opinió, defensant els principis progressistes i republicans.

Jordi i Frigola, a banda de publicar articles a *Ara* amb el seu nom, també hi tenia una secció fixa anomenada «Notes». I alhora també signava amb les seves inicials la secció anomenada «Actualitat política», on escrivia comentaris breus del moment.

A més de a *Ara,* Jordi i Frigola escriuria articles a d'altres capçaleres del catalanisme republicà, de Girona com *Acció Ciutadana* i *L'Autonomista* —el diari dirigit per Carles Rahola— i de Barcelona com *L'Opinió.*

1933
Els editors d'*Ara,* crearen una atractiva capçalera tipogràfica, i tingueren cura de la promoció del setmanari.
AMP

2.2. Les eleccions municipals de 1931

El 12 d'abril de 1931 es van celebrar eleccions municipals, que es van convertir en un plebiscit a la monarquia d'Alfons XIII pel seu compromís amb una Dictadura que havia perseguit la llengua i la cultura catalanes, havia desmuntat la Mancomunitat i havia reprimit les llibertats polítiques i sindicals.

En el primer aniversari de la fi de la Dictadura, el 28 de gener de 1931, Jordi i Frigola escrivia un article on definia la seva caiguda com:

«[...] la caiguda definitiva de tota aquella colla pinxesca d'arrivistes i aprofitats que durant sis anys i mig acaparà totes les funcions de govern en aquesta pobra Ibèria endormiscada. Bufà un aire suau de llibertat. La voluntat popular escarnida i vexada, els ideals ultratjats i perseguits que havien viscut amagats

20 Martí JORDI I FRIGOLA. «L'obrerisme i nosaltres», *Ara,* 21 de gener de 1931, p. 1.

21 Josep Maria CANES I GARCIA. «Martí i Frigola, un alcalde de Palafrugell per la Història de Catalunya». *Campanar,* desembre de 1988, p. 23-25.

ARA

SETMANARI CATALANISTA REPUBLICÀ

Any II. Palafrugell, 8 d'Abril de 1931. Número 18

LLAFRANC (Costa Brava)

HOTEL CELIMAR

Telèfon 12. Calella de Palafrugell

Edifici construït exprofès per a Hotel

CIUTADANS:

Per la República i pel bon nom de Palafrugell,

voteu la següent candidatura per a regidors que presenten el

Partit Unió Federal Nacionalista Republicana

i el

Centre Catalanista Republicà.

DISTRICTE PRIMER

Josep Costa Girbal
Ramir Deulofeu Quintana
Arseni Vergés Bussot

DISTRICTE SEGON

Juli Colom Font
Jaume Fina Bussot
Gonçal Gallart Mató
Miquel Mundet Paradeda

DISTRICTE TERCER

Joaquim Font Salip
Joan Rodríguez Joanola
Josep Sagrera Coromines

Davant de les realitats de l'hora present, quan arreu de les terres ibèriques els ideals republicans vibren amb tota la seva força i amb tota la seva puresa, el Partit U. F. N. R. i el Centre Catalanista Republicà han ajuntat els noms dels seus més prestigiosos elements en una sola candidatura per a les eleccions de regidors anunciades per al propvinent diumenge dia 12. L'afinitat de les ideologies que informen l'existència d'aquests dos agrupaments esquerrans, que són els únics que lluiten en la nostra vila pel triomf de les causes republicana i catalanista, ha permès que, passant pel demunt de petites diferències de matiç, sorgís espontània aquesta entensa que ha de permetre que el republicanisme obtingui a Palafrugell el triomf que es contia assolir arreu.

Enfront de la nostra candidatura que el foc d'uns ideals autiola de dignitat i l'honorabilitat dels que la integren fa merexedora de tots els sufragis, es presenta un conglomerat de caràcter marcadament conservador que evoca les èpoques de més vergonyós endotmisement de l'esperit cívic palafrugellenc. Com en altres temps de mala memòria, aquesta candidatura que ens combat, pregona el seu caràcter administratiu, i s'anomena pomposament *palafrugellenca* talment com si la bona administració i l'amor a la nostra vila fos patrimoni d'una classe determinada. I per sobre de tot, mentres nosaltres proclamem noblement a tots els vents els nostres ideals, els adversaris fan ostentació del seu apoliticisme, d'aquest apoliticisme que ha facilitat la instauració de les dictadures i que ells, inconscients o amb mala fe aixequen com a única bandera.

El poble de Palafrugell, passada la dolorosa experiència dels set anys de Dictadura infamant, ha adquirit plena consciència dels seus deures de ciutadania i avui ja no és possible el que en altres èpoques feia anar amb la cara baixa a tots els palafrugellencs conscients. Aquest convenciment ens fa esperançar una plena i rotonda victòria dels nostres homes i la nostra idealitat en aquestes eleccions municipals. Elles marcaran el començament d'una nova era en la història de la nostra vila que s'incorporarà plenament a les corrents liberals de la terra catalana. Palafrugell fent una afirmació plena del seu pensament republicà contribuirà a posar de relleu l'estat de l'opinió pública en les terres hispanes ajudant a la instauració del règim de llibertat i democràcia a què aspira el nostre poble.

El Partit U. F. N. R. i el Centre Catalanista Republicà, us demanen els vostres sufragis i esperen obtenir-los

PEL TRIOMF DE LA REPÚBLICA
PER LA LLIBERTAT DE CATALUNYA
PEL BON NOM DE PALAFRUGELL.

Palafrugell, abril de 1931.

Res d'enlluernaments

L'article en què vaig intentar desfer les habilitats periodístiques de Josep Ganiguer, ha trobat una resposta llarga i rubiera de testimonis històrics, en la qual hi són catalogats els motius i les convicions en què recolza l'amic Ganiguer perquè essent tan republicà com Marcel·li Domingo no accepti en canvi d'esser-ho pràcticament. Primer de tot he de fer notar que particularment crec que l'article és molt brillant i em felicito que hagi donat ocasió a En Ganiguer de demostrar, una vegada més, que és tot un periodista. Però després de tornar a llegir «El màgic enlluernament» crec que les coses han quedat, malgrat l'enlluernament, una mica fosques. I és que l'article del redactor en cap de «Baix-Empordà» és un teixit de sofismes per a demostrar que avui, en que es pot esser tot fora monàrquic, no es pot esser en canvi republicà. Afirma Josep Ganiguer que és un fet innegable l'existència d'un fort corrent republicà. Aquest corrent és degut, primer, a la pròpia virtualitat de l'ideal republicà i, segon, a l'error de la Monarquia comès amb el fet de la Dictadura. Jo crec que l'amic Ganiguer serà prou pragmàtic, com a bon empordanès, per creure que en l'eficàcia de les coses hi ha el criteri de la seva veritat. Per tant els dos arguments que ell usa per establir que hi puguí haver el fort corrent republicà poden explicar-se dient que a Espanya hi ha hagut un canvi en l'opinió i que el fet de la Dictadura, que va començar amb el poble indiferent, es va acabar el dia que Sa Majestat va creure que aquest indiferentisme s'havia convertit en franca hostilitat. Per Déu no insisteixis Ganiguer en què l'acabament de la Dictadura fou un acte personal del Rei. Ja ho sabem. Però si no ho hagués fet ell a les bones, qui sap si ho haguessin fet els altres per força. Aquell argument una mica pintoresc i «cocasse» que oposa Josep Pla a la revolució no té cap eficàcia quan s'han produït fets com el de Desembre i quan les amnisties s'han de multiplicar cada dia. El primer paràgraf del seu article demostra abastament que els arguments republicans han d'ésser els seus arguments per establir que allà on no impera el quietisme, allà on un ciutadà pensa i discorre, les tortures d'una situació incòmoda porten la solució d'un canvi.

Jo jo crec que l'Empordà té totes les virtuts que vulguis, que som instruits, educats, guapos i ben plantats, però no crec que en la resta de les terres ibèriques no existeixi una democràcia prou educada per no conèixer les necessitats que cal conquerir. Després és molt poc polític l'argument de Ganiguer. L'opinió republicana, on és que és més forta? Es, evidentment, en les grans ciutats i si bé en les terres àrides de Castella les inquietuds del moment no hi tenen lloc, els diaris ens diuen cada dia quin és l'esperit i l'estat d'opinió de la immensa majoria d'espanyols. Resulta suïcida de creure que en un país en què la intel·lectualitat gairebé totalment és republicana, on els grans nuclis urbans compten amb majories republicanes, on els polítics són o republicans o adversaris del règim, l'ideal republicà no és res més que un enlluernament.

Pel camí de les sorpreses Josep Ganiguer em recorda: «Pot estar segur F. Vergés i tots els molts que pensen com ell que el dia que Catalunya tingui l'estructura jurídica a què té dret ningú no dubtarà quina ha d'esser la forma de govern». Naturalment. Jo crec que tots els qui pensen com jo no han somniat per Catalunya la gràcia de caritat d'esser una regió del Rei d'Espanya. El nostre partit és, abans que tot, republicà Catalunya endins. Jo crec que n'hi ha prou d'acceptar l'auto-determinació per judicar aquell senyor que digué a Lerroux «Con eso de l'españolismo tu y yo estamos de acuerdo».

Allò que fa la complicitat de la història és que els fets s'encadenen els uns als altres sense raó lògica aparent. Potser el sofisme més evident de Ganiguer està en discutir les possibilitats polítiques ibèriques a base de tòpics d'Història Universal. Em seria extraordinàriament fàcil d'estirar un volum d'història i oposar-li uns arguments als que ell emplea per demostrar que la República quan s'ha implantat en un país, ha estat possible amb la complicitat d'unes masses polítiques educades, i perquè els reis no han estat prou hàbils per aturar-ho. I amb l'optimisme monàrquic que li ha infiltrat Bainville retreu l'exemple de la República francesa. Però l'exemple de França jo crec que és el menys apte per servir d'escusa. Lluís XVIII fou restituït al tron pels exèrcits prussians i el seu primer acte va ésser transformar la monarquia d'absoluta en constitucional. Però en morir, calguè que el seu germà perseguís als liberals perquè la revolució de 1830 donés el poder a aquell rei que segons frase de Thiers «reinava però no governava». I l'any 48 fou imposada la República com fou imposada la República a Mac-Mahon que seduït per la majoria monàrquica del Senat intentava restablir la monarquia. I en aquelles eleccions de 1879, *tots* els diputats republicans varen ésser reelegits.

Però Ganiguer, defensant un impossible, es contradiu. En el primer paràgraf afirma que «en el fons tots som republicans» perquè allà on no impera el quietisme les tortures d'una situació incòmoda porten la solució d'un canvi. Malgrat aquesta afirmació de fe republicana, categòrica i evident, l'embarràs de la situació li fa dir en el paràgraf quart «que la monarquia s'apoia en la incapacitat substitutiva». Com Cambó creu de bona fe que els senyors que eren a la presó i que haurien estat uns magnífics ministres de la monarquia no són ni acceptables quan es diuen republicans. La incapacitat substitutiva, amic Ganiguer, vulgues no vulgues, és el bo i millor de la intel·lectualitat, de la política, de l'exèrcit, del clergat (del clergat que es més que un laca) de l'opinió tota del país.

Els fets s'acumulen per desautoritzar a Ganiguer. I malgrat de recórrer a Maurin jo crec que amb els fets de Desembre, no s'hi pot fer broma. I aquells fets no és una hipòtesis que es poden repetir.

El que sí que és una hipòtesis és creure que el que cal fer per comptes d'esser republicà, és educar les masses.

8 d'abril de 1931

Ara, setmanari catalanista republicà, feu campanya activa per a la candidatura de la UNFR i el Centre Catalanista Republicà que guanyà les eleccions i portà a l'alcaldia Josep Sagrera.

AMP

en les consciències ciutadanes, tingueren uns instants triomfadors i la grotesca desfilada d'aquella troupe *que ho havia manat tot, que ho havia remenat tot, constituí un esplai joiós, una nota obtimista que donà arreu una sensació de llibertat.»*[22]

La convocatòria d'eleccions va provocar tensions entre els partits d'esquerra. Segons Jordi i Frigola hi mancava:

«[...] *un objectiu concret equivalent al que guia a les dretes que, sense dubtes de cap mena, treballen per a dotar al règim actual d'unes Corts que el consolidin jurídicament. Les coses s'han posat tan malament que el recordar l'obligació política i ciutadana d'exigir responsabilitats a la gent de la passada Dictadura, sense deixar d'ésser una qüestió important, ja no pot considerar-se, com unes setmanes enrera, la més urgent. Ara el que cal en primer terme, és laborar per la coordinació dels esforços de totes les fraccions republicanes de la nostra terra, cercant la formació del front únic esquerrà que s'ha de posar al davant del que, malgrat lleugeres discrepàncies més aparents que efectives, tenen ja establert els que estan al servei del règim dominador.»*[23]

Jordi i Frigola creia indispensable que els partits republicans busquessin una solució que tots fessin seva; era partidari d'unitat de pensament i d'acció, ja que si aquesta no existia donaria més arguments al règim que tractaven de combatre en aquelles eleccions.

Per defensar els seus ideals, Martí Jordi i Frigola i el setmanari *Ara* feien campanya electoral per la candidatura d'esquerres i republicana formada per la Unió Federal Nacionalista Republicana i el Centre Catalanista Republicà. Calia que els partits republicans sumessin esforços enfront els monàrquics:

«Ara, en aquests moments d'innegable trascendència per la vida hispana, moments en els que Catalunya tal volta s'hi juga una carta decisiva, el patriotisme i l'honestat dels partits d'esquerra, no poden conduir a altre lloc que a una veritable i efectiva intel·ligència republicana.»[24]

Així doncs, en la campanya demanaven el vot per als deu candidats palafrugellencs distribuïts en els tres districtes, entre ells el seu mestre Josep Sagrera.

Un dels principals mítings polítics d'aquella campanya en la qual Jordi i Frigola va participar, va ser l'acte organitzat al Centre Fraternal, on la gentada va omplir el centre de gom a gom per a escoltar els oradors republicans d'esquerra, i tots aquells que no van poder entrar van envair els voltants del teatre. Al míting hi participaren Manuel Carrasco i Formiguera i Albert de Quintana de Leon. Jordi i Frigola va obrir l'acte manifestant que el Partit Catalanista Republicà (Acció Catalana), conscient de la transcendència del moment, havia donat tota classe de facilitats per tal que la unió republicana es portés a terme a la circumscripció de Girona. A continuació, va parlar Josep Sagrera, dient que calia votar republicans dignes, no aquells que abans havien combatut la República i ara volien ser-ne part.

El programa electoral de la candidatura republicana, tal com va expressar Josep Sagrera en aquell míting, es basava en tenir un suport suficient per tal que Catalunya elaborés el seu propi Estatut lliurement i que aquest se sotmetés a les Corts Constituents. Alhora, es volia una separació de poders entre l'Església i l'Estat, deixant però que els sentiments religiosos fossin totalment respectats. Per altra banda, també es volia trobar una solució pel nefast estat dels obrers a Espanya, i per a solucionar el problema de la propietat. Albert de Quintana de Leon va subratllar la importància de les eleccions, atès que no es votaven unes Corts ordinàries, sinó unes Corts Constituents, i els homes escollits havien de traduir en lleis els anhels de llibertat del poble, bastir una nova pàtria. Volien enderrocar l'oligarquia capitalista, fomentar el liberalisme i fer front als problemes socials.

22 Martí JORDI I FRIGOLA. «En el primer aniversari de la caiguda de Primo de Rivera», *Ara,* 28 de gener de 1931, p. 1.

23 Martí JORDI I FRIGOLA. «Cal una veritable intel·ligència republicana», *Ara,* 4 de febrer de 1931, p. 1.

24 Ibídem.

ARA

SETMANARI CATALANISTA REPUBLICÀ

LLAFRANC (Costa Brava)
HOTEL CELIMAR
Telèfon 12, Calella de Palafrugell
Edifici construït
exprofès per a Hotel

Any II. Palafrugell, 18 d'Abril de 1931. Número 19

VISCA LA REPÚBLICA CATALANA! VISCA LA REPÚBLICA FEDERAL IBÈRICA!

Victòria republicana!...
Victòria de Catalunya!...

Bella victòria de la nostra idealitat, doble victòria esplendorosa que el més gran triomf de la Democràcia ha fet possible sense vessament de sang, sense tan sols alterar el ritme normal de la nostra vida pública.

Davant del fet viu d'aquestes dues victòries, al veure convertits els ideals de llibertat en realitats magnifiques, ARA — aquest periòdic que començà a viure en mig de les jornades incertes del desembre passat, precisament l'endemà d'aquell intent revolucionari gloriós i dissortat que immortalitzà a Galan i Garcia Hernández — vibra avui joiosament, sentint tota la força emotiva d'aquest moment solemne — primavera inoblidable! — en què tot es rejoveneix i es renova, tot camina endavant ardidament amb l'alenada vital, la força jove dels vents de llibertat.

Assolides les aspiracions del nostre poble, esdevingut fets palpables que constitueixen ja la normalitat del viure diari, tot allò que molta gent havia tillat d'utopies irrealitzables, els que hem ajudat al bell triomf, els que des del lloc de combat que teníem assignat hem contribuït a mida de les nostres forces a l'establiment de l'actual règim de justícia, devem sentir avui la satisfacció del deure acomplert, llençant a tots els vents l'estridència triomfal dels nostres crits de joia. Acomplerts els nostres anhels, arribats a la cima de les nostres esperances, podem aturar-nos un moment a respirar les flaires sanitoses de la llibertat i dirigint enlaire l'esguard ple de clarors, tot optimisme, oblidar les misèries que hem deixat enrera, les ignominies d'un règim que ultratjava la nostra dignitat d'homes i de ciutadans d'un país civilitzat.

14 d'abril de 1931. Aquesta data inesborrable en els anals ibèrics, assenyala pels que han contribuït a voltar-la de lluissor de glòria, la fi d'un període de lluita. Marca, però, solament la fi de la lluita per l'assoliment dels drets de la nostra raça, de la lluita per a conquerir uns drets que feia segles mancaven al nostre poble. La fi d'aquesta lluita porta aparellat el començament d'una de nova posada també al servei de les causes de Catalunya i de la República. El que s'ha conquerit cal conservar-ho; la llibertat obtinguda deu ésser defensada contra les possibles corrents de reacció que poden sorgir d'un dia a l'altre en nostra terra. I cal sobretot que tothom treballi constantment amb noble i fervent esperit constructiu per a fer-nos dignes de les aventatges d'aquest règim de plena democràcia que s'acaba d'instaurar a Ibèria.

Catalanistes i republicans èrem en les hores penoses en què esser-ho, significava viure al marge de la legalitat vigent. Avui que Catalunya és estructurada com República lliure dintre un Estat ibèric federal, devem continuar ben units i ben fermament republicans i catalanistes per a treballar pel prestigi i consolidació de tot aquest bé de Déu que devem a la força vigorosa del sufragi universal. La missió dels nostres partits i dels nostres agrupaments polítics no és acabada. Si foren creats pel servei de Catalunya i de la República, al servei d'una i altra deuen continuar per a assegurar el seu triomf complert i definitiu que no pot ésser obra d'un dia sinó d'una tasca serena i continuada en la que tothom hi aporti els millors dels seus esforços.

ARA, al saludar la instauració de la República Catalana i de la República Federal Ibèrica, ret un homenatge de gratitud i d'afecte a l'home que més ha contribuït a fer possibles aquestes realitats que ens omplenen de joia, al venerable i gloriós Francesc Macià, el més gran català de la renaixença patral. Davant d'aquest gran patrici que després d'haver-ho sacrificat tot pel triomf de la nostra causa ha vist realitzades les nobles aspiracions que han orientat tota la seva existència, ni un sol català pot restar sense descobrir-se respectuosament en senyal d'acatament a la seva autoritat de primer President de la República Catalana.

Visca Francesc Macià!

La proclamació de la República a Palafrugell

Les primeres notícies

A principis de la tarda del dimarts, començà a córrer per Palafrugell la nova de la proclamació de la República Catalana a Barcelona i d'haver-se constituït a Madrid un Govern provisional republicà presidit per Alcalà Zamora. Ràpidament s'anaren sapiguent detalls i encara que n'hi havia molts de contradictoris, tothom ja donà com a un fet la caiguda de la Monarquia i l'instauració d'un règim republicà.

Vers les cinc de la tarda, compareguéren a la Casa de la Vila els regidors electes senyors Sagrera Corominas i Ramir Deulofeu, trobant en el despatx de l'Alcaldia al que la tenia al seu càrrec accidentalment Sr. Pau Corominas. Des d'aquell moment pot considerar-se com a establerts els poders republicans en la nostra vila, puix el Sr. Corominas cedí sense resistència el manament als regidors republicans. Seguidament arribaren a l'Ajuntament els altres consellers electes Srs. Vergés, Fina, Gallart, Costa, Colom, Font i Mundet. El Sr. Rodríguez Joanola, que es trobava una mica malalt al llit, no va acudir fins al cap d'unes hores.

A les 6 començà a afluir gentada a l'Ajuntament i en aquesta hora foren hissades les banderes catalana i republicana que foren rebudes amb grans aplaudiments. Poc després alguns lograzen apoderar-se d'un retrat de l'exsobirà, que fou destruït en el carrer.

A les set, al sortir els obrers de les fàbriques una gran multitud es congregà al voltant de la Casa de la Vila comentant amb animació el fet sensacional. Foren cremats diversos retrats de persones del règim caigut i començaren els «visques» i els «morts» i els cants de «La Marsellesa».

La constitució de l'Ajuntament republicà

A les 9 de la vetlla la població presentava un aspecte inusitat. No és cap hipèrbole dir que tothom es tirà al carrer per a celebrar el gran i tan esperat esdeveniment. En el carrer de Cavallers al voltant de l'hostatge del «Centre Catalanista Republicà» on devien tocar-se sardanes, l'animació era quelcom sorprenent. Contribuïa a l'afluència de públic en aquell lloc el sapiguer-se que en el nostre «Centre» devien reunir-se els consellers municipals abans d'anar a celebrar la sessió de constitució del nou Ajuntament.

Serien les 9 i mitja quan tingué lloc aquesta sessió memorable. El saló de sessions resultà del tot insuficient per a contenir la multitud que volia presenciar l'acte i per evitar desordres fou precís anunciar que alguns regidors dirigirien la paraula al poble des dels balcons.

Ocupà la presidència el Sr. Gonçal Gallart com a regidor de més edat, el qual digué que en nom de la junta revolucionària havien pres possessió de l'Ajuntament i passarien a l'elecció de càrrecs. L'Ajuntament restà format així:

Alcalde: Josep Sagrera Corominas.
1er tinent: Ramir Deulofeu Quintana
2er » Josep Costa Girbal
3er » Joan Rodríguez Joanola
Síndic: Arsení Vergés i Bussot.

Després d'haver-se nomenat els càrrecs, tots per unanimitat, el Sr. Sagrera ocupà la presidència i parlà al públic recomanant-li prudència i serenitat i al mateix temps ajuda per tal de consolidar el nou ordre que s'implantava.

Seguidament es traslladaren al balcó des d'on es veia una multitud nombrosíssima que omplenava tots els voltants de la Casa de la Vila. En mig d'un entusiasme delirant i d'una gran sensació començà a parlar el nostre director Joan Rodríguez Joanola, nomenat 3.er tinent d'alcalde. Féu remarcar que a Catalunya tenim un deshonor, una taca en la història que calia esborrar i era que la Dictadura ignominiosa i funesta del general Primo de Rivera havia nascut a Barcelona i fou gestada per un partit i per uns homes que es deien catalans. Per això era un doble motiu d'orgull que la república Federal de les Terres Ibèriques fos a Barcelona on sigués primerament proclamada i ho fos pel màxim patriota, el venerable Macià. Acabà reclamant l'apoi i benevolença a tothom per tal que la nova República fòs el miralls de democràcies que tots anhelem. El nostre amic, interromput molt sovint pels aplaudiments i visques de la gentada, fou vitorejat en acabar el seu vibrant parlament.

A continuació va parlar el Sr. Gonçal Gallart el qual declarà que aquell dia era sense cap mena de dubte el dia més emocionant de la seva vida. Recordà la tenacitat amb què havien lluitat ell i tots els republicans federals per tal que l'ideari republicà fos comprès i estimat com un símbol de justícia i de llibertat. Digué que l'assoliment del règim republicà havia d'esperonar a l'opinió a ésser al seu costat per tal d'assolir la definitiva consolidació del règim.

El parlament del popular regidor fou molt aplaudit i ben rebut.

Finalment dirigí la paraula al públic l'Alcalde electe senyor Sagrera i Corominas, el qual no pogué expressar-se clarament a causa de tenir la gola irritada. Manifestà la seva joia per la presència nombrosíssima de la gent en tots els actes de la proclamació de la República i al mateix temps expressava el seu contentament per l'exemple de civisme, de vertadera ciutadania, que observava el poble de Palafrugell. Digué que la instauració de la República era l'acabament definitiu de la família de Borbó que, començant a regnar per traïdoria havia d'acabar, també, com es mereix un traïdor. Recordà que República significava ordre nou i que l'adversitat o l'èxit d'ella era patrimoni de tots. El govern de la República Federal era el millor símbol que el nou Estat trobaria fórmules per acabar amb la degradació que fins ara havíem patit.

Recomanà serenitat i s'oferí com a legítim representant del poble per tal que l'harmonia fos un fet en la nostra vila.

El públic l'aplaudí frenèticament i entre vives i moris anà desfilant lentament i amb ordre perfecte.

Les festes populars

Acabat l'acte de press de possessió del nou Ajuntament la gent es dirigí al carrer de Cavallers on l'orquestra La Principal donava una audició de sardanes que foren ballades per molta gent i que després de tocar La Marsellesa es donaren per acabades.

L'endemà al matí les fàbriques plegaven a les 10 i foren moltes les colles de noies i joves que sortiren a passeig i cap a mar. A les dotze molta gent es dirigí a l'estació del tren per tal de poder-se assabentar de les noves del diari.

A la tarda hi hagué audició de sardanes i al vespre es tocaren sardanes i balls fins passada la mitja nit.

En fi, les festes de la proclamació de la República tingueren aquell aire popular, alegre i pintoresc, i l'alegria

18 d'abril de 1931

Ara saludava el nou règim amb una poc habitual edició a dos colors.

AMP

Carrasco i Formiguera va ressaltar que Catalunya tenia el dret de donar-se unes lleis pròpies, que recolzessin l'esperit de llibertat catalana i la seva personalitat al llarg de la història:

> *«Recabem la plenitud de la nostra autonomia, no per rancúnies ni per odis sinó simplement perquè així ens ho imposa la nostra catalanitat, tan ben expressada en la lletra d'una de les més populars de les nostres sardanes: "som i serem gent catalana, tan si es vol com si no es vol".»*[25]

A continuació va prendre la paraula Miquel Santaló, candidat del catalanisme republicà a l'alcaldia de Girona, que abogà pel repartiment de la riquesa i l'extensió de la cultura, fent que les escoles deixessin d'estar només a l'abast dels rics. Finalment, el míting va tancar amb les paraules de Josep Puig d'Asprer, del Partido Republicano Radical, que va jurar defensar la República amb tots els seus mitjans.

Poques vegades s'havia vist un míting polític amb tanta gentada, presagi de l'àmplia victòria que els republicans tindrien, tant a Palafrugell com a les grans ciutats.

La candidatura del catalanisme republicà d'esquerres, formada per la Unió Federal Nacionalista Republicana i el Centre Catalanista Republicà va guanyar les eleccions amb una incontestable majoria. Els resultats foren:[26]

Candidatura	Vots	%	Regidors
UFNR-CCR	1.062	63,51%	10
Candidatura Palafrugellenca	495	29,60%	6
Independent	115	6,87%	-

La candidatura republicana assolí l'elecció dels seus deu candidats, enfront els sis aconseguits per la Candidatura Palafrugellenca, impulsada per la Lliga Regionalista.

Al conjunt de Catalunya, els resultats de les candidatures republicanes també van ser excel·lents, obtenint un 70% dels regidors, enfront el 20% de la Lliga Regionalista, i el 5% dels monàrquics. El cas més paradigmàtic fou el de la capital del país: a la ciutat de Barcelona va guanyar, contra pronòstic, la candidatura de la coalició formada per Esquerra Republicana —el nou partit polític fundat per Francesc Macià i Lluís Companys, tres setmanes abans— i la Unió Socialista.

En el conjunt de l'Estat espanyol, les llistes republicanes van guanyar també aclaparadorament a les grans ciutats, mentre les candidatures monàrquiques ho van fer al món rural, especilament a Andalusia, Illes Balears, Extremadura i Múrcia.

2.3. La proclamació de la República

La gran victòria republicana provocà la caiguda de la monarquia. El rei Alfons XIII va abandonar el país en veure que no tenia suports. Martí Jordi i Frigola havia signat un article, un mes abans, on utilitzava la renúncia a la corona d'Amadeu de Savoia, seixanta anys abans, com a exemple del que caldria que de nou esdevingués:

> «[...] *El triomf esclatant dels ideals republicans, el magnífic abrandament del poble imposant la seva sobirana voluntat, brillen amb esplendor entre les planes de la història ibèrica, però al seu costat, el noble gest d'aquell rei que renuncià la corona al veure que l'opinió del país li era contrària, apareix auriolat per les més delicades clarors. En mig de les inquietuds de l'actualitat ingrata, hom sent fretura de descobrir respectuosament la testa davant de l'home que, éssent rei, sapigué ajupir la seva davant la voluntat del poble.»*[27]

L'aclaparadora victòria d'Esquerra Republicana de Catalunya a la ciutat de Barcelona va portar al fet que un dels líders del partit i regidor electe, Lluís Companys, es presentés el 14 d'abril a l'Ajuntament de Bar-

25 «El míting de presentació de candidatura d'entesa republicana», *Ara,* 18 de juny de 1931, p. 4.

26 Elaboració pròpia a partir de les dades publicades a «El resultat a Palafrugell», *Ara,* 18 d'abril de 1931, p. 4.

27 Martí JORDI I FRIGOLA. «Elogi d'un rei que acatà la voluntat d'un poble», *Ara,* 11 de febrer de 1931, p. 1.

Palafrugell,
21 de juny de 1931
El president
Francesc Macià
es dirigeix a la ciutadania
des de balcó
de l'Ajuntament
acompanyat
de l'alcalde Josep Sagrera
i de Martí Jordi i Frigola,
entre d'altres autoritats.
AMP

celona, eufòric davant dels resultats electorals, i des del balcó a la plaça Sant Jaume, proclamés la República hissant la bandera tricolor. Poc després, Francesc Macià, des del balcó del Palau de la Generalitat, proclamava la República Catalana. Així doncs, abans de la proclamació de la República espanyola a Madrid, ja es donava per constituït un nou estat català amb voluntat d'integrar-lo a una federació de repúbliques ibèriques. La proclamació era una clara mostra de complir amb el Pacte de Sant Sebastià, un acord entre els partits republicans de tot l'estat per convertir Espanya en una República que reconegués les diferents realitats nacionals que hi convivien.

En assabentar-se el consistori palafrugellenc que Francesc Macià havia proclamat la República Catalana, cap a les cinc de la tarda van comparèixer al consistori els regidors electes, Josep Sagrera i Ramir Deulofeu, i trobaren al seu despatx l'alcalde accidental Pau Corominas, que va cedir sense resistència el comandament als regidors republicans. Uns minuts més tard van arribar els altres consellers electes, Josep Costa, Arseni Vergés, Juli Colom, Jaume Fina, Gonçal Gallart, Guillem Mundet, Joaquim Font i Joan Rodríguez i Joanola. L'Ajuntament reunit en ple va decidir constituir-se en Junta Republicana assumint el nou règim implantat. Cap a les sis de la tarda es va començar a aplegar una gentada considerable al Consistori, i es van hissar les banderes catalana i republicana. Tot seguit, els consellers es van dirigir al saló de sessions i davant el poble van donar compte de la resolució que acabaven de prendre, fet que va provocar uns llargs aplaudiments acompanyats de visques a la República Catalana i a la República Federal Ibèrica.

Segons relata la premsa local, alguns vilatans es van fer amb el retrat del monarca i altres retrats de persones del règim caigut, que van cremar i destrossar al carrer als crits de «Visques» i «Moris» i el cant de La Marsellesa.[28]

Josep Sagrera va prendre el seu lloc com el primer alcalde republicà de Palafrugell. En la seva declaració confirmava sentir-se:

«honorat amb la designació de que acavaba d'esser objecte per el vot unánim de tots els seus companys i amb l'assentiment del poble de Palafrugell: que era un fet confirmat oficialment, la proclamació de la segona República a tota Espanya, i que a la capital de Catalunya també habia estat proclamada la República de l'Estat Catalá i que tot feia preveure que aquestes proclamacions tindrien el caracter de cosa definitiva, puig está a la consciencia de tot-hom que la monarquia borbónica acavaba de caure amb vilipendi i que el Govern instaurat de nou seria distint del que habia existit fins ara, ja que, un alt esperit de justícia imperaria per sobre de tot: [...]*»*[29]

Acabat l'acte de presa de possessió del nou Ajuntament, la gent, i Jordi i Frigola enmig, es van dirigir al carrer Cavallers on l'orquestra La Principal va donar una audició de sardanes després de tocar La Marsellesa. En tots els cafès i centres es va hissar la bandera republicana, i dalt del campanar de l'Església, la catalana. El dimecres 15 d'abril va ser declarat dia de festa nacional. Totes les fàbriques, tallers i escoles van romandre tancades. El poble tenia un gran aspecte de festa, sobretot a les societats recreatives i cafès de la vila. La gentada era extraordinària, es ballaven sardanes al carrer i no es va produir cap incident.

L'endemà, tothom va reprendre la seva vida habitual. El jutge municipal Tomàs Girbal va anar a la Caserna de la Guàrdia Civil a requerir que acatessin la República i la nova situació política, i que s'avinguessin a l'entrega voluntària de l'armament. El cap es va negar enèrgicament a les dues coses, però com que les seves forces eren escasses, es van replegar a Palamós on tenien la caserna.

Pocs dies després d'aquella jornada històrica, el 23 d'abril, els directrius de la Unió Federal Nacionalista Republicana i del Centre Catalanista Republicà van celebrar la victòria electoral fent un bon àpat a l'Hotel Celimar de Llafranc. Era una festa entusiasta on es van llegir discursos i es van cantar vibrants himnes patriòtics, i Jordi i Frigola va reconèixer que la vida havia do-

28 «Visca la República Catalana! Visca la República Federal Ibèrica!», *Ara,* 18 d'abril de 1931, p. 1.

29 AMP. «Acta del 14 d'abril de 1931», Llibre d'actes de l'Ajuntament de Palafrugell (1929-1931), p. 86 revers.

Palafrugell, 21 de juny de 1931

El president Francesc Macià aixecava una gran expectació a totes les poblacions que visitava.

JOSEP MARIA SEGARRA / ANC

nat un canvi radical, ja que un any enrere es trobaven a l'oposició i ara es trobaven en les *«rengleres dels que lluiten per a construir, dels que s'esforcen en bastir damunt de les runes del vell règim caigut, l'edifici esplendorós de la nostra llibertat».*[30]

Aquell mateix 23 d'abril, el setmanari *Ara* publicava un article de Martí Jordi i Frigola, titulat «Els pessimistes i els impacients», en el qual sintetitzava l'estat d'ànim de molts republicans. Els primers eren aquells incapaços de veure els pobles defensant la seva voluntat de forma pacífica. Els segons eren els republicans que, havent vist l'exitosa consecució de la República, es mostraven decebuts perquè els canvis no havien ocorregut de la nit al dia, o perquè les relacions entre l'Església i l'Estat seguien sent les mateixes i els monopolis capitalistes encara existien. En aquest article volia fer veure que no plou mai al gust de tothom, però que cal obrir el cor a la llum esperançadora dels fets ocorreguts: en una setmana havien aconseguit fer realitat el somni de la República de manera pacífica i democràtica.

Jordi i Frigola considerava que la República que acabava d'iniciar-se tenia un llarg recorregut per fer, sobretot a l'hora de governar el poble. Considerava que algunes de les lleis aprovades per la Dictadura i que la República no havia revocat de forma immediata com per exemple les lleis prohibitives dels jocs d'atzar, s'havien de considerar mesures provisionals, doncs *«és evident que un règim de plenitud democràtica no pot tractar aquests problemes en la mateixa forma que ho feien aquells governs que manaven d'esquenes al poble i amb una total incomprensió tant dels vicis com de les virtuts de les masses ciutadanes».*[31]

En altres articles criticava l'actuació de la Lliga Regionalista que durant anys defensà la monarquia i ara s'apropiava de la idea d'una República per a tots. Jordi i Frigola considerava que la Lliga acabaria desapareixent del mapa polític, però alhora es preguntava quina actitud prendrien els homes militants d'aquest partit.

30 Martí JORDI I FRIGOLA. «Els pessimistes i e», *Ara,* 23 d'abril de 1931, p. 1.

31 Martí JORDI I FRIGOLA. «Els governants i l'atzar», *Ara,* 30 d'abril de 1931, p. 4.

Poc després de la investidura de Josep Sagrera com a alcalde, l'Ajuntament de Palafrugell va aprovar el projecte de pressupost per a la construcció de l'edifici per a l'Escola d'Arts, Indústries, Idiomes i Biblioteca Pública. El nou alcalde, director d'un centre docent exemplar i de renovació pedagògica com l'Academia Palafrugellense, volia comptar amb homes compromesos amb la cultura i els ideals republicans, i es va endur el seu secretari particular Martí Jordi i Frigola per a fer aquestes tasques a l'alcaldia. A finals d'octubre d'aquell any, l'alcalde Sagrera va escriure al comissari delegat de la Generalitat a Girona, Josep Irla, amb motiu de sol·licitar la concessió d'una de les dues biblioteques que la Generalitat volia crear amb els superàvits pressupostaris de què disposaven. Josep Irla va escriure oficialment al president Macià que va atorgar finalment la biblioteca que havia sigut tan reivindicada al poble, per gran alegria de Martí. Al desembre es va començar a preparar el solar on s'hauria de construir el nou edifici.

2.4. La campanya per l'Estatut d'Autonomia

La proclamació de la República Catalana com a estat integrant de la Federació Ibèrica no va agradar gaire al govern provisional de la República espanyola, encapçalat per Niceto Alcalá-Zamora. Tres dies més tard, el 17 d'abril, els nous ministres Fernando de los Ríos, Marcel·lí Domingo i Lluís Nicolau d'Olwer viatjaven a Barcelona per a negociar amb el president Francesc Macià l'encaix de l'autogovern català a la nova República. Després de llargues hores de negociació, el president va acceptar la restauració de la Generalitat de Catalunya i la tramitació d'un avantprojecte d'Estatut d'autonomia que seria plebiscitat a Catalunya i que posteriorment hauria de ser ratificat per les Corts republicanes. Amb aquest compromís, Catalunya recuperava les institucions d'autogovern abolides per la derrota militar de 1714. A partir dels resultats de les eleccions municipals, els regidors electes van elegir una Diputació Provisional de la Generalitat, encarregada d'elaborar un projecte d'Estatut i organitzar-ne el seu plebiscit.

ARA

SETMANARI CATALANISTA REPUBLICÀ

LLAFRANC (Costa Brava)
HOTEL CELIMAR
Telèfon 12, Calella de Palafrugell
Edifici construït
exprofès per a Hotel

Any II. Palafrugell, 25 de Juny de 1931. Número 29

FRANCESC MACIÀ A PALAFRUGELL

Pic d'aparicions saludo
en tot cor al poble de
Palafrugell per mediació
del periòdic "Ara"
Francesc Macià
27 Juny 1931

L'avís de la vinguda.

Era el dissabte, ja desapareguda la claror del dia, que es rebé la nova que el President de la Generalitat de Catalunya, l'estimat i admirat Francesc Macià seria a Palafrugell l'endemà a les cinc de la tarda procedent de Girona i La Bisbal i de pas cap a Palamós.

La nova rebuda pel senyor Alcalde fou cursada de la millor manera que l'intempestiu de l'hora i el reduït nombre de personal disponible permetia, concretant-se a donar un petit avís verbal als presidents de les entitats palafrugellenques i als regidors, essent col·locat també a les 10 de la nit un cartell anunciador al Centre Catalanista Republicà.

Amb aquests curts mitjans solament fou organitzada la imponent manifestació que havia de tenir lloc el diumenge, quedant palesat abastament fins a quin punt el nostre poble sent la causa catalana i venera aquesta noble figura del cavaller Macià.

El diumenge al matí.

A primeres hores del diumenge, hom podia veure que algunes finestres i balcons de la nostra vila ja ostentaven amb orgull la glòria encesa dels nostres colors. El tema general de les converses era la vinguda de Francesc Macià, hom podia pressagiar per barreja d'entusiasme, alegria i curiositat que traslluïen els rostres que el poble tributaria al visitant il·lustre una rebuda esclatant. Sols uns núvols grisos i terenyinosos que entelaven el sol posaven un interrogant per part dels elements a una esplendorositat que pels designis humans ja teníem assegurada.

L'ànima del poble.

L'orifllama radiant, emblema de la nostra pàtria i l'ensenya tricolor de la nostra llibertat apareixien a cada moment amb més abundància en els nostres carrers, principalment en les vies assenyalades per al pas de la comitiva, i les vèiem en forma de domassos, de banderes, de penjolls de tota mena i totes dimensions, demostrant a plena llum tot el que teníem de farsa grotesca, de canallada ridícula, de disfressa macabra, aquells temps de dictadura avui sols recordats per la supervivència d'unes quantes persones que farien res qualsevol cosa per desligar-se de la seva història, cosa impossible però, car elles són la història mateixa.

A la tarda.

L'aspecte dels carrers unes hores abans de l'arribada era una cosa bellíssima. A les tendes s'havia esgotat la roba que tenien en grans estocs per a fer banderes però això no fou obstacle per les cases que ja no en trobaren: sortiren domassos de totes menes i colors, oferint-se als nostres ulls una joiosa policromia de drap que el vent inflava i fuetejava capriciosament, destacant-se com a vencedores absolutes i indiscutibles les nostres quatre barres de sang.

Abans de l'hora assenyalada el carrer Torres Jonama era un formiguer humà, donant la impressió que tot Palafrugell havia sortit de casa seva. L'orquestra «Palafrugell» jugà uns quantes sardanes. Acudiren l'Ajuntament, diverses representacions foranes, la Junta Directiva del Centre Catalanista Republicà, amb la bandera i una pancarta que deia «Els catalanistes republicans saluden al President» i representació del Club dels 15, també amb bandera i penó, etc.

L'arribada.

Poc més tard de les cinc arribà en automòbil En Francesc Macià, baixà a l'entrada de la població, saludant-lo les autoritats i representacions assistents. Tan bon punt el públic el vegé fou rebut amb una salva eixordadora d'aplaudiments. Un estol de simpàtiques senyoretes s'acostaren per besar-lo i fer-li ofrena de boniques toies. Amb penes i treballs, obrint-se pas entre la gernació que omplenava tot el carrer, Francesc Macià i el seu seguici anaren cap a la Casa de la Vila pels carrers de Torres Jonama, Santiago Russinyol, Cavallers, 14 d'Abril, Plaça de la República i Pi i Margall, entrant pel carrer de Salmeron.

En el seu pas per les esmentades vies recollí les proves de simpatia i afecte de tota la població exterioritzades amb forts aplaudiments i visques vibrants.

A Casa de la Vila.

Francesc Macià i els que l'acompanyaven, que eren ultra les corporacions locals els senyors Fontbernat, Capità Escofet, Tinent Cabezas, Carbonell, Casianyer, Creus, Dalmau Costa, Vilà i Rubí de Barcelona, els candidats Santaló i Quintana, els regidors de Girona i altres que sentim no recordar, entraren al Saló de sessions del nostre Ajuntament, on reposaren breus moments.

Requerit per un dels nostres Redactors, el President tingué la gentilesa d'escriure unes ratlles per al nostre periòdic, saludant al poble de Palafrugell, les que el lector podrà veure reproduïdes en el present número.

Francesc Macià, voltat per la multitud en el moment de baixar de l'auto, a l'entrada del carrer de Torres Jonama.

Seguidament i per complaure a la immensa gernació congregada davant la façana de la Casa de la Vila, sortí al balcó per a saludar-la. Parlà primer l'Alcalde senyor Sagrera, fent-ho després el President. No cal dir com ambdós parlaments foren aplaudits.

La marxa.

Hauria estat desig del nostre Ajuntament i de tota la vila portar al que massa breument fou el nostre il·lustre hoste, a l'Ermita de Sant Sebastià, tal com s'havia convingut a darrera hora. Hauria estat una visita fugissera, ràpida, puix altres poblacions l'esperaven; persones hi havia, naturalment, que s'els feia inacabable l'estada a Palafrugell puix esperaven veure'l el més aviat possible a casa seva; això no obstant el President accedí a fer aquesta petita marrada però a pesar de tot el viatge a Sant Sebastià no s'efectuà.

En mig de l'entusiasme popular el primer ciutadà de Catalunya puià a l'automòbil que l'esperava a la porta de la Casa de la Vila, acompanyat del Sr. Sagrera Corominas, Alcalde de Palafrugell, Regidors, el Sr. Irla, Diputat de la Generalitat i unes quantes gentilíssimes senyoretes.

Macià, a reveure!

Macià: mercès per la vostra visita a Palafrugell. Mercès en nom de tots nosaltres, de tot el poble. Ja poguéreu veure com Palafrugell us rebé, com Palafrugell us comprèn i us estima. Nosaltres recordem que, gratament impressionat, féreu present al nostre Alcalde el vostre desig de tornar, de passar tot un dia entre nosaltres, això la que no ens despedim de vos.

Macià, home simbol, encarnació de l'ànima catalana, a reveure!

Ha passat l'Avi

L'Avi de tots els bons catalans ha passat per les vies palafrugellenques endomassades i darrera del seu pas lleuger hi anàvem tots formant estol.

Hi anàvem tots en cos i ànima i l'Avi dignissim, joiós i emocionat perquè llegia en cada rostre el que sentia cada cor, era al davant, la blanca testa nua, senyera nostra onejant al vent.

L'Avi noble de la més gran de les nobleses en rebre el fervent homenatge dels catalans de l'Empordà saludava somrient tothom i les mares li apropaven llurs infants perquè els besés, les noies posaven el llavi fi en el seu rostre i els homes ens disputàvem l'abraçada de l'apòstol del nostre sentiment.

Després l'Avi venerable ens aplegava sota de la Casa de la Vila i al conjur de les seves paraules ens sentíem infants arrauliits vora la llar de la Pàtria cercant l'escalf de la llama d'un ideal, mentres l'Avi valent ens explicava no pas contes de fades o de follets, contes bells que són mentida, sinó les grans veritats que ell ha après rodant pel món perseguit i vexat pels que ja no podran fer-ho mai més.

L'Avi lluitador ens parlava també de l'avenir mentres aquells seus grans ulls que l'hi ennobleixen el rostre bri-

25 de juny de 1931

Ara recollí àmpliament la visita del president Francesc Macià, el qual en feu una dedicatòria autògrafa.

AMP

L'avantprojecte d'Estatut es va acabar de redactar a la vall de Núria el 20 de juny de 1931 i s'hi definia Catalunya com un estat dins la República Espanyola, i a més a més, dotava la Generalitat amb una llarga llista d'atribucions i competències en el camp de l'educació, sanitat i justícia que fins aleshores havien sigut impensables. El text de l'avantprojecte va ser aprovat per la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya, i llavors s'obrí un període per tal que l'aprovessin també els ajuntaments catalans.

En aquest context, Jordi i Frigola va començar a participar en actes de propaganda a favor de l'Estatut, per tot l'Empordà: Pals, Verges, Rupià, la Pera... En Martí tenia grans dots com a orador serè i vibrant que sabia captar l'interès dels espectadors i arrencar-los el seu entusiasme i aplaudiments. Era *«home de conversa agradable i d'aspecte atractiu, parlava amb correcció i elegància, sabent argumentar i defensar el què deia. Sabia escoltar respectant l'opinió de tothom»*[32] i els seus discursos eren fortament aplaudits.

El 20 de juny, el president Macià feia la seva primera visita al municipi. Els carrers de Palafrugell eren tot un espectacle guarnit de banderes. A les cinc de la tarda va arribar Macià en automòbil, i va baixar a l'entrada del poble, on essent ovacionat pels palafrugellencs, va transcórrer a peu fins a la Casa de la Vila, acompanyat de regidors d'altres pobles veïns, de Girona, del comissari delegat de la Generalitat, Josep Irla i d'altres dirigents del partit com Miquel Santaló, Albert de Quintana de Leon o Josep Fontbernat. Van pujar al saló de plens i a continuació van saludar el poble des del balcó, on també es trobava Martí Jordi i Frigola. La riuada de gent era tal que l'estada del president s'allargà més del previst i va haver de marxar al següent compromís a Palamós, sense haver visitat l'ermita de Sant Sebastià, com volia l'Ajuntament palafrugellenc.

A partir de la visita de Macià, el Centre Catalanista Republicà i el setmanari *Ara* amb Jordi i Frigola al capdavant, reorientaren la seva posició. Només dues setmanes després, el 9 de juliol, deixaren de ser una agrupació i una publicació vinculades a Acció Catalana, per situar-se sota l'òrbita del nou partit hegemònic del país, Esquerra Republicana de Catalunya.

Enmig de la campanya estatutària, el 28 de juny, es van celebrar les eleccions a Corts Constituents de la República espanyola, els resultats de les quals van mostrar que el suport al nou règim encara era major que en les passades eleccions municipals. Els diputats electes van participar en l'elaboració de la Constitució de la República espanyola, que establia que tots els poders emanaven del poble i de l'organització de l'Estat en una configuració integral on s'acceptava la possibilitat de constituir governs autonòmics en algunes regions. Així mateix, s'incloïa una àmplia declaració de drets i llibertats civils i socials, com la garantia a la igualtat davant la llei, el dret a l'educació i el treball, a la no-discriminació per raons d'origen o sexe, a la llibertat d'expressió, reunió i associació.

En el marc de la campanya per l'Estatut, el 26 de juliol en Martí va participar en un acte a la plaça de Sant Pere de Calella de Palafrugell, juntament amb l'alcalde Josep Sagrera i el seu company Fermí Vergés, així com Joaquim de Camps i Arboix adjunt a la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona.

En la vessant periodística, Jordi i Frigola escrivia articles demanant que els catalans manifestessin amb contundència en aquell plebiscit un «Sí a l'Estatut»:

> «[...] *aquest Estatut interpreta fidelment els sentiments i les aspiracions de la nostra terra, resulta indispensable que l'eloqüència d'una votació nodrida, ho proclami ben alt i fort. A manca de candidats, tots els que sentim plenament els ideals catalanistes, ens hem d'imposar la tasca d'induir als electors a acudir a les urnes a votar per l'Estatut, que representa els anhels de llibertat de la nostra pàtria. Tots ens hem de convertir en propagandistes d'aquesta candidatura ideal composta d'un sol nom, el de Catalunya, que concreta ara totes les nostres ànsies de llibertat col·lectiva i constitueix una garantia pel triomf definitiu de la nostra ideologia liberal.»*[33]

32 Josep Maria CANES I GARCIA. «Martí i Frigola, un alcalde de Palafrugell per la Història de Catalunya». *Campanar,* desembre de 1988, p. 23-25.

33 Martí JORDI I FRIGOLA. «El plebiscit català», *Ara,* 17 de juliol de 1931, p. 1.

Palafrugell, 2 d'agost de 1931

A la plaça Nova, taula en què joves militants republicanes recollien firmes de dones —que encara no tenien dret a vot— a favor de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, en l'anomenat «Plebiscit femení», el dia del referèndum en què fou aprovat. D'esquerra a dreta: l'alcalde Josep Sagrera, el regidor Joan Rodríguez i Joanola, i tres de les joves republicanes, Carme Frigola, Pepita Fuentes i Loreto Ferrer.

AMP - COL·LECCIÓ CARME FRIGOLA I MESTRES

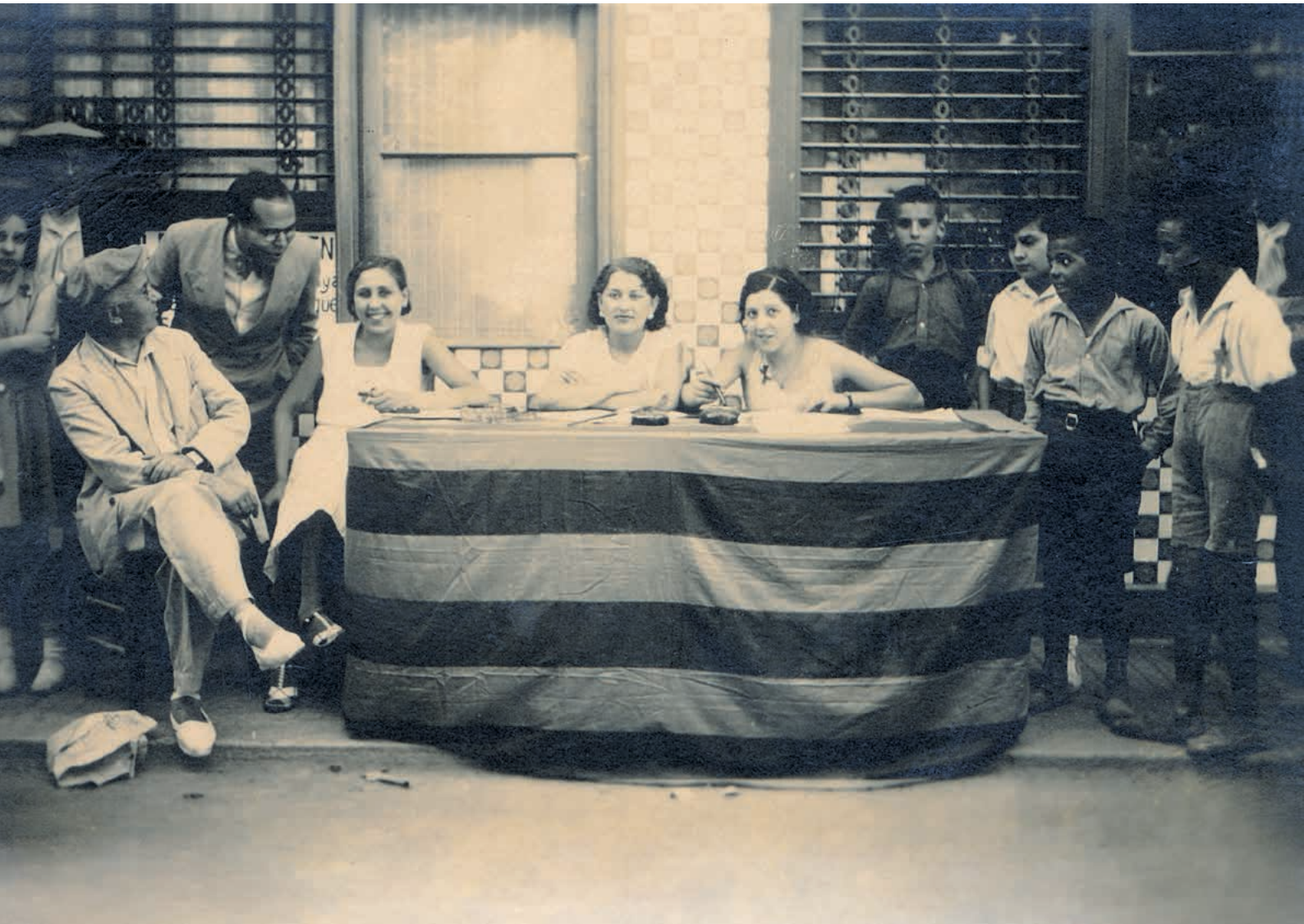

El diumenge 2 d'agost pel matí, el mateix dia del referèndum, en Martí també va participar activament com a orador al míting celebrat a l'Ideal Cinema, acompanyat aquest cop tant de l'alcalde Josep Sagrera com de l'amic Fermí Vergés, però també del diputat a Corts Albert de Quintana de Leon. Aquell acte va tenir quelcom especial, ja que Marina Gou va pronunciar un vibrant discurs dirigit a les dones per a demanar-les-hi que, tot i que encara no tenien reconegut el dret a vot, contribuissin a la victòria signant a favor de l'Estatut, posant així de relleu la unanimitat de Catalunya en suport de les seves llibertats.

El plebiscit va tenir lloc el 2 d'agost. Hi participà el 75% del cens electoral format per homes majors de 25 anys. El «Sí a l'Estatut» va obtenir un suport unànime i aclaparador del 99% a tot el país. A Palafrugell va obtenir 2.036 vots a favor, 2 en contra i 5 en blanc.

En l'anomenat «plebiscit femení», les dones catalanes van reunir 400.000 signatures d'adhesió a favor de l'Estatut, 1.800 de dones palafrugellenques.[34]

L'Estatut de Catalunya ja havia sigut ratificat per totes les instàncies catalanes, però quedava el tràmit a les Corts espanyoles que també l'havien d'aprovar. No obstant, l'Estatut no va agradar a Madrid, que el considerava un projecte massa ambiciós. La tramitació no va ser senzilla. Les Corts Republicanes —que ja havien definit a la Constitució, la República com a un «estat integral» no pas federal— rebaixaren l'abast del text, definint Catalunya com una regió autònoma dins d'Espanya retallant competències de la Generalitat. Finalment, les Corts aprovaren l'Estatut de Catalunya modificat el 9 de setembre de 1932, essent el primer estatut d'autonomia concedit a una «regió espanyola».

Cal esmentar finalment que amb la reinstauració de la Generalitat de Catalunya, la Caixa d'Estalvis Provincial de la Diputació de Barcelona va passar a anomenar-se Caixa d'Estalvis de la Generalitat de Catalunya i Francesc Macià, president de la Generalitat, va ser-ne el nou president. Aquesta Caixa va obrir delegacions arreu del territori, esdevenint Martí Jordi i Frigola president de la sucursal palafrugellenca.

34 «El 2 d'Agost, Catalunya va guanyar la seva llibertat», *Ara,* 6 d'agost de 1931, p. 1.

2.5. El compromís social

A partir del nou ordre polític republicà, un nou sindicalisme de caire més reivindicatiu es va desenvolupar amb força, gràcies a les noves llibertats i a les expectatives generades pel canvi de règim. En un principi la majoria de sindicats tenien un àmbit local, però la seva ràpida expansió va acabar generant àrees de coordinació comarcals, essent una de les més dinàmiques la del Baix Empordà. S'havien iniciat debats polítics entorn a la reforma agrària, una llei que havia de facilitar l'arrendament de terres als petits pagesos i, en tant que Jordi i Frigola era un home que impulsava el cooperativisme i encoratjava els treballadors a unir-se i organitzar-se, també va participar en mítings de caràcter agrari i republicà per defensar les reivindicacions dels treballadors de la terra, al costat de l'alcalde Josep Sagrera, Fermí Vergés i el jutge municipal Tomàs Girbal.

Martí Jordi i Frigola també defensava els obrers des de la seva tribuna periodística, escrivint articles sobre l'organització sindical dels treballadors del camp per a millorar la seva situació laboral, així com en defensa de les seves reivindicacions sobre la propietat de la terra i les condicions dels arrendaments. Com que estava a l'aguait del projecte d'Acció Social Agrària, d'organització dels pagesos de les terres gironines, el maig de 1932, va fer palès en un article que en aquest territori 15.000 treballadors i arrendataris de la terra ja s'havien format en sindicats.[35] Aquests tractaven problemes generals i discutien casos particulars dels associats, demostrant la seva capacitat d'organització per tal de millorar la vida rural dintre l'ordre jurídic vigent del moment. Jordi i Frigola animava les forces d'esquerra i les autoritats republicanes a fer costat a la pagesia i ajudar-los a solucionar els seus problemes, i així fer d'exemple també per al proletariat industrial. Per a Jordi i Frigola, la República tenia l'obligació de servir els anhels i necessitats de la pagesia, així com de la resta de treballadors, per a establir un règim de plena justícia social.

35 Martí JORDI I FRIGOLA. «El proletariat al camp», *Ara,* 12 de maig de 1932, p. 1.

Palafrugell, 6 de juliol de 1932
Martí Jordi i Frigola, el regidor Arseni Vergés i l'alcalde Josep Sagrera —tapat— amb Francesc Macià, durant el pas del president pel Far de Sant Sebastià per tal de visitar el conseller Ventura Gassol, que hi romania uns dies de descans.
MRJT

Martí també va manifestar el seu suport a les reivindicacions del món de la pesca, quan va participar, el novembre de 1932, al míting de defensa dels interessos dels pescadors empordanesos que es va celebrar al Saló Miramar de Calella de Palafrugell. En aquell acte hi van parlar l'alcalde Sagrera i Jordi i Frigola, deixant pas al parlament del diputat Miquel Santaló, que juntament amb els diputats Albert de Quintana de Leon i Josep Puig d'Asprer i el fiscal del Tribunal de Comptes, Josep L. de Benito, que havien estat duent a terme les gestions pertinents a Madrid i que havien finalitzat amb l'aprovació de lleis, i un augment en el pressupost, que havien de salvaguardar els interessos del sector.

Per altra banda, el 12 d'octubre de 1933, també va assistir i actuar com a secretari a l'Assemblea organitzada pels alcaldes de les poblacions costeres de Catalunya, des de Sant Carles de la Ràpita fins a Portbou, per tractar els problemes que continuaven afectant aquest sector i que se celebrà al Coliseu Empordanès de Palafrugell. En aquella ocasió, a banda de representants de la indústria pesquera, també hi van assistir el conseller delegat del Govern de la Generalitat Miquel Santaló, el comissari delegat de la Generalitat a Girona Josep Puig Pujades, els diputats de les Corts Josep Ayats i Joan Estelrich, i Ernest Morató de la Comissió Organitzadora. També hi assistiren els diputats Joaquim Bilbeny, Pere Blasi, Pere Cerezo, Joan Bancells i Josep Fàbrega, entre d'altres. A aquella assemblea, que va ser extensa i controvertida, es va acabar formulant una Comissió de delegats per zones territorials, per tal de defensar la llei pesquera i els reglaments sobre el teixit de malla de les xarxes i l'exportació de peix blau, entre altres mesures.

El diputat Miquel Santaló va fer arribar una nota a *Ara*, on feia constar que les aspiracions dels pescadors s'havien vist realitzades gràcies a l'esforç perseverant dels elements esquerristes que ostentaven càrrecs d'elecció popular.[36]

17 de desembre de 1931
La caricatura de Martí Jordi i Frigola publicada a *Ara,* capta perfectament els seus trets físics i de costums més representatius: les celles caigudes, fumador de pipa i el llaç.
AMP

2.6. En defensa de la indústria surera i del turisme

La indústria surera a Palafrugell sempre havia destacat pel caràcter especial dels treballadors tapers, que els distingia d'altres professionals d'aquesta indústria. En general, eren grans aficionats a les xerrades polítiques que es donaven a les tavernes i casinos del poble, tenien una ideologia variada però se sentien especialment atrets per les idees republicanes i federals. Tal com escrivia Carles Rahola quan evocava l'aixecament republicà de 1869 conegut com «el Foc de la Bisbal», liderat pel diputat empordanès Pere Caimó: *«entre aquells republicans de la Selva i el Baix Empordà hi havia sens dubte molts tapers que no vacil·laren a deixar les eines del*

36 Miquel SANTALÓ. «La clara actitud de l'Esquerra amb relació als problemes dels nostres pescadors», *Ara,* 19 de novembre de 1932, p. 1.

Palafrugell, octubre de 1933

Josep Sagrera, president del Comitè Suro-taper de Catalunya i alcalde de Palafrugell, al seu despatx, entre Martí Jordi i Frigola —secretari del Comitè— i el redactor de *El Día Gráfico,* Josep Gaya i Picon el qual els entrevistà per a un extens reportatge sobre la crisi de la indústria suro-tapera.

MRJT

treball pacífic per anar a lluitar per la República que inflamava els cors».[37]

El 8 de novembre de 1931 a l'Ajuntament de Palafrugell va tenir lloc una reunió sobre la indústria surera. Feia pocs mesos de la proclamació de la República i es confiava que el nou règim polític fos més sensible als problemes d'aquest sector. La reunió tenia com a objectiu arribar a unes conclusions que serien defensades a les Corts. S'hi trobaven presents el ministre d'Economia, Lluís Nicolau d'Olwer, així com el governador civil de Girona, Claudi Ametlla; i el comissari de la Generalitat a Girona, Josep Irla, que era gran coneixedor del tema, com a fill de taper de Sant Feliu de Guíxols, una de les poblacions més importants d'aquesta indústria.

La reunió va ser extensa i hi participaren diputats, representants de cambres de comerç i alcaldes dels municipis de l'Empordà. En aquesta primera sessió es va procedir a l'elecció dels càrrecs de la Comissió Executiva del Comitè Suro-taper de Catalunya, que funcionava amb els fons aportats pels respectius ajuntaments. Varen ser nomenats Josep Sagrera com a president, i Martí Jordi i Frigola com a secretari, entre altres càrrecs i membres que pertanyien a ajuntaments i a les Cambres de Comerç de Sant Feliu, Palamós i Girona. També es va crear un Comitè Permanent encarregat de donar efectivitat als propòsits relatats i per defensar els interessos de la indústria surera, així com d'assessorar els diputats a l'hora d'efectuar les gestions necessàries per a assolir els objectius marcats pel Comitè.

Jordi i Frigola, vinculat familiarment amb la indústria surera, sempre havia defensat els seus interessos a la premsa, i encara amb més afany des que va passar a formar part del Comitè Suro-taper de Catalunya.

Malauradament Martí Jordi i Frigola va assumir l'ingrés al Comitè de forma trista, per la recent mort del seu pare, Martí Jordi i Noguer, el gener de 1932, un home conegut al poble com una persona amable, comprensiva i de sentit comú amb qui es podien tenir llargues converses.

37 Carles RAHOLA. *Vides heroiques,* p. 19

El 1932 el govern francès va prendre la decisió d'augmentar els drets d'entrada d'algunes manufactures sureres com els taps petits, i això afectava sobretot els municipis de Palamós i Calonge. Enmig d'aquella problemàtica amb França per l'exportació de taps de suro, Jordi i Frigola en criticava la manca de criteri de govern de la República el qual portava a terme dues polítiques contràries davant l'Estat francès, provocant que les empreses catalanes que operaven a França es trobessin indefenses.[38] Per una banda, la contundent resposta de la delegació espanyola a Ginebra, oposada als propòsits francesos en el terreny internacional; i d'altra banda, la política del Ministeri d'Agricultura, Indústria i Comerç, acatant i fent-se el cec davant els atacs francesos a l'economia catalana, atès que el tractat de comerç pactat no s'estava complint correctament. Alguns municipis de l'Empordà, on aquesta indústria era gairebé única, patien per veure com s'empobririen les seves poblacions si no es trobava una solució adient.

El març de 1932 es va celebrar una assemblea del Comitè suro-taper de Catalunya, on van ser fixades unes conclusions, entre les que destacava la denúncia del Tractat de comerç amb França. Com destacava Jordi i Frigola, no eren:

> «[...] *un clam isolat ni una aspiració concretada en un moment d'amargor i defalliment. És, en realitat, un crit d'alerta, un toc d'atenció al Govern demanant-li orientacions concretes en la seva política exterior i que aquesta s'encamini de dret a la defensa dels interessos econòmics del país.»*[39]

A principis d'any, Jordi i Frigola com a secretari del mateix Comitè, juntament amb el guixolenc Josep Irla, van assistir a la conferència surera de Madrid. Allà es van oposar al nomenament de la Comissió Permanent i a la inclusió de Josep Ayats, que era representant de

38 Martí JORDI I FRIGOLA. «Els imponderables de la indústria surera», *L'Opinió,* 24 de març de 1932, p. 8.

39 Martí JORDI I FRIGOLA. «Les relacions amb França. Comentari entorn del daltabaix de la industria surera», *L'Opinió,* 24 de setembre de 1932, p. 8.

COMITÈ SURO-TAPER DE CATALUNYA

Després de l'Assemblea celebrada el dia 20 del mes que som, aquest «Comitè», representat pels seus Delegats en la Comissió Mixta del Suro i pels que sotscriuen, comptant sempre amb l'espontània i decidida cooperació del Comissari de la Generalitat en aquestes comarques Sr. Josep Irla i del diputat constituent Sr Miquel Santaló, ha portat a terme algunes gestions encaminades a la realització dels anhels dels elements suro-tapers concretats en les Conclusions aprovades en dita Assemblea. Amb relació a les gestions efectuades, plau-nos assabentar a vostè que els resultats obtinguts fins al moment present, són els següents:

1.er El President de la Generalitat, l'honorable Sr. Francesc Maciá, s'ha fet càrrec de la difícil situació creada a les poblacions sureres per l'augment de drets aranzelaris decretat pel Govern francès i, disposant-se a fer tot allò que li sigui possible per a protegir la nostra indústria, ha determinat la pràctica d'una informació referent a la mateixa. El funcionari de la Generalitat senyor Jaume Montllor Grau, que ha estat encarregat de portar a terme aquesta informació arribarà demà a les nostres comarques.

2.on El proppassat diumenge, foren lliurades al Cap del Govern de la República senyor Azaña, les Conclusions de la Assemblea, junt amb unes notes explicatives de les mateixes. El Sr. Azaña, va assegurar que estudiaria l'assumpte amb tot l'interès que la seva importancia requereix.

3.er El mateix dia els representants del «Comitè», celebràrem dues extenses entrevistes amb el Sr. Ministre d'Agricultura, Indústria i Comerç i el senyor Director General de Comerç. Després d'un ampli canvi d'impressions, els Srs. Domingo i Pi Sunyer, explicaren tot l'actuat pel Govern en aquesta qüestió, no sols en el que respecta a la recent augmentació de drets duaners feta per França, sinó també en el desig d'ordenar totalment la indústria i la producció sureres Els comissionats escoltàrem la promesa formal feta pel Sr. Director General i avalada pel Sr. Ministre, de pendre les mesures que calgui per a procurar resoldre el problema surer, portant a la Comissió Mixta del Suro, que s'ha de reunir el dia 11 d'octubre, un pla d'ordenació que tendeixi a conjurar la crisi actual. Els Srs. Domingo i Pi i Sunyer manifestaren la seva creença que dita Comissió podrà recollir les aspiracions dels elements industrials, unint-les als punts de vista del Govern, que ja té en la totalitat de la qüestió surera, propòsits que poden millorar la situació de la indústria i de les comarques que d'ella viuen.

Al comunicar-li aquestes noves, ens complavem en oferir-nos per a donar-li respecte a les mateixes tots els detalls que cregui convenient demanar-nos.

Visqui vostè molts anys.

Palafrugell, 28 de setembre de 1932

EL PRESIDENT, *J. Sagrera Corominas*

EL SECRETARI, *M. Jordi Frigola*

El proper divendres, a les 4 de la tarda, tindrá lloc en el Saló de sessions de l'Ajuntament de Palafrugell, una Assemblea per a tractar de l'actualitat suro-tapera, a la que poden assistir-hi tots els elements interessats en els problemes de la nostra indústria.

Sr. .....

Imp. P. Ribas.—Palafrugell

28 de setembre de 1932
Josep Sagrera, president del Comitè Suro-taper de Catalunya i Martí Jordi i Frigola, secretari del Comitè, informen sobre l'assemblea celebrada per tractar la crisi de la indústria suro-tapera.
MS

la «Asociación Forestal de la Província de Gerona», i que segons ambdós, era una persona desconeixedora de les necessitats de la indústria surera i que a més a més era bastant impopular a les comarques gironines. Degut a aquesta protesta es va deixar en suspens l'aprovació de la gestió dels representants de la Comissió Permanent en la Conferència de Madrid.

Palafrugell va rebre la segona visita del president Macià al juliol, aquest cop acompanyat de la seva família i del conseller de Cultura Ventura Gassol, amb qui van visitar la fàbrica de Manufacturas de Corcho Armstrong SA. En la visita van poder-se fer càrrec de la importància de la indústria surera, que tenia en el Baix Empordà un dels principals centres productors del món. Ambdós visitants van quedar admirats per la perfecció tècnica amb la que treballaven a Manufacturas de Corcho Armstrong SA.

Al setembre el Comitè Suro-taper de Catalunya va convocar una assemblea urgent per a tractar quatre punts claus sobre l'acord adoptat pel Comitè Comarcal del Partit Federal del Baix Empordà, adherit a Esquerra Republicana. L'assemblea va començar amb un vibrant parlament del president del Comitè —l'alcalde Josep Sagrera— d'elogi de la classe obrera, que amb el seu sacrifici i percebent jornals mesquins, havia sigut el factor principal de puixança de la indústria surera.

Martí Jordi i Frigola, en el seu torn, va explicar detalladament el plantejament de la qüestió i dels acords del Comitè Comarcal del Partit Federal del Baix Empordà, i també va llegir un telegrama dels diputats Miquel Santaló i Josep Irla: *«Conferència tinguda President Generalitat i Ministre Finances motiven telegrama creient convenient prepareu comissió documentada per a exposar senyor Azaña situació creada disposició francesos»,* seguides d'altres telegrames del president de la Generalitat, Francesc Macià, i del director general de Comerç, Carles Pi i Sunyer, en què demanaven deixar en suspens els acords del Comitè Comarcal ja que la Generalitat enviaria delegats per poder trobar solucions al conflicte de la indústria del suro.[40] Els telegrames van ser rebuts amb joia pels reunits, satisfets del comportament del president Macià, de Pi i Sunyer, d'Irla i de Santaló.

En el debat per a cercar solucions a les dificultats en què es trobava la indústria, es va arribar a les quatre conclusions clau: 1a. denunciar el tractat de comerç amb França; 2a. demanar la imposició de drets prohibitius a la sortida del suro no elaborat; 3a. demanar l'obligatorietat de l'ús dels taps i discs de suro en la venda de vins, licors, aigües minerals i demés, tot prohibint l'ús d'elements substituts com els taps de goma o vidre; 4a. donar la possibilitat als industrials surers per a cobrar l'import de les mercaderies que exportaven a països que havien adoptat mesures restrictives a la sortida de capitals, procurant establir amb ells intercanvi de productes.

Per concloure l'assemblea, tal com comentava el telegrama de Josep Irla, a l'espera de la visita a Barcelona del cap de Govern de la República, Manuel Azaña, es va aprovar per unanimitat que formessin part de la comissió encarregada d'entrevistar-s'hi, Josep Sagrera i Martí Jordi i Frigola, com a president i secretari respectivament del Comitè Suro-taper de Catalunya, juntament amb els senyors Sanjaume, Moisès Genover i Jaume Canyet que eren delegats en la Comissió Mixta del Suro i un representant de cada una de les poblacions sureres d'aquestes comarques.

A finals del setembre, la comissió es va reunir amb el cap del govern de la República, Manuel Azaña, el ministre Marcel·lí Domingo i amb Carles Pi i Sunyer per tractar tot allò acordat a l'assemblea de Palafrugell. Acabada la reunió, la comissió va enviar una comunicació a tots els elements relacionats amb la indústria surera: alcaldes, fabricants, associacions obreres, cooperatives... per donar-los compte dels primers resultats obtinguts en la visita. La comunicació destacava que el president Macià s'havia disposat a fer tot allò que li fos possible per a protegir la indústria davant de l'augment dels drets aranzelaris decretats pel Govern francès. També que Manuel Azaña havia assegurat estudiar l'assumpte amb interès donada la importància cabdal per a la indústria. Així mateix, el comunicat explicava que el mateix dia la comissió s'havia reunit amb el ministre d'Agricultura, Indústria i Comerç, i el director general de Comerç, que després d'un inter-

40 «La greu situació de la indústria suro-tapera», *Ara,* 22 de setembre de 1932, p. 1.

Palafrugell, 17 de novembre de 1932

El president Francesc Macià —entre el comissari delegat de la Generalitat a Girona, Josep Irla i l'alcalde, Josep Sagrera— s'adreça des del balcó del local de la Unió Republicana d'Esquerra als ciutadans aplegats per escoltar-lo, en el marc de la campanya de les eleccions al Parlament de Catalunya.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

canvi d'impressions, van comentar el seu desig d'ordenar totalment la indústria i producció surera.

Un mes més tard, el desembre de 1932, Jordi i Frigola va continuar a Madrid acompanyat de Jaume Canyet, per seguir tractant assumptes en la Comissió Mixta del suro. Van aconseguir l'aprovació d'un decret que ordenava l'embotellament forçós dels vins venuts al detall, així com la obligatorietat d'utilitzar aglomerat de suro en els edificis públics de nova construcció i una rebaixa d'impostos de cinc anys en els particulars que l'empressin en les seves noves edificacions.

L'agost de 1933 Jordi i Frigola va assistir a una important reunió de la Federació de Municipis de Catalunya per tractar les qüestions que afectaven els interessos morals i materials de la comarca, com la necessitat i conveniència de l'aplicació dels aglomerats de suro en les edificacions per les seves propietats aïllants de temperatura, soroll i humitat. En aquella reunió es va concretar iniciar dues campanyes de divulgació d'aquest producte.

Durant tot el 1933, Jordi i Frigola va seguir participant de valent en actes públics i conferències dels sindicats de «treballadors de la terra», on els discursos de l'alcalde Josep Sagrera i els seus propis eren acollits de forma entusiasta pel públic, demostrant la ferma adhesió de la pagesia als ideals republicans i esquerristes.

A l'octubre es reuní, al far de Sant Sebastià, l'Assemblea de Turisme de la Costa Brava, convocada per Josep Puig Pujades, amb representació de molts ajuntaments del litoral i empresaris de la zona. En aquells moments, la Junta Directiva de Foment del Turisme de Palafrugell era presidida per l'alcalde Josep Sagrera, però l'entitat tenia poca vida degut als problemes financers. El conseller d'Agricultura i Economia del Govern de la Generalitat, Joan Ventosa i Roig, va expressar en aquesta assemblea que el Govern continuaria treballant i intensificant la tasca iniciada en matèria turística, posant especial èmfasi i atenció a la Costa Brava, recollint les conclusions d'aquell fòrum. Com a colofó de l'acte, el gran aviador català Josep Canudas, pilotant una avioneta, passà a saludar l'assemblea, llençant a la terrassa de l'ermita de Sant Sebastià un missatge d'adhesió en què es demanava que es tingués present en les actuacions polítiques, el turisme aeri, i es pensés en l'habilitació de camps d'aterratge a la zona; un gest que va ser aplaudit entre somriures.

2.7. Les eleccions al Parlament de Catalunya

L'octubre de 1932, el Govern de la Generalitat convocava eleccions al Parlament de Catalunya. Els ciutadans cridats a les urnes havien d'escollir 85 diputats representants de Catalunya, que posteriorment escollirien el president de la Generalitat.

Tot i el canvi de règim, amb la instauració de la República, el poder espanyol continuava en mans de les oligarquies bancàries i agràries, aquelles que havien patrocinat el cop d'estat del general Miguel Primo de Rivera i que, fins i tot, havien promogut un boicot als productes catalans durant la tramitació de l'Estatut. Aquest no era ben vist pels poders econòmics de l'Estat espanyol que van promoure la celebració a Madrid d'un míting en contra de l'Estatut català, el més multitudinari mai vist a la capital, i que aplegava no només monàrquics de dretes, sinó també republicans d'esquerres. La mentalitat centralista i nacionalista espanyola era prou transversal.

Amb les eleccions a la vista, a l'octubre es va reunir a Palamós el Comitè Comarcal del Partit Federal del Baix Empordà, adscrit a Esquerra Republicana, el qual designà com a candidat per a les eleccions al Parlament de Catalunya, a Josep Irla, en aquell moment diputat de la Diputació Provisional de la Generalitat i comissari delegat de la Generalitat a Girona. La candidatura de la demarcació gironina també estaria formada per: Francesc Arnau, Joan Bancells, Pere Blasi, Xavier Casademunt, Joan Casanovas, Pere Cerezo, Laureà Dalmau, Antoni Dot, Josep Fàbrega i Antoni Xirau. *Ara* afirmava que aquella era la seva candidatura.[41] De fet, el maig de 1932, la capçalera va canviar el seu subtítol de *«setmanari catalanista republicà»* a *«setmanari catalanista d'esquerra»*. Així definia *Ara* els candidats:

41 «La nostra candidatura», *Ara,* 3 de novembre de 1932, p. 1.

Palafrugell, 17 de novembre de 1932

El local de la Unió Republicana d'Esquerra es trobava a la plaça Nova, a tocar del Centre Fraternal i del Círcol Mercantil.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

«Són noms honrats, escollits pels agrupaments esquerristes de cada una de les comarques que formen la circumscripció electoral de Girona, convertits en bandera avui i destinats a ésser, passadas les eleccions, el braç executor d'un programa renovador que el poble català coneix perfectament.»[42]

Tots els candidats d'ERC, esperaven veure ratificada la confiança del poble en la seva llista, per tal d'encarar els problemes plantejats a l'entorn de l'organització de la Catalunya autònoma, i per tal, es comprometien a treballar per a la implementació de totes les reformes necessàries per a la realització dels ideals republicans i de llibertat. Volien una ordenació social i econòmica de la vida de Catalunya, així com donar vigor a la fesomia geogràfica de les comarques catalanes, amb tants matisos diferencials. Manifestaven que *«com a homes conscients dels deures que una representació popular suporta, prometem la major rectitud i constància en la nostra actuació, i la lleialtat més absoluta als nostres principis del més pur federalisme».*[43]

Ara feia campanya per la candidatura d'Esquerra, escrivint articles i titulars animant els que van votar *«per Catalunya i la República»* el 12 d'abril i el 28 de juny, perquè ho tornessin a fer conseqüents amb aquests ideals. Criticava fermament l'actuació i campanya de la Lliga Regionalista, que havien sabut establir el confusionisme en el seu relat i que alhora titllaven Esquerra Republicana de manca de catalanisme, *«com si el partit que presideix Francesc Macià, l'home que sofria a l'exili mentres ells festejaven amb el monarca i els seus dictadors, pugui deixar d'ésser ni un sol moment escencialment catalanista»*.[44]

Francesc Macià va tornar a visitar Palafrugell el 17 de novembre, aquest cop no en tant que president de la Generalitat sinó, en el marc de la campanya electoral, com a candidat d'Esquerra Republicana. A quarts de dues del migdia, des del balcó de la seu d'Unió Republicana d'Esquerra —l'entitat local adherida a ERC— va fer un discurs abrandat de fe sobre el futur de Catalunya davant d'una plaça Nova atapeïda.

Mentre el setmanari *Ara* titllava aquella visita com un triomf i creia que aquell acte presagiava la victòria electoral, el setmanari *Baix-Empordà* feia mofa del president Macià, a qui titllaven *«d'ídol caigut»* i de màxim electoraler del partit polític que més ràpidament s'havia desacreditat.[45] Consideraven que la missió de Macià era atiar uns catalans contra els altres, i que seria tota una inconsciència deixar Catalunya en mans de la seva *«incompetència i infantilisme».*

Baix-Empordà es va equivocar de fit a fit. ERC va guanyar les eleccions, també a Palafrugell, on el candidat més votat fou Antoni Xirau amb 1.210 vots; mentre que el candidat de la Lliga Regionalista més votat va ser Raimon d'Abadal amb 349 vots, que fou superat inclús pels 461 vots de Jaume Miravitlles, aleshores del Bloc Obrer i Camperol.[46]

Les llistes liderades per Esquerra Republicana de Catalunya van obtenir una clara victòria arreu del país, aconseguint 67 diputats, enfront els 17 diputats de les llistes liderades per Lliga Regionalista. El Partit Catalanista Republicà (Acció Catalana) assolí un únic diputat. Amb aquella inapel·lable victòria, es va elegir Lluís Companys com a primer president del Parlament de Catalunya i Francesc Macià com el 122è president de la Generalitat.

2.8. Dirigent nacional d'Esquerra Republicana de Catalunya

Tres mesos després, el febrer de 1933, Martí Jordi i Frigola presentava a Palafrugell una conferència del diputat d'ERC Antoni Dot sobre ensenyament, cooperativisme, atur forçós i projectes de la Conselleria de Treball de la Generalitat. Al març, el diputat Francesc

42 Ibídem.

43 «Manifest dels candidats d'Esquerra Republicana de Catalunya a la circumscripció de Girona», *Ara,* 10 de novembre de 1932, p. 1.

44 «S'ha d'evitar la reacció», *Ara,* 17 de novembre de 1932, p. 1.

45 «L'ídol caigut», *Baix-Empordà,* 19 de novembre de 1932, p. 1.

46 «Resultat de la votació a Palafrugell», *Ara,* 24 de novembre de 1932, p. 2.

Palafrugell, 17 de novembre de 1932

El president Francesc Macià sortint del local de la Unió Republicana d'Esquerra després d'haver-se adreçat als ciutadans.

S'hi poden reconèixer, alguns mig tapats, Joan Alavedra, Josep Irla, Miquel Santaló, l'alcalde Josep Sagrera —amb barret—, Tomàs Girbal i Martí Jordi i Frigola.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

Arnau, defensava en una altra conferència, el model d'escola única, per *«combatre la ignorància agermanant tots els homes amb una instrucció a l'abast de tots. A l'abast dels qui fins ara vivien al marge de tot quant era tenir una instrucció necessària que els aixequés d'aquella enfonsada moral que representava el tenir únicament l'ensenyament superior reservat a una casta privilegiada».* Ferm defensor de l'escola laica, va citar el general José de Palafox: *«la ignorància dels pobles aferma els trons i assegura la religió».*[47]

Uns mesos més tard, Martí Jordi i Frigola va fer un salt endavant considerable en el seu compromís polític. El 25 de juny de 1933, en el 2n Congrés Nacional d'Esquerra Republicana, celebrat al Palau de les Arts Decoratives de Montjuïc, fou un dels setze membres escollits per formar part del nou Comitè Executiu Central del partit. L'entrada a la direcció nacional el convertia en un dels principals dirigents nacionals d'ERC. El Congrés va reescollir Francesc Macià com a president del partit, el qual estaria acompanyat en aquest Comitè Executiu Central, a més de per Jordi i Frigola, per: Lluís Companys, Pere Mestres, Joaquim Llorens, Joaquim Dardalló, Amadeu Aragay, Joan Ballesta, Josep Dencàs, Manuel Galés, Josep Borràs, Pere Valldeoriola, Joan Sauret, Frederic Mulet, Simó Piera i Miquel Badia.

El Comitè Executiu Central era completat pels representants de les Federacions territorials: Joan Tauler, Ventura Gassol i Artemi Aiguader, de Barcelona-ciutat; Carles Pi i Sunyer i Samuel Morera, de Barcelona-circumscripció; Joan Casanovas, Miquel Santaló i Josep Puig Pujades, de Girona; Pere Coromines, Epifani Bellí i Màrius Amigó, de Lleida; i Martí Rouret, Jaume Aiguader i Lluís Pla, de Tarragona.

Aquell nou càrrec va coincidir amb una nova responsabilitat municipal, desenvolupant funcions d'interventor a l'Ajuntament, quan se li va concedir una llicència d'excedència al senyor Marcó que ocupava aquesta plaça. Els republicans, crítics amb la gestió administrativa i financera dels regidors de l'etapa dictatorial, van revisar durant dos anys tots els comptes municipals.

47 «Conferència del diputat Sr. Francesc Arnau Cortina», *Ara,* 23 de març de 1933, p. 1.

2.9. Eleccions a Corts Republicanes

El 1933 va ser un any convuls i políticament molt intens. El context polític i econòmic estatal estava immers en un clima d'inestabilitat i atur que provocava tensions arreu del territori. El govern republicà-socialista havia iniciat tota una política reformista que va provocar fortes reaccions i tensions arreu del territori. Va provocar tensions amb l'Església catòlica perquè, la legalització del divorci i del matrimoni civil i la supressió de l'obligatorietat de la formació religiosa a l'escola, en reduïa el seu poder. Alhora, també es va reformar l'exèrcit per assegurar la seva fidelitat a la República. Tot i que hi va haver millores en la situació laboral dels treballadors, no es va poder combatre eficaçment l'atur, Tot plegat causava moltes tensions arreu del territori, i també entre governs. La confrontació entre el govern espanyol i la Generalitat per les polítiques estatals eren cada vegada més evident, sobretot amb motiu de les reivindicacions catalanes i per la tramitació de la Llei de Contractes de Conreu del govern català.

Tot plegat va provocar la dimissió del president del Govern, Manuel Azaña, que va decidir dissoldre les Corts i convocar eleccions per al 19 de novembre de 1933. Tot i que l'abstenció va ser força alta, van ser les primeres eleccions espanyoles amb sufragi universal.

Era el primer cop que les dones podien votar en unes eleccions generals. El dret de les dones al vot s'havia incorporat a la Constitució aprovada el desembre de 1931, tot i que no van poder exercir-lo fins a aquestes eleccions de 1933. Amb anterioritat al debat constitucional, hi havia qui defensava un vot limitat a les dones que no estiguessin subjectes a l'autoritat marital, les solteres i vídues. Jordi i Frigola considerava:

> *«Aquesta restricció, que resulta força humiliant per la dona casada col·locada així en un pla d'absoluta inferioritat política davant de les demés i impossibilitada de fer relluir les seves opinions sinó a través del marit, redueix considerablement el cens electoral femení. Segurament el número de vídues i solteres que podran votar és inferior al de les dones casades a les que la llei veda el dret del sufragi i d'això resulta que la força electoral*

Barcelona, 24 de juny de 1933

2n Congrés Nacional d'Esquerra Republicana, celebrat al Palau de les Arts Decoratives de Montjuïc, en el qual Martí Jordi i Frigola fou elegit membre del Comitè Executiu Central.
A la mesa hi apareixen entre d'altres: Josep Borràs, Pere Mias, Joan Ballesta, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Francesc Macià, Antoni Dot, Joan Casanovas, Joan Tauler, Josep Dencàs...

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC

femenina no representi gaire més d'una quarta part de la dels barons.»[48]

A les eleccions del novembre de 1933, l'esquerra espanyola conformada per republicans i socialistes hi arribava enfrontada pels conflictes socials. La dreta, però, estava unida i organitzada, provocant que els partits de centredreta i dreta espanyols obtinguessin una clara victòria davant dels republicans d'esquerra i socialistes que havien governat el primer bienni republicà. El resultat va suposar un canvi en el sistema de partits, amb la irrupció de la Confederación Española de Derechas Autónomas (CEDA) a les Corts, un partit conservador i catòlic, admirador del feixisme italià i alemany, que no havia declarat la seva lleialtat a la República. La CEDA, amb José Maria Gil Robles al capdavant va obtenir un 24,3% dels vots, i el centrista Partido Radical Republicano d'Alejandro Lerroux el 21,6%, mentre que el PSOE, liderat per Francisco Largo Caballero, va perdre 56 escons passant a representar el 12,5% dels vots. El resultat de les eleccions van conformar que el nou govern de Lerroux, amb el suport exterior de la CEDA, iniciés una rectificació de l'obra republicana, ajornant, entre altres projectes, la reforma agrària.

Segons Jordi i Frigola:

«La democràcia republicana ha caigut en males mans i, en tant hi permaneixi, no hi ha altra manera de copsar les inquietuds populars que l'observar atentament els més lleus moviments de la massa.»[49]

Considerava que hi havia una clara tendència feixista incipient que no es podia perdre de vista, i que calia un intens sentit de la responsabilitat per part de tots els sectors de l'esquerra, d'estar cohesionats per fer front als durs moments als que s'haurien d'enfrontar.

A Catalunya, però, els resultats van ser sensiblement diferents. Tot i la victòria en vots d'ERC i del conjunt del catalanisme republicà, la divisió en dues llistes electorals: la d'ERC i la de la Coalició d'Esquerres Catalanes (ACR-PNRE)— facilità que la Lliga assolís més escons, 28 enfront els 26 d'ERC.

Josep Sagrera, l'alcalde i líder del catalanisme d'esquerres de Palafrugell, va ser escollit diputat a les Corts Republicanes per ERC, quedant l'alcaldia accidental en mans de Ramir Deulofeu.

El desembre, Jordi i Frigola comentava en un article al setmanari *Ara* que s'havia d'imposar una forta i decidida política d'esquerra, que fos socialitzadora i representés el proletariat:

«Els obrers de la nostra terra són anhelosos de pau, peró no poden resignar-se, i seria inhumà exigir-ho d'ells, a sacrificar a aquest afany de pau, llurs justes aspiracions d'emancipació. Cal una política que, honradament, els hi asseguri la pau del seu viure i, a l'ensems, la solució de llurs problemes econòmics. I per això, és precís retrobar, urgentment, el ritme de la nostra democràcia perdut d'ençà de les eleccions del 19 de Novembre, guanyades, ells saben de quina manera, pels partits de la reacció.»[50]

Va ser aquell mateix mes que el consistori palafrugellenc va designar Jordi i Frigola com a president de la Comissió Arbitral Agrària a Palafrugell per resoldre els conflictes derivats dels contractes de conreu. Jordi i Frigola ja havia demostrat sensibilitat i lluita ferma enfront dels conflictes dels treballadors de la terra, i les comissions arbitrals agràries que es van constituir arreu del territori eren un mecanisme creat per intentar resoldre els conflictes agraris del moment, derivats de les dificultats per aplicar la Llei de Contractes de Conreu del govern català.

48 Martí JORDI I FRIGOLA. «Davant de les més o menys properes eleccions», *Baix-Empordà,* 15 de març de 1930, p. 1.

49 Martí JORDI I FRIGOLA. «El parlamentarisme en crisi», *Ara,* 23 de desembre de 1933, p. 1.

50 Martí JORDI I FRIGOLA. «Després del moviment faista», *Ara,* 16 de desembre de 1933, p. 1.

ARA

SETMANARI CATALANISTA D'ESQUERRA

Any V | Palafrugell, 13 Gener de 1934 | Número 155

COSTA
14 d'Abril nº 10 Palafrugell
MERCERIA I NOVETATS COTILLES
PERFUMERIA PER A MENTORES
PERRUQUERIA
ÈXIT! ÈXIT! ONDULAT PERMANENT
SENSE ELECTRICITAT

Manifest d' "Unió Republicana d'Esquerra" als palafrugellencs

Convocades pel proper diumenge dia 14 les eleccions per a la renovació total dels Ajuntaments de la nostra terra, "Unió Republicana d'Esquerra" es presenta de nou davant el cos electoral palafrugellenc, oferint a la seva consideració la següent llista de candidats:

JOSEP CAMÓS GORGOLL
JULI COLOM FONT
EMILI CUIXART ROSSELLÓ
RAMIR DEULOFEU QUINTANA
JAUME FINA BUSSOT
JOAQUIM FONT SALIP
MARTÍ JORDI FRIGOLA
ALBERT RIBOT PONÇ
MIQUEL RIERA VIGUES
JOAN RODRÍGUEZ JOANOLA
JOSEP RUIZ VILANOVA

Suplents:

JOSEP SAGRERA COROMINES
ARSENI VERGÉS BUSSOT
JOSEP MARTÍ CLARÀ
MOISÉS GENOVER VIDAL
PERE ESTANYOL PLANES

"Unió Republicana d'Esquerra", és concient de la trascendència política que van a tenir les properes eleccions. Al confeccionar aquesta candidatura ha tingut present l'imperatiu de l'hora que vivim, de portar als organismes públics a homes de fe republicana ben provada i adictes del tot als ideals autonomistes de Catalunya. Aquests homes han d'ésser garantia de combat constant contra la reacció monàrquica—representada a casa nostra per la "Lliga"—i contra el feixisme que constituïex la suprema aspiració de les dretes espanyoles.

La lluita electoral de diumenge vinent, és plantejada ací com arreu de Catalunya. Les dretes — capitalisme, militarisme, clericalisme, monarquisme—en lluita contra tot allò que significa la República en ordre a transformació econòmica, civilitat, laicisme i justícia social. Les dretes tractant de mantenir en peu llurs privilegis de casta, de fer-nos retornar als temps ignominiosos de la Monarquia i les Dictadures militars, d'imposar altra vegada al poble el jou infamant d'una plutocràcia insolvent aliada natural dels Martínez Anido, dels Sanjurjo, dels pistolers d'aquells sindicats "lliures" de mala memòria que ara ja es comencen a reorganitzar. Per un costat aquestes dretes representatives d'un passat vergonyós. De l'altra, plantant-les cara, disposantse a barrar-les el pas, les forces d'esquerra ben unides, formant un sol cos i un sol esperit, representant les ànsies d'avui de les classes populars, propugnant per un demà gloriós de justícia i llibertat.

La candidatura d'Unió Republicana d'Esquerra representa en el clos palafrugellenc el mateix que a Barcelona la llista proclamada pels partits d'Esquerra Republicana, Acció Catalana Republicana, Unió Socialista de Catalunya i Nacionalista Republicà d'Esquerra. Azaña, Prieto, Casares, vingueren diumenge passat a saludar aquesta candidatura en nom de la democràcia espanyola, dient-nos que cal fer-la triomfar rotundament per aturar l'allau reaccionària que amenaça acabar amb la vida de la República. Catalunya en aquests moments d'inquietud i angoixa, ha d'ésser, una vegada més, el baluard de la llibertat hispana, ha d'ésser la força impulsadora del redreçament republicà en les terres d'Ibèria, que viuen amb l'esguard fit damunt nosaltres, esperant la bona nova que ha d'arribarles de nosaltres. Catalunya, terra de llibertat i de progrés, ha d'ésser exemple i guia, estímul i suport dels pobles germans que en la jornada tristament històrica del 19 novembre mancaren de coratge per a impedir la marxa de la reacció.

La candidatura d'Unió Republicana d'Esquerra significa tot això a Palafrugell. Els altres nuclis republicans i els d'avançada social que hi ha en la nostra població, sentint la responsabilitat de l'hora actual, no volent obstaculitzar la nostra acció en beneficí dels enemics del poble, han deixat a les nostres mans la bandera antireaccionària i antimonàrquica que ens uneix a tots en els instants de perill. Unió Republicana d'Esquerra agraïex el gest de les forces afins i desplega al vent la bandera de combat, enfront de "Lliga Catalana", enfront del monarquisme declarat o encobert, en front de tot allò que significa un afany de destrucció de l'obra que el poble va començar el dia 14 d'abril inoblidable.

* * *

I Unió Republicana d' Esquerra, davant de les eleccions del dia 14 ha de parlar també d'administració. N'ha de parlar i pot parlar-ne, amb la cara alta, tant per la tasca acomplida com pels propòsits que porta per l'avenir. En les seves rengleres hi ha els homes que han tingut la responsabilitat de l'administració comunal en els dos anys i nou mesos que portem de règim republicà, i en la candidatura presentada hi són bona part d'aquests homes i n'hi ha d'altres de plenament capacitats per a garantir una feina austera i eficient.

No anem a detallar l'obra realitzada pels homes d'esquerra del primer Ajuntament republicà, peró volem dir-ne quelcom que pugui servir de general recordatori i, a l'ensems, de rèplica als adversaris que avui no vacil·len, sabent que manquen a la veritat, moguts unicament per un apetit de guany electoral, en blasmar de la labor efectuada en la nostra Municipalitat durant aquests primers temps de República. Volem proclamar ben alt, segurs que no podrà sostenir ningú amb raonaments certs i justos el contrari, que el primer Ajuntament republicà, vencent els inconvenients derivats d'actuacions anteriors, ha portat a terme una tasca feconda i plena d'encerts, bastint els fonaments d'una gran obra de redreçament de l'economia municipal, preparant la nostra vila, per a ocupar el lloc que li correspon entre les primeres poblacions d'aquestes comarques.

Són dos anys i nou mesos de bona i honesta administració encaminada a reparar els estralls de dues èpoques funestes per Palafrugell: la dels Ajuntaments caciquils, que no feren res, i la dels Ajuntaments dictatorials que feren massa. Són dos anys i nou mesos d'intel·ligent austeritat, procurant fer amb els pobres recursos econòmics que han restat després de la disbauxa dictatorial, tot allò que no feren els Ajuntaments anteriors, d'aquells Ajuntaments que demostraren no sentir l'ideal palafrugellenc i que tan poca cosa feren per fer quedar bé la nostra vila als ulls d'un foraster. No s'han creat nous impostos ni augmentat els que existien, perquè la situació de la vila no ho ha permès; s'ha hagut d'atendre el deute provinent de l'Ajuntament del temps de Primo de Rivera i les obligacions contretes pel que va succeir-lo en l'etapa Berenguer - Aznar - Ventosa; s'ha lluitat amb totes les dificultats que suposen una hisenda empobrida per uns costums renyits completament amb l'interés general de la població. I, malgrat tot això i molt més que s'en deriva, l'Ajuntament republicà, ha fornit una tasca magnífica molts resultats de la qual ja són avui vistents i d'altres han d'ésser reconeguts per tothom dintre breu termini.

Palafrugell és una població mal enllumenada, s'ha vingut dient durant anys i més anys i ho repeteixen avui els propagandistes lliguers volent-ne donar la culpa als regidors esquerristes. Dintre d'un mes, peró, la nostra vila estarà dotada d'un servei d'enllumenat públic a la deguda alçària i haurà estat l'Ajuntament constituït el 14 d'abril de 1931, l'autor de la considerable millora. El contracte que fa un mes s'ha convingut amb l' "Energia Elèctrica de Catalunya, S. A.", gestionat amb el major interés, estudiat amb tota cura per l'actual Ajuntament, sense reportar un augment de despesa gaire important, farà que tots els palafrugellencs, els de la vila estricta i els de les barriades, es sentin satisfets del servei d'enllumenat públic.

Els carrers es troben en mal estat, pregonen ara els homes de la "Lliga", també intentant fer-ne responsables als elements esquerristes. I, si ara estan malament, ho estaven, també, tres anys, deu anys i vint anys enrera. Els carrers de Palafrugell no han estat mai bé, peró ningú, sense cometre una injustícia, pot negar el gran esforç que s'han vingut fent en aquest darrers temps per a posar les nostres vies públiques en bones condicions. L'eixamplament del carrer d'Angel Guimerà davant del Banc de Palafrugell, la reforma de la Plaça de la República, la construcció de ponts en la carretera de Sant Sebastià, l'eixamplament del camí de Llafranc, l'adob dels carrers de la Font, Vallés i Ribot, Pals, Placeta d'en Bou, Pau Claris i una pila d'altres obres més que han resistit els aiguats tan freqüents en aquests darrers anys, pregonen l'afany dels nostres regidors d'atendre el problema de les nostres vies públiques.

En l'ordre cultural hi ha en l'haver de l'actual Ajuntament, tot allò que gira a l'entorn de l'edifici que s'està acabant destinat a Escoles d'Arts i Indústries i d'Idiomes, a Biblioteca Popular i Sala de Conferències, peró encara hi ha més: les gestions, promtes a donar un resultat satisfactori, encaminades a ampliar les Escoles graduades amb dues seccions de pàrvuls, i la instal·lació de l'Escola de Llofriu en excel·lents locals que contrasten fortament amb els que feia anys ocupava. Cal remarcar, encara que tot Palafrugell

9 de novembre de 1933
Ara publicitava la candidatura i el manifest electoral d'Unió Republicana d'Esquerra per a les eleccions municipals, liderada per Martí Jordi i Frigola.
AMP

Alcalde de Palafrugell

3

3.1. Les eleccions municipals de 1934

El 12 de gener del 1934, Martí Jordi i Frigola sol·licitava una excedència d'un any en la seva plaça de funcionari com a oficial de secretaria de l'Ajuntament, en presentar-se com a candidat a les eleccions locals de dos dies més tard. Unes eleccions municipals, exclusivament de Catalunya, convocades per la Generalitat, que disposava d'aquesta competència a l'Estatut d'Autonomia.

El context polític les convertí en una fita electoral important per al catalanisme republicà. Les eleccions a Corts Republicanes del novembre de 1933 havien significat a l'Estat espanyol un seriós avenç de la dreta antirepublicana de la CEDA; mentre que a Catalunya, el republicanisme catalanista havia guanyat en vots àmpliament, tot i perdre en escons per haver anat separat en dues llistes.

La divisió havia sigut, en bona mesura, deguda a una crisi interna d'ERC, en haver sigut expulsats del partit, l'octubre de 1933, els consellers i diputats Joan Lluhí, Antoni Xirau i Josep Tarradellas, enfrontats al sector d'Estat Català, proper al president Macià. Aquests dirigents crítics disposaven del seu propi diari, *L'Opinió,* i fundaren el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (PNRE).

Les eleccions municipals arribaven, a més, en un clima de gran emotivitat, arran la recent mort del president Francesc Macià el dia de Nadal de 1933, que havia trasbalsat el país. Lluís Companys fou elegit nou president del Govern de la Generalitat, component un govern d'unitat esquerrana i catalanista, que reincorporava els elements escindits del PNRE, tancant ferides internes que permetessin defensar amb més força l'autogovern de Catalunya.

La commoció de la mort de Macià, el nou lideratge de Companys i la lliçó apresa de l'error d'anar dividits a les anteriors eleccions, portaren a una nova confluència en aquestes noves eleccions municipals.

Així doncs, es vivien uns moments d'alta intensitat política en què el contrast entre la realitat catalana i espanyola es feia cada dia més evident. Mentre a Catalunya el govern republicà volia aprofundir en l'autonomia, el gir conservador del govern espanyol obstruïa el procés de reformes que s'havien dut a terme en el primer bienni republicà, i alhora alentia els traspassos de competències a la Generalitat de Catalunya.

ARA

SETMANARI CATALANISTA D'ESQUERRA

COSTA
14 J. Abril nº 10 Palafrugell
MERCERIA I NOVETATS COTILLES
PERFUMERIA
ONDULAT PERMANENT
SENSE ELECTRICITAT

Any V | Palafrugell, 3 Febrer de 1934 | Número 158

Josep Sagrera Coromines, el nostre Alcalde, el nostre Diputat, el gran lluitador republicà, és mort!

Hem perdut un gran company, el millor de tots nosaltres.

Josep Sagrera Coromines, el nostre estimat senyor Sagrera, ha estat batut per la grapa implacable de la Mort. L'amic, el mestre, l'home bo, intel·ligent i noble que ha orientat la nostra feina constant de cada dia i ens ha guiat en les hores incertes de combat, ja no és aprop nostre, ja no és un cor bategant i una ànima abrandada pel foc dels ideals. És mort!...

És mort!... Ens sentim aclaparats pel pes de la dolor de la mateixa dolor que commou profundament el nostre poble. Plorem amb el poble que, com nosaltres, ha perdut el seu millor amic, el més fidel. Les llàgrimes de tots damunt la tomba freda que goarda les despulles de l'il·lustre finat, segellen un compromís solemne i aseenyalen el camí...

Anar on volia portar-nos l'inoblidable amic. Caminar per la via ideal que havíem començat en la seva noble companyia i seguir sempre avant, sempre avant, impulsats pel seu exemple, enfortits pel seu record, amb la seva fe, amb el seu entusiasme, amb el seu optimisme vibrant i encès per bandera i per guiatge.

Reposeu en pau, nobilíssim amic! El vostre poble, els vostres companys tots, vetllen el vostre son eternal, i com a suprem homenatge a la vostra memòria, goardant viu el vostre afecte, estimant totes les coses que vos estimàreu, van a continuar l'obra que deixeu començada, mantenint encesa la flama dels ideals de llibertat, claror puríssima que il·luminà la vostra modèlica existència.

MORI DISSABTE A DOS QUARTS DE VUIT DEL VESPRE

Feia dos dies que s'havia aficat al llit, sentint-se una mica malalt. Res feia soposar que estés en perill la seva vida, car aparentment no es tractava de res més que una lleugera indisposició. Fins més enllà de les set, estigué enraonant tranquil·lament sobre coses de la vila i de la política amb l'Alcalde accidental senyor Deulofeu i el Jutge senyor Girbal, i res es notava d'alarmant en el seu estat, abans al contrari tot feia soposar un ràpid i complert guariment. Ell mateix n'estava segur i anunciaba que la propera setmana aniria a Madrid a reintegrar-se de les seves tasques parlamentàries.

Quina impressió estranya em causà la notícia de la mort de Josep Sagrera i Coromines! Acabava de passar uns moments al costat de l'amic Jordi, sense que m'hagués esmentat per res la malaltia sense perills del senyor Sagrera. En arribar a la redacció i llegir el telefonema vaig trobar que la notícia era tan enormement paradoxal que em calgueren cinc minuts per creure-ho, per realitzar que Josep Sagrera era mort. Quina sensació de misèria i de buit, amics, trobar-se amb una notícia així en mig de gent que no poden comprendre les exclamacions de sorpresa i d'estupefacció que l'amistat et dicta!

Feia pocs anys que coneixia el senyor Sagrera. Però tanmateix hi ha dues finalitats, en ell, inoblidables: la seva bondat i la seva sinceritat.

Josep Sagrera haurà estat un d'aquells homes pels quals l'adveniment del nou règim haurà significat la feixuga càrrega d'adaptar l'ideal a la realitat. Com tots els homes de cor, en aquesta lluita aspre hi ha deixat una part de l'existència, en oblid d'interessos particulers. La generositat és la millor virtut dels polítics. Josep Sagrera tindrà sempre un lloc en la memòria dels qui l'han conegut. Que descansi en pau i que uns altres continuïn la feina.

FERMÍ VERGÉS

A dos quarts de vuit, però, ja havia deixat d'existir. Un atac cardiac esdevingut sobtadament acabà amb la seva vida ràpidament. Quan arribaren els doctors Almeda, Peya i Mas, gairebé no pogueren fer altra cosa que constatar la defunció, havent-se de rendir ben aviat la ciència davant del fet terrible ja consumat.

En els seus darrers moments, el senyor Sagrera, tingué al seu costat, a més de uns pocs amics que acudiren ràpidament a l'heure esment del seu estat, la seva esposa senyora Dolors Comes, les seves filles Maria Teresa, Pepita i Lluïssa i el seu gendre senyor Manuel Medarde. El seu fill Jaume, que compleix el servei militar a Girona, i senyor Jaume Brunet i senyora, cunyats seus, foren avisats tot seguit d'observar-se l'agreujament, però no arribaren a temps per veure'l en vida.

LA DOLOR DEL POBLE A L'ASSABENTAR-SE DE LA TRISTA NOVA

Palafrugell rebé la notícia de la mort del senyor Sagrera com una punyalada en la seva carn viva. Poques persones sabien que estés malalt i la nova resultava una terrible sorpresa. De primer antuvi ningú s'ho volia creure i l'impuls de tothom era anar a comprovar-ho amb els propis ulls.

La casa va omplenar-se ràpidament. Hi havien acudit els seus companys, els seus alumnes i ex-alumnes, socis «d'Unió Republicana d'Esquerra», obreres i obrers, el poble tot profondament adolorit.

Aquella nit hi havia anunciats balls al «Centre Fraternal» i al Círculo Mercantil» i foren sospesos així com els demés espectacles. La major part de les entitats palafrugellenques —recordem que no ho feren únicament, el «Círculo Mercantil» i el «Club 3 x 4 i pica»— posaren banderes a mig pal i negres crespons, i ben aviat la vila donà una plena sensació de dol. Dol profond, espontani, solemne.

EL CADÀVER FOU TRASLLADAT A L'AJUNTAMENT

El diumenge a les dues de la tarda, després d'haver desfilat una gran gernació per la casa mortuòria, tingué lloc amb grandiosa senzillesa l'acte del trasllat del cadàver a la Casa de la Vila.

3 de febrer de 1934

Ara homenatjava l'alcalde republicà Josep Sagrera mort dos mesos després d'haver estat elegit diputat a les Corts Republicanes.

AMP

La República espanyola vivia una època inestable. Les esquerres creien que la força que anava prenent la CEDA podia provocar una involució antidemocràtica ja que els seus líders s'havien manifestat a favor de la deriva autoritària que Europa començava a viure amb el feixisme italià i la victòria de Hitler a Alemanya el gener del 1933. Europa entrava en època de dictadures totalitàries.

Enmig de tota aquella tensió, el catalanisme republicà es va prendre les eleccions municipals com un embat més enllà de la gestió local, com un repte per superar-se i mantenir una obra de govern republicana i progressista. Tal com va afirmar Lluís Companys el 13 de gener a través de Ràdio Barcelona:

> *«Les eleccions municipals que Catalunya celebrarà demà, diumenge, tenen per nosaltres una significació nacional, ja que són les primeres, la data i el sistema de les quals l'han determinat, només, les Corts Catalanes, filles del sufragi del nostre poble, i el Govern de la Generalitat de Catalunya.»*[51]

Si el resultat de les eleccions era favorable al catalanisme republicà seria una confirmació de la plenitud democràtica que s'estenia arreu de Catalunya i de la voluntat de reconquesta efectiva del terreny perdut dos mesos enrere; mentre que si guanyava la dreta reaccionària, Catalunya patiria molt més que la República espanyola. Tal com escrivia Rovira i Virgili:

> *«¡Quina negra vergonya seria això per als catalans nacionals, per als homes d'esquerra i per als nacionalistes i republicans autèntics! La victòria de la Lliga, al cap de dos anys i nou mesos de l'adveniment de la República i de la iniciació de l'Autonomia, equivaldria a posar les conquestes esquerranes d'aquella hora gloriosa a mans dels qui no solament no contribuïren a obtenir-les, ans encara lluitaren fins el darrer moment per a impedir-les.»*[52]

La victòria de les esquerres en aquelles eleccions era clau per a aturar els enemics de la República i de Catalunya, que el president Lluís Companys veia indestriables:

> *«La sort de Catalunya està enllaçada amb la sort de la República i això es veu clarament amb l'actitud i el gest de les dretes monàrquiques i reaccionàries espanyoles, que feren (no podem pas oblidar-ho) la campanya electoral a base de combatre l'Estatut de les nostres llibertats. Invito, doncs, tots els catalans que reflexionin la situació a què pot portar-nos el triomf de les dretes que van amb els carlins monàrquics en aquest moment de plasmació del nostre Estatut; en aquest moment que ens interessa tant una era de confiança i de pau que ens permeti dedicar el nostre esforç a l'obra de reconstrucció nacional.»*[53]

A Palafrugell, el 10 de desembre de 1933 Unió Republicana d'Esquerra aprovava la llista amb la qual es presentarien a les eleccions. Era formada per: Josep Camós, Juli Colom, Emili Cuixart, Ramir Deulofeu, Jaume Fina, Joaquim Font, Martí Jordi i Frigola, Albert Ribot, Miquel Riera, Joan Rodríguez i Joanola i Josep Ruiz; i com a suplents Josep Sagrera, Arseni Vergés, Josep Martí i Clarà, Moisès Genover i Pere Estanyol.

Unió Republicana d'Esquerra havia sigut creada l'abril de 1932, vinculant-se des dels seus inicis al Partit Federal del Baix Empordà, que alhora estava adherit a Esquerra Republicana de Catalunya.[54] Com a *«unió de les esquerres palafrugellenques»*[55] era la continuació i nova formulació de la candidatura guanyadora de les eleccions municipals de 1931, formada per la Unió Federal Nacionalista Republicana i el Centre Catalanista Republicà. La continuïtat de noms de les dues llistes era total. Fins a cinc dels deu regidors electes el 1931, repetien a la nova llista, com a titulars: Joan Ro-

51 «El President de la Generalitat al poble de Catalunya», *La Humanitat,* 14 de gener de 1934, p. 8.

52 Antoni ROVIRA I VIRGILI. «Una data històrica. El 14 de gener», *La Humanitat,* 14 de gener de 1934, p. 1.

53 «El President de la Generalitat al poble de Catalunya», *La Humanitat,* 14 de gener de 1934, p. 8.

54 «Notes diverses. Unió Republicana d'Esquerra», *Ara,* 28 d'abril de 1932, p. 2.

55 «Unió Republicana d'Esquerra», *Ara,* 14 d'abril de 1932, p. 1.

Palafrugell, 14 d'abril de 1934
Commemorant el tercer aniversari de la proclamació de la República, l'alcalde Martí Jordi i Frigola i tots els membres de la majoria consistorial van dirigir-se al cementiri a tributar un homenatge a l'exalcalde Josep Sagrera.
MRJT

dríguez i Joanola, Juli Colom, Ramir Deulofeu, Jaume Fina i Joaquim Font. I dos ho feien com a suplents: Arseni Vergés i l'alcalde sortint, Josep Sagrera. Aquest cop la llista seria liderada per Martí Jordi i Frigola, l'home de confiança del mestre Sagrera, que d'aquesta manera passava el testimoni al seu deixeble més brillant.

L'esquerra palafrugellenca es presentava després de tres anys de gestió centrada a reparar els estralls del funest consistori de la Dictadura de Primo de Rivera. Havien fet una tasca amb cara i ulls, dotant el municipi d'un servei d'enllumenat públic, d'abastiment d'aigua potable i millorant la via pública, eixamplant els carrers principals. En educació, s'havien prioritzat noves obres com el parvulari i l'escola primària. En cultura s'havien iniciat les obres del nou edifici que havia d'acollir l'Escola d'Arts i Indústries, l'Escola d'Idiomes, la Biblioteca Popular i la Sala de Conferències; així com l'ampliació de les escoles graduades i la instal·lació de l'Escola de Llofriu. En sanitat, s'havia adquirit la finca per instal·lar l'Hospital Comarcal, que havia de disposar d'un Institut de Maternologia, un Dispensari Antituberculós i un preventori de diverses malalties, fent de Palafrugell un dels subnuclis sanitaris de la Generalitat. Unió Republicana d'Esquerra volia continuar aquesta obra de govern progressista i modernitzadora.

Les candidatures municipals d'esquerres liderades per ERC van assolir un ampli triomf a la majoria de ciutats i pobles del país, aconseguint més de 521.000 vots (52,4%), mentre que les candidatures de dretes liderades per la Lliga van superar els 412.000 vots (41,4%). Justament el Baix Empordà fou la comarca on les candidatures d'ERC assoliren els seus millors resultats amb un 56,1% dels vots.[56]

A Palafrugell la jornada electoral va transcórrer amb tota normalitat, i va donar la victòria a la candidatura d'Unió Republicana d'Esquerra, encapçalada per Martí Jordi i Frigola:[57]

Candidatura	Vots	%	Regidors
Unió Republicana d'Esquerra	2.507	66,94%	11
Lliga Catalana	1.238	33,05%	5

Jordi i Frigola se sentia content pels resultats obtinguts i escrivia:

«Una vegada més, el poble català, ha sapigut rebutjar l'assalt de la "Lliga" i allunyar-la dels llocs de direcció de la cosa pública. És ben falaguer poder-ho constatar així, i més en aquests moments que la democràcia trontolla en terres espanyoles.»[58]

1937
Martí Jordi i Frigola.
AHCB (MI REVISTA)

56 Raimon SOLER. «Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya».

57 «Dades de les eleccions a Palafrugell», *Baix-Empordà,* 27 de gener de 1934, p. 4.

58 Martí JORDI I FRIGOLA. «Els vots de la Lliga», *Ara,* 27 de gener de 1934, p. 1.

Palafrugell,
14 d'abril de 1934
El mausoleu
de Josep Sagrera,
guarnit d'ofrenes florals,
en una fotografia destinada
a la propaganda política,
de la qual s'havien
eliminat les tombes
adjacents.
L. CASANOVAS / MRJT

Malgrat la victòria, Jordi i Frigola reconeixia que hi havia una part de la societat catalana desorientada, i que la Lliga s'havia endut un bon grapat de vots que considerava desproporcionats i incomprensibles, ja que els grans industrials, propietaris i rendistes que es beneficiaven de la política econòmica defensada per la dreta, no podien donar aquell rendiment electoral. Creia que una massa de gent, mancada de sentit crític personal, havia caigut en arguments demagògics, i que tard o d'hora sofririen les conseqüències de la política econòmica capitalista. Feia una crida a meditar serenament els resultats, per evitar obstacles a l'acció renovadora de la República:

> *«La feina forta que tenim a complir, passats els moments de febre de la campanya electoral, és la de convèncer a tota la petita burgesia, de la gran veritat que ignoren forces dels seus components, que els seus interessos de tots els ordres, són afins als de la classe treballadora i antagònics amb el capitalisme.»*[59]

Aquelles van ser també les primeres eleccions municipals a Catalunya on les dones van poder votar amb igualtat de condicions que els homes. I les primeres en què hi va haver electes femenines. 4 dones entre 8.000 homes. Un ínfim 0,05‰. Les pioneres del municipalisme feminista a casa nostra van ser: la primera alcaldessa de la història, Nativitat Yarza, a Bellprat; i les primeres regidores a Sabadell, Fidela Renom, a l'Hospitalet, Justa Goicoechea i a Mataró, Consol Nogueras.

3.2. Nou alcalde de Palafrugell

Martí Jordi i Frigola va ser elegit alcalde l'1 de febrer de 1934, quan, d'acord amb els articles 71 i 111 de la Llei municipal, es procedí a l'elecció d'alcalde-president mitjançant la votació secreta dels consellers electes. Va rebre deu vots a favor i cinc en blanc.[60]

Un cop proclamat alcalde de Palafrugell, va ocupar la presidència i amb un discurs brillant va agrair el seu nomenament:

> *«Senyors consellers, per la voluntat de la majoria de vosaltres, i perque algú havía d'esser designat, em trobo enlairat a la primera magistratura civil de la nostra vila, substituint aquell home digne, espill d'honradesa, de patriotisme i de conseqüència política, que en vida es digué Josep Sagrera Coromines: que si be el càrrec es un honor per al que l'ostenta, no desconeix que comporta responsabilitats, i que tinguent en compte això, posarà tota la seva voluntat, tot el foc que neix dels seus ideals, al servei dels interessos morals i materials de la població; que els amics ja saben els propòsits que han de guiar els seus actes, reflectits en els seus ideals d'esquerrisme i de justicia social; que el seu pas per l'Alcaldia s'ha de caracteritzar en la tasca de fermar la República en un sentit socialitzant per tal d'evitar un retrocés en les conquestes obtingudes per les clases proletaries»*[61]

En el seu discurs de presa de possessió, també va dirigir unes paraules als representants de la Lliga Catalana, als que va informar que les aspiracions i ideals de la majoria esquerrana, en tant que demòcrata i liberal, respectarien la minoria consistorial, *«puix d'altra manera seria portar un esperit feixístic en la política local».*[62]

En finalitzar el seu discurs de possessió, es van fer dos minuts de silenci a la memòria del senyor Sagrera que es van trencar als crits de *«Visca la República!»* i *«Visca Catalunya!».* I a continuació es va procedir a l'elecció de Jaume Fina com a segon alcalde; Ramir Deulofeu com a tercer; i finalment Joan Rodríguez i Joanola com a quart. L'elecció de tots ells va resultar amb la mateixa votació: deu vots a favor i cinc en blanc.

Pocs dies abans d'aquest moment tan important en la seva trajectòria política, el poble de Palafrugell ha-

59 Ibídem.

60 AMP. «Acta de constitució del nou Ajuntament, 1 de febrer de 1934», Llibre d'actes de l'Ajuntament de Palafrugell (1933-1934), p. 132 revers.

61 Ibídem.

62 Ibídem.

Circa 1934

Martí Jordi i Frigola, Joan Rodríguez i Joanola, Tomàs Girbal, Fermí Vergés...
envoltats de companys en una celebració.

MRJT

via viscut un trist esdeveniment, que va afectar especialment Martí Jordi i Frigola. El 27 de gener, moria l'exalcalde Josep Sagrera.

El seu enterrament va ser un homenatge popular, on van assistir destacades personalitats polítiques com el president del Parlament, Joan Casanovas, els diputats Josep Irla, Miquel Santaló i Antoni Dot o el comissari d'Ordre Públic de la Generalitat a Girona, Lluís Prunés, entre molts altres. Martí Jordi i Frigola, afectat pel traspàs del que havia sigut el seu mestre en molts aspectes, va pronunciar un discurs molt emotiu. El taüt va ser portat a la Casa de la Vila i després es va permetre l'entrada a la gran multitud de ciutadans que volien donar-li l'últim adeu: companys de l'Ajuntament, dels sindicats de treballadors, de les entitats locals amb les que Sagrera s'havia involucrat...

Uns dies més tard, Jordi i Frigola també va escriure una carta dirigida al difunt Sagrera i publicada al setmanari *Ara* on lamentava profundament no poder comptar amb la seva experiència i confiança en aquell moment tan cabdal de la seva vida.[63]

El ple de l'Ajuntament va proposar i acordar per unanimitat que el consistori es fes càrrec de les despeses ocasionades amb motiu de l'enterrament de Josep Sagrera, i oferir una cripta a la seva família per tal de dipositar-hi les despulles. Així mateix, per tal d'homenatjar-lo més degudament, es va aprovar col·locar una medalla de bronze dedicada a la seva memòria al vestíbul de la Biblioteca Popular, i donar el nom de Josep Sagrera i Corominas a un carrer de la vila.

3.3. L'obra de govern municipal

El nou Ajuntament encapçalat per Martí Jordi i Frigola s'organitzà a través d'una Comissió de Govern, com ja funcionaven eficaçment les entitats locals en molts països d'Europa i d'Amèrica del Nord. També es va establir que hi hagués comissions de Finances, de Foment, de Sanitat i de Cultura; i es van nomenar els regidors que conformaven cada una d'aquestes.

Una de les primeres tasques que va dur a terme l'equip de govern, tot i la oposició de la minoria de la Lliga Catalana, va ser la revisió de la documentació feta pel primer Ajuntament republicà referent a la revisió de l'obra portada a terme pels ajuntaments dictatorials, ja que molts dels recursos contenciosos i administratius encara estaven pendents de resolució.

En un dels primers plens municipals es tractà el problema del servei d'escombraries que calia abordar de forma urgent. Els carros de recollida representaven un perill per a la salut pública, ja que no estaven tapats per la part superior. La Costa Brava estava creixent demogràficament i la gestió dels residus era especialment problemàtica sobretot a l'estiu quan hi havia un fort augment de població turística.

El mercat municipal era un punt de referència comarcal, esdevenint un lloc de gran importància per la vida quotidiana dels ciutadans. El ple municipal va acordar per unanimitat al maig, la instal·lació de parades a la via pública durant la celebració del mercat dels diumenges, per incrementar els punts de venda. Així mateix, també es va obligar els establiments de menjars i begudes a les platges que pengessin una llista de preus en un lloc visible i per tal d'evitar que es cometessin abusos en els preus de venda.

També s'aprovà la instal·lació d'una bústia de correus al centre de la vila, per donar un millor servei davant l'augment de població estival, ja que l'oficina estava situada a les afores de la vila, i causava molèsties als vilatans o forasters que utilitzaven el servei.

Pel que fa a obres i urbanisme, el govern va dur a terme diverses polítiques municipals, entre les que destaquen els múltiples permisos concedits per tal de construir conductes subterranis per enllaçar amb el clavegueram públic, fet de gran importància per a millorar la neteja, benestar i salut públiques de la vila. Un altre aspecte a destacar de l'obra de govern va ser el projecte d'urbanització i alineacions a la barriada de Tamariu; així com les gestions que es van dur a terme amb l'empresa Energia Eléctrica per començar, al març, els treballs d'instal·lació d'enllumenat públic a Palafrugell i les barriades de Calella i Llafranc. Era un avenç important per al municipi, per la qual cosa el ple municipal de juliol va aprovar un augment de 100.000

63 Martí JORDI I FRIGOLA. «Estimat senyor Sagrera...», *Ara,* 3 de febrer de 1934, p. 3.

Sant Sebastià de la Guarda, circa 1934

Martí Jordi i Frigola, Tomàs Girbal, Miquel Santaló... fent l'aperitiu davant l'ermita.

MRJT

pessetes del pressupost ordinari per destinar-los a aquest efecte.

El maig de 1934 Palafrugell va rebre una visita important. El conseller de Sanitat, Josep Dencàs, i el director general de Serveis de Sanitat, Josep Irla, van visitar el municipi amb l'objectiu d'inspeccionar les condicions de l'Hospital municipal. Després de dur a terme la seva tasca, van determinar que les condicions eren òptimes per tal de destinar-lo com a Hospital comarcal, fet d'importància cabdal per Palafrugell i que alhora, la candidatura d'esquerres s'havia marcat com a objectiu electoral.

Una de les fites més rellevants, personalment per a Martí Jordi i Frigola, en l'obra de govern municipal fou fer realitat la Biblioteca Pública, un projecte que ja havia defensat de ben jove, abans de l'adveniment de la República. En aquesta etapa com a alcalde, es va encarregar personalment de dur a terme les gestions per tal d'obtenir de la Generalitat de Catalunya, les despeses d'instal·lació de calefacció al nou edifici que s'estava construint i que acolliria l'Escola d'Arts i Indústries, l'Escola d'Idiomes i la Biblioteca Pública. El comissari-delegat de la Generalitat a Girona, Josep Puig Pujades, els va informar del resultat positiu d'aquelles gestions, que es podria disposar d'una subvenció per fer front a aquesta instal·lació. Davant la resposta positiva, es va procedir a obrir un concurs per a l'adjudicació d'aquesta obra, que a principis de març es va atorgar a la Cooperativa Obrera Palafrugellenca d'Obres i Construccions per un import de 20.929,82 pessetes.

Com a deixeble del mestre Sagrera, l'alcalde Jordi i Frigola tenia un interès especial per a fomentar la llengua catalana, la cultura i l'ensenyament a Palafrugell. En aquest sentit, proposà al ple de juliol que a partir d'aleshores tots els rètols públics fossin redactats en català.

L'equip de govern de Jordi i Frigola en qüestions d'ensenyament i cultura van dur a terme dos projectes més. Per una banda, van sol·licitar al Consell Local de Primera Ensenyança, les gestions per tal d'obtenir la creació de dues escoles de parvulari, atès que s'havien negat algunes inscripcions a les escoles nacionals per falta de capacitat a les aules. Per altra banda, van aprovar crear amb caràcter urgent per l'agost, una escola d'estiu amb professors particulars que rebrien una gratificació des del pressupost municipal.

Un altre aspecte cabdal per a Martí Jordi i Frigola era la defensa dels interessos dels treballadors. Amb la nova responsabilitat política que ostentava, es volia fer càrrec de millorar les condicions dels empleats públics. A tal efecte, pel febrer, va procurar que la Comissió de Governació confeccionés un reglament d'empleats públics, i que aquest inclogués un examen previ abans de rebre el càrrec laboral, que també salvaguardés els interessos dels treballadors.

Un mes més tard en el ple municipal, Jordi i Frigola va fer una llarga explicació sobre l'estat en què es trobava a Espanya el problema de l'assegurança de malaltia dels treballadors de la indústria, comerç i servents domèstics; una problemàtica que es va abordar a la Conferència Internacional de Treball a Ginebra del 1927. En aquest aspecte, el ple municipal va acordar dirigir-se al Govern de la República demanant la ràpida implantació de l'assegurança de malaltia d'acord amb les bases del conveni estipulat, i alhora, dirigir-se als ajuntaments de Catalunya i capitals de província espanyola per tal que adoptessin els acords necessaris per impulsar l'establiment d'aquesta assegurança.

Pel maig, la Comissió de Govern va llegir la proposició per a arribar a un acord sobre les jubilacions dels empleats municipals i que aquestes es regulessin. La proposició es va aprovar per unanimitat, amb gran satisfacció per a l'alcalde Jordi i Frigola que sempre tendia a donar majors garanties als empleats.

Aquell mateix mes, els veïns d'Esclanyà van presentar una instància demanant la seva agregació al municipi; una instància que es va acceptar per unanimitat tot informant la Conselleria de Governació de la Generalitat. No obstant, els tràmits burocràtics per a formalitzar aquesta annexió van impedir que l'agregació es dugués a terme, i encara actualment Esclanyà continua formant part del municipi de Begur.

Finalment, atesa l'experiència prèvia de Jordi i Frigola en la defensa dels interessos de la indústria surera, en tant que alcalde, va seguir estretament vinculat al Comitè Suro-taper de Catalunya. Pel juliol es va celebrar una conferència internacional per a tractar aspectes clau d'aquesta indústria, però les qüestions

Barcelona, 29 d'abril de 1934

Lluís Companys pren la paraula a la fi de la manifestació antifeixista convocada per Esquerra i les JEREC. Apareixen també a la tribuna, entre d'altres, d'esquerra a dreta: Joan Alavedra, Joan Selves, Amadeu Aragay, Josep Dencàs, Miquel Badia, Jaume Aiguader i Ventura Gassol.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

que més interessaven a la comarca del Baix Empordà es van deixar en segon terme. Jordi i Frigola va poder observar que els grans terratinents que conformaven la Comisión Mixta del Corcho, d'àmbit espanyol, eren:

> «[...] *uns tradicionalistes irreductibles. Tots els hi està bé com és i tot allò que tingui una certa aparença de canvi, especialment en les operacions de compravenda, els esparvera. Per això varen combatre a peu i a cavall el projecte del "Comitè Suro-taper de Catalunya" d'establir uns drets a la sortida de primera matèria i amb aquests drets constituir un fons per a auxilis a la indústria.»*[64]

Per aquest motiu aquests terratinents no havien acceptat la proposta de Josep Irla per controlar i regular l'exportació de suro segons les necessitats industrials. Després d'estar un bon temps involucrat en aquest tipus de conferències internacionals, Jordi i Frigola va manifestar que no creia en la seva eficàcia, ja que no veia possible un acord i entesa entre països amb interessos industrials contraris. Segons Jordi i Frigola:

> *«La crisi suro-tapera, no podrà considerar-se definitivament superada, en tant no es vagi decididament a l'ordinació efectiva de la indústria que ha de tenir per base unes mesures que assegurin el proveïment de primera matèria, això és, passant una mica per damunt dels interessos dels propietaris surers.»*[65]

El 3 d'octubre el consistori va celebrar un ple especial per fer constar en acta el sentiment de tristesa que havia produït al consistori les defuncions de Jaume Carner, històric dirigent catalanista d'esquerres i exministre d'Hisenda de la República; i Joan Miquel, exalcalde de Palafrugell i fundador de la major empresa surera catalana Can Mario. Es va decidir comunicar als seus familiars el més sentit condol per les seves pèrdues. Sense saber-ho, aquell va ser l'últim ple al que Jordi i Frigola va assistir com a alcalde, ja que poc després es produïen els Fets d'Octubre que trencaven la normalitat política de tot el país.

3.4. Un context polític convuls

A l'Estat, el govern de la República no deixava de ser pressionat per la CEDA, sense la qual era impossible governar; fins al punt d'exigir-los una amnistia per les responsabilitats contretes durant la dictadura i l'intent de cop d'estat del general José Sanjurjo el 1932, fet que va ocasionar una greu crisi institucional, provocant la caiguda del govern l'abril de 1934, i fent que José María Gil-Robles, líder de la CEDA, el controlés encara més. Aquesta formació de dretes radical i antirepublicana va convocar una manifestació a Madrid aquell mateix abril que es va interpretar, pels discursos que s'hi van pronunciar, com un moviment feixista, i l'esquerra obrera de Madrid va respondre amb una vaga general.

També en aquells moments, l'abril de 1934, el Parlament de Catalunya aprovava la Llei de Contractes de Conreu, mesura per a facilitar que els rabassaires i pagesos es convertissin en propietaris de les terres que treballaven, basada en altres reformes que s'havien dut a terme arreu d'Europa, i que era una antiga demanda del camp català.

Pel maig, el govern municipal va aprovar una proposició d'adhesió de Palafrugell a l'autonomia de Catalunya i de defensa de la voluntat catalana. La proposició no va comptar amb el suport de la Lliga Catalana que va votar-hi fermament en contra, ja que aquesta venia marcada per l'anul·lació per part del govern espanyol de la Llei de Contractes de Conreu que havia aprovat el Parlament de Catalunya. Havia sigut la mateixa Lliga, defensora dels grans propietaris agrícoles, qui havia demanat al govern central que portés la llei al Tribunal de Garanties Constitucionals amb l'argument que el Parlament de Catalunya no tenia competències per a legislar sobre aquesta matèria. La llei fou suspesa el 8 de juny pel Tribunal, obrint un pols molt fort entre els governs de l'Estat i Catalunya, i donant ales a l'anticatalanisme de la dreta monàrquica espanyola.

64 Martí JORDI I FRIGOLA. «Qüestions sureres. La darrera Conferència Internacional», *L'Autonomista,* 23 de juliol de 1934, p. 4.

65 Ibídem.

Barcelona, 12 de juny de 1934
Manifestació de rabassaires davant del Parlament de Catalunya en suport a la Llei de Contractes de Conreu.
MERLETTI / IEFC

La proposició sobre l'autonomia de Catalunya que va aprovar el consistori, volia marcar la necessitat que *«tot aquell que senti l'esperit de pàtria i de llibertat de la nostra Catalunya el manifesti obertament, afermant-se al seu lloc i proclami la sobirania i el poder de les nostres institucions que, en aquests moments, intenten els enemics de la República posar en entredit»,*[66] és a dir, es manifestessin a favor de l'autonomia de Catalunya i el seu dret a autogovernar-se.

Per protestar contra la deriva feixista que anava prenent la CEDA, a finals d'abril es van produir arreu de Catalunya diversos actes antifeixistes. Al Baix Empordà, el 28 d'abril, s'encengueren fogueres als cims més significatius de la comarca, com a símbol de la voluntat de tot un poble. L'alcalde Jordi i Frigola va ser l'encarregat d'encendre la foguera a Sant Sebastià, i el president d'Unió Republicana d'Esquerra, Moisès Genover, va encendre el foc al puig del Molí de Vent. Des dels punts alts del municipi es podien veure moltes altres fogueres del voltant: Son Ric, a Begur; Palamós, Sant Joan de Palamós, Pals, Torrent, Torroella de Montgrí... L'endemà al matí, 29 d'abril, a la gran manifestació antifeixista convocada a Barcelona, hi van acudir molts palafrugellencs, i entre ells l'alcalde, agrupats a l'entorn de la senyera d'Unió Republicana d'Esquerra.

Uns dies més tard, a finals de maig i en el tercer aniversari de la fundació del Centre Republicà Català, es va celebrar un gran acte d'afirmació catalanista d'esquerra presidit pel comissari delegat de la Generalitat a Girona, Josep Puig Pujades, en el qual hi van participar diputats i alcaldes com Jordi i Frigola.

Davant la inestabilitat política del govern espanyol, Jordi i Frigola publicava al diari gironí *L'Autonomista,* un article titulat «Espanya, Estat sense Nació», en el qual feia referència als múltiples canvis polítics viscuts a Espanya que representaven una prova de la incapacitat de l'Estat per a estructurar-se com una única nació. Considerava que era essencial la missió de Catalunya de consolidar la seva autonomia i estimular altres pobles d'Espanya, com el basc o el gallec, a reconèixer la seva pròpia identitat:

> *«Si fos possible donar una organització federal —millor encara, confederal— a l'Estat espanyol, aquest podria tenir la base ferma de quatre grans nacionalitats: Castella —les dues Castelles, Lleó, Andalusia, Extremadura, les Illes Canàries, Astúries, Aragó—; Euscadi —el país basc i Navarra—; Galícia unida a Portugal; Catalunya —la del Nord o sigui la Catalunya estricta, València i les Illes Balears—. Podria comptar amb el suport vigorós d'aquests quatre grups nacionals que, amb tot i el procés d'assimilació centralista a què han estat sotmesos, apareixen ben definits per l'empremta indestructible de les llengües respectives. Ara no compta amb cap; ara ni la nació castellana que apareix com a hegemònica, sent l'ideal d'aquest Estat empenyat en viure d'espatlles a la realitat. Estat sense nació maldant per fer-se una nació al seu gust i per destruir el que li representa el principal obstacle, el fet de l'existència de les nacionalitats naturals.»*[67]

Així doncs, era partidari d'un projecte federal o confederal, on cada nació fos sobirana per decidir el seu futur. En aquesta línia, també havia escrit un article sobre el nacionalisme basc, després que el municipi rebés la visita de l'alcalde de Sant Sebastià, el republicà federal basquista Fernando Sasiaín. En aquella visita a principis de setembre, Jordi i Frigola va comentar en el ple del consistori que entenia les aspiracions del poble basc, que encara estava sotmesa a la tutela del poder central i considerava que era un deure de tots els catalans donar-los tot el suport que fos necessari:

> *«En la seva causa de llibertat el nacionalisme basc no ha pogut trobar altres aliats que els liberals, ni altres enemics que els enemics de tota llibertat. Emprès el camí, que el poble basc ha sabut trobar amb l'instint meravellós que guia tots els pobles en les hores decisives, difícilment podran aturar-lo o desviar-lo les forces reaccionàries que fins ara havien jugat amb ell. Com*

66 AMP. «Proposició sobre l'Autonomia de Catalunya», Llibre d'actes de l'Ajuntament de Palafrugell (1933-1934), p. 182 revers, 17 de maig de 1934.

67 Martí JORDI I FRIGOLA. «Espanya, Estat sense Nació», *L'Autonomista,* 27 d'agost de 1934, p. 4.

PALAFRUGELLENCS

En aquests moments d'enorme trascendència per l'esdevenir de les terres ibèriques, aquesta Alcaldia, que segueix en íntima i constant relació amb els poders de la Generalitat el curs dels esdeveniments, es complau fent pública la seva satisfacció plena per les mostres d'addesió a la causa de la llibertat que ve donant la massa ciutadana palafrugellenca. Per la defensa de tot allò que ha de representar la República en ordre a la llibertat dels homes i dels pobles, per mantenir el sentit democràtic i de justa transformació social que ha de tenir la nostra organització nacional. Palafrugell s'ha posat en peu, i per això el sota signant que és Alcalde en virtut de mandat popular, ara més que mai es sent interpret de la voluntat del poble amb els ideals del qual es trova completament i cordialment identificat.

Per que l'Alcaldia ha de representar el nexe entre el poble i el nostre Govern de la Generalitat, perque es indispensable, absolutament indispensable una íntima compenetració entre l'acció popular i les directrius gubernamentals, m'adreço als palafrugellencs encomanant-los que perseverin en el seu esprit de diciplina i segueixin serenament servint la causa de la llibertat de tots. Sàpiguen els palafrugellencs que el poder públic legítim està vetllant per la realització dels anhels populars i que totes les forces depenent d'aquest poder públic i amb elles el Somatent armat, collaboren al manteniment de la legalitat representada pel Govern de la Generalitat que és garantia de respecte als drets del poble i de l'assoliment total de les seves justes aspiracions. Que ho sàpiguen i així, lliures dels neguits que porten les accions incoordinades, ben concients de la significació de l'hora present i dels deures que a tots imposa la seva gravetat, es mantinguin en una actitut que es fermança sòlida de triomf complet.

Per Catalunya, per la nostra República, pel be del poble us recomana diciplina concient

L'alcalde,

M.Jordi Frigola

ALCALDIA DE PALAFRUGELL

6 d'octubre de 1934
«Ban» de l'alcalde Martí Jordi i Frigola arran de la proclamació de l'Estat Català per part del president Lluís Companys.
AMP

Catalunya, en el moment de donar el gran pas definitiu, a l'anar a jugar la gran partida, sabrà escoltar les veus clares i pures dels homes que estimen la llibertat dels pobles com a font de tota justícia i de tota llibertat.»[68]

3.5. Els Fets del Sis d'Octubre i l'exili

L'octubre va començar com un terratrèmol polític a l'Estat espanyol. El mateix dia 1, el líder de la CEDA, José Maria Gil-Robles, va provocar la caiguda del govern de Ricard Samper, acusant-lo que la seva voluntat negociadora amb el govern català era una claudicació.

La dimissió del president Samper va conformar, tres dies més tard, un nou govern presidit per Alejandro Lerroux amb la participació de tres ministres de la CEDA. Amb la conformació d'aquest nou govern de la dreta monàrquica, conservadora, catòlica i feixistintzant. l'anticatalanisme passava a ser el seu cavall de batalla predilecte, doncs Catalunya era tot just el contrari: republicana, d'esquerres, laica i antifeixista.

La CEDA, a més, mostrava un clar vincle amb el feixisme que s'estava extenent per Europa, Gil-Robles fins i tot havia assistit de forma entusiasta al congrés del NSDAP —el partit nazi liderat per Adolf Hitler— a Nuremberg.

Així doncs, l'entrada al govern d'aquells tres ministres de la CEDA, va provocar l'alarma dels sectors més republicans i d'esquerres, i l'Aliança Obrera va iniciar una vaga general el mateix divendres 5 d'octubre.

Aquest context de canvi de rumb polític del govern de la República i de conflictes entre el govern de l'Estat i les institucions catalanes, van conduir als Fets del Sis d'Octubre. La vaga es va posar en marxa davant l'evident amenaça contra la República, els avenços socials aconseguits i l'autonomia catalana que representava el nou govern de dreta extrema. Les reaccions populars van ser immediates, primerament a Astúries on les forces d'obrers i miners van desencadenar una gran revolució. També es va seguir de forma intensa a Catalunya, on va haver una gran mobilització de pagesos que consideraven que la Llei de Contractes de Conreu estava en perill, i en forma d'escamots es van dirigir al camp per controlar la terra, organitzats per la Unió de Rabassaires.

A Barcelona, el migdia del 5 d'octubre l'Aliança Obrera havia aconseguit que la vaga s'estengués per tota la ciutat. Al llarg del dia, el president Companys va fer discursos per la ràdio, demanant serenitat i obediència al govern:

«El govern de Catalunya, que segueix minut per minut el moviment produït arreu de les terres d'Espanya, fa el que ha de fer i farà el que calgui segons millor convingui en cada moment als ideals que representa, de profunda catalanitat i autèntic republicanisme.»[69]

L'alcalde Martí Jordi i Frigola seguia aquests fets amb gran atenció, i escoltava els discursos del govern de la Generalitat per ràdio, de la mateixa manera que ho feien a la resta de municipis catalans. Jordi i Frigola estava constantment informant-se del curs d'aquell moviment catalanista i republicà, amb el que *«ell s'havia compromès d'una manera generosa, fervorosa i entusiasta, amb tota la seva fe i amb tota la seva convicció, sense importar-li poc ni gens la responsabilitat que damunt seu pogués recaure en cas de fracassar»,*[70] tal com recordaria Agustí Cabruja. Jordi i Frigola estava plenament disposat a complir el seu deure de republicà, esquerrà i catalanista que tenia com a objectiu la millora social del poble i la llibertat del país.

L'alcalde Jordi i Frigola es va posar al front de l'onada revolucionària i juntament amb els primers càrrecs de l'Ajuntament, dirigents de sindicats, autoritats judicials, els vaguistes més revolucionaris i els principals elements del sometent, varen crear la Junta Revolucionària de Palafrugell, i van amuntegar un gran dipòsit d'armes i municions als soterranis de l'Ajuntament per si s'havia d'entrar en lluita. El clima de tensió que ha-

68 Martí JORDI I FRIGOLA. «El nacionalisme basc», *L'Autonomista,* 3 de setembre de 1934, p. 6.

69 *El Govern de la Generalitat davant del Tribunal de Garanties Constitucionals,* p. 250.

70 Agustí CABRUJA. «M. Jordi i Frigola», *La Humanitat,* 17 d'agost de 1938, p. 4.

Port d'Envalira, 14 de juny de 1935

Martí Jordi i Frigola i Juli Colom, creuant des de terres nord-catalanes el port d'Envalira, per tal d'arribar a Andorra.

MRJT

via provocat la vaga era elevat, i Jordi i Frigola estava disposat a defensar-se amb tots els mitjans possibles, tot i que mai havia estat a favor de la violència. Els treballadors que van seguir la vaga es van reunir a la Plaça Nova, on el sindicalista Josep Escalé va declarar allà mateix la vaga general revolucionària, que s'estendria arreu del municipi durant la mateixa tarda del divendres, i on tots els comerços i entitats van romandre tancats amb l'excepció del Centre Fraternal i d'Unió Republicana d'Esquerra.

A mesura que avançava el dia, l'Ajuntament de Palafrugell es va convertir en el punt de trobada dels vaguistes. Tot plegat va començar a generar un clima de tensió i els sectors de dretes intentaven aturar que l'esquerra s'organitzés. La vaga va continuar el dissabte 6 d'octubre, però la Junta Revolucionària de Palafrugell va concedir permís per tal que els comerços poguessin obrir entre les 8 i les 10 del matí, per tal d'abastir la població.

A mitja tarda arribaven notícies importants de Barcelona. La vaga es mantenia amb un clima tens per la presència als carrers de patrulles armades dels escamots de les JEREC i de l'Aliança Obrera. Al migdia, els mossos van ocupar la plaça de la República per protegir el Palau de la Generalitat, on a la tarda acabaria una manifestació contra la involució antirepublicana del Govern espanyol. Enmig d'aquest ambient, el president Lluís Companys va proclamar l'Estat Català de la República Federal Espanyola, a través d'un discurs que va arribar arreu del territori:

> *«En aquesta hora solemne, en nom del poble i del Parlament, el Govern que presideixo assumeix totes les facultats del Poder a Catalunya, proclama l'ESTAT CATALÀ de la República Federal Espanyola, i, en establir i fortificar la relació amb els dirigents de la protesta general contra el feixisme, els invita a establir a Catalunya el Govern Provisional de la República, que trobarà en el nostre poble català el més generós impuls de fraternitat en el comú anhel de bastir una República Federal lliure i magnífica.»*[71]

L'objectiu de Companys era doble: anar més enllà en l'autonomia catalana a través de la República federal, i aprofundir les reformes socials. La proclamació volia crear un govern provisional de la nova República a l'espera que la vaga general triomfés arreu del territori. S'havia fet enmig d'una situació extremadament complexa. Es necessitava que la mobilització popular fos forta, hi hagués una certa capacitat armada i un escenari de protesta generalitzada arreu de l'Estat.

Martí Jordi i Frigola, com molts altres alcaldes, considerava que la proclamació de l'Estat Català, inèdita i emocionant, havia de tenir ressò arreu de Catalunya com un crit de suport al president Companys. Per aquest motiu, a les 8 del vespre des de la Casa Consistorial, tal com recordaria Cabruja:

> *«M. Jordi Frigola, sense vacil·lacions de cap mena, amb aquella fermesa que el caracteritza i des del balcó de la Casa Consistorial, es solidaritzà en nom propi i de l'Ajuntament que presidia, amb el Govern de Catalunya, que des d'aquell moment es declarava rebel i aixecava bandera de combat contra un Govern de Madrid disfressat de republicà, reaccionari i straperlista, enemic de les sagrades aspiracions del nostre poble i de les justes reivindicacions obreres.»*[72]

D'aquest manera, l'alcalde Martí Jordi i Frigola va emetre també un «Ban» per tal d'informar els ciutadans de Palafrugell de l'adhesió de l'Ajuntament republicà a la proclama del Govern de la Generalitat.[73]

La revolució i la rebel·lió agafaven més força a Palafrugell i als municipis que la seguien. A partir d'aquell moment, l'armament que s'havia agrupat al consistori es va anar repartint entre els elements del Sometent, d'Esquerra i sindicalistes. Segons la premsa de dretes: *«tothom corre armat fins a les dents».*[74]

---

71 AHCB. «Ban de proclamació de l'Estat Català», 6 d'octubre de 1934.

72 Agustí CABRUJA. «M. Jordi i Frigola», *La Humanitat,* 17 d'agost de 1938, p. 2.

73 AMP. «Palafrugellencs». Fons Ajuntament de Palafrugell. Correspondència, 6 d'octubre de 1934.

74 «Els fets revolucionaris a Palafrugell», *La Veu de Catalunya, 18 d'octubre de 1934,* p. 8.

Encamp, 14 de juny de 1935

Martí Jordi i Frigola tot just arribat a terres andorranes durant l'exili.

MRJT

A la ciutat de Girona, el regidor de la minoria republicana a l'Ajuntament, Joaquim de Camps i Arboix, va seguir les passes del president Companys, i va proclamar l'Estat Català just després de convertir-se en alcalde gestor, i també va proclamar l'estat de guerra. Els revolucionaris gironins es van concentrar a l'edifici de la Comissaria Delegada de la Generalitat.

Aquell mateix vespre Jordi i Frigola havia anat a Girona acompanyat de tot un grup de gent per tal de posar-se a disposició del comissari delegat de la Generalitat, Josep Puig Pujades, a qui van notificar tenir armes i estar les seves ordres, el qual els hi va agrair el suport. Mentrestant, a Palafrugell, uns extremistes armats amb revòlvers atacaven Josep Ganiguer, redactor del setmanari de la dreta catalanista, *Baix-Empordà,* ocasionant el primer acte violent que en desencadenaria molts d'altres. Alguna gent armada va anar casa per casa a buscar persones de dretes per detenir-los i empresonar-los als calabossos del consistori. Entre aquestes persones hi havia el senyor Mató Bellver i Víctor Vives; el fabricant Joaquim Esteve i el seu fill Miquel Esteve; el comerciant Miquel Alsius; l'exalcalde i directriu de la patronal suro-tapera Eusebi Genís; i Josep M. Manich, enginyer de la Casa Armstrong.

La proclamació de l'Estat Català per part de Companys era tot un desafiament per al nou govern de Lerroux, que havia enviat les tropes del general Domènec Batet a ocupar de manera immediata el Palau de la Generalitat. Deu hores més tard, el Govern, amb el president Companys al capdavant, es rendia. Diumenge al matí, Jordi i Frigola es va llevar trasbalsat per aquestes notícies. La ràdio anunciava un missatge del president Companys on reconeixia el fracàs de la proclamació i demanava de cessar la resistència per no causar estèrilment més víctimes.

El Govern de la Generalitat va ser detingut i empresonat, amb excepció de Josep Dencàs que va poder fugir a temps a França; i es va suspendre de forma immediata l'Estatut d'Autonomia que havia estat aprovat feia dos anys. L'Estat Català havia durat tan sols deu hores. Segurament la inexistent planificació de la mobilització per part del Govern i dels grups socials, així com la falta d'unanimitat entre els integrants del govern, van ser clau per al fracàs de la proclamació.

Les notícies que arribaven de Barcelona no tardarien a estendre's arreu del territori, i també les mateixes conseqüències per als que havien donat suport al president Companys.

Amb les posteriors hores i dies, es va iniciar una persecució dels polítics catalans que havien participat en la revolució, però també de sindicalistes i membres del Sometent, entre d'altres. Es van detenir més de 3.500 persones arreu del territori. A Girona, el diumenge 7 d'octubre, l'exèrcit havia pres el control de la ciutat i el nombre de detinguts dels partits d'esquerra i sindicats era tan nombrós que es va haver d'habilitar la fàbrica La Aurora com a presó de tots els sospitosos d'haver participat en la revolució.

A Palafrugell, la Guàrdia Civil va registrar l'Ajuntament, on van trobar un veritable arsenal de bombes, armes i municions que estaven preparades en cas d'haver de lluitar per defensar el moviment revolucionari i republicà. El diari *La Veu de Catalunya* parlava d'onze bombes degudament preparades i unes vuitanta en preparació, però segons la informació i fotografia publicada a *Baix-Empordà* el 13 d'octubre, l'arsenal era molt més extens: *«11 bombes carregades amb metxa, 39 boixes de carro per a la fabricació de bombes, 51 pots de conserves per a bombes de mà, 25 quilos de dinamita, 40 metres de metxa, 100 detonadors, 1 sac de ciment, 1 palangana, 11 revòlvers, 10 pistoles, 1 carabina mauser, 6 rifles, 4 escopetes, 26 caixes de càpsules per a pistola, 300 càpsules per a rifle i Remington, 6.000 cartutxos de caça, molts carregats amb bala, 20 caixes de pòlvora solta».*[75] La quantitat d'armament trobat al consistori palafrugellenc és un fet destacable a la comarca, doncs no tots els municipis s'havien unit a la revolta de la mateixa manera.

Es va dictar una interlocutòria de processament contra diversos habitants del municipi pel delicte de rebel·lió militar, per la seva presumpta intervenció en els que ja eren coneguts com els Fets d'Octubre. En aquesta interlocutòria de processament del municipi palafrugellenc hi constaven: els designats com a segon i tercer alcalde, Jaume Fina i Ramir Deulofeu; els

75 «Els fets revolucionaris a Palafrugell», *Baix-Empordà,* 13 d'octubre de 1934, p. 2.

Andorra la Vella, 14 de juny de 1935

Martí Jordi i Frigola a la plaça Príncep Benlloch de la capital andorrana, amb «Rhin» una mascota que adoptà en el seu exili.

MRJT

consellers municipals, Emili Cuixart, Joan Font, Albert Ribot, Miquel Riera i Josep Ruiz; membres d'Unió Republicana d'Esquerra com Moisès Genover, Josep Martí i Clarà, Ricard Presas, Francesc Brunet i Lluís Gubert; destacats sindicalistes com Emili Coll, Miquel Coll i Pere Cuscó; membres de la CNT com Llorenç Ferrer, Pau Palau i Pere Pey; el cap de la policia local, Elpidi Fayet; el caporal i sots-caporal del Sometent, Joan Massot i Guillem Roques; i el jutge municipal i metge Tomàs Girbal.

Tots ells van ser detinguts. portats a Girona, i tancats a la fàbrica La Aurora, excepte el jutge municipal Tomàs Girbal que va ser portat directament a la presó de Girona.

En total quaranta-vuit palafrugellencs van ser inclosos en aquesta causa, entre els que hi havia alguns elements comunistes del Bloc Obrer Camperol i altres persones: Joaquim Busquets, Salvador Coll, Joan Coris, Baldomer Felip, Moisès Forgas, Hermini Gubert, Ernest Isern, Leandre Isern, Ferran, Francesc Moret, Lluís Niell, Francesc Padrosa, Lluís Pannon, Pere Pareras, Lluís Pau Canals, Joan Pinós, Llorenç Prat, Emili Puig, Lluís Puignau, Joan Pujades, Domènec Radresa, Lluís Riell, Josep Sabater, Jesús Solà, Jaume Sureda, Àngel Tormo i Eliseu Ventura.

Davant la persecució dels revolucionaris arreu del país, l'alcalde Martí Jordi i Frigola va abandonar el municipi juntament amb el seu company regidor Juli Colom. Un amic pescador de Llafranc, aprofitant la boira i foscor de la nit, els volia ajudar a marxar fins a Portvendres amb barca però no ho van aconseguir i van haver de refugiar-se uns dies en un mas. Finalment, en el camió d'un amic, van aconseguir superar els controls de les carreteres i van poder arribar a Banyuls de la Marenda, a la Catalunya del Nord.[76] Van passar uns dies a Perpinyà però, segons la història familiar, tant en Martí com en Juli Colom van decidir anar a Algèria, on per guanyar-se la vida van treballar en magatzems majoristes de fruita fins a finals d'any. Amb gran pesar, per fugir de la persecució política, deixaven la família i molts companys enrere.

76 Francesc FERRER I GIRONÈS. «Martí Jordi i Frigola», *Punt Diari,* 19 d'agost de 1981, p. 15.

En Martí i en Juli van romandre a Algèria fins la primavera de 1935 quan tornaren més a prop de casa, de nou a la Catalunya del Nord. La dona i el fill de Juli Colom creuaren la frontera instal·lant-se a Banyuls de la Marenda, i quan en Juli s'hi va traslladar, en Martí també va passar uns dies amb ells. Alguns amics els anaven a visitar, inclosa la neboda Maria Rosa, que portava al seu oncle cartes dels seus amics d'esquerres.

A punt d'encetar l'estiu, a mitjans de juny van decidir marxar a Andorra on arribaren maleta en mà, creuant a peu les muntanyes cobertes de pams de neu. Allà es trobarien amb Amadeu Oliva, comissari d'Ordre Públic de la Generalitat a Girona; amb Enric Canturri, exalcalde de la Seu d'Urgell i diputat al Parlament per Lleida; i amb Joan Ventosa i Roig, exconseller d'Agricultura i Economia del Govern de la Generalitat i exalcalde de Vilanova i la Geltrú.

Mentre Jordi i Frigola romania a l'exili, a Palafrugell el 18 d'octubre es duia a terme una sessió extraordinària al consistori, ordenada pel comandant de la Guàrdia Civil, Luís Cordón, i amb l'assistència de l'alcalde Pau Corominas que va ser nombrat el mateix 7 d'octubre. En el ple extraordinari hi assistiren els consellers de la minoria, pertanyents a la Lliga Catalana, mentre que tots els d'Unió Republicana d'Esquerra ja havien sigut detinguts, empresonats o havien marxat a l'exili. El comandant va manifestar en aquell ple que calia reorganitzar l'Ajuntament amb els consellers de la Lliga Catalana ja que cap d'ells havia participat en el moviment revolucionari. Així doncs, va ocupar el càrrec d'alcalde Josep Girbau, que durant els quinze mesos en què es va fer càrrec de l'alcaldia es va centrar en el foment del turisme a la zona.

Un mes més tard, una comissió de dones palafrugellenques es van entrevistar amb l'alcalde substitut, Josep Girbau, per tal de sol·licitar-li que s'agilitzessin les gestions per tramitar els sumaris i expedients oberts als detinguts, i així alliberar-los el més aviat possible. A partir d'aquell moment es van començar a alliberar presos que no tenien responsabilitats en els Fets d'Octubre, en petits grups, fins que els últims van tornar a Palafrugell el dissabte 12 de gener de 1935: Artur Àlvarez, Francesc Brunet, Josep Coll, Salvador Coll, Julià Cufí, Martí Forgas, Ernest Isern, Leandre Isern, Joan

Andorra,
estiu de 1935
Un grup d'exiliats catalans.
pels Fets d'Octubre.
A més de
Martí Jordi i Frigola
i Juli Colom, s'hi reconeixen
el diputat i exalcalde
de la Seu d'Urgell,
Enric Canturri,
i l'exconseller d'Agricultura
i Economia i exalcalde
de Vilanova i la Geltrú,
Joan Ventosa i Roig.
MRJT

Lluís Mas, Joan Morató, Llorenç Moreno, Leandre Moreno, Domènec Radresa, Miquel Teixidor i Eliseu Ventura.

El mateix novembre, Martí Jordi i Frigola i el regidor Joan Camós eren citats a presentar-se davant el Jutjat Instructor, i en cas de no fer-ho, se'ls advertia que serien processats per rebelia. En aquell moment, però, en Martí ja es trobava a l'exili amb Juli Colom. Finalment varen ser processats per rebel·lió l'alcalde Martí Jordi i Frigola i els regidors Josep Camós, Juli Colom, Emili Cuixart, Jaume Fina, Joaquim Font i Joan Rodríguez i Joanola.

3.6. Retorn de l'exili i alcalde de nou

A mesura que anaven passant els mesos, des dels Fets d'Octubre, la situació política anava esdevenint cada cop més inestable. La dreta no es va consolidar a Madrid, doncs hi havia xocs constants entre els ministres de la CEDA i el president Niceto Alcalá-Zamora. Finalment, aquest va decidir dissoldre les Corts i convocar eleccions per al 16 de febrer de 1936.

A la premsa dretana es parlava de la por que tenien les esquerres a les eleccions. Segons escrivia *La Veu de Catalunya*:

> *«Es queixen de la manca de llibertat i poden dir en llurs mítings i escriure en llurs diaris tot el que els dicta la passió o l'odi. I si ni en els discursos de llurs homes ni els articles de llurs diaris no hi ha ni el més petit rastre d'un pensament o d'una concepció de govern és perquè no en tenen, no pas perquè la censura no els deixi exterioritzar el que pensen sobre els problemes vius plantejats a les terres d'Espanya en general i especialment a Catalunya.»*[77]

Però la realitat era que la premsa esquerrana estava entusiasmada amb el repte de les eleccions per fer front democràticament al règim antirepublicà que s'havia instaurat.

Les esquerres compartien un potent i mobilitzador programa comú: decretar una amnistia per als més de 30.000 presos dels Fets d'Octubre a tot l'Estat espanyol, restituir el govern legítim que es trobava empresonat i recuperar la Generalitat de Catalunya i l'Estatut que havia sigut suspès. Tal com titulava el setmanari *Ara, «trenta mil homes honrats esperen entre reixes la diada del 16 de febrer».*[78]

Les esquerres es presentaven unides per minimitzar les opcions a la dreta de guanyar-los, i sota l'impuls i lideratge d'ERC van conformar una gran coalició republicana, el Front d'Esquerres de Catalunya amb: Esquerra Republicana de Catalunya, Acció Catalana Republicana, Partit Comunista de Catalunya, Partit Català Proletari, Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Partit Obrer d'Unificació Marxista, Partit Republicà d'Esquerra, Unió de Rabassaires i Unió Socialista de Catalunya. A la resta de l'Estat les esquerres també s'uniren sota el nom de Front Popular.

Amb la convocatòria de les eleccions, van començar a aixecar-se la clausura existent sobre locals de partits sindicats i premsa esquerrana. *Ara* tornava als carrers palafrugellencs per fer campanya per les eleccions municipals, i ho feia amb un nou subtítol: «Diari del Poble»:

> *«ARA torna a la palestra. En aquestes hores decisives, quan la República està a punt de retrobar el seu veritable camí, ARA surt a defensar els seus ideals d'esquerra amb més entusiasme i més fermesa que mai, perquè avui aquests ideals, trempats en el dolor de la persecució són més vivents, més ferms i els nostres màrtirs els empenyen.»*[79]

Jordi i Frigola va enviar un article des de l'exili a principis de gener, on recordava:

> *«*[...] *aquell darrer editorial d'"Ara" en el que hi alenava el neguit solemne d'aquell moment transcendental! "Ara" estava en el seu lloc com hi estava amb la dignitat*

77 «La por de les esquerres a les eleccions» (De La Veu de Catalunya), *Baix-Empordà,* 4 de gener de 1936, p. 2.

78 *Ara,* 29 de gener de 1936, p. 4.

79 *Ara,* 29 de gener de 1936, p. 1.

Encamp, 7 de gener de 1936

Grup de palafrugellencs exiliats a punt de retornar cap a Catalunya.
D'esquerra a dreta: Josep Camós i la seva esposa, Ramir Deulofeu, Dunjó, Martí Jordi i Frigola i Juli Colom.

MRJT

de sempre el poble palafrugellenc!... Després, després el 6 d'octubre. El verí d'uns partits i d'unes classes implacablement enemics de les ànsies populars, s'escampà per Palafrugell sotmetent-lo a un règim de terror. I "Ara" deixà de publicar-se; fou suspès per ordre dels que es feren amos de tot després del 6 d'octubre, però l'ordre de suspensió no la pogueren comunicar a ningú que tingués relació directa amb el periòdic: tota la colla que el publicàvem érem a la presó o a l'exili!»[80]

Aquell mateix mes, en l'aniversari de la mort del mestre Sagrera, Juli Colom també va enviar un article des de l'exili on expressava que:

«Calgué el 6 d'octubre perquè Palafrugell es veiés embolcallat en tota la xarxa d'odis i d'intrigues que la mentalitat sàdica de les seves dretes feia temps que li venia preparant. [...] *Calgueren els fets de la tardor del 34 perquè la fantasia morbosa de les dretes palafrugellenques bastís una llegenda de terror entorn dels homes d'esquerra que algun dia no massa llunyà, tots tindrem interès en aclarir.*

Calgué tot això per a enderrocar l'obra de Sagrera Coromines i per a entronitzar, en els llocs de responsabilitat a tots aquells homes que representen l'antítesi de les ànsies populars i que, sols en moments d'excepció i de vergonya són capaços d'assolir la satisfacció de les seves ambicions.»[81]

Pocs dies després d'aquells articles es procedia a l'aixecament de la clausura que pesava damunt la seu d'Unió Republicana d'Esquerra a Palafrugell. El local va ser clausurat l'octubre de 1934 arran del moviment popular i va romandre tancat quinze mesos. Un cop reoberta, la seu va ser immediatament ocupada per dirigents, socis i militants que no dissimulaven la seva satisfacció i que mostraven el seu ferm desig de reprendre la tasca esquerrana amb més entusiasme que mai. Tot seguit, van acordar enviar un telegrama anunciant les notícies als regidors locals empresonats a Girona i als exiliats polítics que seguien a Andorra, com Martí Jordi i Frigola, Juli Colom i Josep Camós: *«"Motiu reobertura Unió Republicana Esquerra rebeu forta abraçada, camí victòria".— Genover. President».*[82] També es van reobrir els locals del BOC, UGT, CNT, Sindicat de Treballadors Arrendataris de la Terra i l'Ateneu Cultural Racionalista.

A principis de gener Jordi i Frigola es va assabentar que s'iniciava el seu judici pels Fets d'Octubre, quan l'autoritat judicial militar va ordenar que fos elevada a plenari la causa sobre aquests fets a Palafrugell, contra ell mateix i quaranta-vuit palafrugellencs més. Jordi i Frigola, però, encara a l'exili, va decidir tornar per fer campanya per les eleccions i fer front al judici.

El dijous 13 de febrer de 1936, enmig d'aquella època de trasbals social i campanya electoral, tornaven de l'exili andorrà els palafrugellencs més perseguits del bienni negre: l'alcalde Martí Jordi i Frigola, acompanyat del seu amic i regidor Juli Colom. Tornaven esperançats, sense vergonya, i amb el sentiment de suport de tot el seu poble. Tal com va relatar *Ara* uns dies més tard, el retorn de Jordi i Frigola i Colom va ser triomfal, aplegant milers de ciutadans a la Plaça de la República amb una emoció indescriptible.

Els retornats a la seva vila natal van tenir problemes per fer-se camí fins al local d'Unió Republicana d'Esquerra. No podien avançar entre abraçades, petons i salutacions de tota la gentada. Finalment, ja al balcó, i amb la senyera de l'entitat, Joan Rodríguez i Juanola, que també havia sigut empresonat pels Fets d'Octubre, pronuncià unes paraules d'afecte als acabats d'arribar. Després a l'Ajuntament, en Martí i en Juli van tornar a trepitjar el Saló de Sessions que havien abandonat des dels Fets d'Octubre. Els seients de la dreta eren buits, però la sala era tan plena que es considerà que la sessió històrica que estava a punt de succeir tindria les mateixes característiques que la famosa i memorable del 6 d'octubre de 1934. Jordi i Frigola, acompanyat de tots els seus consellers —amb l'excepció de Josep Camós que arribaria de l'exili uns dies

80 Martí JORDI I FRIGOLA. «Han passat quinze mesos...», *Ara,* 29 de gener de 1936, p. 1.

81 «La tomba sagrada», *Ara,* 29 de gener de 1936, p. 4.

82 «Reobertura d'Unió Republicana d'Esquerra», *Ara,* 29 de gener de 1936, p. 2-3.

Ramir Deulofeu

Llibreter

Santiago Russinyol, 9

ARA

SETMANARI CATALANISTA D'ESQUERRA

NOVETATS COSTA

NOVETATS, PERFUMERIA, MERCERIA, BISUTERIA I PERRUQUERIA PER A SENYORES

Articles de bona qualitat a bons preus.

Ondulacions inimitables

Any VII (Segna època) | Palafrugell 29 Gener 1936 | Número 191

El 16 de Febrer sortirà la llibertat de les urnes!

ARA torna a la palestra. En aquestes hores decissives, quan la República està a punt de retrobar el seu veritable camí, **ARA** surt a defensar els seus ideals d'esquerra amb més entusiasme i més fermesa que mai, perquè avui aquests ideals, trempats en el dolor de la persecució són més vivents, més ferms i els nostres màrtirs els empenyen.

ARA saluda als amics empresonats, als que pateixen a l'exili, als homes d'idees perseguits, als que en l'adversitat han sabut mantenir integra la seva dignitat republicana, i agraeix públicament l'interès de les innombrables persones que durant el periode de suspensió forçosa ens han fet patent el seu fervor pel portantveu de la democràcia palafrugellenca.

HAN PASSAT QUINZE MESOS...

[illegible]

M. JORDI FRIGOLA

Encamp (Andorra) gener 1936.

Avui fa dos anys, una multitud emocionada acompanyava al seu darrer estatge les despulles mortals de Josep Sagrera Corominas, el que fou Alcalde popular de la nostra vila, Diputat per aquesta circumscripció i suprem guiatge dels republicans del Baix Empordà.

ARA honora avui les seves planes amb unes ratlles d'aquest home enyorat, on vibra la càlida humanitat que informà tota l'actuació de qui fou un apòstol de les reivindicacions populars.

No repressió, sinó educació

[illegible]

J. SAGRERA COROMINES

REPUBLICANS: TINGUEU MEMORIA!

29 de gener de 1936

Ara albirava el triomf electoral del Front d'Esquerres que portà a la llibertat dels presos polítics i a la recuperació de l'autogovern de Catalunya.

AMP

més tard— pronuncià un discurs ple d'optimisme i confiança en un futur millor, sense violència ni venjança, realçant que dins la llei republicana totes les solucions i reivindicacions del poble hi tenien cabuda. Amb els dies, altres exiliats palafrugellencs començaren a arribar al poble, com Josep Escalé, Moisès Forgas, Pere Cuscó i Domènec Català. Tornaven amb l'esperança de victòria del Front d'Esquerres en les eleccions, i el poble els rebia amb grans salutacions i solidaritat.

Jordi i Frigola havia trobat a faltar la seva terra, el seu poble, i a pocs dies per acabar la campanya electoral no hi havia temps per perdre. El mateix dia de la seva arribada, tant l'alcalde Jordi i Frigola com el regidor Colom van participar en el míting electoral del Front d'Esquerres de Catalunya al Coliseu Empordanès. Quedaven tres dies per a les eleccions generals, i l'entusiasme d'aquell míting era el millor presagi de la victòria que acabaria tenint el Front d'Esquerres. Les seves paraules van ser rebudes amb fort ànim i emoció, i ovacionades frenèticament per tots els assistents. Aquell míting va comptar amb oradors excel·lents com: Maria Dolors Bargalló, feminista i propagandista d'Esquerra, Josep Fontbernat, diputat al Parlament de Catalunya; Emili Pibernat; Gaietà Rahola del PNRE; Emili Granier-Barrera de la USC; i Miquel Santaló, diputat i candidat novament per la demarcació de Girona en aquelles eleccions.

Els candidats havien fet circular uns fulls signats amb el manifest electoral on expressaven que:

«Es una hora transcendental en la història, que ha de definir la ciutadania de la República. Es l'hora de triar entre la tirania o la llibertat; entre la justícia o el privilegi; entre la pau o la guerra.

Els candidats que sotasignen, fills de la voluntat del poble, van a la lluita amb la bandera desplegada del FRONT D'ESQUERRES DE CATALUNYA. Cadascú amb una doctrina de partit. Tots junts, amb el compromís d'una rigorosa lleialtat per unes finalitats immediates i concretes:

Per una amplia amnistia als empresonats polítics i socials.

Per la vigència de la Constitució i la promulgació de les lleis orgàniques que manquen.

Per l'Estatut de Catalunya.

Per la revisió i sanció de les infraccions de la legalitat republicana.»[83]

Era una campanya electoral del tot inusual, molt especial i important, ja que l'autonomia havia sigut suspesa i hi havia presos polítics. La campanya es va viure enmig d'una elevada participació popular entusiasmada per l'oportunitat d'aconseguir la victòria i tot el que ella comportava.

Els resultats a Catalunya van ser aclaparadors. El Front d'Esquerres liderat per ERC, va vèncer a les cinc demarcacions, assolint els 41 diputats de les majories i el Front d'Ordre, liderat per la Lliga, n'aconseguí els 13 restants de les minories.

Els resultats generals a tot l'Estat van mostrar també un clar suport al Front Popular, que va aconseguir 263 escons —comptant-hi els del Front d'Esquerres de Catalunya—, mentre que altres coalicions de dretes van obtenir-ne 156, i els partits de centre en van aconseguir 54. El PSOE va ser el partit més votat aconseguint 99 escons; seguit de la CEDA que tot i obtenir 88 escons n'havia perdut 27 respecte als passats comicis electorals. Les esquerres van ser les guanyadores d'aquestes eleccions generals, fet que va obligar la República espanyola a fer marxa enrere en la repressió contra Catalunya. En conèixer els resultats, el cap del Govern, Manuel Portela Valladares, va dimitir, provocant que el president de la República, Alcalá-Zamora, avancés el nomenament del líder del Front Popular, Manuel Azaña, com a president del Consell de Ministres, el qual va decretar immediatament l'amnistia, la reposició dels represaliats i el restabliment de l'Estatut.

Amb l'amnistia, Joan Casanovas, president del Parlament, va convocar amb urgència un plenari pel 29 de febrer per tal ratificar de nou al president de la Generalitat. La Lliga es va abstenir, però la resta de diputats van votar massivament per Lluís Companys, tot i que encara estava empresonat amb la resta del Govern. En aquella votació s'hi van fer constar també els vots dels

83 «El manifest dels candidats», *Ara,* 28 de febrer de 1936, p. 1.

Palafrugell, febrer de 1936
La seu d'Unió Republicana d'Esquerra, convertida en oficines electorals del Front d'Esquerres. A la dreta del balcó, el regidor Joan Rodríguez i Joanola.
AMP / COL·LECCIÓ LLUÍS NEGRA I ESCUDER

diputats Joan Lluhí, Joan Comorera, Ventura Gassol, Martí Barrera i Pere Mestres que també estaven empresonats. L'endemà del ple, el president Lluís Companys i el seu Govern van ser alliberats i van arribar a Catalunya, en un intens ambient de celebració popular.

A Palafrugell el Front d'Esquerres havia guanyat les eleccions amb 2.977 vots enfront els 1.488 del Front d'Ordre.[84] En paraules d'Agustí Cabruja, amb la victòria de les esquerres, Martí Jordi i Frigola:

> «[...] *pren altra volta vida activa en la política, en la política catalanista i esquerrana, noble i honrada, publicant periòdics i organitzant mítings i conferències, i sempre al front d'aquella joventut intel·ligent i idealista de l'Esquerra, de la qual ell és l'ànima i el guia i que tant ha treballat i treballa per Catalunya i per la República.»*[85]

Arran del resultat electoral, es va aturar el judici a Martí Jordi i Frigola i la resta de palafrugellencs, com en molts altres casos arreu del territori català. Es va decretar la llibertat provisional de l'excomissari d'Ordre públic de Girona, Amadeu Oliva; així com d'en Martí i els seus companys de consistori, Colom i Camós.

El 20 de febrer es va fer el primer ple a la casa consistorial de Palafrugell per reposar l'Ajuntament Popular, tal com es detalla en l'acta municipal:

> «[...] *Martí Jordi i Frigola, Alcalde que fou designat per elecció popular el 14 de gener del 1934 i que estava suspès, a l'objecte de reintegrar-se en el seu càrrec en virtut de disposició de la Superioritat, com així ho ha fet, possessionant-se novament de la vara que es insignia de la seva Autoritat.*
>
> *Acompanyant l'esmentat senyor Alcalde s'han personat també els Consellers que es trobàven en igual situació senyors Jaume Fina Bussot, Ramir Deulofeu Quintana, Joan Rodríguez Juanola, Juli Colom Font, Emili Cuixart Rosselló, Joaquim Font Salip, Albert Ribot Pons, Miquel Riera Bigas i Josep Mª Ruiz Vilanova, tots els quals han estat igualment reposats en llurs càrrecs* [...]»[86]

D'aquesta manera Jordi i Frigola reprenia la tasca d'alcalde de Palafrugell. Tot seguit, feia un discurs en el que comentava els retrets que havien rebut d'algunes persones pel fet d'exiliar-se. Havia sigut una decisió difícil i molt íntima que tots els represaliats havien afrontat com podien en aquella situació d'incertesa. Com va expressar: *«els que un dia fugíem obligats per la repressió cruenta, en el nostre camí de retorn ja hem trobat algú que ens havia retret la nostra fugida, algú que no fugia de la força armada sino de l'acusació de la seva pròpia consciència».*[87] En va fer un esment sobretot per explicar que tant ell com els seus companys estaven altament satisfets de la recuperació de l'esperit republicà, que se sentien orgullosos de l'entusiasme popular envers els ideals de llibertat i progrés que representava la República, que continuaven plenament moguts pels mateixos valors i que oferien el seu major compromís de donar-ho tot pel poble.

3.7. Reprenent l'obra de govern

A poc a poc s'anà recuperant la normalitat institucional. El 6 de març en el ple consistorial, es va aprovar nomenar els mateixos consellers d'abans del 6 d'octubre de 1934 per a les comissions informatives, així com formar una comissió de tres consellers per tal d'examinar tots els acords municipals adoptats durant el Bienni Negre, i en un termini de quinze dies presentar un informe per valorar si calia fer algun canvi. Aquesta comissió va estar formada per l'alcalde i els consellers Joan Rodríguez i Joanola i Emili Cuixart. Acte seguit es va declarar urgent dirigir-se al president de la Generalitat, al president del Parlament de Catalunya i al cap del Govern de la República, *«manifestant-los la*

84 «Resum escrutini a Palafrugell 16 febrer 1936, Eleccions de Diputats a Corts», *Ara,* 28 de febrer de 1936, p. 1.

85 Agustí CABRUJA. «M. Jordi i Frigola», *La Humanitat,* 17 d'agost de 1938, p. 2.

86 AMP. «Reposició de l'Ajuntament Popular, 20 de febrer de 1936», Llibre d'actes de l'Ajuntament de Palafrugell (1935-1936), p. 104 revers.

87 «El retorn triomfal», *Ara,* 28 de febrer de 1936, p. 2.

Begur, 19 d'abril de 1936
Míting d'Esquerra Republicana al castell de Begur,
en el qual intervingueren Martí Jordi i Frigola, Joan Rodríguez i Joanola, Josep Puig Pujades,
Josep Fàbrega, Amadeu Oliva, Alexandre Deulofeu, Josep Jofre, Josep Llenas,
Francesc Brunet, Josep Pei, Eudald Soler, Joaquim Serra, Pere Vila i Joan Ginesta.
VALENTÍ FARGNOLI / (BEGUR EN BLANC I NEGRE. MEMÒRIA D'UN POBLE)

confiança de veure plena i rapidament realitzat el programa que serví de bandera al Front Popular triomfador en les eleccions del 16 de febrer».[88] També van prendre l'acord d'adreçar-se als municipis de Catalunya per demanar al Parlament la promulgació d'una llei que incapacités políticament per a un temps determinat, a tots els ciutadans que van actuar en corporacions d'elecció popular durant el Bienni Negre.

Aquell mateix març es va dirigir a la Junta de Govern de la Caixa d'Estalvis de Palafrugell, els membres dels quals havien destituïts il·legalment durant el Bienni Negre, per tal de reposar al seu lloc els membres de la direcció de l'entitat: Xavier Plaja, Manuel Massoni, Joan Pujades, Moisès Genover, Pere Pey, Joan Massot, Tomàs Gallart, Francesc Genover, Eduard Miquel, Esteve Amatller, Guillem Roques, Pere Martí, Pere Oliveres i Domènec Català.

Un dels actes més importants als que va assistir Jordi i Frigola com a alcalde, després de tornar de l'exili, van ser les festes cíviques del 14 d'abril. Se celebrava el cinquè aniversari de la proclamació de la República i es va fer un sentit homenatge conmemoratiu a l'exalcalde Josep Sagrera, posant el seu nom al que era el carrer de Sant Martí. Jordi i Frigola va recordar la proclamació de la República a Palafrugell, i també que l'aniversari anterior es va celebrar amb un Ajuntament en mans de persones que acaparaven el poder mentre els elegits pel poble eren perseguits i empresonats. L'acte va acabar emotivament amb el poble cantant l'Himne Nacional de Catalunya, «Els Segadors». Tot seguit, la multitud es va dirigir al cementiri on es van dipositar flors a la tomba de l'exalcalde, i amb la veu tallada per l'emoció en Jordi i Frigola va acabar el seu parlament demanant forces per a portar a terme la tasca de la llibertat, de progrés i de justícia social, per damunt de tots els obstacles i a costa de tota mena de sacrificis.

Uns dies més tard es van traslladar les despulles de Josep Sagrera al panteó; i el ple municipal va ratificar la confiança a la comissió consistorial ja existent el 1934, que s'encarregava d'homenatjar la memòria de l'exalcalde Sagrera, per tal que seguís vetllant en el seu propòsit i s'encarreguessin de la gestió de les llistes de subscripció de donatius de la població que s'havien obert a tal propòsit.

A l'abril, l'Ajuntament va notificar a la Unión de Municipios Españoles la decisió de no seguir pertanyent a aquesta entitat, doncs ja formaven part de la Federació de Municipis Catalans per a la defensa dels interessos municipals.

El nou consistori treballava de valent, i un mes més tard de la seva reposició ja estaven tractant la qüestió sobre l'atur de molts habitants del poble. Era un tema de gran importància local, i no es va deslliurar de polèmica política. L'abril el setmanari *Baix-Empordà,* en l'òrbita de la Lliga, va publicar una nota sobre la subvenció concedida per la «Junta Nacional contra el Paro» a l'Ajuntament, dient que l'actual govern popular no estava complint amb els obrers en atur. Aquest article va ser considerat com una maniobra malintencionada contra els consellers populars. En aquest sentit, en el ple del dia 21, es va demanar a l'alcalde Jordi i Frigola que fes ús del dret que concedia l'article 15 de la Llei d'impremta, per exigir la publicació d'una rectificació i que s'interposés una querella per injúries i calúmnies contra el director de la publicació. Així mateix es va procedir, després de parlar amb els integrants de l'Ajuntament gestor de la subvenció, que reconeixien que l'Ajuntament actual amb Jordi i Frigola al capdavant havien obrat degudament.

En el moment de reincorporar-se a la tasca municipal, tant en Martí com la resta de regidors es van assabentar que s'havia concedit una subvenció de 25.000 pessetes a l'Ajuntament per tal de poder donar feina a obrers municipals que es trobaven en situació d'atur. Com que era una qüestió de gran importància, de seguida van buscar-ne totes les referències al consistori, però van trobar-ne poca documentació. Al març van rebre una comunicació de la Junta en que els informaven de que havien rebut una subvenció d'aquell import per a obres de sanejament del subsol. Jordi i Frigola i l'equip van fer gestions per tal que arribés efectivament la subvenció, ja que el més important per a ells era poder donar feina als obrers, però quan Madrid va enviar a Girona una subvenció de 6.125 pes-

88 AMP. «Acta del 6 de març de 1936», Llibre d'actes de l'Ajuntament de Palafrugell (1935-1936), p. 107 anvers.

setes a la Inspecció de Sanitat, van ser advertits que la condició per cobrar aquesta subvenció era l'execució d'un projecte de construcció de clavagueres, i que de les obres executades serien abonades al consistori el 40% en forma de subvenció.

L'Ajuntament popular no volia apropiar-se de cap èxit que no fos seu, però tampoc volien acceptar la responsabilitat d'un projecte que no era seu. Jordi i Frigola i la resta de consellers municipals no tenien:

> *«cap afany de venjança personal ni política i, per tant, ningú, per mal que hagi fet a les nostres persones i als nostres ideals durant el període de persecució que haguérem de suportar, ha de témer res de nosaltres per cap concepte. Ens sentim prou per damunt de les miserietes i les baixes passions dels nostres adversaris per no imitar-los en els procediments que afligiren la nostra població. Però això no vol dir que estem disposats a deixar-nos trepitjar ni a tolerar cap manca de respecte al que som i al que representem».*[89]

Per aquest motiu van interposar una querella contra *Baix-Empordà* i les seves calúmnies.

Degut a la persistent crisi de la indústria suro-tapera i a altres causes derivades del desgavell econòmic mundial, s'havia de fer front al problema general de l'atur. El maig va assistir, juntament amb altres alcaldes i diputats, a la conferència a la Bisbal d'Empordà del conseller Martí Barrera, on explicava la seva tasca a la Conselleria de Treball i Obres Públiques. Era una conferència important i s'hi va notar la presència de nombroses representacions de molts pobles veïns, que també es trobaven en una situació complicada amb molts obrers a l'atur. Martí Jordi i Frigola va parlar amb el conseller Barrera sobre la implementació de l'assegurança de malaltia pels treballadors industrials i comercials, així com pels servents domèstics, tal com s'havia establert a la Conferència Internacional de Treball a Ginebra del 1927; i tal com ell mateix havia sol·licitat al cap de Govern de la República i al ministre de Treball.

Així, el ple de l'Ajuntament en sessió extraordinària, va acordar, el 25 de maig:

> *«*[...] *dirigir-se als palafrugellencs demanant-los vulguin contribuir a la formació d'un fons destinat a la protecció dels obrers que es troben sense ocupació, i que, a l'ensems, permeti efectuar una acció constant encaminada a portar l'economia envers noves fonts de riquesa que puguin aminorar la crisi de treball. Aquest acord ha estat comunicat a totes les organitzacions econòmiques i professionals de la localitat i cap d'elles ha deixat de reconèixer la bondat del nostre propòsit, mostrant-se disposades a ajudar a la seva realització cadascuna segons les pròpies característiques i modalitats, permentent-nos suposar això que no ens ha de mancar el concurs de la població en el moment de posar en marxa el projecte municipal. I a això anem ara, tot seguit, per considerar que la trista situació dels obrers sense feina no permet dilacions sinó que exigeix unes resolucions ben ràpides.»*[90]

Els fons que es recollissin serien administrats pel Consell Local d'Iniciatives Econòmiques per a la Lluita Contra l'Atur Obrer, un organisme integrat pels representants populars que composaven la corporació municipal, i per delegacions de les entitats econòmiques i professionals de caràcter patronal i obrer; i tenia com a tasca executar obres beneficioses per a la població i que facilitessin el treball als obrers que es trobaven en situació d'atur. L'alcalde confiava doncs que tots els sectors de la població ajudessin, de forma voluntària i amb sentit d'humanitat, a solucionar aquest problema social i econòmic.

Un altre dels temes que eren d'especial interès per a Jordi i Frigola era l'educació. A finals de maig es va fer una sessió extraordinària al consistori per abordar la substitució de l'ensenyament religiós, en compliment de l'ordre ministerial del 6 de maig. En aquell plenari, es va convenir sol·licitar la creació d'una escola graduada amb cinc graus per a noies i quatre per a nois, i tres escoles de pàrvuls. Jordi i Frigola estava disposat

89 Martí JORDI I FRIGOLA. «Entorn de la qüestió de l'atur forçós a Palafrugell», *Ara,* 26 d'abril de 1936, p. 1.

90 Martí JORDI I FRIGOLA. «De Palafrugell. El problema de l'atur obrer», *L'Autonomista,* 20 de juny de 1936, p. 1.

a donar totes les facilitats per a portar a terme l'obra projectada pel Govern de la República relativa a l'ensenyament primari. Tant ell com el seu equip, van considerar convenient sol·licitar la construcció de dues escoles de pàrvuls, una de les quals ja havia sigut concedida a finals del 1934, però la instal·lació de la qual encara no s'havia pogut dur a terme. El consistori va proposar que les dues escoles de pàrvuls s'instal·lessin provisionalment a l'antiga fàbrica de Josep Torres i Jonama, comprometent-se a contribuir amb la meitat de les despeses de creació de les noves escoles al municipi. Per altra banda, també va fer les gestions per tal que fos resolt l'expedient en tràmit per a la subvenció i consecució d'un grup escolar amb quatre seccions per a nois i quatre més per a noies.

Dos mesos més tard, al juliol, l'Ajuntament va rebre una carta del diputat Miquel Santaló en la que hi anava l'ordre del Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, concedint una subvenció de 240.000 pessetes per a la construcció d'un grup escolar. El projecte de l'arquitecte era important, doncs incloïa la construcció d'un edifici destinat a dues escoles graduades amb quatre seccions cada una per a nois i noies; i amb locals destinats a dues biblioteques, dos museus, quatre sales per treballs manuals, una cantina escolar, una inspecció mèdica, un departament de dutxes i un pel conserge. El ple municipal va acordar buscar immediatament un terreny i que la comissió de Finances formulés el pressupost extraordinari per a aquest projecte, que es podria produir gràcies a les gestions dels diputats gironins a Corts, Miquel Santaló, Joan Casanelles, Josep Mascort i Martí Esteve.

A principis de juny, la comissió especial designada per examinar els actes administratius realitzats per l'ajuntament gestor va acordar dirigir-se al cap de la comandància de la Guàrdia Civil a Girona per tal que manifestés quin oferiment va fer-li aquell Ajuntament en establir-se al municipi un destacament de guàrdies civils a cavall, i quines obligacions tenien els ajuntaments al respecte. També van acordar dirigir-se als alcaldes de les principals poblacions per saber quines despeses satisfeien a aquest cos policial i esperar la resposta per prendre les mesures convenients, ja que el secretari municipal no tenia constància de cap acord per a satisfer aquests serveis amb la Guàrdia Civil. Jordi i Frigola va notificar a tot el ple que havia buscat una solució per intentar utilitzar la subvenció de les obres de la caserna de la Guàrdia Civil per a la construcció d'escoles, però malauradament la subvenció s'havia donat directament a l'Institut de la Guàrdia Civil i no tenia cap forma legal de canviar-ho.

En el mateix ple, també comentà que s'havia rebut una comunicació que denegava l'adjudicació de la subvenció per a la instal·lació de calefacció a la biblioteca pública, que ja havia sigut concedida pel comissari delegat de la Generalitat a Girona el 1934. Jordi i Frigola ho solucionà directament amb el comissari delegat, que es va comprometre a ratificar l'acord que havia pres anteriorment i fer efectiva la subvenció.

L'Ajuntament també s'havia de fer càrrec de la millora d'obres i serveis al municipi. Al juny van sol·licitar l'arrenjament del camí veïnal de Palafrugell a la carretera de servei del Far de Sant Sebastià. Amb l'arribada del turisme, els camins veïnals que conduien a les barriades marítimes havien perdut el caràcter local, i cada vegada tenien més interès general, arribant a incrementar fins a vint vegades el trànsit de vehicles anterior. El govern va fer les gestions per millorar l'estat d'aquests camins que estaven gairebé intransitables, tal i com va constatar Plácido Álvarez-Buylla, ministre d'Industria i Comerç, Lluís Prunés, conseller d'Economia i Agricultura i Martí Barrera, conseller de Treball que, el 31 de maig, van visitar el Far de Sant Sebastià. Van acordar sol·licitar a la Generalitat de Catalunya que es fes càrrec del cost de realitzar l'adob del camí, ja que l'erari públic del moment no permetia al govern afrontar la totalitat de l'obra, que a banda de suposar una millora d'interès general i turístic, permetria alleugerir l'atur forçós del municipi. L'alcalde va contactar amb els diputats d'ERC al Parlament Josep Fàbrega i Pere Cerezo, que mitjançant carta van notificar quedar assabentats de la proposta. El consistori estava determinat a millorar els camins de la Costa Brava i procurar que tot el poble tingués lliure accés a totes les cales i platges.

Per altra banda, també estaven gestionant la instal·lació de telèfon i electricitat a tot el municipi. La Companyia Telefònica demanava una quantitat molt ele-

Palafrugell,
12 de juliol de 1936
L'alcalde
Martí Jordi i Frigola
i el comissari delegat
de la Generalitat a Girona,
Eduard Layret,
en la Inauguració
de l'Exposició Comarcal de
l'Art, organitzada per
l'Agrupació Artística
Costa Brava
a l'Escola d'Arts i Oficis
del carrer de la Tarongeta.
RAMIR BRUGUERA / AMP

vada per fer la instal·lació de telèfon a Llofriu, però el consistori va arribar a l'acord de fer-la conjuntament amb el poble de Torrent, ja que la despesa es podia veure reduïda per la proximitat de les dos viles. A Llofriu també s'havia de fer la instal·lació de la línia elèctrica, i les gestions es van dur a terme amb l'empresa Energia Elèctrica de Catalunya SA.

El govern també va aprovar definitivament el projecte de reglamentació per a la utilització del servei de raigs X instal·lat a l'Hospital municipal, un servei a càrrec d'un metge designat per la Comissió de Govern i que requeria d'un pagament a les oficines municipals per tal de poder rebre el servei.

Aprofitant l'arribada de l'estiu i l'increment del turisme, a principis de juliol, coincidint amb la Festa Major de Palafrugell, es va inaugurar l'Exposició Comarcal d'Art, organitzada per l'Agrupació Artística Costa Brava, a l'edifici de l'Escola d'Arts i Oficis situada al carrer de la Tarongeta. Era l'acte més rellevant de totes les festes: una exposició de pintura, dibuix i escultura d'artistes de la comarca, i també de Banyoles, Figueres i Girona; i va tenir un ampli ressò a la premsa. En l'acte d'inauguració, l'alcalde Martí Jordi i Frigola va estar acompanyat del comissari delegat de la Generalitat a Girona, Eduard Layret.

3.8. L'esclat de la Guerra Civil

La joia que havia comportat l'Exposició Comarcal d'Art va ser molt breu. Cinc dies més tard, a Espanya es va intentar tombar el règim parlamentari de la República per la via d'un cop d'estat. L'alçament militar es va iniciar al Marroc, amb la col·laboració d'alguns diputats de la CEDA que preveien una actuació violenta per aconseguir el triomf a Madrid. Els generals Francisco Franco, Manuel Goded i Emilio Mola van iniciar els preparatius per posar fi al govern de la República sorgit democràticament de les eleccions del febrer comptant amb el beniplàcit de les forces polítiques de dretes. A Barcelona, el general Goded es va posar al capdavant de l'intent colpista, però va fracassar gràcies a l'oposició dels militants de partits i sindicats d'esquerres i de cossos policials lleials a la República com la Guàrdia d'Assalt. La sublevació comptava amb un escàs suport civil atès que pocs catalans havien optat per la insurrecció i els partits que hi havia implicats en el cop d'estat tenien poca implantació, ja que la Lliga, que era el principal partit conservador, no va donar un suport explícit inicial al cop d'estat. No obstant, als pocs dies molts dels seus dirigents van marxar de Catalunya per donar suport al bàndol franquista.

El 18 de juliol les emissores de ràdio barcelonines donaven la notícia que les tropes espanyoles del Protectorat s'havien sublevat contra la República. La notícia es va anar escampant per Palafrugell, que en aquell moment celebrava la Festa Major. Aquest cop però, no hi havia la joia habitual sinó que es respirava un clima de mals pressentiments:

> *«Es feia Festa i no se'n feia.* [...] *La gent formava grups per places i carrers i a tots els llavis hi havia les mateixes converses.* [...] *Ja durant tot el diumenge a l'Ajuntament hi hagué permanentment una guàrdia formada pels elements del Front Popular i per les demés forces treballadores de la població que sense distinció de matisos es disposaven una vegada més a fer de Palafrugell el ferm baluard de sempre per la Llibertat i la Justícia Social. Quin goig feia i quina confiança donava veure a l'Ajuntament les mateixes cares i el mateix entusiasme del 6 d'octubre! Quin goig feia veure que a Palafrugell les persecucions i les represàlies de tot un any, no servien per res més que per afermar, per multiplicar la fe dels nostres homes de lluita, dels nostres treballadors, en els destins de la pàtria i del poble! Quin goig feia veure que no eren únicament els homes del 6 d'Octubre els que es disposaven a lluitar contra el drag negre de la reacció, sinó que amb els homes del 6 d'Octubre s'hi ajuntava el poble en pes, freturós d'intervenir en l'aixafament de l'intent feixista que ja començava arreu de les terres ibèriques.»*[91]

L'aixecament militar va fracassar a Catalunya, però va donar pas a una onada revolucionària. En pocs dies els sublevats van guanyar terreny, bàsicament a l'Es-

91 «El moviment a Palafrugell», *Ara,* 23 juliol 1936, p. 2.

ARA

DIARI DEL POBLE

Any VII (2.ª época) Núm. 216 — Palafrugell 24 Juliol del 1936

La vella i negra Espanya ha estat definitivament vençuda! La República, lliure de les forces reaccionàries que no la deixaven caminar, podrà donar satisfacció a les aspiracions del proletariat i de totes les classes populars.

El poble armat és garantia d'un nou ordre afermat damunt la base sòlida de la llibertat i la justicia social.

Tots hem de col·laborar a l'establiment d'aquest nou ordre que ha de glorificar i consolidar la gran victòria d'aquests dies.

VISCA LA REPUBLICA POPULAR!

Comitè Popular Antifeixista

Aquest Comitè per tal d'anar normalitzant la vida ciutadana en la mesura que aconsellen les circumstàncies ha acordat el següent:

1.er - Que els treballadors agrícols reprenguin les tasques llurs.

2.on - Que les tendes de queviures i similars poden tenir obert durant tot el dia, en la forma de costum.

3.er - Que els cafès, bars i establiments similars poden servir consumacions, havent d'anar però el servei a càrrec dels respectius patrons.

4.rt - Que la vaga es manté en totes les indústries i en el comerç no afectat pel que s'estableix en els anteriors apartats.

Palafrugell 24 de Juliol del 1936.

EL COMITÈ.

Els màrtirs de la llibertat

Entre els molts lluitadors del Front Popular que han regat amb la seva sang generosa els carrers de Barcelona, hi figuren els Diputats del Parlament de Catalunya Fontbernat i Colldeforns.

Honor a tots els que que han caigut gloriosament en defensa de la Llibertat del poble!

La República ha trobat el seu camí

El Front Popular avança a pas segur, i l'avanç del Front Popular representa l'avanç de la revolució que ha de portar en el nostre país la pau i la justicia social de les que sempre ha estat manca.

Poc es podien pensar els militars feixistes que llur alçament criminal portés les actuals conseqüències que estem vivint! Poc es podien pensar que llur sublevació aconseguís aquella unitat obrera i esquerrana que tots desitjàvem, però que malgrat tot no s'acabava d'assolir! I la unitat popular s'ha aconseguit en el camp de batalla, i és indestructible perquè ha estat segellada amb la sang gloriosa dels màrtirs de la llibertat.

El salvatge atemptat contra la República democràtica ha tingut unes derivacions completament opoades als propòsits dels provocadors, puix que aquesta República, en lloc de convertir-se en un estat feixista opressor, cruel i sanguinari, es veurà, gràcies al valor i a l'impuls creador del poble, convertida en un règim més just del que era, amb més realitzacions renovadores, amb més llibertats ciutadanes... Amb una organització estatal més forta perquè serà apoiada pels més; amb més confiança amb si mateix per a enfrontar-se amb els seus enemics i reduir-los; amb prous ressorts a les seves mans — que eran a la vegada les mans del poble — per a no deixar alçar mai més el cap al repti verinós del feixisme.

I aquest règim que tenim en els seus inicis, ha tingut de destroçar per a poder néixer, el que fou fonamentis i sostenament del règim monàrquic i dictatorial, despota i vergonyant, que hagué de soportar Espanya amb el sufriment de tots els seus fills. Ha tingut de destroçar, responent ardidament a les seves provocacions, l'exèrcit espanyol, vergonya del país que el sostenia! Ha hagut de destroçar responent ardidament a les seves provocacions, l'exèrcit espanyol, vergonya del país que el sostenia! Ha hagut de destroçar l'oficialitat d'aquest exèrcit, que tenia l'honor per desgràcia de la sòla de llurs botes! Ha hagut de destroçar també el catolicisme reaccionari, que per comptes de predicar al poble les doctrines de Crist, estava en tot moment contra el poble: salmejant al servei, amb tots els mitjans al seu abast — amb la crous i amb les armes — del capitalisme opressor.

* * *

Quan veiem adolorits les víctimes que ha costat el poder reduir el feixisme; quan pensem amb la sang del poble que ha corregut — purificant-lo — sobre l'asfalt dels carrers; quan sentim les veus gloroses de les mares que tenien llurs fills a pagar el tribut de la seva joventut a l'Estat, i que no saben si els veuran més... pensem tot seguit en aquella República del 14 d'Abril, que el poble emborratxat d'alegria proclamava sense voler-se recordar dels greuges que havia rebut d'aquells que feragitava; amb aquella República de la qual ens enorgullíem perquè l'havíem proclamat sense una gota de sang. Quina greu equivocació el que ens pensàvem que era una glòria! Per no haver corregut aleshores la sang que havia de córrer, ha tingut de brollar ara la que jamai no havia d'haver brollat! Quina experiència més dolorosa n'hem tret durant aquests cinc anys inquiets, d'aquella nostra bondat. Volguérem ésser magnànims amb qui no se'n podia ésser, i a la larga n'hem resultat llurs víctimes.

L'espurgada que s'havia d'haver fet en aquells moments victoriosos en què l'enemic estava tenyiment, no es podà a terme. I el règim nou tenia dintre els seus organismes per a servir-lo, als qui no reconeixien altre dret que el de la força, altra raó que la que proporciona el diner, altra justícia que la que proporcionen els jutges arcaics i de paper fi que es mouen a la primera indicació que fa amb el dit el cacic de la comarca o el poderós industrial de la ciutat.

I el règim nou no avançava, tenia cercats tots els seus membres; el encarregats de fer complir les seves disposicions eren els primers en boicotejar-les; els que més s'acollien el seu redós, eren els que més el traïen; els que l'havien de defensar, eren els primers en no respectar-lo i en atacar-lo.

Débil, impossibilitat de fer-se respectar estava sempre a l'abast del primer indocumentat que comprant amb les forces traidores de l'exèrcit se'n volgués apoderar. El poble, el país, estava sempre amb l'all al cor, amb el desitj a l'atzar; i així un país no pot viure.

Ha vingut aquesta insubordinació militar i el poble ha vist que aquesta era l'única esperança d'acabar d'una vegada i per sempre amb la podridura que el règim tenia dintre seu. I s'ha llençat a exterminar-la amb tot el braó, amb tota la fúria, amb les ungles i amb les dents, tenint a hores d'ara aconseguit el seu propòsit. El militarisme feixista no tornarà a alçar mai més el cap, així com tampoc el catolicisme reaccionari.

I la República del poble, lliure dels cercs que la consumien podrà ara avançar amb pas ràpid i segur pels camins de la Revolució, del Treball, del Progrés, de la Pau i de la Justícia Social.

Sant Sebastià en poder de les forces populars

Sant Sebastian, 24 (a les vuit del matí). Les dues columnes bilbaïnes que arribaren ahira la nostra ciutat començaren tot seguit l'atac a l'Hotel Maria Cristina, on s'havien fet forts els rebels. Després d'un continuat foc, les milícies populars s'han apoderat de l'Hotel, fent gran nombre de presoners entre l'oficialitat de l'exèrcit i les forces feixistes locals.

En aquests moments la tranquil·litat és absoluta i les dues columnes bilbaïnes entre els vítors de la multitud es disposen a emprendre la marxa cap a Vitòria, on també existeix en una caserna gran quantitat de rebels que s'hi han refugiat i que fan continuament foc contra les forces populars.

24 de juliol de 1936

Amb l'esclat de la Guerra Civil, *Ara* modificà la seva capçalera, de «Setmanari catalanista d'esquerra» i estar vinculat a ERC a «Diari del poble» i esdevenir el portaveu del Comitè Popular Antifeixista.

AMP

panya rural, mentre que a les zones urbanes i industrials on les forces obreres i d'esquerres tenien més presència, el cop d'estat fracasava. Així doncs, en pocs dies es van delimitar dues zones polítiques ben diferenciades: l'Espanya «nacional» o franquista, i l'Espanya republicana. El bàndol franquista estava dirigit per militars amb suport de classes altes i conservadores: monàrquics, catòlics i falangistes, que tenien intenció d'imposar una dictadura militar. Per contra, el bàndol republicà estava integrat per classes populars obreres, classes mitjanes i la majoria d'intel·lectuals, que defensaven la legitimitat de la democràcia republicana i les reformes instaurades pels governs d'esquerres.

Tal com titulava *Ara, «el poble armat és garantia d'un nou ordre afermat damunt la base sòlida de la llibertat i la justícia social. Tots hem de col·laborar a l'establiment d'aquest nou ordre que ha de glorificar i consolidar la gran victòria d'aquests dies».*[92]

Davant d'aquests fets, als diferents municipis del país van començar a prendre poder els anomenats Comitès Populars Antifeixistes, que tenien l'ordre públic local sota el seu control. L'acció del Comitè Central de Milícies Antifeixistes va desbordar les institucions republicanes. A molts municipis els càrrecs polítics no es van vincular directament amb els comitès locals antifeixistes, però a Palafrugell, aquest Comitè es va crear d'immediat per fer front al conflicte obert, i l'alcalde Jordi i Frigola n'era el president. Comptava amb la representació de totes les forces d'esquerres antifeixistes: hi havia els seus companys Juli Colom com a representant d'Unió Republicana d'Esquerra, Pere Pey de la CNT, Enric Mirandes de la Federació Obrera d'Unitat Sindical i Domènech Català del POUM.

Fins i tot *Ara* va passar a ser portaveu del Comitè, tal com explicitava el seu editorial:

> *«Ja a partir del primer número diari d'"Ara", l'assenyalàvem amb l'apel·latiu de* diari del poble. *I que això no era una fòrmula vana ho demostra el fet que avui ja no és un partit, ni una organització política, ni un grup determinat l'inspirador del nostre periòdic.*

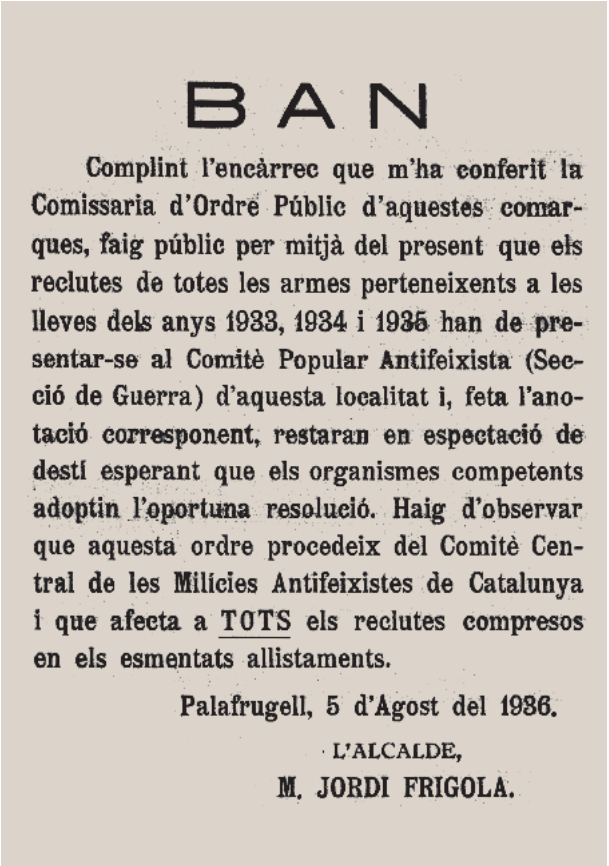

BAN

Complint l'encàrrec que m'ha conferit la Comissaria d'Ordre Públic d'aquestes comarques, faig públic per mitjà del present que els reclutes de totes les armes perteneixents a les lleves dels anys 1933, 1934 i 1935 han de presentar-se al Comitè Popular Antifeixista (Secció de Guerra) d'aquesta localitat i, feta l'anotació corresponent, restaran en espectació de destí esperant que els organismes competents adoptin l'oportuna resolució. Haig d'observar que aquesta ordre procedeix del Comitè Central de les Milícies Antifeixistes de Catalunya i que afecta a TOTS els reclutes compresos en els esmentats allistaments.

Palafrugell, 5 d'Agost del 1936.

L'ALCALDE,

M. JORDI FRIGOLA.

5 d'agost de 1936
Ban de l'alcalde Martí Jordi i Frigola, —publicat a *Ara* el mateix dia— cridant a files els joves de 22 a 24 anys.
AMP

92 *Ara,* 24 de juliol de 1936, p. 1.

Circa 1936

El regidor Joan Rodríguez i Joanola amb altres membres del Comitè Popular Antifeixista i el vehicle de l'Alcaldia.

AMP - FONS RODRÍGUEZ I JOANOLA

UNIÓ REPUBLICANA D'ESQUERRA (E. R. C.)
PALAFRUGELL

Credencial de directiu

A favor del ciutadà Joan Rodriguez Joanola

Elegit President de l'entitat

en data 3 de Gener del 1937

Acaba el 31 de Desembre del 1938

Palafrugell, 8 ABR 1937

El President accidental, El Secretari,

8 d'abril de 1937

El regidor Joan Rodríguez i Joanola va esdevenir, durant la Guerra Civil, president d'Unió Republicana d'Esquerra.

AMP - FONS RODRÍGUEZ I JOANOLA

ARA diari del poble està com sempre al servei de la causa del proletariat i totes les orientacions que marca emanen del COMITÈ POPULAR ANTIFEIXISTA, genuí representant de totes les organitzacions polítiques i obreres que han derrotat el feixisme i es disposen a formar una nova societat»[93]

Es va mantenir la unitat antifeixista i hi havia bones relacions amb el moviment obrer. Ja en els Fets d'Octubre, la CNT local havia donat suport a Jordi i Frigola en la seva adhesió a l'Estat Català proclamat pel president Companys.

L'activitat del Comitè girava entorn de l'establiment d'un nou ordre revolucionari i l'organització d'una economia de guerra. Les seves directrius consistien en intentar col·lectivitzar empreses, promoure cooperatives obreres, implantar comitès de control obrer en les fàbriques, i dirigir l'agricultura cap a la producció de determinats aliments.

Jordi i Frigola va designar com a encarregat del combustible del Comitè Popular Antifeixista Ramir Bruguera, una persona de la seva confiança i amb el que havien compartit moltes passions, ja que havia participat activament en la vida social i cultural de Palafrugell sobretot a través del Centre Fraternal en la que va confeccionar la catalogació de llibres de la biblioteca. L'encàrrec que li va fer era important en aquell moment, ja que s'havia incautat l'únic punt de proveïment de benzina que hi havia al municipi.

Pocs dies després d'esclatar el conflicte, el ple municipal va patir uns canvis. Domènec Català, Andreu Cateura, Genís Caselles, Joan Esteve i Domènec Muriscot, designats pel POUM, van ocupar les vacants de

93 «"Ara" portantveu del Comitè Popular Antifeixista», *Ara,* 24 d'agost de 1936, p. 1.

consellers produïdes pel cessament dels regidors no inclosos en les llistes de partits integrants del *«Front Popular d'Esquerres de Catalunya»*, tal com manava el decret de la conselleria de governació de la Generalitat del 22 de juliol. L'alcalde també havia ofert a la CNT d'entrar a l'Ajuntament, però aquesta ho van rebutjar pel seu caràcter sindical. Així doncs, va donar la benvinguda als consellers del POUM que van acceptar l'oferta, manifestant-los la seva confiança per realitzar una tasca profitosa per la causa de la llibertat i la justícia social.

Domènec Català, representant del POUM, recalcà en el seu discurs que el partit representava els interessos de la classe obrera en substitució dels cinc consellers que tenia la burgesia palafrugellenca anteriorment; i que en els moments històrics provocats pel feixisme era necessari emprar nous models de sentit socialista. Per tal de facilitar la reorganització de l'Ajuntament, l'alcalde i la resta de consellers van posar els seus càrrecs de govern i vocals a les comissions a la disposició del consistori, i es va tornar a fer l'elecció de l'alcalde i consellers de la Comissió de Govern. D'aquesta manera Martí Jordi i Frigola va obtenir de nou la confiança dels consellers, mantenint l'alcaldia just quan esclatava la Guerra Civil. Hauria de fer front a un dels moments més convulsos i delicats viscuts pel país.

A l'Ajuntament, s'havia instal·lat un aparell receptor per seguir les incidències del moviment feixista a través de Ràdio Barcelona i Unión Radio Madrid. La gent es començava a repartir les armes i municions que l'alcalde hi tenia guardades, i amb el poble armat fins les dents van començar els incidents armats.

L'esclat de la Guerra Civil va comportar aldarulls als municipis i problemes amb l'Església catòlica, que havia donat suport a l'exèrcit i al cop militar contra la República. El 23 de juliol es van incendiar molts temples de la comarca, entre els quals el de Palafrugell, les capelles de Llafranc i de Calella i l'ermita de Sant Sebastià. El diputat Pere Blasi va visitar el municipi per poder inspeccionar les restes dels edificis incendiats i comprovar la gravetat dels fets. La més afectada va ser l'església parroquial de Sant Martí on el foc va destruir el retaule gòtic del 1413 del pintor Lluís Borrassà; així com talles, pintures, altars i altres elements. Alhora, Sant Martí albergava la documentació més antiga dels arxius de la parròquia i l'arxiu municipal que també va quedar afectat per aquell incendi. El valor aproximat dels danys a l'Església Parroquial de Sant Martí es van valorar en 821.900 pessetes.

Com que a finals de juliol la rectoria vella va ser abandonada, els registres parroquials havien quedat sense custòdia, i davant aquest fet, el jutge municipal amb el vistiplau de l'alcalde Martí Jordi i Frigola, es van fer càrrec dels llibres i els van traslladar al Jutjat Municipal, mentre que la documentació municipal es va traslladar a la Biblioteca Popular i Escola d'Arts i Indústries del carrer Tarongeta. Altres esglésies del terme no havien sigut tan afectades pels incendis, i s'havien pogut salvar retaules gòtics de gran mèrit, pintures i imatges. Tot allò que es va poder salvar, el consistori va donar-ho per tal que les obres intactes fossin destinades a museus i així entressin a formar part del tresor artístic de Catalunya. A partir de 1939, amb la finalització de la Guerra Civil, es van començar les obres de restauració d'aquests temples religiosos i les seves obres.

Enmig d'aquest problema amb l'Església catòlica, també van patir un problema amb l'Asil de les Germanes Carmelites, quan el consistori va rebre algunes queixes de que les germanes que tenien cura de l'establiment havien coaccionat a algun ingressat a l'asil per qüestions religioses. S'havia de procurar que no es violentés la consciència dels asilats i es respectés la manera de pensar de cada un d'ells.

A finals de juliol es procedí a la incautació de l'Ateneu Cultural Racionalista, per a destinar-lo a estatge social. A Girona s'anaven aplegant els feixistes detinguts a les presons, i les autoritats van començar a estudiar la incautació de locals per poder encabir tots els detinguts. El 23 de juliol, la Comissaria d'Ordre Públic de Girona va requisar el vaixell de la «Tabacalera», que tripulat per palafrugellencs prestaria els serveis de vigilància entre la costa de Sant Feliu de Guíxols i Portbou. El Comitè Popular Antifeixista va incautar alguns edificis del Casal Popular i del «Club 3x4 i picu», on s'hi va instal·lar el Comitè de Guerra i el Comitè Central respectivament; i es va segellar l'entitat recreativa «Círcol Mercantil».

A principis d'agost, complint encàrrec de la Comissaria d'Ordre Públic de Girona, l'alcalde Jordi i Frigola va fer públic que els reclutes de les lleves del 1933, 1934 i 1935 havien de presentar-se a la secció de guerra del Comitè Popular Antifeixista i restar a l'espera de la resolució de la seva destinació. Davant aquest ordre, l'alcalde es va dirigir a Barcelona per tal d'aclarir el que hi havia disposat respecte a la incorporació d'aquests soldats, i després de parlar amb diversos consellers de la Generalitat i dirigents del Comitè Central de Milícies Antifeixistes, va extreure la conclusió que era el desig de tots que els que anessin a lluitar contra els feixistes ho fessin voluntàriament, *«amb l'entusiasme que proporciona unes fermes conviccions i un clar sentit del deure que tenim a complir».*[94]

La societat palafrugellenca s'implica en el suport a la lluita al front. El poble organitzava vetllades i partits de futbol a benefici de les milícies, per a proveïr de queviures i tot allò que el Comitè Popular Antifeixista considerés necessari pels joves que lluitaven al front. Cada cert temps sortien camions amb dos conductors i dos milicians amb material divers. Així mateix, quan es va rebre una crida demanant robes i peces d'abric per al front, tant l'alcalde com el Comitè van buscar opcions en la indústria palafrugellenca. Incautaren la fàbrica Granés per especialitzar-la en la fabricació de suèters; fet que resultava molt més pràctic que no pas demanar a un centenar de dones palafrugellenques que treballessin a casa seva confeccionant roba d'abric. Un cop organitzats els tallers, es va calcular que podrien sortir una dotzena de suèters al dia, a banda d'altres peces incautades al magatzem i que només necessitaven petits ajustos.

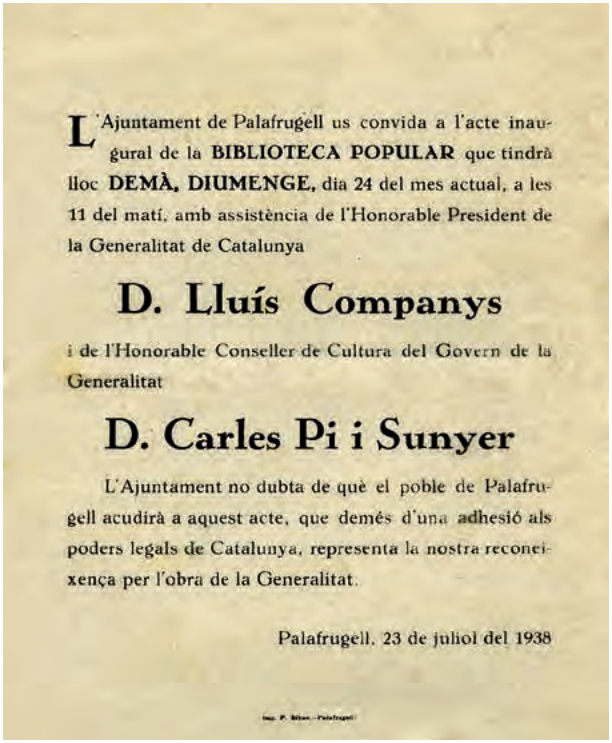

L'Ajuntament de Palafrugell us convida a l'acte inaugural de la **BIBLIOTECA POPULAR** que tindrà lloc **DEMÀ, DIUMENGE,** dia 24 del mes actual, a les 11 del matí, amb assistència de l'Honorable President de la Generalitat de Catalunya

D. Lluís Companys

i de l'Honorable Conseller de Cultura del Govern de la Generalitat

D. Carles Pi i Sunyer

L'Ajuntament no dubta de què el poble de Palafrugell acudirà a aquest acte, que demés d'una adhesió als poders legals de Catalunya, representa la nostra reconeixença per l'obra de la Generalitat.

Palafrugell, 23 de juliol del 1938

23 de juliol de 1938
La Biblioteca Popular, tan llargament desitjada per Martí Jordi Frigola, fou inaugurada finalment enmig de la guerra, com una mostra de que les dramàtiques vicissituds del conflicte no aturaven les ànsies de progrés republicanes.
AMP - FONS BIBLIOTECA PÚBLICA DE PALAFRUGELL

94 «El que ens diuen a l'Alcaldia», *Ara,* 6 d'agost de 1936, p. 2.

Barcelona,
20 de març 1937
Martí Jordi i Frigola,
comissari delegat
de la Generalitat a Girona
llegint el seu escrit
commemoratiu
del sisè aniversari
de la fundació d'ERC,
en directe
per Ràdio Esquerra.
AHCB (ÚLTIMA HORA)

4 Comissari delegat de la Generalitat a Girona durant la Guerra Civil

El 30 d'agost de 1936, el conseller d'Economia i Serveis Públics de la Generalitat, Josep Tarradellas, va visitar els centres industrials de les comarques gironines, i també va passar per Palafrugell. Aquell va ser l'últim acte al que Martí Jordi i Frigola va assistir com a alcalde. L'endemà mateix va ser nomenat comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a Girona i el 2 de setembre prenia possessió del càrrec. Substituïa Eduard Layret, que amb edat avançada i una mica delicat de salut, va decidir cedir el seu lloc a un home més jove i amb més impuls. Jordi i Frigola era un jove sa i robust que comptava amb la simpatia dels obrers i sectors més liberals de Girona, i que podia fer-se càrrec de la responsabilitat de la Comissaria Delegada en un temps tan delicat.

En acceptar el nomenament com a comissari delegat de la Generalitat, va haver d'abandonar el seu càrrec com a alcalde de Palafrugell, fet que li sabia greu atès que la considerava com l'època més agitada i intensa de la seva vida en defensa dels ideals populars. En una carta als seus companys del consistori el 4 de setembre els hi comunicava:

> *«Companys: Havent estat honorat pel Govern de Catalunya amb el càrrec de Comissari Delegat de la Generalitat en aquestes comarques, em veig obligat a renunciar al d'Alcalde–President del nostre Ajuntament que ostentava per la voluntat i confiança del poble manifestades per mediació vostra que sou els seus autentics representants. Al posar-ho en coneixement vostre, sento l'emoció dels grans passos que hom dona en la vida. No se m'acut res més sinó fer constar de la manera més ferma el meu agraïment per les atencions que de vosaltres he rebut, per les constants proves d'afecte de que m'heu fet objecte i per la cooperació franca, lleial i activa que m'heu prestat per a ajudar-me a exercir degudament el càrrec que vosaltres mateixos em vareu conferir. Cordialment us dic, estimats amics, que sigui allà on sigui, ara i sempre, podeu comptar amb mi com a palafrugellenc i company vostre entranyable.»*[95]

95 AMP. Fons Ajuntament de Palafrugell. «Acta del 4 de setembre de 1936», Llibre d'actes de l'Ajuntament de Palafrugell (1935-1936), p. 162 revers.

1938
Ramir Deulofeu,
elegit nou alcalde de Palafrugell,
en substitució de Martí Jordi i Frigola,
al seu despatx.
AMP - COL·LECCIÓ ALBERT DEULOFEU

En el ple municipal en el que es va llegir aquesta carta els companys lamentaven que la seva renúncia privés els palafrugellencs de la seva assenyada direcció, però el felicitaven pel seu nomenament com a comissari delegat, puix representava un reconeixement als seus dots de governant i una recompensa ben merescuda per la seva tasca constant en defensa de la República, de la llibertat de Catalunya i dels interessos de la classe obrera. Ramir Deulofeu fou el company de candidatura d'Unió Republicana d'Esquerra de Palafrugell que el va substituir a l'alcaldia.

Jordi i Frigola, com a nou comissari delegat, afirmava el 4 de setembre, en un parlament davant del micròfon de Ràdio Girona:

«El Govern de Catalunya a tingut a bé honorar-me amb la seva confiança, designant-me per a representar-lo en aquestes contrades, i jo he acceptat l'encàrrec per sentir-me ben identificat amb les directives en tots els ordres profundament renovadors que orientin avui l'actuació dels nostres governants.»[96]

Alhora, davant d'una situació complexa d'enfrontament armat contra el feixisme, estava convençut que calia l'esforç de tots i això comportava no rebutjar cap responsabilitat, tot donant el màxim rendiment en profit de la causa de la justícia i la llibertat. Manifestava públicament que el seu objectiu era mantenir i consolidar la unitat popular existent contra el feixisme, i que:

«Si jo hagués d'ésser un element de discòrdia, si la meva presència posés en perill la bona harmonia que ha d'existir entre els diferents nuclis que formen el conglomerat antifeixista, sabria apartar-me de bon grat, ja que el càrrec solament el tinc per a servir el poble i no sabria aguantar un instant en ell sota el pes de la sensació d'estar perjudicant, àdhuc contra la meva voluntat, la seva causa nobilíssima. Jo vinc a aquest càrrec a lluitar contra el feixisme, contra tot i contra a tots els que han fet possible el criminal alçament dels militars traïdors, a laborar per l'anul·lació completa de tot quan es pugui considerar un perill de nous atemptats contra el poble.»[97]

Acabà el seu parlament als crits de:

«Salut, ciutadans! Tots a la una contra el feixisme, tots a la una per a bastir la veritable República dels treballadors, tots a la una per Catalunya. Salut!»[98]

---

96 «Brillant parlament del nou Comissari de la Generalitat M. Jordi Frigola, davant el micròfon de Ràdio Girona», *Ara,* 7 de setembre de 1936, p. 4.

97 Ibídem.

98 Ibídem.

L'oficina de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona estava instal·lada al segon pis de l'antic Govern Civil, les funcions de la qual s'havien repartit entre un comissari delegat que s'encarregava de les qüestions administratives de Règim Local; i un comissari d'Ordre Públic de qui depenien les forces policials. Abans de l'Estatut no hi havien mossos d'esquadra a la ciutat, però a partir d'aquell moment se'n van enviar dos per fer guàrdia a les oficines encapçalades pel comissari delegat, Martí Jordi i Frigola i pel comissari d'Ordre Públic, Amadeu Oliva, que ja havia sigut secretari del Govern Civil abans de la proclamació de la República. En Martí va tenir com a secretari a Agustí Cabruja, que ja ho era de l'anterior comissari delegat, Eduard Layret.

El primer dia a la Comissaria Delegada va cridar els representants de tots els partits polítics i organitzacions sindicals per a tenir un intercanvi d'opinions, i estar informat de les activitats dels Comitès Antifeixistes. Les poblacions s'organitzaven entorn aquests comitès locals, que podien estar formats per milicians majors de divuit anys i menors de cinquanta. Per a ser milicià havien de pertànyer a qualsevol de les organitzacions locals dels Comitès de Milícies Antifeixistes, acceptar la disciplina del Comitè de Guerra i complir les consignes del cap de Milícies.

Martí Jordi i Frigola assumia la Comissaria Delegada als dos mesos de l'esclat de la guerra contra el feixisme, En acceptar el càrrec ja suposava que seria una feina molt diferent a la normal en temps de pau, atès que en una època sense conflicte segurament es podria seguir un pla administratiu i realitzar una agenda d'activitats encomanades; però en ple conflicte armat era molt difícil administrar l'agenda, ja que el dia a dia feia treballar sobre la marxa.

L'octubre de 1936 es va constituir la Comissaria de Defensa Militar de les comarques gironines, formada per ell mateix, juntament amb el comissari polític Francesc Isgleas i un cap militar, el tinent coronel Enric Álvarez. Al cap de pocs dies van declarar la Costa Brava, entre Blanes i Portbou, zona de guerra, per tal de poder defensar amb millors recursos el litoral. El Canarias, un creuer de la Marina franquista, produïa el pànic. Desembarcaven facciosos, assassinaven ciutadans

Partit Republicà Federal Nacionalista
de les Comarques de Girona
(Adherit a «Esquerra Republicana de Catalunya»)

III Aniversari de la mort del primer
President de Catalunya, Francesc Macià

Dia 27 de desembre, a les 10 de la nit
al
CENTRE D'UNIO REPUBLICANA

GRAN ACTE COMMEMORATIU
en el qual hi prendran part:

Pere Vila
Laureà Dalmau
Martí Jordi Frigola
Miquel Santaló
i
ARTEMI AIGUADE I MIRO
Conseller de Seguretat Interior del Govern de Catalunya

Presidirà: Pere Cerezo

27 de desembre de 1936
Anunci publicat a *L'Autonomista,* de l'acte en commemoració del tercer aniversari de la mort del president Macià, celebrat al Centre d'Unió Republicana de Girona, en el qual Martí Jordi i Frigola fou un dels oradors.
AMGi

L'AUTONOMISTA

Oficines i Tallers:
Premsa, 4 i 5. – GIRONA

DIARI FEDERALISTA REPUBLICA

Telèfons, 121 i 486 X
Notícies de darrera hora

ANY XL.—NUMERO 10.256 | EDICIO DEL VESPRE | DIVENDRES, 3 SETEMBRE 1937

Franqueig concertat

Es així com creu servir la pau?

Els pirates que actuen a la Mediterrània abans d'ahir atacaren el destructor britànic "Havock" i ahir enfonsaren un altre vaixell anglès, el vaixell-cisterna "Woodford". Encoratjats per la impunitat, els submarins de "nacionalitat desconeguda" ja s'atreveixen amb els mateixos vaixells de guerra. De primer foren els mercants espanyols els torpedinats en aigües jurisdiccionals turques i franceses. Després foren els mercants anglesos. Ara ja és una unitat de la flota de S. M. Imperial Britànica...

El més extraordinari del cas és que Anglaterra no ha arribat mai ni a sospitar la identitat dels agressors de "nacionalitat desconeguda". Ha estat en va que les tripulacions dels vaixells agredits assenyalessin, en llurs demandes d'auxili, les característiques dels agressors: "Els avions que ens ataquen porten a les ales un cercle negre amb una creu blanca i dues barres negres..." Perquè Anglaterra no vol saber de quin país són, aquests submarins que li agredeixen els vaixells a la Mediterrània. Tapant-se d'ulls i d'orelles, la Gran Bretanya creu servir la pau.

Suposem que en els medis tradicionalistes de la vella Anglaterra hi deu haver ciutadans als quals cau la cara de vergonya en veure com llur pàtria va de claudicació en claudicació. Les llàgrimes deuen venir-los als ulls en recordar l'Anglaterra d'abans, l'Anglaterra que feia pagar cara la més lleu ofensa.

Ha passat allò que fatalment havia de passar. El feixisme s'ha engallat davant la passivitat de les nacions democràtiques. La covardia d'aquestes ha donat ales a la fatxenderia de Mussolini i de Hitler. La història és una cadena a la qual s'afegeix anella darrera anella. Després de l'annexió de la Manxúria per part del Japó, després de l'annexió d'Abissínia per part d'Itàlia, després de la invasió italo-germànica d'Espanya, forçosament havia de venir l'agressió directa contra els vaixells de guerra anglesos. I esperem-nos, encara, a presenciar més coses sorprenents.

S'ha dit que en certs moments difícils l'actitud més assenyada és la temeritat. Per no haver-ho volgut entendre així, per no haver intervingut enèrgicament a temps, les democràcies donen avui el trist espectacle de llur decadència, en franca retirada davant del feixisme.

MARTI JORDI FRIGOLA

Avui fa un any que va possessionar-se del càrrec, en plena lluita antifeixista, el Comissari Delegat de la Generalitat, Jordi Frigola, que aleshores exercia amb entusiasme i intel.ligència el d'Alcalde de Palafrugell, la seva vila nadiua. Remarcava l'amic Jordi, en prendre possessió, que en aquells moments extremadament delicats no es podien demanar càrrecs, però tampoc no s'en podien rebutjar, i que cadascú havia d'acceptar el lloc que se li assenyalés i procurar donar-li el màxim de rendiment, en profit de la causa de la llibertat i la justícia. En la seva intensa actuació d'un any, Jordi Frigola ha estat fidel als seus propòsits i ha honorat la causa que tots defensem. Molts i alguns de ben complexes són els problemes que durant aquest període s'han plantejat a Girona i comarques i a l'harmònica solució dels quals ha contribuït el Comissari, animat sempre per un alt esperit de justícia i d'humanitat. Nosaltres, en aquesta avinentesa, li reiterem la nostra lleial col.laboració, que en cap moment no ha de faltar a les nostres autoritats, identificades amb la causa popular, en defensa de la República i de Catalunya i dels interessos de les comarques gironines, de gloriosa tradició republicana.

Una bona política de proveïments

III

Concretada l'estructuració que al nostre entendre hauria de subjectar-se la Conselleria de Proveïments, delimitada la funció de les Delegacions Comarcals, assignada la missió a les Juntes Administratives i aconseguida la intervenció dels Ajuntaments en matèria de proveïments, ens manca solament esmerçar unes paraules, per a fer conèixer la nostra opinió pel que fa referent a la tasca que està encomanada als Ajuntaments, en la distribució als establiments, compliment de taxes, targes de racionament i tot quant sigui una garantia d'èxit per a evitar que mentre uns encara mengen, altres, visquen una de les tragèdies més punyents de la seva vida.

Però en primer lloc, permeteu-nos lectors amics, que expliquem perquè ens declarem partidaris de la Mancomunitat de Municipis de caràcter regional. La raó es ben senzilla, i no és altra que tancar la porta a que puguin en un moment determinat, deixar d'existir una estreta relació de convivència i germanonia, entre totes les Comarques de la Regió II.

Creiem que entre una i altra Comarca de la nostra Vegueria, ha d'existir l'ajut i compenetració amb tot el que fa referent a exportacions, adquisició i distribució de productes i articles de primera necessitat. Si li donguessim a la Mancomunitat un caràcter Comarcal, en resultarien cinc Juntes Administratvies i la constitució d'aquestes, comportaria un Comité d'enllaç que, en definitiva hauria de fer les funcions encomanades totalitàriament a la nostra Regió, per a armonitzar totes les dificultats que la complexitat del problema de subsistències comporta, des del control indispensable, adquisició i distribució a l'engròs, establiment de taxes i observància, exportació i importació. I en resultaria un altre fet, si a les Mancomunitats li donguessim un caràcter comarcal que cal evitar a tota costa; una competència entre una i altra Comarca d'una mateixa Regió, en la qual hi jugaria un paper importantíssim la gasiveria que cal bandejar si volem realitzar una obra pràctica. Si li donguessim un caràcter comarcal, ni hauria alguna com El Gironès i Alt Empordà que es beneficiarien de la seva sort, motivada pel fet d'ésser productors de qualques productes de fàcil exportació, mentre que qualque d'altre d'aquesta mateixa Regió, tenen forniments agrícoles, productes i articles d'ús domèstic, que poden prestar un gran servei d'una a altra Comarca.

Veus aquí demostrada la necessitat material i moral de mancomunar els esforços i la sort de tota la Regió, a les privacions, necessitats, etc., del moment difícil que vivim i que la guerra imposada ens obliga.

Volem també tractar encara que sigui esbaixadament de la compenetració que les Juntes Administratives han de cercar en tot moment amb els Sindicats i Federacions Comarcals Agrícoles Cooperatius ;perquè cal tenir en compte que avui representen una força organitzada gens despreciable, i que la funció econòmica que els hi està assignada en el terreny cooperatiu, els dóna una moral i un sentit de responsabilitat. Algú dirà que els agricultors porten damunt les espatlles llurs, la pesada llosa d'un egoïsme pocasolta i que amb ells no podem anar-hi a cercar ni desinterés ni comprensió. Altra tant podríem dir dels treballadors de la Ciutat. Però no és tracta de comparacions, ni de sapiguer el qui arriva més enllà ni resta més ençà en comprensió i desisterés. Amb tot, cal vetllar per una veritat i és que la moral individual dels agricultors com la dels components dels demés estaments socials, no és ni serà mai la dels Sindicats ni Organitzacions. I amb aquesta moral col.lectiva, cal acollir-s'hi per a evitar pugnes que no tenen raó d'existir i menys quan les Federacions de Sindicats Agrícoles Cooperatius, tenen demostrada la seva voluntat d'ajudar a que una bona política de proveïments enforteixi el front i la reraguarda per a guanyar més aviat la guerra.

Hem assenyalat unes normes, però si res més es feia, els consumidors no veurien satisfetes llurs necessitats. Altres serien, els que recollirien els fruits de la victòria que la nova organització de proveïments comportaria. I això cal evitar-ho, imposant una polí-

(Segueix a la pàgina 2.)

CARNET DE RUTA

«Els Segadors» a l'Alcàrria

per LLUIS BOTA I VILLA

D'un antic casalot senyorival de Brihuega, típicament castellà, se n'ha fet el Parc Mòbil de la Brigada Mixta ... En cara ha de quedar lloc, però, per a habitar-hi, amb més voluntat que possibilitats, unes dependències per tal de convertir-les en "La llar del combatent".

Heus ací una de les principals preocupacions dels catalans quan s'allunyen de la pàtria. Construir el fogar que els ajunti a tots en les hores de lleure. Fer una realitat la continuació de la pròpia llar, amb totes llurs característiques racials, per tal de viure, en la intimitat d'una manera mútua d'ésser i de comprensió, la il.lusió d'aquelles coses tan nostres, d'aquella terra tan volguda, i abandonada qui sap per quant de temps.

Una biblioteca en embrió, un bar també ha estat embrionari; una cartells al.legòrics de la guerra, producte dels artistes de la Brigada, tot en català, naturalment, us donen la sensació que us trobeu a Catalunya i entre catalanistes, al mateix temps que comencen a donar to a "La llar del Combatent", creant també unes comodalitats gairebé paradisíaques, en aquell lloc on un vas de cervesa seria la màxima aspiració del més refinat "gourmet" de la població civil i militar.

Una habitació força espaiosa s'ha habilitat per a Sala d'Actes. En un angle, un piano petit, escarrancit, espera les mans de l'artista que s'atrevirà a barallar-s'hi.

Casualment poguérem assistir a un concert. Piano, violí i bandúrria, era el tercet encarregat de recordar-nos les cançons de la terra. Un tenor improvisat, també tocà les fibres sensibles — més sensibles com més allunyats ens trobem de casa —, del nostre cor, amb aquelles paraules de Verdaguer... "Dolça Catalunya, pàtria del meu cor"..., que, dites a cantar, entre els nostres, potser tenen un puntet de carrincloneria que anguniejà, però que perduts entre un poblet de l'Alcàrria, ens parlaven directament a l'ànima.

Els artistes de la casa estaven assajant per a la inauguració oficial de "La llar del Combatent". Atrets pel so dels instruments, els soldats del Parc Mòbil anaven acudint a la reunió. Els uns després dels altres anaren abandonant la feina, fins que el Parc Mòbil esdevingué completament paralitzat. La Sala d'Actes s'anava atapeint per moments d'una multitud que s'estrenyia i escoltava atentament. Semblava que ja no hi cabia ningú més, quan encara es féu lloc per al comandament de la Brigada i part d'oficials del comandament, que casualment visitaven el Parc Mòbil. Com uns soldats més assistiren a l'assaig, que s'estava convertint en concert de gala, i escoltaren les cançons amb una fruïció que palesava l'enyorament momentani que els portaven aquelles tonades que tant de temps feia que havien canviat gustosament per l'espetec dels morters, dels canons i de les metralladores.

Eren les onze de la nit i ningú no pensava en el sopar. De la primera fins a la darrera peça de concert, arribàrem a les dotze. Finalment, però, tocaren la darrera de veritat, i les notes vibrants i mascles d'"Els Segadors", que, en aquells moments, tenien un so diferent d'altres vegades, s'escamparen per l'espai fent posar drets, amb un moviment espontani, tots els aients. Del comandament Cap al darrer soldat. Tots drets.

Catalunya triomfant
tornarà a ésser rica i plena.
Endarrera aquesta gent,
tan ufana i tan superba.
Bon cop de falç.

L'emoció feia espurnejar els ulls d'aquells soldats colrats per les batalles, i els cors de tots glatien amb més força.

Bon cop de falç.
Defensors de la terra.
Bon cop de falç!

I les mans dels soldats, habituades a les armes de guerra, s'ajuntaren impulsades per una emoció indescriptible, fent esclatar un espetec d'aplaudiments, mentre les darreres notes es perdien enllà enllà per damunt de les dels camps coberts d'espigues de l'Alcàrria, fins arribar a rebotre a les línies enemigues, repetint amb més força el crit de la raça catalana, que en plena Castella es redreçava amb tota l'energia que dóna la fe en unes conviccions sentides amb tota l'ànima.

3 de setembre de 1937
L'Autonomista recordava l'any de Martí Jordi i Frigola al capdavant de la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona.
AMGi

i bombardejaven els pobles costaners, com Palamós, Roses i Colera. El febrer de 1937 diversos avions van bombardejar Portbou causant diversos ferits greus que es van haver d'ingressar a l'Hospital de Figueres.

Martí Jordi i Frigola assistia a tots els enterraments de víctimes que podia, com el gener del 1938 a Puigcerdà, on un bombardeig havia produït 23 morts. En aquestes circumstàncies de bombardejos constants, els mítings polítics també eren importants per mantenir alta la moral de la població i fomentar la unitat contra el feixisme. Per aquest motiu Jordi i Frigola també assistia a actes en benefici de les milícies antifeixistes, dels hospitals de sang i d'homenatge a la memòria de persones caigudes en lluita contra el feixisme.

Segons les memòries del seu secretari, el periodista Agustí Cabruja, un dels esdeveniments més importants als que es va enfrontar Martí Jordi i Frigola com a comissari delegat van ser els coneguts com a Fets de Maig de 1937.[99] La primera setmana de maig va esclatar el conflicte entre la CNT-FAI i el POUM per una banda, i el PSUC, la UGT i el govern de la Generalitat, liderat per ERC, per l'altra. Les postures d'ambdues bandes sobre com afrontar el context polític i social eren tan diferents que va provocar una revolució i disputes armades dins del bàndol republicà, mentre l'exèrcit franquista continuava guanyant territori.

A Girona, alguns obrers assabentats del que estava passant a Barcelona van bloquejar algunes entrades a la ciutat, van crear barriades i van clausurar la seu d'Estat Català. Els ànims estaven molt escalfats i molts milicians armats s'havien fet amb llocs estratègics de la ciutat, fent registres domiciliaris al seu gust, i Martí Jordi i Frigola, amb el comissari d'Ordre Públic, Amadeu Oliva, havien de trobar una solució ràpida i eficaç. Van enviar Agustí Cabruja al local on havia els dirigents del POUM, situat a l'antiga Cambra de Comerç, també al local o antic casino on eren els de la CNT. Era una visita ràpida per tal de convidar-los a tots a una reunió urgent per treure tota la gent armada de la via pública, o per contra, hauria d'actuar amb els Guàrdies d'Assalt i la Policia. Gràcies a la seva actuació lúcida i ràpida segurament es va evitar un bany de sang a Girona.

Sis mesos més tard d'acceptar el seu càrrec a la Comissaria Delegada, va admetre en una entrevista a *Mi Revista,* el gener de 1937, que a vegades es veia superat pels esdeveniments i la seva capacitat d'actuació, però que se sentia optimista envers la causa republicana, doncs considerava que a les comarques de Girona, així com en el poble català, els anhels de transformació social no eren improvitzats, sinó que comptaven amb una base ferma d'una llarga tradició de liberalisme i republicanisme federal, i per aquest motiu segurament hi havia una opinió generalitzada dels deures que imposava la guerra contra el feixisme.[100]

En definitiva, Martí Jordi i Frigola va haver d'enfrontar-se a moments molt complicats, i dur a terme tasques molt delicades com la constitució de nous consells municipals, els bombardeigs, resoldre la manca de queviures i el preu de les subsistències, les col·lectivitzacions, la lluita a la rereguarda, i l'acolliment dels refugiats.

Recorria el territori sovint acompanyat de diputats o del comissari d'Ordre Públic, per reunir-se amb delegacions de fàbriques i tractar assumptes relacionats amb les indústries en concret, però també per resoldre cara a cara els problemes que hi havia plantejats a cada una d'elles. Es traslladava on fos necessari per tal d'ajudar a solucionar conflictes amb els treballadors de la indústria surera o del camp. S'interessava molt per les persones, amb noms i cognoms que en constituir-se cooperatives s'havien quedat sense jornal, o per les famílies que pel motiu que fos no estaven cobrant els subsidis que els pertocaven. S'interessava per les seves històries particulars i sempre mostrava el seu interès per tirar endavant les gestions per tal de solucionar els seus problemes. Segons la història familiar, en Martí sempre estava disposat a treure els diners de la seva cartera per ajudar a qui ho necessités.

El setembre de 1937, acompanyat de Martí Barrera, secretari general d'ERC i diputat al Congrés, visitava

99 Agustí CABRUJA. *Polítics i escriptors gironins durant la segona República,* p. 112.

100 «Una conversación con el comisario de la Generalidad en Gerona, camarada Martí Jordi», *Mi Revista,* 15 de gener de 1937, p. 46-47.

Dissabte, 4 de setembre del 1937

la humanitat

Barcelona — Any VI — Núm. 1.621

Per damunt de tot, la guerra

La nostra tasca

Martí Jordi Frigola

L'enemistat britànica amb els règims de guerra

L'ajuntament pren tà mesures per evitar la tala d'arbres al Tibidabo i Vallvidrera

PROHIBICIÓ DE FER RECAPTE A LA VIA PÚBLICA

LA SITUACIÓ MILITAR

Nervis ferms i cor animós

BENGALES DE GUERRA

L'HOME, LA DONA I LES COES

La Conferència interparlamentària

DUES PREGUNTE

ANGEL PESTANA REINGRESSA A LA C. N. T.

JOAQUIM VILA, CAP DELS SERVEIS DE PREMSA

avui fa un any

4 de setembre de 1937

La Humanitat entrevistava Martí Jordi i Frigola en complir-se un any al capdavant de la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona.

AHCB

les indústries palafrugellenques i les platges de Calella i Tamariu per examinar l'organització de la pesca. Amb els pescadors també hi va haver problemes amb el tràfic de desertors, ja que alguns es dedicaven a passar a joves que havien sigut cridats a files amb la seva lleva, cobrant-los un preu elevat per aquest perillós servei. Els detinguts es van portar a presó a disposició de la Comandància Militar. Per altra banda, en Martí també rebia les notificacions dels condemnats a mort, i rebia telegrames per agilitzar les gestions per traslladar els cadàvers de persones caigudes al front, com l'heroic aviador palamosí Enric Ferrer. Algunes famílies li escrivien per saber on es trobaven els seus homes que havien anat a lluitar i que havien sigut traslladats a hospitals però no en tenien notícies. Jordi i Frigola intentava fer gestions per saber on es trobaven aquests soldats i per traslladar-los a l'hospital de Girona, i estar així més a prop de la família.

També rebia telegrames i cartes dels alcaldes dels municipis de Girona que li sol·licitaven tràmits, informació dels queviures o les ordres a seguir, i també li explicaven casos judicials. Per exemple, el febrer del 1937, el doctor Olivan, del Consell de Sanitat de Guerra, li va escriure per tal que li enviés un informe sobre tots els documents que necessitava per tal de solucionar ràpidament la partida de medicaments d'urgència que estava detinguda a Cervera de la Marenda —a la Catalunya Nord, a l'Estat francès— que el Interventor de Sanitat de Guerra pagaria ràpidament en rebre els seus documents.

Una de les seves prioritats com a comissari delegat, era estar sempre assabentat de la situació amb els refugiats. Visitava sobretot els grups d'infants que arribaven des del front, i rebia cartes per agilitzar els tràmits per rebre els queviures i dotar els refugis de les mesures higièniques necessàries per tal d'atendre'ls degudament. Torroella de Montgrí per exemple, va informar després de la visita d'un inspector que el refugi no tenia les condicions mínimes d'higiene necessàries per complir amb el seu propòsit, i sol·licitaven que es traslladessin els refugiats de guerra a un local més apropiat. Molts ajuntaments no disposaven dels recursos necessaris per fer front a l'arribada dels refugiats, i així ho comunicaven al comissari delegat a través de cartes, com Vilajuïga i Rabós d'Empordà. L'Ajuntament d'Agullana també el va informar que per atendre les despeses de la seixantena de refugiats que tenien instal·lats al municipi, havien hagut d'imposar una quota setmanal obligatòria de mitja pesseta a cada treballador del municipi, i de pesseta i mitja als industrials; i que tenien alguns refugiats treballant pel consistori i cobrant un jornal de cinc pessetes. Jordi i Frigola també es feia càrrec que funcionessin les recollides d'equips de llits destinades a les necessitats de l'exèrcit i als refugiats de guerra, així com els donatius de robes d'abric per als soldats que es trobaven al front. Algunes vegades, rebia informació i sol·licituds per a autoritzar el desplaçament de refugiats malalts, com el cas de Perpinyà en el que hi havia uns refugiats espanyols malalts i se'ls va traslladar a Girona per tal de no haver de fer front a les elevades despeses del seu internament. També demanava admetre a refugiats que tenien pertorbacions mentals en sanatoris especialitzats com el de Salt.

Altres ajuntaments, com el de Ribes de Freser l'agost de 1937, també li van sol·licitar que fes les gestions oportunes per tal que les forces de Carrabiners i Seguretat d'Interior que passaven per alguns municipis, complissin amb el racionament de queviures establert per l'Ajuntament. Un mes més tard, Jordi i Frigola va escriure a Carles Pi i Sunyer, conseller de Cultura de la Generalitat, per informar-lo que s'havia assabentat de la intenció dels oficials d'aviació d'ocupar habitacions dins el castell de Peralada, que havia sigut declarat monument nacional. Altres ajuntaments com el de Calonge, li demanaven l'autorització per la sortida de queviures, com ara patates, que anaven destinades als refugiats. La demanda de queviures era bastant habitual, i alguns municipis es mostraven preocupats que aquesta mancança acabés provocant alteracions de l'ordre públic.

Pel setembre, quan feia un any que havia assumit la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona, era entrevistat per *La Humanitat,* reconeixent sentir-se preocupat pel proveïment de queviures, però no obstant aquesta problemàtica, no se sentia gens pessimista davant els esdeveniments ja que amb tot el que estava succeint, havia pogut observar la fidelitat del

E. R. C.

FEDERACIÓ DE GIRONA

CONVOCATÒRIA

Totes les Entitats d'E. R. C. de les Comarques de Girona, són pregades de designar els Delegats que hauran d'assistir al

CONGRES EXTRAORDINARI

d'aquesta «FEDERACIÓ D'ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA», que tindrà lloc al **Centre d'Unió Republicana** d'aquesta ciutat el proper

Diumenge 5 de Setembre del 1937

ORDRE DEL DIA

Lectura de la Memòria del Comitè Executiu.

Aprovació dels Estatuts de la Federació.

Lectura de la Declaració política aprovada en el II Ple del Partit celebrat a Barcelona els dies 12 i 13 de Juny del 1937.

Exposició de les Ponències que hauran de servir de base de discussió en el pròxim Congrés del Partit, a càrrec dels ponents designats per aquesta **Federació** en l'esmentat II Ple dels dies 12 i 13 de Juny darrer:

Estatut i Constitució: Miquel Santaló.
Economia, Finances i Cooperativisme: Antoni Dot Arxé.
Treball i Política Social: Martí Jordi Frigola.
Cultura: Josep Mascort.
Exèrcit: Xavier Casademunt.
Sanitat i Assistència Social: Josep Irla.
Agrària: Pere Cerezo.
Justícia: Antoni Xirau Palau.
Declaració de Principis: Fermí Vergés.
Joventuts: Francesc Campà.
Estatuts del Partit: Joan Ginesta.

Elecció definitiva del Consell Executiu de la Federació.

Assumptes generals.

(Les sessions del Congrés començaran a les 10 del matí).

Vist i Plau
El President,
Pere Cerezo

Pel C. E. de la Federació
Josep Mascort
Secretari

5 de setembre de 1937
L'Autonomista publicava la convocatòria del Congrés extraordinari de la Federació de Girona d'Esquerra Republicana en el qual Martí Jordi i Frigola exposaria la ponència de Treball i Política Social.
AMGi

poble a les idees de catalanitat i llibertat; uns ideals que compartia amb tots els seus companys d'Esquerra Republicana, als quals definia:

> «[...] *i els homes d'E.R.C. que ja estem acostumats a prescindir dels interessos del partit quan es tracta de la defensa dels interessos superiors del país, hem d'imposar amb l'exemple aquesta sana consigna d'allunyar de la pugna política les qüestions fonamentals dels fronts de combat i de la reraguarda.»*[101]

Més enllà de la seva tasca diària com a comissari delegat en temps de guerra, també havia d'assistir en actes institucionals. Un d'ells va ser la commemoració del sisè aniversari de la proclamació de la República, en la que Martí Jordi i Frigola, acompanyat de diverses personalitats polítiques, realitzaren una ofrena floral a la tomba del primer president de la Generalitat, Francesc Macià, També va participar al Congrés extraordinari de la Federació d'Esquerra Republicana de Catalunya a Girona, celebrat el setembre. Jordi i Frigola, que era membre del Comitè Executiu Central del partit, es va encarregar de la ponència de Treball i Política Social. Aquest Congrés va ser un gran acte d'afirmació catalanista i democràtic, amb l'objectiu de fixar la posició del partit sobre el moment polític. Uns dies després, expressava la seva opinió a *L'Autonomista*:

> *«Aquest acte constitueix la demostració de la potencialitat de l'Esquerra a les nostres comarques. Ens hi hem trobat els mateixos del 14 d'abril, del 6 d'octubre, del 19 de juliol. He constatat amb gust que cap organització nostra no ha acceptat als seus rengles cap dels elements que militaven en partits oposats als ideals populars. Essent els mateixos significa que el partit que era força majoritària segueix essent-ho.»*[102]

---

101 «La nostra tasca. Martí Jordi Frigola», *La Humanitat,* 4 de setembre de 1937, p. 4.

102 «Després del Congrés d'Esquerra a Girona», *L'Autonomista,* 8 de setembre de 1937, p. 1.

Sant Cugat del Vallès?, 2 d'octubre de 1938

Desfilada en homenatge als soldats de les lleves del 1923 i 1924 tot just incorporades a files, com ho havia estat mesos abans la lleva del 1925, la de Martí Jordi i Frigola.

UB-BPR (LA VANGUARDIA)

Mort al front

5

«I M. Jordi Frigola avui ja no és comissari de la Generalitat. Dijous passat va sortir de la Comissaria. Ha deixat el càrrec per tal de complir els seus deures militars. Ell té una línia de conducta traçada, i per res no la deixa de seguir. Els homes de l'Esquerra Republicana de Catalunya, els homes del partit que fundà el gloriós Francesc Macià, bandera i símbol de la joventut nacionalista del nostre poble, saben complir amb llur deure, tant en temps de pau com en temps de guerra. El cas del nostre amic M. Jordi Frigola i tants d'altres, junt amb els milers de joves del partit que hi ha escampats arreu dels nostres fronts de guerra, empunyant les armes de la llibertat i de la justícia, en són una prova ben palesa i fefaent.»[103]

L'abril de 1938, Jordi i Frigola va visitar el front de l'Est juntament amb els diputats Josep Mascort i Joan Sauret. A la ciutat de Lleida van saludar els caps militars i van destacar els seus actes d'heroisme: *«Catalunya pot tenir la seguretat que allà hi ha uns soldats que defensen amb enorme valentia cada pam de terra».*[104] Van visitar pobles del Segrià, la Noguera, l'Urgell i la riba del Ció i van fer un discurs mostrant l'esperit patriòtic de tots els defensors de l'exèrcit de l'est. Al cap de pocs mesos d'aquesta visita al front, la lleva de Jordi i Frigola seria cridada a files, i ell prendria una decisió que canviaria el rumb de la seva vida.

L'exèrcit franquista avançava i la República necessitava incorporar nous efectius per a l'exèrcit. Cap a l'abril de 1938 es començà a decretar la mobilització de lleves de reserva. Les dels anys 1923 a 1927, o sigui els nascuts entre 1902 i 1906.

D'aquesta manera, l'agost de 1938, Martí Jordi i Frigola dimitia de comissari delegat de la Generalitat a Girona per tal d'incorporar-se a l'exèrcit republicà, deixant enrere dos anys al capdavant de la Comissaria Delegada, el període més llarg de tots els que exerciren el càrrec. La seva lleva —la del 1925— havia

103 Agustí CABRUJA. «M. Jordi Frigola», *La Humanitat,* 17 d'agost de 1938, p. 2.

104 «Una representació d'E.R. de C. ha visitat el front de l'Est», *La Publicitat,* 2 d'abril de 1938, p. 3.

sigut cridada a files i ell no va dubtar ni un moment de quina era la seva obligació. Creia fermament que els homes d'ERC havien de complir amb el seu deure en totes les circumstàncies. Jordi i Frigola era conegut per denegar sistemàticament les peticions d'homes que volien defugir el front militar, i estava convençut que no es podia exigir als altres allò que un mateix no complia. Considerava que predicar amb l'exemple tenia una força superior als més eloqüents discursos, i per aquest motiu volia complir amb la seva paraula, i junt amb milers de joves i homes d'arreu, va anar al front a defensar la llibertat, Catalunya i la República.

El Decret de la seva dimissió va ser publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* el 24 d'agost de 1938, quan Lluís Companys la va acceptar.[105] El va substituir Josep Mascort, diputat d'ERC a les Corts Republicanes.

Cal esmentar que el mateix dia, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* també recollia la dimissió de Joaquim Fort, comissari delegat de la Generalitat a Tarragona —i exalcalde de la ciutat per ERC—, igualment pel fet d'incorporar-se a l'exèrcit, en ser cridada la seva lleva, la del 1927.

Segons la història familiar i els records del seu secretari, Agustí Cabruja, Jordi i Frigola va haver d'enviar tres cartes sol·licitant la dimissió al president de la Generalitat. Lluís Companys li reclamava, com a president i amic, que un home amb un càrrec polític important com ell i amb una feina de gran transcendència, no tenia per què anar al front. Li demanava que es quedés a la rereguarda en tant que persona imprescindible per la tasca que desenvolupava. No obstant, en Martí volia complir la seva paraula amb el poble i amb si mateix, i acompanyar els més joves que s'incorporaven al front per defensar la República.

Essent secretari del comissari, Agustí Cabruja va acabar desenvolupant una relació d'amistat amb en Martí, que definia com una relació oberta, entranyable i profunda, fruit d'una comunió d'idees i sentiments i d'un llarg temps de convivència en una mateixa tasca a l'entorn d'una mateixa taula.

105 *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya,* 24 d'agost de 1938, p. 614.

Cabruja recordava que Jordi i Frigola li va dir, en un gran míting antifeixista al que van assistir junts: *«Quan toquin "La Internacional", aixeca't, però no alcis el puny ni aplaudeixis: el nostre himne és "Els Segadors"!».*[106] Cabruja admirava tant la sinceritat i fermesa de Jordi i Frigola en els seus ideals, que un dia li va dedicar un breu poema:

«És com un pi costeny,
tan arrelat i cap dret a la seva terra,
que no el vinclen els embats
de cap mestral,
ni li arriben els esquitxos de les onades
dels cops de mar.»[107]

A l'anunci de la dimissió del comissari, Cabruja no va dubtar a escriure un article a *La Humanitat* per homenatjar la seva tasca:

> *«I bé, quina ha estat la seva obra al front de la Comissaria?* [...] *Únicament direm —i nosaltres, que hem conviscut amb ell i treballat al seu costat durant molt de temps, ho podem dir més que ningú— que ha estat una actuació de dos anys, seguida d'encerts i de solucions edificants, una actuació altament elogiable i exemplar, recta i neta, nobilíssima, digna d'ésser imitada pels que en el successiu el precedeixin en l'exercici del seu càrrec. Ha estat una actuació inspirada en tot moment en una política de Front Popular i amb una estreta consonància amb les circumstàncies de l'hora present. Una actuació absent completament de tota mena de partidismes i favoritismes i sense que posés mai el seu càrrec al servei de cap estament sindical ni polític. Ell actuà sempre de cara al poble, de cara a la raó, de cara a la justícia, amb aquella seva clara visió que té de totes les coses i que amb aquelles seves dots excepcionals que té de governant. Treballar per Catalunya, per la República i per la guerra, aquesta ha estat, en síntesi, la seva actuació, el seu lema i la seva obra.*

106 Agustí CABRUJA. *Polítics i escriptors gironins durant la segons República,* p. 111.

107 Ibídem, p. 111-112.

És per això que s'ha captivat l'afecte i la simpatia del poble gironí, d'aquest poble que avui, en veure'l marxar, l'acomiada amb veritable recalça amb un arreveure.»[108]

Cabruja cloïa el seu article amb un emocionat elogi al compromís de Martí Jordi i Frigola:

«És per això que hom se sent optimista respecte a l'esdevenidor i la sort de la nostra Catalunya, i és per això també que el poble català serà sempre un gran poble i les seves llibertats no podran morir mai, perquè, vingui el que vingui i passi el que passi, sempre hi haurà qui s'aixecarà a defensar-les, a costa de la seva sang i de la seva vida, si és precís.»[109]

Jordi i Frigola va anar al front on va ésser comissari polític de la 177 brigada que va operar al Prepirineu des de la Seu d'Urgell.[110] La defensa dels ideals catalanistes li va comportar alguna topada amb algun oficial espanyol, ja que ell sempre parlava als seus homes en català, la qual cosa molestava alguns caps de l'exèrcit republicà de tarannà anticatalanista. Justament aquestes conductes deceberen molt a Jordi i Frigola. A Solsona es va trobar amb Fermí Vergés, company de joventut i de militància d'ERC a Palafrugell, que també era comissari polític de brigada, de qui s'acomiadà de manera escèptica dient-li: *«procura salvar la pell i quedar bé».*[111]

Al cap de poc temps, just abans de Nadal, Jordi i Frigola va ser ascendit a comissari de brigada de la 55a Divisió, on es va trobar com a superiors dos oficials de la CNT, Joan Sans i Sicart i Josep Viusa —que havia sigut alcalde de Figueres, d'octubre de 1936 a maig de 1937— els quals el van acompanyar a reconèixer les posicions abans que ell les ocupés amb els seus homes. En aquelles dates, a finals de gener de 1939, l'Exèrcit republicà estava en plena retirada cap a la frontera amb França. La 55a Divisió tenia com a missió defensar la via de tren que anava de Calaf a Manresa.

A Sans i Viusa els feia molt respecte tenir-lo sota el seu comandament, ja que durant els Fets de Maig a Figueres Jordi i Frigola els havia volgut empresonar per haver-se oposat a les ordres del president del Govern de la República Juan Negrín i del conseller de Seguretat Interior Artemi Aiguader. No volien que res que li pogués passar a Jordi i Frigola fos vist com una revenja personal pel que havia succeït.

Mentre es dirigien a la línia del front, van conversar:

«[Joan Sans] *—Com que és el primer dia de foc per a vosaltres —vaig dir a Frigola— parlaré amb Lizcano perquè la teva brigada es vagi agrupant a partir d'ara mateix tot al llarg de la carretera esperant que surti el sol. Mentrestant, l'artilleria callarà i es podrà fer el relleu de les forces veient el terreny que es trepitja.*

Frigola va fer un gest de contrarietat i va protestar:

[Martí Jordi i Frigola]*—Ja ho sé que tens a la teva esquena un temps molt llarg d'estada al front, però no vull que em tractis com un novici.*

[Joan Sans] *—No, no et tracto ni pel que ets ni pel que eres —vaig corregir-lo—, però no voldria pas que et passés res de dolent. Te n'adones del que es podria arribar a pensar, atès l'incident de Figueres? Tothom diria que havia estat una revenja personal.*

[...]

[Martí Jordi i Frigola] *—Escolteu-me tots dos, Sans i Viusa: jo no tinc cap rancúnia envers vosaltres. Vaig complir amb la meva responsabilitat i vosaltres vau defensar les vostres conviccions, i ara tot allò s'ha acabat. Ara que he vingut al front sóc l'amo de les meves decisions, i creieu-me que lamento sincerament haver-ho fet amb retard perquè, si hagués vingut abans, segurament no estaria tan nerviós com estic, no em sap greu d'acceptar-ho. Estigueu tranquils, doncs. A cadascú li arribarà la seva hora —em va abraçar i va afegir—: M'agrada que siguis el meu superior, i ja veuràs com compliré.»*[112]

108 Agustí CABRUJA. «M. Jordi Frigola», *La Humanitat,* 17 d'agost de 1938, p. 2.

109 Ibídem.

110 *Història de la Diputació de Girona,* p. 292.

111 Fermí VERGÉS. «Dues necrologies. Jordi Frigola», *El Poble Català* [París], 9 de febrer de 1940, p. 8.

112 Joan SANS. *Comissari de xoc. Crònica íntima d'una guerra que mai no em vaig imaginar,* p. 168-171.

Circa 1936
Adalmira Ramon,
la promesa de Martí Jordi i Frigola.
FOTO LUX / MRJT

Tot seguit Jordi i Frigola va pujar amb dos guies a les posicions que tenien assignades, a primera línia. Amb el foc creuat, en Martí va patir l'explosió d'un obús just davant seu, que el deixà ferit de mort. Joan Sans, ens ha deixat testimoni de l'episodi:

> *«De sobte, vam sentir veus confuses i ordres precipitades, juntament amb una remor d'homes que baixaven precipitadament per la trinxera d'enllaç. Vam anar corrents cap a ells i vam trobar-nos un grup de sanitaris que baixaven en braços el pobre Frigola moribund. Un obús li havia explotat de ple al pit i estava completament desconegut, ple de sang i amb els braços gairebé separats del cos. Desesperats, ens vam ajupir mentre el sergent de Sanitat li netejava la cara. Frigola va tenir un instant de lluïdesa, ens va mirar i ens va reconèixer. No es podia moure i la sang brotava per tot el seu cos, esquitxant-nos. Li vam agafar el cap i vam cridar:*
>
> *—T'ho hem dit! T'ho hem dit que no hi anessis!*
>
> *El cap es va quedar relaxat a les nostres mans i el sergent va dir:*
>
> *—Està llest. S'ha dessagnat per complet.»*[113]

Malauradament, en Martí moria cinc mesos després de la seva arribada al front de guerra, el gener de 1939, als 35 anys, a un punt indeterminat entre Calaf i Manresa.

Segons el relat de Joan Sans, es va demanar al sergent que, després que un escamot li retés els honors que li pertocaven, posés el cadàver a una ambulància i se'l portés a Girona, on residia la seva família.[114] De fet però, a Girona no hi vivia la seva família sinó la seva promesa Adalmira, que era treballadora de Telefònica a la ciutat. S'havien conegut quan Jordi i Frigola va ser nomenat comissari delegat de la Generalitat. La germana d'Adalmira, Pepita, era també la parella del seu secretari Agustí Cabruja i tots quatre havien passat moltes estones junts.

No obstant, per la dificultat del moment en ple front i amb foc obert, quan els feixistes estaven a punt d'entrar o ja ho havien fet a Calaf i a Manresa, no es van poder complir aquests desitjos. El certificat de defunció emès a Manlleu, registra la seva mort, el 25 de gener de 1939, a la Clínica Militar de la població, dada que contrasta amb la informació de la seva mort al front, aportada pel testimoni de primera mà de les memòries de Joan Sans. Així doncs, la data i les circumstàncies exactes de la seva mort no poden ser precisades amb total certesa. De la mateixa manera, no se sap on va ser enterrat, doncs al cementiri de Manlleu no n'ha quedat cap registre.

Jordi i Frigola va morir lluitant per la República i per la dignitat del seu poble, contra els que volien arrabasar les llibertats nacionals recuperades,

113 Ibídem, p. 171.

114 Ibídem.

derogar l'Estatut d'Autonomia i perseguir la llengua i cultura catalanes. La decisió d'anar al front el va conduir a la seva mort, però va donar exemple de la seva honradesa i la seva lleialtat, de ser un home fidel al seu poble, però sobretot a la seva paraula i als seus ideals.

La mort de Martí Jordi i Frigola va colpir molt la seva mare que des de llavors va quedar sola. El curs de la vida li havia pres l'home i quatre fills, i l'últim de la manera més tràgica: una mort en un combat negre i ferotge en la qual en Martí, amb la seva lluita, volia aportar llum i victòria per a la llibertat de Catalunya.

A partir de llavors la seva mare quedaria amb la companyia de la seva jove i, especialment de la seva neta, qui guardaria fins a dia d'avui la memòria del seu oncle.

La seva promesa, Adalmira Ramon, també va quedar molt traumatitzada per la mort del que havia de convertir-se en el seu marit. N'estava molt enamorada i de fet no es va casar mai, servant el record del seu estimat la resta de la vida. Tot i la seva mort, Adalmira no va pedre mai el vincle amb la famíía d'en Martí, i es comunicava sovint amb la seva neboda Maria Rosa.

Un any més tard de la seva mort, el seu amic Fermí Vergés, va escriure a la premsa de l'exili, a *El Poble Català* editat a París, una necrològica, exaltant-lo com a un exemple de catalanisme:

> *«Si l'Empordà, durant els anys de República, fou un exemple de catalanisme, Jordi Frigola en mereix agraïment. Però fou com a Comissari de la Generalitat a Girona on la seva capacitat política s'evidencià plenament. Agafeu, com a exemple, els fet de maig de 1937. A Girona no va passar res. I a Girona hi havia el mateix esperit, les mateixes armes i la mateixa gent que a tot arreu. Jordi i Frigola era un home de govern. Tenia una habilitat innata a saber manejar els homes, a preveure els conflictes, a guanyar-se la simpatia d'aquells que creia útils a una causa per a ell sagrada. Moltes vegades, en els anys de la nostra més estreta col·laboració, havíem tingut topades de caràcter ideològic. Ell era el costat pràctic de la política; jo tenia la pedanteria dels llibres. Més tard Rússia ens va dividir, com també la campanya de bolxevització del Partit Socialista portada a cap per Araquistain i Álvarez del Vayo sota la capa del Lenin espanyol. Però res no va trencar mai una amistat inspirada en un coneixement profund de les seves altes qualitats humanes i polítiques.»*[115]

Als pocs dies de la seva defunció, el 4 de febrer de 1938, les tropes franquistes aconseguien entrar a Girona després d'haver sigut bombardejada durant tres dies seguits per les aviacions dels règims nazi alemany i feixista italià. La Comissaria delegada va quedar sense efecte i el seu comissari, Josep Mascort, va marxar a l'exili. Els dies posteriors, els militars franquistes van detenir més de set-centes persones d'ideologia catalanista i republicana a la ciutat de Girona, i més del doble contant els pobles del voltant.

Unes poques setmanes més tard, el 15 de març, l'exèrcit franquista executava el periodista i intel·lectual gironí Carles Rahola, al qual Jordi i Frigola havia nomenat, el gener de 1938, cap del Negociat d'Assumptes Generals de la Comissaria Delegada de Girona. El Consell de Guerra condemnà a mort Rahola pels seus articles on reclamava seguir resistint davant els franquistes. Quinze dies més tard, l'1 d'abril, es proclamava la fi de de la Guerra Civil amb la victòria de les tropes franquistes arreu del territori espanyol.

No podem saber què hauria passat pel cap d'en Martí si hagués sigut viu en el moment de la derrota de Catalunya en mans del feixisme, ni podem saber del cert com hauria actuat, però vista la seva trajectòria, personalment considero que la seva prioritat hauria sigut comunicar-se amb el govern legítim de Catalunya, buscar solucions o acordar una estratègia per a aquells dies. Segurament, en Martí hauria acabat marxant a l'exili amb la seva promesa o família, com centenars de milers de catalans es van veure obligats a fer.

Segurament també s'hauria ofert a col·laborar amb el seu amic Josep Irla que, a l'exili francès, acabaria essent el 124è president de la Generalitat de Catalunya, assumint el càrrec després de l'assassinat del president Companys, en tant que president del Parlament, segona autoritat del país.

---

115 Fermí VERGÉS. «Dues necrologies. Jordi Frigola», *El Poble Català,* [Paris], 9 de febrer de 1940, p. 8.

Palafrugell, circa 1939

El nou poder franquista de la vila. D'esquerra a dreta: «Menut», Bofill, Boera, Bofill, el rector Josep Bosch, el comandant militar Juan Álvarez Busquet, l'alcalde Joaquim Feliu i Pagès, el cap local de Falange Tomàs Gallart i, la resta, no identificats.

AMP - COL·LECCIÓ JOAN MASSONI I LLOVERAS

Perseguit després de mort

6

4.1. Perseguit per la *Ley de Responsabilidades Políticas*

En acabar la Guerra Civil, els franquistes van dur a terme un inquisitorial examen a les associacions i entitats municipals d'arreu del país, per determinar la seva ideologia i el seu paper durant el conflicte i jutjar els considerats més «subversius». Les primeres promeses d'instaurar un nou règim deixant de banda el passat, sense recels ni rancor i amb generositat i perdó, van ser paraules que es va endur el vent. Així doncs, el 9 de febrer de 1939, el general Franco promulgava la *Ley de Responsabilidades Políticas,* un text promulgat abans de la fi del conflicte que deixa ben clares les intencions repressores amb que neixia el nou règim:

> *«Próxima la total liberación de España, el Gobierno, consciente de los deberes que le incumben respecto a la reconstrucción espiritual y material de nuestra Patria, considera llegado el momento de dictar una Ley de Responsabilidades Políticas, que sirva para liquidar las culpas de este orden contraidas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja, a mantenerla viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo, providencial e históricamente ineludible, del Movimiento Nacional, que traduzca en efectividades prácticas las responsabilidades civiles de las personas culpables y que, por último, permita que los españoles que en haz apretado han salvado nuestro país y nuestra civilización y aquéllos otros que borren sus yerros pasados mediante el cumplimiento de sanciones justas y la firme voluntad de no volver a extraviarse, puedan convivir dentro de una España grande y rindan a su servicio todos sus esfuerzos y todos sus sacrificios.»*[116]

Els tribunals encarregats de jutjar les responsabilitats polítiques estaven formats per un cap de l'exèrcit, un funcionari judicial i un militant de la Falange

116 *Boletín Oficial del Estado,* 13 de febrer de 1939, p. 824.

TRIBUNAL ESPECIAL, PARA LA REPRESION DE LA MASONERIA Y EL COMUNISMO.

JUZGADO ESPECIAL N.º 2

DILIGENCIAS PREVIAS

N.º del archivo 836

R.on 2

N.º del Juzgado 60-948

N.º del Tribunal 27584

N.º del Reg. de la Presidancia del Gobierno

Encartado: Jorge Frigola - Gerona

Detención de de

Prisión incondicional de de

Prisión atenuada de de

Fecha de incoación 19 de julio de 1948

Paso a la Fiscalía n.º el de de

y se devolvió en de de

Sentencia de 29 de XI de 57 Pena

Propuesta

Resolución de presidencia

Paso a Ejecutorias en de de

31-1-49
20-9-53

19 de juliol de 1948
Expedient
de Martí Jordi i Frigola
del Tribunal Especial
para la Represión
de la Masonería
y el Comunismo.
CDMH

Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS). Les penes anaven des de la confiscació de béns, sancions i multes, inhabilitació de càrrecs públics, confinament o desterrament temporal, i inclús la pèrdua de la nacionalitat espanyola per a aquells que eren considerats no mereixedors d'aquest «honor». A més a més, els articles 15 i 46 d'aquesta llei indicaven que el procés judicial i les sancions s'aplicarien igualment en cas que els encausats estiguessin absents o haguessin mort abans o durant el procés. La paranoia franquista instaurava «sancions hereditàries», per tal de venjar-se de les famílies de processats ja difunts.

Ningú es va deslliurar d'aquesta repressió judicial, i Palafrugell no en va ser cap excepció. Totes les entitats sospitoses de ser d'esquerres foren clausurades, els béns confiscats i els arxius robats o destruïts. Alguns socis del Centre Fraternal i altres entitats foren assenyalats com a persones «desmoralitzadores». Finalment van ser una vintena de palafrugellencs els jutjats en aquests tribunals. A tots ells els van posar multes o els van confiscar els béns, i els que estaven vinculats a càrrecs públics van ser inhabilitats. A alguns d'ells els van desterrar a altres municipis espanyols o inclús fora de l'Estat.

El Tribunal Nacional de Responsabilidades Polítiques va obrir un expedient a Martí Jordi i Frigola, i va investigar quines possessions tenia. Per fer-ho, seguia el procediment habitual de contactar amb la policia, la Guàrdia Civil, l'alcalde i els rectors de les parròquies del municipi per tal de rebre informes personals sobre la persona investigada. En aquests hi constava que Jordi i Frigola tenia una casa al carrer Palamós de Palafrugell valorada en 6.000 pessetes i una altra casa al carrer Francesc de Blanes, a la platja de Llafranc, valorada en 12.000 pessetes, ambdues propietats d'herència per la mort del seu pare però que tenia en usdefruit la seva mare Maria. També s'hi va fer constar la propietat d'un solar al carrer Independència, valorat en 500 pessetes. No li van trobar diners a cap entitat bancària però les propietats li van ser confiscades l'octubre de 1940.

A partir de 1945 el Tribunal Nacional de Responsabilidades Polítiques no va obrir més expedients, ja que van donar per realitzada la seva tasca. La Llei va quedar sense ús i en els casos que el Tribunal no havia dictat sentència, com en el cas de Martí Jordi i Frigola, van retornar tot allò embargat a les famílies. No va ser fins al 1947 però, que el Tribunal va informar que es deixava sense efecte els embargaments perquè s'havia arxivat l'expedient de Jordi i Frigola, i per tal de tornar els béns el van citar al jutjat per revisar tots els comptes. El 1948, la seva mare —Maria Frigola i Bofill— va rebre la notificació i els saldo dels comptes finals, i va rebre un import de 951,60 pessetes corresponent a la diferència de les quotes anuals de 400 pessetes que havia pagat entre 1941 i 1944, i els costos ocasionats en el procés judicial en segells, arbitris i costos de viatges.

4.2. Perseguit per la *Ley sobre represión de la masonería y del comunismo*

La *Ley de Responsabilidades Políticas* no fou l'única via de judicialitzar la venjança dels franquistes. Un any més tard, l'1 de març de 1940 se n'aprovava una altra igualment d'infame: la *Ley sobre represión de la masoneria y del comunismo,* que en el seu article primer reflectia: *«constituye figura de delito, castigado confome a las disposiciones de la presente Ley, el pertenecer a la masonería, al comunismo y demás sociedades clandestinas».*[117]

El franquisme considerava que un dels factors principals de la decadència que vivia Espanya era degut a les societats secretes de la maçoneria, que havien sigut un exemple per altres tipus d'associacions i organitzacions vinculades al comunisme o a l'anarquisme. La llei definia els comunistes com els *«inductores, dirigentes y activos colaboradores de la tarea o propaganda soviética, trotskistas, anarquistas o similares».*[118] A tal efecte es va crear el *Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo,* una de les vint-i-cinc jurisdiccions especials que va crear el règim

117 *Boletín Oficial del Estado,* 2 de març de 1940, p. 1.537-1.539.

118 Ibídem.

franquista per a perseguir els seus enemics. Aquest Tribunal va obrir més de 60.000 processos judicials sobre maçoneria i comunisme. El Tribunal estava presidit pel tinent general Andrés Saliquet, i el vicepresident era el catedràtic de Filosofia del Dret, Wencesalo González Oliveros, que alhora era el president del Tribunal Nacional de Responsabilidades Polítiques. Les penes que s'imposaven eren molt dures, doncs en la majoria de casos les penes consistien en dotze anys de reclusió menor, però en els casos de persones amb càrrecs importants, les penes podien arribar de vint a trenta anys de presó. Alhora, també es confiscarien els béns dels afectats.

A Martí Jordi i Frigola també se li va obrir un expedient a aquests efectes, el 19 de juliol de 1948, en el jutjat especial número 2.[119]

La primera diligència del jutge fou demanar a la «Delegación Nacional de Servicios Documentales» quina informació disposaven d'ell. Només hi constava una denúncia *«como masón»* contra *«Jorge Frigola»*, del 29 d'abril de 1940, per part del cap de telègrafs de Girona, José Manuel Ballesteros Bengoechea. Al llarg de la investigació del cas per tal de jutjar al denunciat, els informes procedents de la comissaria de policia de Girona comunicaven al Ministeri que la persona amb nom *«Jorge Frigola»* era desconeguda a la capital, però que segurament es referia a Martí Jordi i Frigola, a qui definien com a destacat element d'esquerres que va perdre la vida al *«frente rojo».* No obstant la policia havia informat que Jordi i Frigola havia mort al front, el jutjat encarregat d'aquest expedient va sol·licitar el 1948 que es comuniqués al director general de presons que comprovés que no es trobava empresonat, i en el cas negatiu, es procedís a la seva recerca i captura. A l'espera de més informació, el 30 d'abril de 1949, el Jutjat va decretar *«archivo provisional de las presentes actuaciones en tanto el encartado se presente o sea habido»,* és a dir fins que Martí Jordi i Frigola aparegués o es presentés al Jutjat.

No va ser fins al 6 de juliol de 1957 que la Jefatura Superior de Policia de Barcelona va emetre un document on es posava en coneixement que funcionaris de la División de Investigación Social havien localitzat *«Martín Jordi Frigola»*:

> *«Este individuo fallecido también en el día 25 de enero de 1939 en la localidad de Manlleu (Barcelona), con motivo de un bombardeo de la aviación nacional, cuando se retiraba en huida con las tropas rojas, se destacó como elemento de ideales izquierdistas, estando afiliado a Izquierda Republicana de Cataluña, en donde desempeñó cargos directivos. Durante el Movimiento fué nombrado Alcalde de Palafrugell y Presidente del Comité de Guerra, cometiéndose en esa época numerosos hechos vandálicos. Posteriormente, y debido al prestigio que gozaba en el Gobierno de la Generalidad, fué nombrado Delegado de Orden Público de la Generalidad en la província de Gerona, y en los últimos meses del Movimiento, fué nombrado Comisario Político de Brigada del ejército rojo y destinado al frente catalan.»*[120]

No obstant, en el moment d'aquesta informació, també es notificava que el seu denunciant, José Manuel Ballesteros Bengoechea, havia traspassat el desembre de 1946.

Tot i les informacions intercanviades amb el jutjat, el procés encara va seguir el seu procediment, i el maig de 1957, el jutge va demanar als directors generals de Seguretat i de la Guàrdia Civil que donessin les ordres oportunes per practicar les gestions necessàries per concretar si el *«Jorge Frigola»*, denunciat per maçoneria disset anys enrere, era realment Martí Jordi i Frigola o si es tractava d'una altra persona. Li van comunicar que no podien determinar si es tractava d'una sola persona o de dos diferents, tot i que era probable que fossin la mateixa persona ja que l'equivalent en castellà de Jordi és *«Jorge».*

Finalment, el 30 de novembre de 1957 es va procedir a l'arxivament del seu expedient.

---

119 CDMH. «Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo. Juzgado Especial nº2. Número del Juzgado, 60-948. Número del Archivo, 836. Encartado: Jorge Frigola», 19 de juliol de 1948.

120 Ibídem.

4.3. Perseguit per la *Causa General*

Més enllà de la *Ley de Responsabilidades Políticas* i la *Ley para la Represión de la Masoneria y el Comunismo*, el Ministeri de Justícia franquista va voler passar un altre filtre a tot el territori de l'Estat espanyol, municipi per municipi. Ho van fer a partir de 1940 amb l'anomenada *Causa General instruida por el Ministerio Fiscal sobre la dominación roja en España,* que constava de tres informes. El primer amb una relació de persones assassinades i desaparegudes en el terme municipal; el segon amb una llista dels cadàvers trobats i no reconeguts com a residents al municipi en qüestió; i el tercer fent referència a altres fets delictius com tortures, destrucció de propietats i esglésies, profanacions, saquejos...

En els informes de la Causa General també s'hi incloïen els de la Guàrdia Civil més propera al municipi, que havia de notificar quina era l'organització municipal en el temps de guerra, les persones que formaven part de l'ajuntament, els partits, sindicats i moltes altres qüestions. En la Causa General de Palafrugell, Martí Jordi i Frigola consta com a persona sospitosa de participació en l'assassinat davant del cementiri de la Bisbal d'Empordà de Joan Guitart i Solé, director de l'escola dels Germans Maristes, mort el 16 d'agost de 1936 per un tret a la nuca i amb senyals de violència a diferents parts del cos.

D'altra banda, també se l'acusava de l'assassinat de l'exalcalde de Palafrugell, Josep Girbau, de la Lliga Regionalista, i que durant la Guerra Civil fou una de les persones que va patir empresonament i treballs forçats. Segons la declaració del seu fill, com a testimoni, el 14 de desembre de 1942, el seu pare va ser detingut per Francesc Moret i Angrada i Gabriel Alarcón en el seu domicili el 13 d'octubre de 1936, i va ser portat al quarter de les Milícies Antifeixistes instal·lat al Casal Popular.[121] Josep Girbau va morir a la platja de Pals pels fets del 17 de novembre de 1936, causats com a represàlia i revenja del bombardeig de Palamós, i pel que diverses persones de dreta de Palamós, Sant Joan, Calonge i Palafrugell varen ser assassinades en mans de milícies populars i revolucionàries. Els sis assassinats de Palafrugell —Pere Avellí, Ildefons Capella, Josep Girbau, Josep Manich, Damià Poch i Josep Reig— van ser conduïts fins a la platja de Pals per una banda de milicians dirigida per Pere Pey, de la CNT-FAI. Allà els van assassinar i enterrar fins l'agost de 1937 quan l'autoritat judicial es va fer càrrec del cas. En la declaració testimonial del fill de Josep Girbau, consten com a persones sospitoses del crim: Elpidi Fayet, que havia sigut el cap de la policia local i que era considerat per la Falange com *«un tipo perverso y cruel* [...] *funesto personaje, encarnación de todos los crueles instintos rojo-separatistas»,* així com l'alcalde Martí Jordi i Frigola, considerat el *«mandamás dictatorial del Frente Popular Local».*[122] En el moment d'aquest crim, Martí Jordi i Frigola era comissari de la Generalitat a Girona, i en el document datat a desembre de 1942, consta que es desconeix la localització dels dos sospitosos, i que els suposaven fugits a l'estranger, però en Martí ja havia traspassat lluitant al front.

Es pot veure en tots aquests procediments judicials, com aquells tribunals especials passaven anys buscant informació de persones considerades enemigues del règim, inclús si ja havien mort, per tal de poder-los jutjar, confiscar els béns o imposar multes a les seves famílies. No només es buscava castigar els enemics del règim, sinó també les seves famílies.

121 AHN. «Causa general de Palafrugell».

122 Ibídem.

Agost-octubre de 1981

Quaranta-dos anys després de la seva mort, la figura de Martí Jordi i Frigola comença lentament a sortir d'un injust oblit.

PUNT DIARI (BC / AHG)

Punt de Vista

Martí Jordi i Frigola

Francesc Ferrer i Gironès

de Puig

el lector escriu

Martí Jordi i Frigola

Joan Gómez i Bosch

Ernest Morató Vigorós

TROBAREU EL PUNT a

Punt de Vista

Dijous, 29 d'octubre de 1981 65

Recordant Martí Jordi i Frigola

Josep Martí i Clarà «Bepes» (*)

Punt de Vista

Divendres, 9 d'octubre de 1981 15

Martí Jordi i Frigola, un home honrat

Fermí Vergés (*)

Oblit i recuperació d'una figura històrica

7

La figura de Martí Jordi i Frigola va restar sepultada i oblidada per dècades d'ignomínia franquista. Agustí Cabruja ho palesava en la seva recordança del nostre personatge, escrita a l'exili mexicà:

«Deu fer cosa de tres o quatre anys vingué a Mèxic, en pla d'excursió o de vacances, un petit grup de fabricants gironins amb les seves esposes. Entre ells hi havia el fill d'un meu amic de la infantesa, que tan bon punt posà els peus en terres asteques em telefonà. Vaig anar a veure'l a l'Hotel Isabel, on s'allotjaven. Volgué presentar-me els seus companys de viatge, bo i fent:

—En Vic, de Girona; en P..., de Figueres; en S..., d'Olot; en J..., de Santa Coloma de Farners; en B..., de Palafrugell.

Jo, en sentir Palafrugell, temps em va faltar per començar a parlar-li d'en Martí Jordi Frigola; però a l'instant, vaig quedar mut, perplex, quan el xicot em digué que no n'havia sentit a parlar mai. De tota manera, després del xoc de sorpresa o confusió, vaig voler contar-li, a grans trets, qui era en Jordi, afegint-hi, finalment:

—Jo vaig ésser el seu secretari particular quan fou nomenat Comissari de la Generalitat de les comarques gironines.

Aleshores ell, un xic tristoi i compungit, s'excusà amb aquestes paraules, que no hi ha dubte que li brotaren del fons del cor:

—Si haguéssiu viscut tots aquests anys de règim franquista a casa nostra, no us estranyaria que nosaltres, els nois de la meva generació, no en sapiguem res, o ben poca cosa, dels homes de la República i de la Generalitat.

No calia que digués res més.»[123]

No fou fins quaranta-dos anys després de la seva mort, que el 1981, amb el franquisme liquidat, s'inicià una primera recuperació pública de la seva persona. Obrí foc el senador independent Francesc Ferrer i Gironès, elegit en la candidatura «Nova Entesa per Catalunya, la Democràcia i el Socialisme» configurada pel PSC i ERC. Ho feu amb un article titulat justament «Martí Jordi i Frigola»

123 Agustí CABRUJA. *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República. (Anècdotes i records),* p. 107.

Palafrugell, 14 de setembre de 1982
Inauguració de l'exposició «Recuperem la nostra història»,
en homenatge als dos alcaldes republicans de la vila: Josep Sagrera i Martí Jordi i Frigola.
El director del Museu-Arxiu de Palafrugell, Joan Badia s'adreça al públic.
Rere seu tres regidors, d'esquerra a dreta: Tomàs Ferrer, Miquel Simon i Albert Pagès.
JOAN BERTA / PUNT DIARI (BC)

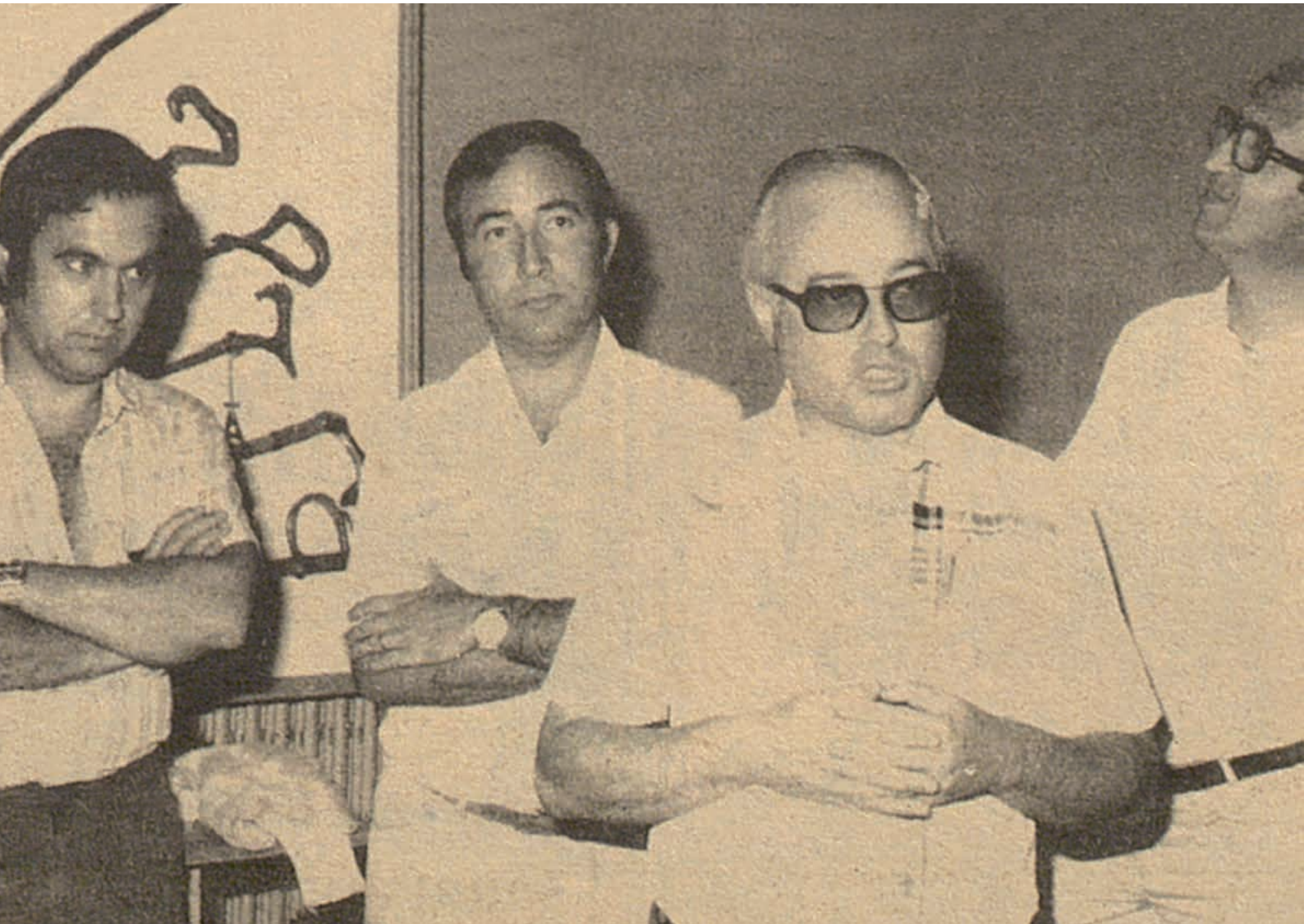

que publicà al *Punt Diari.* Ferrer i Gironès en repassava tota la seva trajectòria vital i en reclamava que se'n recuperès el seu llegat:

«Va morir lluitant per la República. Va morir lluitant per la dignitat del seu poble. Lluità contra els que ens volien treure les llibertats nacionals, els que ens volien robar l'Estatut d'Autonomia, els que ens varen perseguir a causa de la nostra llengua i de la nostra cultura. Martí Jordi i Frigola, ens va donar exemple de la seva honradesa i de la seva lleialtat. Encara ara ens manquen homes fidels al seu poble, encara ara ens manquen homes insubornables. Encara ara ens manquen homes com Martí Jordi i Frigola, de Palafrugell.

Hi haurà homes com cal, per retornar-nos la bona memòria de Martí Jordi i Frigola?»[124]

Dies més tard, Ernest Morató, amic i company de militància d'ERC a Palafrugell, en una carta al director al mateix *Punt Diari* agraïa l'article de Francesc Ferrer i Gironès, es lamentava per no haver sigut els qui el van conèixer els primers en recordar la seva figura i demanava a l'Ajuntament que no l'oblidés:

«Felicitem de tot cor l'autor una mica avergonyits ja que creiem que havíem d'ésser nosaltres els qui ho havíem d'haver fet, però la qüestió és que algú hagi recordat l'home que fou excepcionalment integre amb la trajectòria ideològica fins donar la vida per l'ideal.

[...] *voldria demanar al nostre Ajuntament* [...] *fer quelcom que desvetllés l'opinió i recordés l'home que lluità tant per Catalunya* [...]*»*[125]

El següent fou Fermí Vergés, també amic i company de militància esquerrana a Palafrugell, que publicava al *Punt Diari* l'article titulat «Martí Jordi i Frigola, un home honrat», tot signant-lo com a periodista i exdirector de *La Humanitat,* el diari fundat per Lluís Companys el 1931, vinculat a Esquerra Republicana:

«Fou un periodista gironí, l'amic Cabruja, qui, ja camí de Molló i de l'exili, m'assabentà de la mort d'en Jordi. La meva aflicció anà barrejada amb la nostra trobada a Solsona, que havia de ser la darrera. Ell i jo haviem estat amics de debò, d'aquells que canvien confidències i si convenia, arribàvem a la controvèrsia. Ell sentia sovint impaciència com a bon realitzador que era, però ell i jo dissentiem sobre els mitjans i el preu que costaria. Aquell dia a Solsona en Jordi em confesava l'abatiment que sentia en constatar que aquella guerra, que ell feia per Catalunya, s'havia esgarriat de tal manera que sovint tenia el temor que els caps militars que l'envoltaven no eren aliats sinó adversaris. "Fermí —fou la seva darrera frase mentre ens abraçàvem— procura quedar bé i salvar la pell". Ell quedà bé però no salvà la pell. Fou un dels poquíssims homes públics distingits que trobà la mort en primera línia. No en conec, és clar, cap d'altre.»[126]

El poeta i escritor palafrugellenc Josep Martí i Clarà «Bepes» fou el darrer dels seus amics i companys que va voler retre-li homenatge amb un altra peça publicada al *Punt Diari*:

«[...] Jordi fou un grandiós treballador que per les seves conviccions donà tot allò que podia donar fins a les darreres conseqüències.

[...] Han passat anys, i ara que sembla, sembla, que no és pecat recordar uns absents abanderats del seu temps, al costat de plomes il·lustres que han recordat Jordi i Frigola, vagi el meu modest, però autèntic tribut en aquell convilatà que a la vila i al País dedicà l'esforç de tota una vida.»[127]

El 30 de gener de 1982 es va inaugurar al Museu-Arxiu de Palafrugell una exposició impulsada pel mateix, titulada «Cent anys de premsa local: 1882-1982», en la qual s'hi feia un recorregut per les publicacions periòdiques editades a la vila. Va obrir l'acte l'alcalde Al-

124 Francesc FERRER I GIRONÈS. «Martí Jordi i Frigola», *Punt Diari,* 19 d'agost de 1981, p. 15.

125 Ernest MORATÓ. «Martí Jordi i Frigola», *Punt Diari,* 17 de setembre de 1981, p. 17.

126 Fermí VERGÉS. «Martí Jordi i Frigola, un home honrat», *Punt Diari,* 9 d'octubre de 1981, p. 15.

127 Josep MARTÍ I CLARÀ «Bepes». «Recordant Martí Jordi i Frigola», *Punt Diari,* 29 d'octubre de 1981, p. 65.

Palafrugell, 14 d'abril de 2019

Amb la dedicatòria d'un espai públic, com és el carrer de Martí Jordi i Frigola, la vila ret homenatge a la memòria del seu malaguanyat alcalde.

FJI

bert Juanola, que va cedir la paraula a l'escriptor Josep Martí i Clarà «Bepes», que feu un resum històric de la premsa local i animà la gent jove a impulsar una publicació com Palafrugell es mereixia. La mostra dedicava bona part del seu espai a l'època de la Dictadura de Primo de Rivera, on les publicacions eren censurades. Lògicament, en aquesta exposició no hi podien faltar aquells setmanaris i diaris on Martí Jordi i Frigola va participar, com *Baix-Empordà* i *Ara* del qual va ser fundador.

Segons la revista *Can Bech* del febrer d'aquell any, el Museu començaria a treballar a partir del març en altres exposicions, a una de les quals s'hi volia donar el títol de «Martí Jordi i Frigola, la integritat al servei d'un poble». Aquesta última va ser encarregada pel primer alcalde palafrugellenc després de l'etapa franquista, Albert Juanola, de CiU, que va ocupar el càrrec entre 1979 i 1983. Degut a la dificultat de trobar documentació i a la no existència de cap biografia de Martí Jordi i Frigola, es va decidir ampliar l'exposició als dos personatges polítics que van ocupar l'alcaldia durant la Segona República, és a dir, Josep Sagrera i Martí Jordi i Frigola, i d'aquesta manera recordar la història del municipi durant aquella etapa, així com retre un homenatge a la tasca d'ambdós polítics palafrugellencs que van dedicar-se al servei del poble i de Catalunya.

Josep Maria Canes i Garcia es va encarregar d'aplegar material gràfic i documental durant uns mesos, així com entrevistar-se amb persones que havien conegut Martí Jordi i Frigola per tal de poder tirar endavant l'exposició. Finalment, aquesta es va inaugurar l'11 de setembre de 1982, Diada Nacional de Catalunya.

L'exposició amb el títol definitiu «Recuperem la nostra història», es dugué a terme a la sala d'exposicions de la Casa de Cultura «Josep Pla», i comptava amb fotografies, documents oficials i retalls de premsa de l'època, i també amb la col·laboració documental de Jaume Guasch, Dolors Olivé, Joaquim Turró, Enric Padrós, Engràcia Ferrer, Josep Mairal, Maria Rosa Jordi i el senyor Deulofeu. La mostra oferia una visió de la vida d'aquells dos personatges polítics, tot i que en el moment de la inauguració es va reconèixer que, malgrat tenir un valor històric important, els documents exposats eren desgraciadament molt escassos. Hi van parlar: Joan Badia, director del Museu de Palafrugell i impulsor de la iniciativa; Josep Martí i Clarà «Bepes», recordant tots els amics desapareguts de l'etapa republicana, que conegueren i tractaren els dos alcaldes homenatjats; i els regidors Tomàs Ferrer i Miquel Simon. L'exposició es va inaugurar amb una bona representació de les forces vives de la vila, però també amb vells companys de militància dels dos polítics com Ernest Morató.

El mateix alcalde Juanola, també va oferir a la família posar el nom de Martí Jordi i Frigola a la font de la placeta de davant de casa seva, però segons recorda la neboda, Maria Rosa Jordi, la família ho va rebutjar per por de les represàlies dels veïns de dretes. No obstant, a finals de març de 1987, amb l'alcalde Lluís Medir, del PSC, es va aprovar anomenar amb el nom de Martí Jordi i Frigola la via pública que, amb el carrer de Picasso i el carrer de Barris i Buixó, defineix la plaça de les Palmeres, i on justament, a l'actualitat, es troba la seu local d'Esquerra Republicana de Catalunya. Una feliç coincidència que de ben segur hauria plagut a Martí Jordi i Frigola.

Espero que aquesta biografia permeti recuperar la memòria d'un il·lustre palafrugellenc, compromès amb la justícia social, la llibertat nacional de Catalunya i el progrés cívic i cultural de la nostra vila. Un home honrat, exemple i inspiració en la lluita per les pròpies conviccions.

BAIX-EMPORDÀ

Any XXII — Palafrugell, 15 de Març de 1930 — Núm. 1060

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ
Palafrugell, semestre 2'50 ptes.
Fora, semestre 3'— »
Estranger, un any 6'— »
Per a altres detalls la taula.

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ
CARRER CAVALLERS, 12
IMPREMTA: CAVALLERS, 12

La correspondència a la Redacció.
De les articles firmats en són responsables llurs autors.
No es retornen els originals.

Davant de les més o menys properes eleccions

El Reial Decret referent a la revisió censal del cens electoral que durant passat política la Presidència del Consell de Ministres, té molt importants i transcendentals aspectes que sens dubte es convocar unes eleccions, de la qual podia deduir-hi moltes coses el Govern que les actualitzat a la Dictadura no ha decidit a donar-nos cada-una en aquest sentit. Sembla tanmateix interessant l'esmentada disposició pel fet de anticipar-se en ella la convocatòria del sol·ts i les dones amargat la per l'Estatut municipal. Gràcies que o menys Règimen de Cabo Sotelo — que, pel que sens valent, ella actual governant accepta gairebé integrament.

Aquest segon punt ofereix un interès camp per a determinar-hi-ne ells coses i aspectes interessants, com al presentar-se com una veritable novetat en la seva vida pública, dona fac a tots aquells d'Espanyols, les certeses que, el periode pre-electoral ta de les darreres votacions legislatives qui ben llegit Roca la Gaceta Brelanya i per les quals, per primera vegada, l'element femení va poder exercir la seva influència en les urnes d'aquell país. Sinyal pera dos dinàs de ulteriorses, s'obrirà en Espanyol un camp de respecte al resultat de les votacions.

Aquesta vella llegia electoral constitueix una veritable fotografia i ella ells podia recomanar el mètodo i ens costà i vetus. La vitòria espiadora que en ella va obtenir el partit liberalista va serve per a proclamar la ciutadania femenina: encertana fins la dreta anglesa i, la democràcia universal, cosmo i d'un molta hasta la mot, pogué saludar gràcies al sufragi la intervenció femenina en els afers públics que va resultar un factor constituent a l'onada reaccionària que llavors vàs que mal immatura que sacrificar de Sta Forgat. No obstant, l'actuació de les dones religioses no pot pas servir d'excusada per abrinar l'ha que les escapades tan cotidies per Pemo de Rivera. Intervenir-hi que sia sels in concedeix, tenen que el Govern d'Espanya les concedí el vot a les dones, aquesta novetat no assaltà pas de les dones Espanyoles que va sucitar a Anglaterra. Aquí sols podran exercir el seu sufragi i ensem dokanant-ne les eleccions municipals i de diputats provincials, les dones majors de 23 anys que no estigin subjectes a Tutela tutelar marital. Aquesta restricció que resulta larga humitant per la dona tranta col·locada sols en un pla d'absoluta inferioritat política davant de les homes i impossibilitat de les veure fer les seva opinions ofegades en el mur del marit, reduits considerablement el cens electoral femení. Segurament el número de votants i sotmès que podrem veure la cifra: si de les dones cansades a les que la Tes vetò el dret del sufragi i ensem tanmia que la força electoral femenina no representar gaire més d'una quarta part de la dita barema.

No obstant de tot les que, el panorama electoral que ens ofereix de dins política hàsoso mitjanyet considerable, ateni, es presenta entre tots complicar amb aquesta columnà feta a les dones. Amb la llengüda, però no pes pot deixar-nos al pensamiento. Ara necessàriament, amb l'estadística campanyà a favor d'una campanya amenitza, la dona centrana de dinàmica pera la vitòria i d'equilibrada. Ara ja la que molts hores podrien amor a cerrant-se eficàc, silàgoment. I, tanmateix i per als complicat i fos que en presentar-nos-hi a pràctiques electoral, per mes reparties que sigin les Ba-les entre dit ambit i partidats que es vam formant en ella es la Dretes, Esquerra i centrefugis amb de Dretes que sura arres per sobre de tots els personalismes i de tots les hostilitats polítiques. La presència en aquestes contades per Pemo de Rivera. Intervenir-hi que sia sels in concedeix, tenen que el Govern d'Espanyà les concedí el vot a les dones, aquesta novetat no assaltà pas de les dones Espanyoles que va sucitar a Anglaterra. Aquí sols podran exercir el seu sufragi i ensem dokanant-ne les eleccions municipals i de diputats provincials, les dones majors de 23 anys que no estigin subjectes a Tutela tutelar marital. Aquesta restricció que resulta larga humitant per la dona tranta col·locada sols en un pla d'absoluta inferioritat polítiques

Ramir Deulofeu
Llibreter
Santiago Rusiñol, 9

ARA
SETMANARI CATALANISTA D'ESQUERRA

NOVETATS COSTA
NOVETATS, PERFUMERIA, MERCERIA, BISUTERIA I PERRUQUERIA PER A SENYORES
Articles de bona qualitat a bons preus.
Ondulacions inimitables.

Any VII (Segna època) | Palafrugell 29 Gener 1936 | Número 191

El 16 de Febrer sortirà la llibertat de les urnes!

ARA torna a la palestra. En aquestes hores decissives, quan la República està a punt de retrobar el seu veritable camí, **ARA** surt a defensar els seus ideals d'esquerra amb més entusiasme i més fermesa que mai, perquè avui aquests ideals, trempats en el dolor de la persecució són més vivents, més ferms i els nostres màrtirs els empenyen.

ARA saluda als amics empresonats, als que pateixen a l'exili, als homes d'idees perseguits, als que en l'adversitat han sabut mantenir íntegra la seva dignitat republicana, i agraeix públicament l'interès de les innombrables persones que durant el periode de suspensió forçosa ens han fet patent el seu fervor pel portantveu de la democràcia palafrugellenca.

HAN PASSAT QUINZE MESOS...

En la nostra vida d'«ultramar» tan plácida i tranquil·la, un 30 de gener vinent, vaig ... [illegible]

Avui fa dos anys, una multitud emocionada acompanyava al seu darrer estatge les despulles mortals de Josep Sagrera Coromines, el que fou Alcalde popular de la nostra vila, Diputat per aquesta circumscripció i suprem guiatge dels republicans del Baix Empordà.

ARA honora avui les seves planes amb unes ratlles d'aquest home enyorat, on vibra la càlida humanitat que informà tota l'actuació de qui fou un apòstol de les reivindicacions populars.

No repressió, sinó educació

El delicte és un producte de l'Estat de conseqüències socials. Aquest Estat no instruïx, no educa; deixa l'infortuna en el carrer i en els medis nocturnes i, per la seva política inhumana, fabrica l'assassí i l'atlle el dit despres. L'aquest Estat que comparteix amb el criminal la seva responsabilitat, cuerra, però, no tenent amb ell, el pretext de la repressió. I, davant del crim del desarrat, ell s'ell i mostra que d'ell gaudeix, es seu influèdic, inexcusable, i l'eliminà en nom de la societat amenaçada.

En nomen de repressió, la santa i fin dulta. Es seni amenaçada i dispo... [illegible]

DES DE PALAFRUGELL

SETANTA-VUIT ARTICLES D'OPINIÓ

MARTÍ JORDI I FRIGOLA

J. SAGRERA COROMINES

REPUBLICANS: TINGUEU MEMORIA!

Andorra la Vella, estiu de 1935

Martí Jordi i Frigola amb un grup d'amics davant la Casa de la Vall, seu del govern andorrà, durant el seu exili pirinenc des d'on continuà col·laborant amb la premsa escrita.

MRJT

ANÀLISI CRÍTICA

Un intel·lectual polític amb vocació periodística

ENRIC MARÍN
PROFESSOR DE COMUNICACIÓ DE LA UAB

En el Martí Jordi i Frigola articulista hi podem veure alguns dels trets més rellevants de la societat, el periodisme i la política de la Catalunya dels anys 20 i 30 del segle passat. Convé tenir present que aquells anys representen l'època daurada de la premsa escrita al nostre país: el moment de màxima penetració social i de maduració d'una cultura periodística amb uns trets específics perfectament identificables. Seguint els passos de la política, els primers vint anys del segle havien definit les bases d'una sòlida modernitat periodística que va acabar d'esclatar a finals dels anys 20 i es consolidà en el cicle republicà. Exactament els anys en els que Martí Jordi i Frigola va desenvolupar la seva activitat com articulista periodístic.

El jove Martí Jordi i Frigola no és un periodista professional o semiprofessional que acaba fent el salt a la política. És un activista cultural i polític que fa incursions periodístiques. Un activista culte, inquiet i informat, perfectament coneixedor de la importància de la premsa escrita en la moderna societat de cultura i comunicació de masses. Un intel·lectual polític amb vocació periodística o un polític amb inquietuds intel·lectuals i socials? Rotundament, totes dues coses. Signant com «M. Jordi Frigola» forma part de la primera generació d'escriptors i periodistes que es pot beneficiar plenament de la feina de Pompeu Fabra. Una generació que té al seu abast un català literari perfectament definit i endreçat.

I Martí Jordi i Frigola en treu profit; tant quan fa crònica, com quan fa articulisme polític o de debat ideològic. Domina perfectament l'idioma i els seus recursos narratius. No és casual. Ha tingut una magnífica escola periodística: el diari *La Publicitat*, catalanitzat el 1922, vinculat a Acció Catalana. També serà lector de *La Nau* d'Antoni Rovira i Virgili. Ideològicament i periodísticament, Martí Jordi i Frigola creix acomboiat pel magnífic estol d'intel·lectuals i periodistes vinculats a *La Publicitat*, com el mateix Pompeu Fabra, Carles Soldevila o el també palafrugellenc Josep Pla. I com els més esquerrans d'aquests, també evolucionà cap a concepcions socials inequívocament avançades i progressistes. En l'articulisme de Martí Jordi i Frigola hi veiem fragments ben vius d'un temps d'esperances. Unes esperances que el feixisme quasi esborrà, però que la memòria permet mantenir vives, renovades i reforçades.

Aquesta és la relació completa dels setanta-vuit articles d'opinió escrits per Martí Jordi i Frigola a la premsa de l'època, dels quals en tenim constància, ordenats cronològicament.
A l'edició en paper d'aquest llibre hi ha una tria de trenta-set **(en negreta).**
A l'edició electrònica (en pdf), accesible al web irla.cat, hi apareixen tots.

1. «L'esport en el viure palafrugellenc». *Baix-Empordà,* 24 de novembre de 1927 148
2. «La festa de l'esperit palafrugellenc». *Baix-Empordà,* 15 de desembre de 1927 150
3. «A l'entorn d'un article del Sr. Bosch i Viola». *Baix-Empordà,* 12 de gener de 1928 152
4. «Joan Granés Noguer. En la mort de l'amic». *Baix-Empordà,* 26 de gener de 1928 154
5. «La vuitava de Corpus». *Baix-Empordà,* 14 de juny de 1928 156
6. «Quelcom sobre's la final del campionat peninsular». *Baix-Empordà,* 28 de juny de 1928 157
7. «La necessitat d'una crítica cinematogràfica». *Baix-Empordà,* 11 d'octubre de 1928 159
8. «Un homenatge ben merescut». *Baix-Empordà,* 29 de novembre de 1928 160
9. «El passat de Palafrugell». *Baix-Empordà,* 19 d'octubre de 1929 161
10. «Mossen Pla busca brugit». *Baix-Empordà,* 30 de novembre de 1929 162
11. «Palafrugell 1872-1929». *Baix-Empordà,* 14 de desembre de 1929 163
12. «Davant de les més o menys properes eleccions». *Baix-Empordà,* 15 de març de 1930 165
13. «Quelcom sobre's el moment polític». *Baix-Empordà,* 10 d'abril de 1930 166
14. «Una llei injusta». *Baix-Empordà,* 27 de setembre de 1930 168
15. «Com entenem la política». *Ara,* 17 de desembre de 1930 169
16. «Petita rèplica a un comentari de "Baix-Empordà"». *Ara,* 24 de desembre de 1930 170
17. «L'obrerisme i nosaltres». *Ara,* 21 de gener de 1931 172
18. «En el primer aniversari de la caiguda de Primo de Rivera». *Ara,* 28 de gener de 1931 174
19. «Cal una veritable intel·ligència republicana». *Ara,* 4 de febrer de 1931 175
20. «Elogi d'un rei que acatà la voluntat d'un poble». *Ara,* 11 de febrer de 1931 177
21. «Vers un gran partit catalanista republicà». *Ara,* 20 de febrer de 1931 178
22. «Un servei a municipalitzar?». *Ara,* 25 de febrer de 1931 180
23. «La novella organització catalanista republicana de Palafrugell». *Ara,* 11 de març de 1931 182
24. «Del sentit del ridícol». *Ara,* 8 d'abril de 1931 184
25. «Els pessimistes i els impacients». *Ara,* 23 d'abril de 1931 185
26. «Els governants i l'atzar». *Ara,* 30 d'abril de 1931 186
27. «Primavera i rebeldia». *Ara,* 7 de maig de 1931 187
28. «Els convents cremats». *Ara,* 13 de maig de 1931 188
29. «Qüestions internes del catalanisme». *Ara,* 21 de maig de 1931 189
30. «Sobre's un article de *Baix-Empordà*». *Ara,* 28 de maig de 1931 190
31. «Comentari íntim». *Ara,* 3 de juny de 1931 192
32. «És l'hora de Catalunya». *Ara,* 11 de juny de 1931 193
33. «Com la Lliga Regionalista hauria pogut servir la causa de Catalunya». *Ara,* 18 de juny de 1931 194
34. «Les violències». *Ara,* 25 de juny de 1931 196
35. «Política i Natació». *Ara,* 3 de juliol de 1931 197
36. «El plebiscit català». *Ara,* 17 de juliol de 1931 199
37. «No ens enfadem Sr. Rovira i Virgili». *Ara,* 6 d'agost de 1931 200
38. «Darreres objeccions al Sr. Rovira i Virgili». *Ara,* 20 d'agost de 1931 202

39. «La "Càmara Oficial de la Propietat Urbana" record vivent de la Dictadura». *Ara,* 3 de setembre de 1931 203
40. «Tot el poder a les esquerres». *Ara,* 10 de setembre de 1931 205
41. «Les nostres dones sabran votar». *Ara,* 8 d'octubre de 1931 207
42. «Fruits del confusionisme». *Ara,* 22 d'octubre de 1931 208
43. «A l'entorn de la qüestió dels sense feina». *Ara,* 3 de desembre de 1931 209
44. «Els carlins». *Ara,* 11 de desembre de 1931 / *Acció Ciutadana* [Olot], 24 de desembre de 1931 211
45. «Hores de triomf». *Ara,* 17 de desembre de 1931 213
46. «De cara a la propera Catalunya autònoma». *Ara,* 24 de desembre de 1931 214
47. «La divisió político-administrativa de Catalunya». *Ara,* 3 de març de 1932 217
48. «Els imponderables en la indústria surera». *L'Opinió* [Barcelona], 24 de març de 1932 220
49. «Apartem-nos del confusionisme». *Ara,* 28 d'abril de 1932 222
50. «El proletariat del camp». *Ara,* 12 de maig de 1932 224
51. «Revolucionarisme indefinit». *L'Opinió* [Barcelona], 28 de maig de 1932 / *Ara,* 2 de juny de 1932 225
52. «Notes sobre la lluita de classes». *Ara,* 11 d'agost de 1932 226
53. «El moviment agrari en aquestes comarques». *Acció Ciutadana* [Girona], 9 de setembre de 1932 228
54. «El decret sobre els treballadors estrangers». *Ara,* 15 de setembre de 1932 230
55. «Una indústria que se'n va». *Acció Ciutadana* [Girona], 23 de setembre de 1932 232
56. «Les relacions amb França. Comentari entorn del daltabaix de la indústria surera». *L'Opinió* [Barcelona], 24 de setembre de 1932 233
57. «Divagacions pacifistes». *Acció Ciutadana* [Girona], 23 de desembre de 1932 *L'Autonomista* [Girona], 26 de desembre de 1932 235
58. «Un problema que s'hauria de deixar sense resoldre». *L'Opinió,* 25 de gener de 1933 / *Ara,* 26 de gener de 1933 237
59. «Comarcalisme i localisme». *Acció Ciutadana* [Girona], 3 de febrer de 1933 239
60. «Vers la formació de grans partits catalans». *Ara,* 16 de febrer de 1933 240
61. «Projectes esquerristes». *Acció Ciutadana* [Girona], 10 de març de 1933 242
62. «La Democràcia i el proletariat». *Ara,* 7 de juliol de 1933 245
63. «Plet entre nacions». *L'Onada* [Sant Feliu de Guíxols], 10 de setembre de 1933 247
64. «Cal laborar pel restabliment de la unitat del partit». *Ara,* 22 de setembre de 1933 248
65. «Després del moviment faista». *Ara,* 16 de desembre de 1933 250
66. «El parlamentarisme en crisi». *Ara,* 23 de desembre de 1933 252
67. «Els vots de la "Lliga"». *Ara,* 27 de gener de 1934 254
68. «Qüestions sureres. La darrera Conferència Internacional». *L'Autonomista* [Girona], 23 de juliol de 1934 256
69. «Plenitud democràtica i consciència moral». *Ara,* 18 d'agost de 1934 259
70. «Espanya, Estat sense Nació». *L'Autonomista* [Girona], 27 d'agost de 1934 261
71. «El nacionalisme basc». *L'Autonomista* [Girona], 3 de setembre de 1934 263
72. «França i els musulmans d'Algèria». *Mirador* [Barcelona], 21 de març de 1935 265
73. «Una mena de "democràcia" oposada als anhels populars». *L'Autonomista* [Girona], 26 de novembre de 1935 267
74. «A l'entorn d'un debat sobre qüestions econòmiques». *L'Autonomista* [Girona], 2 de desembre de 1935 269
75. «Han passat quinze mesos...». *Ara,* 29 de gener de 1936 272
76. «Palafrugell: història, geografia i quelcom més». *Festa Major de Palafrugell,* 20 de juliol de 1936 274
77. «Al cap de sis anys...». *La fundació de l'Esquerra Republicana. VIè aniversari* [Barcelona], juny de 1937 277
78. «La demagògia ens fa molt mal». *El Dia* [Manresa], 11 de desembre de 1937 278

1. L'esport en el viure palafrugellenc

Baix-Empordà, 24 de novembre de 1927

Estem a Palafrugell davant dels inicis d'una nova activitat esportiva, ben remarcable tanmateix: l'atletisme. Sense fer gaire soroll i amb una fe exemplar, uns quants joves s'han agafat l'empresa d'incorporar la nostra vila a les més amples corrents mundials de l'esport. Començat així és molt probable que l'atletisme agafi a Palafrugell una gran consistència i ocupi aviat un lloc distingit en el nostre viure.

Tots els que savem que l'esport és quelcom més que les cridòries apassionades que es produeixen a voltes en els camps de futbol, els que'ns fem càrrec de la idealitat que sots el seu aparent aspecte frívol, enclou la paraula esport, hem de saludar joiosos aquest incipient moviment atlètic.

Palafrugell té avui una situació ben brillant dintre el futbol català i això ens ha d'omplenar de satisfacció perquè per a assolir-la no ha sigut necessari més que l'esforç netament palafrugellenc i perquè el nostre futbol —encara *amateur*— ofereix una nota digna en mig del descarat mercantilisme que mena els passos de bona part dels cercles de Catalunya. No obstant, el què en una població hi hagi un parell de dotzenes de xicots que practiquin bé el futbol i uns centenars de persones que acudeixin cada festa al camp a presenciar l'espectacle d'un partit, no és suficient per a donar-li el qualificatiu de població esportiva. Cal, per a obtenir-lo, que totes o gairebé totes les branques de l'esport hi siguin conreuades i que no es faci d'elles el motiu d'un espectacle, solament. Rera dels que sobressurten, dels que en la pràctica d'un joc determinat han arribat prou amunt perquè exhibint llur habilitat produeixin una sensació estètica, és necessari que hi hagi un nombre considerable d'esportius desconeguts d'aquells que practiquen els esports moguts per un afany de cultura física o simplement d'esplai, d'aquells que no van per batre records ni a guanyar campionats. El futbol en el seu estat esplendorós d'avui, aquells magnífics focs d'encenalls que han sigut les nostres curses ciclistes, l'activitat atlètica que ara comença, tot junt pot fer de nostra vila la població veritablement esportiva que encara no és.

I fer de Palafrugell una població veritablement esportiva, és una cosa força sèria. Perquè l'esport és, per sobre de tot, salut i vigor físic i això és la clau de l'optimisme, el que convida a trobar gust en viure i dóna una marcada inclinació al bé i a la bellesa. Que es riguin d'això aquells que fills d'altres èpoques i amarats de les idees decadents del vuicents, no volen o no poden compendre la bellesa i la utilitat dels esports. Nosaltres tenim el ple convenciment de què l'esport no està renyit amb cap de les altres activitats humanes i que no és obstacle per a les manifestacions de l'esperit, abans al contrari, en molts casos pot servir per ajudar-les.

Hi havia a Palafrugell una Associació de Música que va tenir un any de vida radiant i inesborrable en els anals artístics palafrugellencs, un altre any d'actuació més modesta i després va morir. Aquesta Associació és potser el símbol més apropiat, perquè és el més important, dels intents culturals que a Palafrugell han anat aigua avall. Suposem que tothom convindrà en què l'esport no li va fer cap mal, puix es podia assistir perfectament als concerts sense haver de deixar els diumenges d'anar al camp a veure un partit de futbol. L'Associació de Música va fer mala fí perquè els esforços lloables d'una minoria entusiasta no varen poguer vèncer la general indiferència. La manca d'hipocresia, la franquesa quelcom desvergonyida que és un dels trets més sortints del caràcter palafrugellenc, de segur va ajudar molt a la desfeta: anàvem als concerts i ens hi avorríem de valent i sortíem comentant a plena veu el fet estrany de què la música bona sigui una cosa tan poc agradable. En altres poblacions, a la majoria dels que van als concerts els hi deu passar quelcom semblant, però els hi manca la sinceritat palafrugellenca i així es sostenen moltes Associacions de música, pretext magnífic per les senyores lluir elegants *toilettes* i els senyors parlar de negocis amb un xiuxeig confidencial.

Sense adonar-nos, divagant, divagant, ens trobem una mica lluny de l'atletisme, tema inicial del present article. Retornarem a ell, però fent constar abans el nostre desig de què aquesta Associació de Música que *per accidens* hem al·ludit, reprengui la seva actuació, principalment en vistes a aquest

Palafrugell-Ciutat que tant ha fet escriure a l'amic Ganiguer i que no és pas encara una realitat palpable.

Humil, sense gaires pretencions, comença l'atletisme; com hem dit al principi no arriba pas a so de bombo i platets. Avui es redueix als entrenaments que cada dia a les set del matí celebren una colla de joves. La pluja féu sospendre diumenge passat el primer acte públic que aquests joves amb l'apoi del Palafrugell F. C. i del G. E. Gironí, havien organitzat. Amb prospectes petits i modestos, havíen cridat dissabte per primera vegada l'atenció del gros públic sobre els esports atlètics. No savem si aquest hauria correspost degudament a l'esforç dels organitzadors. Probablement no, perquè el gros públic acostuma a badar molt i no s'adona de les coses fins que són ben grosses i llampants. Però la primera pedra és ja posada i sempre el més difícil és donar el primer pas. L'atletisme palafrugellenc ja fa via; un dia qualsevol veurem el camp ple de públic davant l'anunci d'un festival atlètic, un altra dia formarà l'actualitat vilatana el triomf d'un atleta que haurà batut un record o conquerit un títol. Mes llavors ja no tindrà gaire mèrit fer atletisme i serà ocasió de rétrer el merescut homenatge a aquests que avui van al camp a les set del matí, que es paguen el material que empleen i que fins quan al camp no hi ha aigua per a dutxar-se se la porten de casa seva amb una galleda. Aquests que s'han exposat al ridícol que sol acompanyar als que volen introduir coses noves, és precís que'ls recordem quan l'atletisme palafrugellenc arribi a la seva maturitat.

M. Jordi Frigola

2. La festa de l'esperit palafrugellenc

Baix-Empordà, 15 de desembre de 1927

Les primeres paraules

Fa poques setmanes, una festa de germanor reuní a Sant Sebastià a tota la secció artística de «La Previsió Obrera», celebrant l'èxit que fou la revista «Palafrugell-Cocktail». BAIX-EMPORDÀ ja donà compte d'això. Es passà una jornada agradable, es féu un àpat deliciós i fou en els postres, quan voleià lliure la paraula en cerca d'esplai, que Juli Colom llençà la gran idea, fila d'un copsament de realitats, de què tot allò no morís com un foc d'encenalls, sinó que fos soliditzat en un demà immediat, fent un dia de Juny la festa grossa, «la festa de l'esperit palafrugellenc».

Les quartel·les nobilíssimes i entusiastes d'En Colom —un dels joves més dignes i més socialment dialogables que hi ha, no sols a Palafrugell sinó a l'Empordà— foren publicades en el BAIX i tothom les llegí amb unànim elogi. Ara, de cara a elles, creiem és arribada l'hora del comentari i la glosa.

I aquesta, és reasumida en breus mots: la substància ideal que predicà En Colom ha de convertir-se en realitat. I perquè ella sia, amb l'adhesió de tots els del BAIX, la paraula és oberta a tothom qui cregui pot dir quelcom per a fer-la factible.

Manera? Finalitat? Tot això ens apar pur accident, davant el fet que En Colom exposà. Ja ho anirem desgranant i dilucidant, amb l'ajuda de Déu i de tots.

BAIX-EMPORDÀ, es sentirà orgullós d'ésser l'orgue de totes aquestes inquietuds palafrugellenques i, a la glosa de la idea d'En Colom, obra des d'ara les columnes, començant amb el què exposa un dels autors del «Palafrugell-Cocktail».

A l'entorn de la Festa de l'Esperit Palafrugellenc

Un instrument de cultura ben eficaç, el què més pot contribuir a enlairar el nivell mitjà de civilització d'un poble és, sens dubte, la biblioteca pública. Una biblioteca pública ben orientada que posi a l'abast de tothom les amples vies dels coneixements humans, pot influït tant en el viure d'una població que en pocs anys quedi modificat radicalment el seu aspecte espiritual.

Si les biblioteques públiques són arreu de gran utilitat, a casa nostra constitueixen una forta i imperiosa necessitat. El reduït mercat amb què compta el llibre català, fa que les edicions siguin petites i, per tant, els llibres s'hagin de vendre a preus relativament crescuts. Per altra part, abunden també les edicions de luxe —lloables per l'esforç que representen i pel bon gust que revelen, prova de l'alt grau de maduritat de la nostra indústria tipogràfica— sense que vagin seguides de les corresponents edicions populars. Aquestes dues circumstàncies fan que a Catalunya resulti una mica car el llegir i aquest incomparable gaudi espiritual, esdevé de fet reservat preferentment a les classes adinerades. I d'aquí ve la necessitat de l'existència de biblioteques públiques en totes les urbs d'una mica d'importància.

A Palafrugell no hi ha més que una biblioteca que poguem considerar pública: la del Centre Fraternal i aquesta és lluny de poguer complir en l'actualitat la missió reservada a les biblioteques populars. El local que ocupa no reuneix cap de les condicions que senyalen les més elementals nocions d'higiene: per aquesta causa, sense exagerar, es pot considerar la biblioteca del Fraternal com un veritable perill per a la salut pública. En demés en ella hi falten una pila de llibres i revistes imprescindibles en tota biblioteca com cal, hi sobra molt de paperam carrincló i hi existeix un desordre tan gran que més que altra cosa sembla un magatzem de llibres vells.

Totes aquestes reflexions sobre's la general utilitat de les biblioteques públiques i sobre el problema local que significa el no haver n'hi cap en aquesta vila, no tenen per nosaltres i segurament per ningú l'encís de la novetat. Hi hem pensat molt amb les més diverses ocasions i sempre amb el cor esperançat de que un dia Palafrugell podria arribar a posseir una biblioteca popular digna de la importància material de la nostra vila. Per aquesta causa, tan bon punt l'amic Juli Colom hagué explanat a Sant Sebastià la seva magnífica iniciativa d'organitzar una gran Festa dedicada a l'Art palafrugellenc i a la qual des del primer moment ens adherírem incondicionalment amb el major entusiasme, pensàrem en

l'anhelada biblioteca popular. I quan amb el company Ganiguer comentàvem amb optimisme la bona pensada d'en Colom i en el desig de crear a la Festa de l'Esperit Palafrugellenc una finalitat encara més gran que la que ja enclou el sol fet de celebrar-la, sorgí de la conversa, sense ennar-nos perquè estava viva en la ment i en el cor d'ambós, la idea de la Biblioteca Popular.

La iniciativa de Juli Colom resta en peu i al seu voltant un grup entusiasta, en el qual tenim com a honor el figurar-hi, està disposat a portar-la a la pràctica. Nosaltres, al llençar la idea de què aquesta Festa o Festes de l'Esperit Palafrugellenc siguin a benefici d'una futura Biblioteca pública, no creiem perjudicar per res el bell projecte d'En Colom, abans al contrari, esperem donar-li un complement eficaç.

Aquesta Festa de l'Esperit Palafrugellenc organitzada a benefici de la «Previsió Obrera», podría fer ingressar a aquesta benemèrita germandat uns centenars de pessetes que no influirien per res en el curs de la seva vida. Però organitzada amb aquest fi benèfic oferiria el perill de què algun dels nostres artistes —els que fa més temps són allunyats del viure palafrugellenc— no concedissin importància a l'acte i els hi mogués recel el cooperar-hi davant el perill de que altres societats, més o menys promte, imitessin a la «Previsió Obrera» i els fessin treballar sens obtenir cap lucre per a fets semblants.

Organitzant la Festa de l'Esperit Palafrugellenc a benefici d'una Biblioteca Popular, no pot haver-hi cap artista d'aquesta vila, ni ningú, que pugui negar la seva cooperació. Per això, la finalitat que nosaltres proposem, no farà més que assegurar l'èxit complert i sorollós que ha d'assolir la Festa.

L'amic Colom estem segurs hi estarà de conformitat, com ho estem nosaltres amb el seu. També per endavant, sense reserves, amb totes les iniciatives que surtin d'aquesta enquesta oberta per BAIX-EMPORDÀ on, estem segurs, totes les veus es mouran al ritme del gran amor a Palafrugell, que uneix a tots els que hi han d'intervenir-hi.

M. Jordi Frigola

3. A l'entorn d'un article del Sr. Bosch i Viola

Baix-Empordà, 12 de gener de 1928

La setmana passada, el Sr. Enric Bosch i Viola, amagat en aquell seu finíssim pseudònim de *Sal-vi-pebre* que és tota una troballa, embesteix de nou a Josep Pla des de les columnes de *L'Avi Muné*, periòdic que, malgrat el seu títol d'un humorisme casolà, ha esdevingut en poc temps una de les fulles més serioses i transcendentals que corren per Catalunya. La cosa, naturalment, no té pas gaire importància. El senyor Bosch i Viola ha quedat bé amb el seu públic i l'amic Pla, poc més poc menys, allà mateix on era, tot tranquilet i de segur agraït pel reclam involuntari. El venturós autor de «Exaltacions i Paisatges», amb les mans adolorides de tant rebre encaixades de felicitació dels seus conciutadans, deu estar visquent un dels moments més solemnes de la seva important existència i amb la consciència neta amb la plena seguretat de no haver fet cap mal a ningú.

Déu ens lliuri d'ésser nosaltres els mal intencionats que vinguéssim a enverinar una qüestió que, si les apariències no enganyen, es pot considerar acabada i molt ben acabada. Res ens hi autoritza perquè per res hi hem sortit perjudicats, abans al contrari: Josep Pla continuarà, com si res hagués passat, el seu viatge per Catalunya fent-nos conèixer les poblacions a la seva manera, que gairebé equival a dir, presentant-les tal com són. I —en això si que nosaltres hi haurem guanyat perquè en aquest punt, Bosch i Viola ens ha obert els ulls— procurarem completar les lectures amb la consulta d'anuaris i guies per a sapiguer cada població el nombre d'habitants *de hecho* i *de derecho* que té, si posseieix o no estació telegràfica i *estafeta* de correus, quins són els meus grans homes, etc etc, el qual no hi ha dubte, junt amb uns quants anuncis que les voltin, es troba a mancar en les cròniques d'en Pla.

A l'aludir l'article del Sr. Bosch i Viola, no ho fem per a comentar-lo en el seu fons; ens mou quelcom més trivial: el desig de recullir una afirmació una mica lleugera que planteja un problema, sinó important al menys molt curiós. Parla el Sr. Bosch i Viola dels grans artistes guixolencs i esmenta de costat considerant-los com a tals els poetes Salvador Albert i Joan Vergés Barris i això és una cosa que convida a meditar sobre's la manera amb què els artistes adquireixen la seva pàtria petita.

Salvador Albert és fill de Palamós i ha viscut la major part de la seva vida a Sant Feliu de Guíxols. El malaguanyat Joan Vergés Barris va nàixer a Sant Feliu de Guixols i passà totjust nat a Palafrugell, on ja vivia la seva família, i aquí permaneix fins que morí. Quin dels dos és poeta guixolenc? Sembla que ambdós no pot pas considerar-se'ls com a tal sense caure en un patrioterisme ridícol. Si Joan Vergés Barris pel fet d'haver nascut a Sant Feliu i anar-hi una vegada l'any, per la festa major se'l considera guixolenc, Salvador Albert ha d'ésser forçosament palamosí.

A nosaltres ens sembla, no obstant, que està molt bé Salvador Albert com a poeta guixolenc, perquè, anc que nascut a Palamós, a Sant Feliu s'ha fet gran i, de segur, passejant el seu franciscanisme entre els pins de Sant Pol o assegut en un banc del parc, degué sentir brollar com per encant el seu delicat lirisme. En canvi, Joan Vergés Barris, aquest poeta elegant que malgrat haver produït tan poc és una positiva valor dintre les nostres lletres, sense ganes de molestar a ningú ens apar un palafrugellenc de dalt a baix tot i havent nascut en una altra població.

Nosaltres, al reivindicar per Palafrugell el dret a considerar com a seu al poeta Joan Vergés, no ens hi apassionem pas gaire. Perquè —diguem-ho, que sembla que ve una mica a tom— això de l'*esperit local* ens deixa una mica frets. No sempre el nombre de persones que excel·leixen en una població està en consonància amb el nivell mitjà de la mateixa i pot escaure's perfectament que un poble que en una época determinada dongui a l'art pairal un nombre important d'excel·lents conreuadors, estigui al mateix nivell de civilització que un de veí que no n'ha donat ni un sol. Aquestes coses, a voltes, són fruit de l'atzar. Per altra part si un poble produeix artistes i aquests no estan compenetrats amb el seu esperit, no posseiexen els trets principals del seu caràcter, no s'han format amb el seu contacte, el fet no té més que una importàn-

cia purament estadística. Palafrugell, posem com a exemple, pot estar orgullós de Josep Pla que és ben seu perquè ofereix les virtuts i els defectes del temperament palafrugellenc i aquestes virtuts i defectes, a través del seu bagatge intel·lectual, transpuen contínuament. En canvi, Àngel Ferran, el fil humorista de *La Publicitat*, malgrat haver nascut i viscut molt temps entre nosaltres, ens sembla que Palafrugell hi té poc que veure, si exceptuem els lligams d'amistat i família que l'uneixen amb aquesta vila. La personalitat literària d'En Ferran no ha pas d'agrair gaire cosa a Palafrugell i, per tant, no és pas natural que Palafrugell se'n enorgulleixi massa.

El més important, al nostre entendre, és pendre el pols a les poblacions, no en les seves personalitats sobressortints sinó en la massa anònima. El nivell d'aquesta és el més interessant per a saber la importància de les poblacions i per això considerem molt encertat a Bosch i Viola quan pel bon nom de Sant Feliu, esmenta «la seva puixant Associació de Música, la ben notable Biblioteca del "Nou Casino La Constància" i altres de particulars». La força principal de l'*élite* consisteix en l'estímul que significa pels que la volten. Força que com que obra més directament en les petites urbs, fa que l'aportació artística i sobretot literària d'aquestes al patrimoni pairal sigui proporcionalment més crescuda que la de la capital.

I cal posar punt, que ens sembla que hem encetat un tema que ens faria anar molt lluny. Tornem a l'objecte inicial i deixem que queda entès que Joan Vergés Barris és un poeta palafrugellenc i que Palamós ha de prescindir de considerar com a seu a Salvador Albert. De conformitat, Sr. Bosch i Viola? No dubti i no tingui pas por que pel mateix procediment un dia sortim a proclamar que Vostè és de casa nostra perquè va fer-hi la joventut fundant-hi el periòdic de nom més suggestiu i de vida més curta que hom recorda: *La Pebrera.*

Palafrugell hi agraeix tot i per aquí, cregui que ningú li vol cap mal i tothom l'admira molt, però li oferim la seguretat de que ningú li discutirà la pàtria. Pot estar ben tranquil.

M. Jordi Frigola

4. Joan Granés Noguer. En la mort d'un amic

Baix-Empordà, 26 de gener de 1928

A l'agafar la ploma per a escriure unes ratlles sobre's la dissortada fi del volgudíssim Joan Granés, resto parat davant les blanques quartel·les, sense esma per a conjuminar una frase. Tots els mots de ritual en aquests casos, totes les frases fetes i els tópics lirics usats en les notes necrològiques, les trobo d'una buidor aclaparadorament grotesca per a expressar la dolor que'l traspàs de Joan Granés ha portat a la meva ànima, obrint de nou la ferida —mai cicatritzada— que un any enrera la mateixa grapa de la mort em causà.

La mort és un fenomen natural i normal de la vida que, en molts cassos, una mica de filosofia escèptica o unes quantes màximes de la sàvia religió cristiana, pot perfectament mitigar-ne la seva crudeltat, fent passadora per als que es queden la pèrdua d'un ésser volgut. Tots hem de morir i no es pas qüestió de tirar el cap per les parets en cada ocasió en què la implacable segadora de tot l'any té el caprici de passar la dalla en el cercle dels nostres afectes.

Però hi ha ocasions —quan cau un home jove en el ple de les seves facultats— en què la més forta filosofia falla i les sàvies màximes de la religiò llanguideixen, en què la mort no es presenta com un fenomen natural i normal sinó com un absurd incomprensible, com a la negació de tota justícia i tota lògica. En aquestes ocasions, la mort s'hauria de personificar en la figura d'algun d'aquests éssers vils, horriblement antipàtics, que'ns mouen a la ira i el més gran consol —el que les llàgrimes no poden procurar— el trobaríem escupint-li en el nostre, befant-lo, apredregant-lo.

***

Un mes enrera, BAIX-EMPORDÀ llençava les campanes al vol davant del triomf de Joan Granés, un altre palafrugellenc que s'imposava a Barcelona. Els seus primers articles a *La Nau* havien fet fixar l'atenció de l'intel·lectualitat catalana en el seu nom i Rovira i Virgili, en una forma altament elogiosa no gaire corrent, el senyalava ja com una positiva valor dintre les nostres lletres. El seu èxit havia sigut ràpid i definitiu. Si havia sapigut passar-se anys preparant-se en l'obscuritat i en el silenci, recullint material amb què bastir la seva obra, en el moment en què, pletòric d'energíes, segur d'ell mateix es presentava en el món literari, obtenia el merescut premi al seu talent i a la seva constància i veia realitzades les seves més cares aspiracions. El problema de guanyar se el pa de cada dia se li presentava a ell en la forma més riallera, perquè, nomenat redactor de *La Nau,* el treball no era més que el més atraient dels esplais, la satisfacció plena dels seus desitjos.

I un mes ha passat i l'imprevist s'ha presentat. La seva vida ha finit en el seu moment culminant, quan acabada l'època de les dificultats, dels dubtes i els neguits, es presentava planera i definitivament orientada dintre la noble professió literària. No ha tingut temps de portar a terme l'obra que podia fer i que li hauria assegurat la perduritat del seu nom en les futures generacions. Amb el seu talent, amb tota l'erudició adquirida amb constància i fermesa exemplars, amb tots els seus projectes irrealitzats, el pobre amic Joan se'n ha anat, deixant en nosaltres un record inesborrable.

***

Jo, al recordar a Joan Granés, el bon company d'infància i d'adolescència, voldré veure'l sempre, bailet ferreny i ajogassat, amb dues roses a cada galta, tot ell respirant salut i força. En aquells inoblidables partits de futbol del dijous a la tarda en què els equips de les diverses escoles de la vila jugaven els encontres més renyits i més llargs que han tingut lloc en nostres camps, Joan Granés jugant de porter o d'extrem dret, brillava pel seu joc aciençat, defensant el nom de l'Acadèmia Palafrugellenca. Anc que una mica més petit que els demés de l'equip, ningú el guanyava en valentia i entusiasme.

Un bon company, un cor franc i obert, quan a l'edat de dotze o tretze anys va marxar a Barcelona, no crec que en l'escola ni en tot Palafrugell hi deixés un sol renyit. Va marxar portant ja l'*aucell blau* dintre d'ell, sentint forta la vocació literària que no l'abandonà més. Recordo amb aquella mica de rubor que quan han passat uns anys fan venir aquestes coses, el nostre intercambi d'ilusions i uns nobles i fantàstics projectes forjats per ell, que tenia dos anys menys que jo,

i que jo malgrat els meus dos anys més, trobava llavors força realitzables.

Era un noi simpatiquíssim, afeccionat per totes les coses grans i belles i que sentia amb vehemència amb tota la fe de la seva joventut, els ideals pairals.

Ningú millor que jo per constatar-ho que durant llarg temps vaig ésser dipositari de tots els seus propòsits i de totes les seves inquietuts. Fins que tornà a Palafrugell, fa uns dos anys, en les seves cartes —aquestes cartes que el meu desordre han fet fonedisses en la major part i que ara ho donaria tot per a tenir-les— m'anava dient els seus neguits, els seus esforços per a realitzar el somni daurat de dedicar-se a la literatura. Llargues cartes inoblidables en que jo no era més que un pretext per a que l'amic —que no volia donar-se a conèixer fins a estar segur del triomf— pogués entregar-se als gaudis de la seva gran vocació!

***

Palafrugell i tota la nostra terra ha de plorar la fallida d'una de les seves més fonamentades esperances. Jo, per sempre més la d'un gran amic. I què dir més si les paraules són impotents per a reflectir tota la punyenta veritat.

M. Jordi Frigola

5. La vuitava de Corpus

Baix-Empordà, 14 de juny de 1928

Més d'una vegada ens ha portat una sensació de tristesa i de fonda recança, l'escoltar algún dels nostres vells evocar enternit, amb una guspira vacil·lant en la mirada, el record de les festes i tradicions palafrugellenques que el pas dels anys i els corrents de modernitat han anat apartant del nostre viure, envolcallant-les amb les boires d'un oblit cada dia més pregon. Quantes i quantes costums pairals han desaparegut! Del ric calendari vuitcentista, preciosa herència que'ns deixaren els nostres avis, en resta molt poca cosa, pot ésser no gaire més de remarcable que Santa Margarida. I en lloc d'ell no hem sapigut posar-hi altra cosa que la monotonia, la uniformitat d'una llarga corrua de diumenges amb cine i ball i una mica futbol.

Palafrugell, tanmateix, no té pas molta història, però té un vuitcents pintoresc, ple de caràcter, digne d'ésser estudiat detingudament. No obstant, la nostra vila apar com un nou ric que no podent exhibir un arbre cronològic gaire brillant, obta per no parlar més que del present, amagant curosament tot quant faci referència als seus antecessors. Palafrugell, esdevingut una gran vila industrial, sembla avergonyir-se ara d'haver estat seixanta o setanta anys enrera un modest nucli rural, quiet i plàcid. I per a borrar el record del seu passat humil, es complau en anar matant totes les tradicions, totes les velles costums, per a adquirir l'aparença d'una població nova de trinca, nascuda a l'impuls de la indústria moderna i engrandida amb l'engrandiment d'aquesta.

Fins ara el plany per les costums perdudes sols ens venia dels vells; ara ja ens toca als joves el lamentar-nos. Esdevingudes solament un record les festes de Sant Martí i Sant Sebastià, camí de desaparèixer per sempre la fira de l'Ascensió, Santa Llúcia, perdut de bon troç el seu encís, veiem enguany passar desapercebuda la diada de Sant Pons, amb el seu animat aplec en el petit turó de Santa Margarida que unes reformes urbanes acaben de treure-li la major part de la seva bellesa.

I, com si tot això no fos prou, la vuitava de Corpus que ja feia uns anys fluixejava una miqueta, enguany no ha sigut notada per res. No s'han tocat sardanes en cap carrer, com si tothom s'hagués conjurat a acabar amb la vella costum. Aquestes vetlles primaverals, plenes de plàcida serenitat, trobaven un esplèndid complement en les notes vibrants de nostra dansa i feia bonic veure vuit dies seguits els carrers i places de la vila, avui un, demà l'altre dintre un ordre temps ha establert, omplir-se d'animació i de bullici, donant a nostra vila un aspecte joiós i optimista. Sempre produeix una impressió agradable veure com la nostra gent es llença al crit estrident de la tenora, però en aquests dies de la vuitava de Corpus d'enguany ens dóna una sensació de vuit com si ens faltés quelcom molt íntim, molt lligat a la nostra vida.

Perquè no es toquen sardanes? Serà que a l'Empordà s'ha perdut l'afecte per la dansa nostra, nostríssima, d'ençà que els viatjants de comerç i els salta taulells que vénen de Barcelona ens en volen ensenyar? Serà com una protesta davant del fet de què la sardana traspassades les fronteres comarcals, hagi perdut la seva serietat, agafant trets exòtics de jota aragonesa o xarleston americà? Serà que la nostra gent vol venjar-se dels pocs, molt pocs desaprensius, que del fer tocar sardanes n'havíen fet un negoci magnífic?

Fa de molt mal esbrinar les intencions de les col·lectivitats; a voltes tot es fruit de diverses circumstàncies deslligades sense cap relació aparent, que l'etzar es complau en acoblar. Deixem les causes, que en aquest cas són cosa secundaria i limitem-nos a planye'ns del fet de la desaparició d'una de les més belles costums locals que retratava fidelment el caràcter joiós de la nostra terra, armònica amb la nostra manera d'ésser, feta a mida per als nostres carrers i per la nostra gent. I mirem si encara hi seríem a temps de salvar-la, d'evitar que anés a fer companyia als nostres malaguanyats Sant Martí, Sant Sebastià i Sant Pons. Que tanmateix, ens sembla, que amb una mica de bona voluntat no sería pas gaire difícil de lograr.

M. Jordi Frigola

6. Quelcom sobre's la final del campionat peninsular

Baix-Empordà, 28 de juny de 1928

Per a demà, divendres, els dirigents del futbol peninsular han senyalat una altra diada de gran emoció, de la més intensa nerviositat. La ràdio esdevindrà un article de primera necessitat i les famílies que'n tenen instal·lada tindran una sensació de popularitat, amb la casa plena d'anants i vinents tota la tarda, tothom pendent de les noves que l'onda magnànima tingui a bé portar-nos de Santander. Per tercera vegada enguany, Catalunya passarà les engúnies de la final del campionat de fútbol i sentirà commoure's les entranyes en un espasme d'inquietud davant del resultat del partit que ha de decidir l'hegemonia futbolística de la Península.

El que això escriu, no obstant, després d'haver-se emocionat la primera i segona vegada i després de comprovar que el seu organisme tal volta no és prou apte per a tan grans excitacions nervioses, ha meditat una mica si realment n'hi ha per tant i ha arribat a prescriure's per a demà un règim de tranquilitat absoluta. Una posició estoica davant del resultat que pugui assolir a Santander l'equip del F.C.Barcelona pot ésser titllada d'antiesportiva, antipatriòtica i de moltes coses més per els que veuen en el campió català un esforçat paladí del nostre honor col·lectiu, un brau representant de totes les virtuts racials. Pot ésser no escau del tot a aquells que a una gran afecció al futbol hi ajunten el més viu afecte per totes les nostres coses. Però com que el meu determini ha sigut pres serenament, sense preocupacions ni apassionaments, vull aguantar-lo malgrat tot. Demà, per tant, passi el que passi, guanyi el que guanyi, no estic disposat a emocionar-me.

I cal convenir que ja és hora de confessar-nos que ens afecta molt poc els gols que puguin entrar a la porta de l'hongarès Platko, els que marqui o ajudi a marcar el canari Arocha i les entrades més o menys providencials de l'alemany Walter. La nostra dignitat col·lectiva sembla que ha de quedar en el mateix lloc sigui la que sigui l'actuació d'aquests, i el prestigi del futbol català no pot perdre gaire cosa més del què ja ha perdut pel sol fet d'haver de reforçar amb elements exòtics les rengleres de l'equip que diuen el representa. Si guanya el F. C. Barcelona, el resultat veritable i positiu seran els comentaris d'«A.B.C.» i altres diaris caracteritzats retreient la important i decissiva part que als no catalans correspon per la victòria. I si perd, farà bonic d'escoltar el clamoreig que s'alçarà proclamant la baixa de valor del nostre futbol. Vençut o vencedor el F. C. Barcelona, si ens sentim representats per ell sempre hi sortirem perdent.

Per altra part, el futbol barceloní fa d'un quant temps ençà un soroll metàl·lic molt desagradable. Els resultats dels partits sempre semblen estar relacionats amb combinacions financieres i tot dóna la impressió que sols es mou untant força les rodes. Acceptat el professionalisme, molt lògic allà on el futbol s'és convertit en un gran espectacle ben lucratiu, es pot demanar, no obstant, que es revesteixi de la dignitat que correspon a tot ofici honrat, treient-li aquest baf de mercadeig, de gitaneria que l'envolta. Hi ha detalls com aquella frase que s'atribueix a Platko a Santander, que deixen molt mal parada l'idealitat de que volen auriolar-se les gestes de la final d'enguany i denoten un estat molt lamentable del futbolisme de Barcelona. Si és veritat que Platko, a Santander, amb el cap mig esberlat demanava que en lloc de punts de sutura li apliquessin a la ferida un bitllet de mil pesetes, em sembla que el millor és no amoinar-s'hi gaire i deixar la passió per a coses que s'ho valguin una mica més.

Entusiasta del futbol com sempre, em reservo tot l'interés per als partits en què prengui part l'equip palafrugellenc del Palafrugell F. C. que en aquesta branca de l'activitat humana representa ben bé la nostra vila i del qual podem sentir-nos del tot orgullosos. El nostre futbol, espectacular dintre uns límits justos, mereix totes les simpaties dels que senten la idealitat noble de l'esport. Ell conserva encara força d'aquella puresa dels temps romàntics en què s'iniciava en la nostra terra, quan els jugadors es marcaven ells mateixos el camp i es pagaven les sabates; ell encara està lliure de la tara del professionalisme i es mou per nobles rivalitats i passions enlairades; ell és quelcom que honora a la població que li dóna vida i que l'alenta amb el més gran entusiasme; ell té molt

poc que veure amb aquest altre futbol que dóna peu a les baixes xafarderies del *Xut* i que té per temple el magnífic camp de Les Corts.

M. Jordi Frigola

7. La necessitat d'una crítica cinematogràfica

Baix-Empordà, 11 d'octubre de 1928

A casa nostra i, segurament, també en molts altres països, la manca d'una crítica cinematogràfica solvent i seriosa, deixa al públic completament indefens a mercè de les empreses explotadores del negoci de la pantalla. El reclam directe i exageradíssim que fan aquestes, regulat, no per la importància efectiva de les pel·lícules sinó pel capital —pels milions, hauríem de dir tractant-se d'un negoci principalment americà— empleat en la seva confecció, constitueix l'únic mitjà d'orientació de que disposa el nostre públic de cinema. Perquè la premsa, generalment subvencionada per les empreses, amb les seves extenses seccions cinematogràfiques plenes solament de notes oficioses amb arguments de pel·lícules i vides i miracles d'artistes, no és gaire cosa més en aquest aspecte que un element complementari de reclam.

El públic, el pobre públic que paga sense protestar, no sap mai quin ball balla. Per cada pel·lícula una mica reixida que pot veure, li cal empassar-se una munió interminable de mediocritats de gust dubtós, de sorollosos disbarats, de veritables llaunes. La *boutade* trascendental que sovinteja en la producció alemanya, l'optimisme *standardtitzat* d'una infantilitat ximple que s'importa de Nordamèrica, el folletí francès sense solta editat amb una tècnica deficient i fins encara el sentimentalisme morbós de la pel·lícula italiana, tot ho ha de veure el nostre públic al mateix nivell, tot li és presentat com a l'éxit més rotund de la temporada, la darrera paraula de la cinematografia, el film més gran que s'ha produït. La comèdia fina i lleugera, el drama humà i interessant, barrejats entre tant de dolent com es produiex, surten quan menys hom espera i per a arribar fins a ells és precís sofrir el tedi més enervador, fatigar-te la vista en un sens fi de sessions de cinema.

Els interessos de les grans empreses productores i distribuidores de pel·lícules, són tanmateix una cosa respectable i anar sistemàticament contra d'ells no estaria gaire posat en raó. Però aquesta massa immensa d'afeccionats al cinema en la que, sense caure en la hipèrbole, s'hi pot compendre tot el nostre poble, als ulls dels directors dels diaris barcelonins, sempre hauria de merèixer més consideració que aquells interessos de caràcter purament comercial. Al nostre entendre, cap publicació que aspiri a passar per seriosa en altres aspectes, pot donar cabuda en les seves planes a aquestes seccions cinematogràfiques escrites al dictat dels encarregats de la publicitat de les grans empreses. El públic que amb el seu tribut de deu cèntims és el més ferm puntal dels diaris, es mereix un tractament millor.

Per què els nostres diaris no tenen un crític cinematogràfic encarregat d'emetre el seu judici sobre's les cintes que es vagin llençant al mercat, igual com solen tenir un crític musical, un crític d'art, un de literari i un de teatre? Naturalment que no sempre la tasca dels crítics periodístics arriba a la perfecció i menys en aquesta terra on abunden tant els *dilettantis* i escassegen els veiritables especialitzats i on, endemés, tothom té tan bon cor que amb dificultat es registra una *reventada*. Però per més deficient que resultés la labor dels crítics, no hi ha dubte de que s'hi sortiria guanyant, puix més malament que ara no pot pas anar.

Si la premsa de la capital no vol preocupar-se de la qüestió, podria fer-ho la de les comarques, que no està tan exposada als afalacs de les grans empreses cinematogràfiques, pot en aquest assumpte moure's lliurament, sense trabes de cap mena. En aquests moments en què es proclama que la premsa comarcal ha arribat a un alt grau de maduritat, l'encarregar-se d'aquesta tasca constituiria tal volta la prova més palesa de la seva capacitat i importància. La posició privilegiada que el cinema ocupa dintre del viure pairal, el fa un tema sempre interessant, obert a totes les possibilitats i apte per a les sensibilitats més refinades. La premsa comarcal acullint-lo en les seves planes, concedint-li la importància que es mereix, augmentaria considerablement el seu prestigi donant de pas una bona lliçó als grans rotatius massa atents a les indicacions del seu administrador.

M. Jordi Frigola

8. Un homenatge ben merescut

Baix-Empordà, 29 de novembre de 1928

Acullint la iniciativa d'un grup d'intel·lectuals, Catalunya va a dedicar un fervorós homenatge al més gran dels nostres filòlegs, a Pompeu Fabra, l'artífex pacient que del diamant en brut que era la nostra llengua encara a les darreries del segle passat, n'ha fet una joia primorosa que brilla radiant al costat de les seves germanes neollatines. Merescut, merescudíssim aquest homenatge que per més esplendorós que sigui no pot servir més que per a satisfer en part el deute que la nostra terra té contret amb el que tant ha dignificat la seva parla.

Si una glòria indiscutible hi ha entre els vivents que han participat en el moviment de la renaixença pairal, és la de Pompeu Fabra. El prestigi d'aquest està per damunt dels límits dels partits i de les capelletes i d'això n'és una prova ben palesa el fet de que tan bon punt donada a la publicitat la idea de l'homenatge, han sorgit arreu, de les planes dels grans rotatius, de les més modestes fulles comarcals, adhesions entusiastes i encoratjadores. Sols aquell sector de vells repatanis que encara, amb una constància digna de millor causa, rendeix culte a la *i grega* ha restat mut davant de la iniciativa. Però el restar mut significa un reconeixement tàcit de la vàlua de l'obra de Pompeu Fabra, la senyal evident de que aquells que feren del camp de les lletres catalanes una anarquia, un batibull desconcertant, es senten sols i no confien en que un pòstum clam de protesta davant de les normes gramaticals generalitzades, trobés avui el més petit ressó.

Amb gust unim la nostra veu empordanesa al concert racial en lloor de Pompeu Fabra. Si com a catalans agraïm la tasca de gegant que ha portat a cap per a depurar el nostre idioma, com a empordanesos devem guardar-li doble gratitud. Perquè netejant la nostra parla de barbarismes de mal gust, fixant definitivament els neologismes acceptables i espurgant-la d'arcaïsmes innecessaris, ha vingut en gran part a donar raó als empordanesos que, per circumstàncies d'ordre geogràfic, amb altres indrets de la terra, hem conservat força bé la puresa i la bellesa del parlar catalanesc. Gràcies a Pompeu Fabra, podem anar a Barcelona i parlant igual que es parla en les nostres viles i pobles no corrim el perill del riure mofeta ni de que ens assenyalin amb el dit com a *pagesos*. El dotar la nostra llengua d'una gramàtica prou bona perquè s'hi subjectessin la immensa majoria dels que escriuen en català i el fer entendre a la gent que els *yo, pues, luego* no són distintius del parlar ciutadà, sinó els darrers vestigis d'un llarg període de decadència, forma la gran obra d'aquest filòleg que es tracta d'homenatjar. Obra pacient i constant per la que ha hagut de lluitar molt, obra no acabada del tot encara i en la que treballa amb la fermesa de sempre, sense defallir mai.

Davant de la unànime conformitat de tot Catalunya a la idea d'aquest homenatge, no hi ha dubte de que esdevindrà prompte un fet.

De tot cor desitgem que el mateix assoleixi una grandesa i magnificiència proporcionables a la importància excepcional de l'obra que Pompeu Fabra ha portat a cap.

M. Jordi Frigola

9. El passat de Palafrugell

Baix-Empordà, 19 d'octubre de 1929

Després de llegir la «Història de Palafrugell i la seva comarca» del senyor Miquel Torroella i Plaja, hem quedat completament i definitivament convençuts de que el passat de la nostra vila és una cosa tan pàl·lida i vulgar que, comptat i debatut, no val pas la pena de parlar-ne gaire. El Sr. Torroella, donant una prova mai prou agraïda d'estimació vers Palafrugell, ha fet esforços inaudits en el seu llibre per a teixir una història una mica brillant, una mica afalagadora per als palafrugellencs, però el seu intent, digne i desinteressat, no ha pas tingut la sort que es mereixia. Regnant arxius, consultant vells textos, documentant-se en la forma més àmplia i detallada, l'admirable senyor Torroella va anar preparant aquest llibre ple d'interés en molts dels seus aspectes. Però al donar-lo a la publicitat, en forma ben pulcre i acurada per cert, solament haurà servit per a confirmar palesament el que de sempre tothom havia sospitat: que a Palafrugell no va passar mai res, que Palafrugell és un poble sense història.

Vila tranquil·la i reposada la nostra, va procurar en tot temps i en totes les èpoques viure en una amable i confortable obscuritat, sense embolicar-se amb ningú, procurant que passessin de llarg totes les guerres, revoltes i demés brugits que fan immortals a les poblacions i escalfen l'esquena dels seus habitants. Una vida així sostinguda durant segles i més segles no permet fer-ne una història enlluernadora, però cal reconèixer que no deixa de tenir el seu mèrit. I també debem convenir que seria injust mostrar-nos descontents d'aquesta manera d'ésser del vell Palafrugell, perquè aixís resulta per a nosaltres molt més còmode fer-nos dignes dels nostres avantpassats que no pas per als fills d'una d'aquestes ciutats venerables on cada pedra recorda els fets d'un heroi gloriós i analfabet.

Quedem, doncs, en que el Sr. Torroella a l'escriure la «Història de Palafrugell» ha fet tot quant humanament és possible portar a cap amb un material tan pobre i escàs com el que ofereix el passat d'aquesta incomparable vila nostra. Un sol retret pot fer-se al seu lloable treball: el que l'hagi donat per finit a mitjans del segle passat, precisament quan tot l'es devingut des de llavores és d'un interès molt viu i palpitant, digne d'ésser tractat llargament i amb tota detenció. En la segona meitat del vuitcents, que és quan té lloc la crescuda fulminant de nostra vila, quan aquesta perd el seu caràcter patriarcal i rural per a convertir-se en una moderna població industrial oberta a tots els vents i receptora de totes les vibracions polítiques i socials, és en realitat on comença la veritable història de Palafrugell. El Sr. Torroella, co-director del nostre primer periòdic —«El Palafrugellense»—, testimoni de les lluites polítiques dels nostres avis, partícep dels seus neguits i de les seves aspiracions podia dir-nos un munt de coses plenes d'interés d'aquella època en què es posaven els fonaments al Palafrugell d'avui.

No ho ha fet i al tencar el llibre hem sentit una mena de recança. Aquesta recança ha mogut a passar per la nostra ment les velles i venerables figures que podrien escriure la Història de Palafrugell vuitcentista, la veritable història de Palafrugell. I més fortes que les altres s'han destacat de costat, la figura del Sr. Torroella, home de dretes i la del doctor Romuald Vidal, el conseqüent republicà que en aquelles memorables èpoques feia fer rotllo amb la seva ploma, fina i punxant. Ambdós o cadascú per ell podrien escriure aquesta història que ens apar fortament suggestiva, a l'ensems que necessària com a estimulant de les nostres frívoles i distretes generacions actuals.

M. Jordi Frigola

10. Mossen Pla busca brogit

Baix-Empordà, 30 de novembre de 1929

Mossèn Lluís G. Pla, periodista i rector de Montràs, diu en el darrer número de *Catalunya Social.*

«*Bagur (bé cal dir-ho, tanmateix!), dalt de tot de la serra de* Son-Ric*, és el més ric mirador que té la costa empordanesa, molt millor que Sant Sebastià de la Guarda, de Palafrugell, puix que amb la vista amplíssima de les grans campades de mar que els ulls ací i allà abasten, s'hi barreja aquí la visió de la bonica platja de Pals, on la mar sempre hi texeix jocs de rompents i escumes, i per la visió de les Illes Medes (brunor de pa de casa damunt una safata de blau de permanganat, que és la mar) i per l'altra visió encisera de* Sa Riera *i* Sa Tuna *que és on els pescadors de Bagur hi deixen dormir les seves barques...*»

Aquest paràgraf brillant de forma i ben esmolat d'intenció, ja poden veure els lectors que no és del tot exacte i la inexactitud no és pas precisament la del color del permanganat, el qual, dit sigui de pas, és bastant comprensible en un sacerdot virtuós com Mossèn Pla. El més inexacte, sens dubte, és aquest «bé cal dir-ho, tanmateix!» escrit amb un to d'home que es treu un gran pes de la consciència, que es decideix a parlar exposant-se a tota mena de perills per a reparar una greu injustícia. I (bé cal dir-ho, tanmateix!) no n'hi ha per tant. Que nosaltres sapiguem ningú ha fet res per a desprestigiar les belleses naturals del magnífic lloc on està emplaçada la simpàtica vila de Bagur ni ningú ha tractat mai de comparar-les desfavorablement amb el nostre Sant Sebastià. Un i altre lloc, enclavats en aquest troç de litoral empordanès on la Costa Brava assoleix el màxim esplendor, tenen prous gràcies i atractius que es fa innecessari per a cantar les belleses de l'un, deixar malparat el nom de l'altre.

Mossèn Lluís G. Pla, però, és home de batalla i el seu temperament, que s'adiu molt amb la manera d'ésser de *Catalunya Social* i del seu il·lustre director Ramon Rucabado, no està per perdre el temps amb cants lírics sense conseqüències. Davant de l'avinentesa de fer un articlet comentant les virtuts cristianes d'una santa dona traspassada recentment a Bagur, al veure que el tema no oferia grans possibilitats per al seu caràcter inquiet, va cercar la forma d'encabir-hi quelcom sensacional. Va trobar-la al fer la descripció del lloc on havia transcorregut la vida exemplar d'aquella dona i Sant Sebastià, sense tenir-hi cap culpa va sortir-ne malparat.

Devem confessar —i consti que no ens reca mica el fer-ho— que sentim per Mossèn Pla un viu interès i fins i tot un punt d'admiració. La seva activitat infatigable, el seu afany insaciable de brega, la seva ambició quelcom incoherent de pujar i fer-se un nom, d'enlairar-se damunt del nivell mitjà de la clerecia de poble, són coses que donen a la figura del senyor rector de Montràs un relleu extraordinari i criden fortament l'atenció. Quan *Mirador* s'aficava amb ell cada setmana, a nosaltres, encara que no ho diguéssim, ens causava un fort sentiment i si haguéssim tingut mica d'amistat amb el senyor Hurtado li hauríem demanat que canviés de tonada, perquè Mossèn Pla —Jordi de Llafranc, per altre nom— és digne de tota mena de consideracions.

Precisament perquè ens és simpàtic, perquè d'ençà que va incorporar-se a les coses de la vida palafrugellenca amb aquell inoblidable discurs del míting de propaganda de *El Matí* no sabríem guardar-li rancúnia, li hem recollit i comentat lleugerament les afirmacions del seu darrer article. Ho fem ben sincerament per a complaure'l, puix ens ha semblat endevinar al llegir-les que preté principalment moure brugit, cridar l'atenció d'aquesta vila on poca gent s'ha adonat de que el teníem de veí. Si veritablement ho hem endevinat i hem encertat a complaure'l, quedarem ben satisfets amb la tranquil·litat de consciència que dóna l'haver fet una bona obra.

M. Jordi Frigola

11. Palafrugell 1872-1929

Baix-Empordà, 14 de desembre de de 1929

Ara que s'ha posat de moda entre nosaltres tractar de les coses del vuitcents, crec que ve una mica a tom parlar d'una aspiració palafrugellenca nascuda a l'escalf de la flama romàntica de la segona meitat del segle XIX i que malgrat els diversos intents de convertir-la en realitat, encara avui no passa d'ésser un desitg col·lectiu sense solució pràctica. Ens referim —pot ésser el bon criteri del lector ja ho haurà endevinat— a la creació d'una biblioteca pública, de la biblioteca pública —fogar de la cultura i símbol de progrés— per la qual sempre hi ha hagut algú a Palafrugell que ha treballat.

Palafrugell 1872. La segona guerra carlina sembrant d'inquietuds i neguits la vida dels pacífics habitants de la nostra vila. Combats en les rodalies, la comarca tota visquent moments d'angoixa en mitg de l'onada bèl·lica que també amenaçava desfermar-se sobre Palafrugell. Saballs de la Pera —barreja de capdill, de mercader i de lladre en un esperit franc i apassionat d'empordanès— a les portes de la vila i exigint als seus habitants tres mil i picu de duros com a contribució de guerra. Els palafrugellencs alçant-se davant d'aquesta exigència, donant-se pressa a fer forta la vila i armant-se tots fins a les dents, disposats a defensar els tres mil i picu de duros i la Monarquia constitucional —concreció aleshores de tots els ideals de llibertat i de progrés—. Barricades en els carrers extrems, l'església convertida en caverna i el silenci de la nit torbat pel pas de les rondes armades i pels crits dels centinelles *amateurs* que a cada moment, portats per un excés de zel, produïen l'alarma entre el veïnat. I en mitg de l'agitació d'aquells dies, excepcionals en la història de Palafrugell, els nostres avis varen tenir temps per a pensar en la fundació d'una biblioteca popular.

Efectivament, el dia 10 d'octubre d'aquell any, l'Ajuntament en sessió presidida pel batlle Pere Prats i Coromines i a la que assistiren els regidors Francesc Fina, Marc Serra, Josep Funalleres, Francesc Jordi i Miquel, Sebastià Bofill i Josep Esteva i Bosc, va pendre aquest acord interessantíssim que copiem de l'acta d'aquella sessió:

«Seguidamente el señor Presidente expuso a la Corporación la necesidad, atendido el grado de ilustración de estos habitantes y los vehementes deseos demostrados por los mismos de intruirse en cuanto posible sea, atendido que este Municipio tiene local designado y apropósito para Biblioteca popular, nombrada Bibliotecario, cuyo cargo desempeña D. Juan Llaviá, profesor de instrucción primaria y que careciendo el municipio de recursos al efecto para la provisión de obras a la expresada Biblioteca; proponía a la Corporación dirigir al Gobierno una atenta solicitud impetrando del mismo que en bien de estos vecinos, del municipio y de la ilustración de los pueblos, se digne disponer sean destinadas a la Biblioteca Popular de la villa de Palafrugell las obras necesarias y que el Gobierno considere oportunas.

Todos los presentes aplaudieron el celo de su digno presidente autorizándole para que en nombre de la Corporación practique las diligencias necesarias al efecto para el logro del objeto indicado por considerarlo de suma utilidad para el vecindario».

Optimistes els nostres avis, una mica infantils i eixelebrats, totjust es proposaren fer una biblioteca popular, ja nomenaren bibliotecari i escolliren un local més o menys adequat. Tal volta això presenta un aspecte bastant pintoresc, però queda empalidit davant de la simpatia que inspiren totes les coses d'aquella època. Epoca d'entusiasme i de bona fe, d'ideals ardents i apassionats, consideraven cosa fàcil fer una biblioteca popular com degueren trobar fàcil engrandir en poc temps la nostra vila i fer del modest ofici suro-taper una indústria d'importància internacional. Però...

Palafrugell 1929. Fa unes setmanes en la secció comarcal de *El Matí* va aparèixer un gran títol, preguntant «Una biblioteca pública a Palafrugell?», pregunta que conté una afirmació ben concreta, la de que en aquesta vila encara no hi ha instal·lada la biblioteca popular que projectaren l'admirable gent de la segona meitat del vuitcents; pregunta que, per altra part, dóna a compendre que en el Palafrugell d'avui tampoc hi manca un grup que es preocupa d'aquest problema que, segons sembla, és de ben difícil solució.

La història, que a voltes es bona alliçonadora, serà prou ara per a fer-nos esguardar amb esceptisme l'intent de la generació de 1929, que denota la informació de *El Matí*? Creiem que no. El fracàs dels vells palafrugellencs en la qüestió de la Biblioteca popular no pot fer-nos desesperançar de veure realitzada aquesta aspiració, millor dit, de veure satisfeta aquesta forta necesitat de nostra vila. La història, en aquest cas, ha de servir-nos solament per a omplenar-nos els pulmons d'una alenada sanitosa d'aquell optimisme fructificador dels nostres avis, per a foragitar-ne d'ells l'aire corromput d'aquest materialisme estèril que caracteritza la nostra època de post-guerra.

M. Jordi Frigola

12. Davant de les més o menys properes eleccions

Baix-Empordà, 15 de març de 1930

El Reial Decret referent a la rectificació del cens electoral que dimarts passat publicà la Presidència del Consell de Ministres, té una importància ben remarcable perquè suposa una intenció de convocar unes eleccions, de la qual podia dubtarse'n mentres el Govern que ha substituït a la Dictadura no es decidís a ordenar quelcom en aquest sentit. Resulta també molt interessant l'esmentada disposició pel fet de confirmar-se en ella la concessió del vot a les dones atorgat ja per l'Estatut municipal —glòria més o menys llegítima de Calvo Sotelo— que, pel que anem veient, els actuals governants accepten gairebé integrament.

Aquest segon punt ofereix un extens camp per a desenrotllar-hi els més variats i suggestius comentaris, puix al presentar-se com una veritable novetat en la nostra vida pública, dóna lloc a tota mena d'hipòtesis. Recordem ara el període pre-electoral de les darreres votacions legislatives que han tingut lloc a la Gran Bretanya i en les quals, per primera vegada, l'element femení va poder exercir la seva influència en les urnes d'aquell país. Ningú pocs dies abans de celebrar-se, s'atrevia a formular un auguri respecte al resultat de les mateixes [...] força electoral constituïa una veritable incògnita i ella sola podia decantar el triomf vers un costat o l'altre. La victòria esplendorosa que en elles va obtenir el partit laborista va servir per a proclamar la tendència francament esquerrana de la dona anglesa i, la democràcia universal, contra el que molts havien temut, pogué saludar joiosament aquesta intervenció femenina en els afers públics que va resultar un factor contrari a l'onada reaccionària que llavors més que mai amenaçava ensenyorir-se de tot Europa. No obstant, l'actuació de les dones angleses no pot pas servir d'orientació per esbrinar l'ús que les espanyoles, tan cantades per Primo de Rivera, faran del vot que ara se'ls hi concedeix, puix és precís convenir, sense el més lleuger apassionament, que és molt distinta la manera d'ésser d'unes i i altres.

Cal senyalar, naturalment, que en la forma que el Govern d'Espanya ha concedit el vot a les dones, aquesta novetat no assoleix pas de bon tros l'importància que va alcançar a Anglaterra. Aquí sols podran emetre el seu sufragi i encara únicament en les eleccions municipals i de diputats provincials, les dones majors de 23 anys que no estiguin subjectes a l'autoritat marital. Aquesta restricció, que resulta força humiliant per la dona casada col·locada així en un pla d'absoluta inferioritat política davant de les demés i impossibilitada de fer relluir les seves opinions sinó a través del marit, redueix considerablement el cens electoral femení. Segurament el número de vídues i solteres que podran votar és inferior al de les dones casades a les que la llei veda el dret del sufragi i d'això resulta que la força electoral femenina no representi gaire més d'una quarta part de la dels barons.

No obstant és un fet que, el panorama electoral, que set anys de dejuni polític havien enfosquit considerablement, es presenta encara més complicat amb aquesta concessió feta a les dones. Això és innegable; però no pot pas decantar-nos al pessimisme. Ara precisament, amb l'entusiàstica campanya a favor d'una complerta amnistia, la dona catalana ve donant una prova de civisme i d'espiritualitat en la que molts homes podrien anar a cercar-hi una eficaç alliçonament. I, tanmateix i per més complicat i fosc que es presenti el panorama electoral, per més repartides que siguin les forces entre els partits i partidets que es van formant o que es reviscolen, l'unànim i encoratjador anhel de llibertat que sura arreu per sobre de tots els personalismes i de totes les banderies polítiques, fa pressentir un esclatant triomf dels nostres ideals. I res indica que les nostres dones hagin de venir a restar brillantor a la victòria que tothom espera i que es flaira en l'ambient barrejada amb les primeres sentors de primavera.

M. Jordi Frigola

13. Quelcom sobre's el moment polític

Baix-Empordà, 10 d'abril de 1930

Araquistain, una de les poques figures prestigioses i pures amb què compta el socialisme espanyol, en el seu darrer llibre —llibre que és tot ell, una clara visió de l'actualitat política peninsular i en el que es tracta el problema català en forma que sorprèn gratament per la seva justesa i serena imparcialitat— al referir-se al republicanisme històric escriu el següent:

«Lo que hoy, primordialmente, está en crisis en el mundo entero no es la forma de gobierno, como allá a mediados del siglo pasado, sinó la forma de la propiedad. La base de la organización social, ¿debe seguir siendo la propiedad privada, o debe transformarse en colectiva la propiedad de los instrumentos de producción y cambio? Y, en este caso, ¿debe ser sindical o debe ser del Estado o mixta? Esta es la última raíz de toda agitación obrera. En Rusia se ha establecido la llamada dictadura del proletario, que da a la clase obrera la posesión de los instrumentos de trabajo. En Alemania y en otros países, los socialistas moderados se coligan temporalmente con los partidos burgueses para reorganizar la nación desde el Estado. En Inglaterra los laboristas no quieren gobernar en coalición con otros partidos, y al mismo tiempo, en el campo puramente social, se busca un campo de cooperación entre obreros y patronos para explotar sindicalmente las grandes industrias. ¿Se encontrará? En todas partes se renueva el contenido social sin dar mayor importancia al continente, a la forma política externa.

Solo en España se mueven aún los hombres y partidos para modificar exclusivamente la superfície política. ¿En qué se diferencian los partidos republicanos de los monárquicos frente al principio de la propiedad? En poco o en nada. Sus programas, ante el punto concreto de la propiedad son aproximadamente los mismos. Una república capitalista no se distingue sustancialmente de una monarquía capitalista. No es, pues, extraño que la clase obrera española vaya dejando de ser republicana, a secas, para ser, además de republicana, socialista.»

Aquesta realitat que senyala Araquistain, que és la mateixa que es reflexa en el rostre de cada lector de diari, que es palpa contínuament en totes les coses del moment polític actual, que és el fet més viu i palpitant de la post-guerra, forçosament ha d'ésser tinguda en compte a l'organitzar-se els partits polítics que han d'actuar en la vida peninsular una volta aquesta entri definitivament en un període de plenitud democràtica. Moltes de les banderes que anys enrera podien aplegar multituds tenen avui el seu lloc apropiat en els museus d'història; els ideals que enardiren als nostres avis i als nostres pares, han envellit molt ràpidament, s'els veu caiguts i xacrosos i no serveixen ja per a la brega política. La Dictadura, —trist hivern de set anys que ha de portar la germinació primaveral de forces noves— ha posat al descobert el fet de la caducitat dels vells partits, fet que ja existia abans, però que s'amagava sota un espès vel de tòpics tronats i d'escorrialles romàntiques.

En la política general, creiem, que la realitat social deixarà sentir considerablement la seva influència, encara que es vinguin observant senyals externs que en aparença indiquin el contrari. I en la de les petites urbs tard o d'hora es sentirà el pes d'aquesta força inconmovible que marxa al compàs del temps i que està per sobre de la petita anècdota cotidiana i de totes les vanitats humanes basades en la política. Per això estem fermament convençuts que tant en la política nacional com en la política local, resultarà cada dia més perillós el jugar a dretes i esquerres, entreteniment que temps enrera tenia tots els atractius.

—

A Palafrugell és necessitat imperiosa el que algú porti a terme la feina positiva d'apartar a les joventuts —a aquestes pobres joventuts de ball i cinema, nascudes i formades en aquest període dictatorial d'ofegament de tota espiritualitat— de l'ambient de despreocupació absoluta en què vegeten. La política pot ésser un medi eficaç per a l'enlairament d'aquesta joventut, però procurant sempre que la política no es converteixi en un instrument d'odi, creador de rencúnies i baralles estèrils. No es pot anar a parlar avui de dretes i

esquerres als nostres joves, no se'ls hi pot parlar gaire tampoc de república i monarquia mentres en la França republicana es reprimeixen les vagues a cops de garrot i la monarquia anglesa sigui regida pel partit laborista. A les joventuts que neixen a la política cal parlar-los-hi clar. Omplir els cervells políticament verges, amb una fraseologia d'abans guerra, introduir en ells els conceptes de cent programes, encabir-hi endemés l'enumeració comparada de les virtuts i els defectes d'altres tants líders i d'una infinitat de figures i figuretes de l'escenari polític, és feina que considerem francament negativa.

En el cas concret de Palafrugell, opinem que si vol procedir-se a la constitució d'alguna organització política, aquesta deu procurar-se que sigui apta per a que hi pugui aplegar a quanta més gent millor. Al marge de tot esperit de classes, en l'agrupació deuria donar-s'hi cabuda a tot aquell que portés una significació netament liberal i íntegrament catalanista. Sobre les paraules *Llibertat* i *Catalunya* podria bastir-se un imponent edifici. La tasca a fer, orientada en un sentit assenyadament cultural, sense carrincloneries floralesques, podria aixecar positivament el nivell espiritual de nostra vila i contribuir al bon resultat de tots els plets de llibertat que hi ha plantejats en la península ibèrica.

Aquesta divagació, intrascendent i trivial pel sol fet d'anar a càrrec del signant, ha sigut inspirada pel fet concret dels parlaments i gestions que aquests dies tenen lloc a Palafrugell per a anar a la creació d'un organisme polític. Tendeix aquest article a senyalar una posició i uns punts de vista que, pot ésser immodestament, creiem que no ens hi trobem sols i que per aquesta causa poden ésser d'utilitat en vistes a l'organització de l'agrupament polític que es projecta i que desitgem de tot cor es converteixi en una realitat.

M. Jordi Frigola

14. Una llei injusta

Baix-Empordà, 27 de setembre de 1930

Vascònia, terra forta on el sentiment racial no és un xerroteig retòric i xovinista sinó un fet auster, una acció serena i ininterrompuda encaminada a vetllar en tot moment perquè la seva personalitat sigui respectada i el seu dret secular no sigui escarnit ni trepitjat. D'ella ens arriba ara un gest de noble rebeldia contra la llei anomenada *de sergents* que, atemptant greument contra l'autonomia dels organismes locals, factura des de Madrid, empleats per a tots els indrets de la Península. Tots els Ajuntaments i totes les Diputacions de les terres vasques, han alçat la seva protesta contra aquesta llei que, promulgada l'any 1876, fins a l'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera, cap Govern s'havia atrevit a fer complir.

Veritablement poques raons poden aduir-se a favor d'aquesta llei; moltes, en canvi, per a demostrar en forma contundent i irrefutable que no té motiu d'existir. En un Estat on el servei militar és obligatori, del que no s'escapen més que aquells que tenen algun defecte físic d'importància o són fills de vídua o pare sexagenari o altra causa semblant, és necessari concedir privilegis als que han figurat en l'exèrcit, que formen una majoria aclaparadora? Hi pot haver un motiu prou poderós per a perjudicar a aquells pocs que complint una llei del mateix Estat, han deixat de fer el servei militar? I per a protegir als que han complert el servei militar, és just i posat en raó que s'envii a una població de Vascònia o de Catalunya per a desempenyar un càrrec d'Agutzil o de recaptador d'arbitris, a una persona desconeixedora de la localitat i de la llengua del país, per més galons i medalles que hagi assolit servint en l'exèrcit?

Tots els Ajuntaments i Diputacions han palpat una vegada o altra els inconvenients seriosos que reporta aquesta legislació. La «Junta Calificadora de Aspirantes a Destinos Públicos» que funciona en la Presidència del Consell de Ministres nomena les dues terceres parts dels empleats subalterns de les Corporacions locals i fa les designacions sense tenir en compte altres circumstàncies peronals que les que resulten de la «Hoja de servicios» de l'Exèrcit. Pot nomenar per a *matarife* a un que no hagi vist mai cap vedell d'aprop, per a cobrador a un que gairebé sigui analfabet. Per altra part, el seu funcionament es lent, malgrat el procediment gairebé automàtic que empra al fer els nomenaments, i això ocasiona una excessiva perllongació de les vacants, o interinitats que perjudiquen la bona marxa dels serveis. Tots aquests defectes i molts altres que es podrien esmentar, els noten contínuament els organismes provincials i municipals i, no obstant, mai s'havia aixecat cap veu prou forta per a demanar als Governs espanyols la derogació d'aquesta llei arbitrària. La protesta vasca constitueix el primer intent seriós d'enderrocar aquesta legislació que lliga de peus i mans als Ajuntaments en una qüestió tan important com és el nomenament dels seus empleats.

Tots els Municipis i particularment els que es troben enclavats dintre aquelles terres d'Ibèria on el fet diferencial fa aparèixer més viva la injustícia d'aquesta llei d'esperit centralista deuen ajuntar les seves veus a la protesta vasca. A la protesta d'aquesta raça de gegants, que defensa amb les dents sense defallir un moment la mica de llibertat que logrà retenir al constituir-se la unitat hispana.

M. Jordi Frigola

15. Com entenem la política

Ara, 17 de desembre de 1930

Sense gaires fums, tocant perfectament de peus a terra al fer el càlcul de les nostres possibilitats, aquí ens teniu, palafrugellencs, disposats a portar a cap en nostra vila allò que la gent anomena despectivament *fer política*. Venim a *fer política* i no estem ni mica avergonyits del nostre propòsit i el pregonem ben alt. Perquè aspirem a una actuació clara i honesta posada al servei d'uns nobles ideals de llibertat, enaltir el concepte de la política, fer aparèixer aquesta, no com a joc de vanitats personals, de passions mesquines i afanys inconfessables, sinó tal com és en realitat: ampli camp on els interessos col·lectius són defensats, els fets i les idees discutits i on va forjant-se l'estat jurídic que regeix els pobles, des del modest municipi a la gran organització estatal.

Palafrugell ha viscut molts anys d'inactivitat política. Vencedor Salvador Albert, de Cambó i Bonaventura Sabater en dues memorables eleccions legislatives i convertit l'ex-secretari de la Cambra de Comerç de Sant Feliu, en diputat permanent pel nostre districte, des d'aleshores, si exceptuem un breu període entre 1915 i 1916 en què les campanyes de «Ressorgiment», «Germanor» i «Baix-Empordà» remogueren l'opinió interessant-la per les coses del Municipi, no hi ha hagut a Palafrugell una vertadera vida política, notant-se en totes les classes socials un desinterès gairebé absolut pels afers públics. Durant aquesta època solament han existit dues agrupacions polítiques: el «Centre Republicà Autonomista», sense local propi, qual actuació es reduïa a treure la seva bandera pels carrers durant les jornades electorals, i el «Cercle Palafrugellenc d'Acció Catalana» fundat el juny de l'any 23 i clausurat com les demés societats polítiques de Catalunya quan l'adveniment de la Dictadura. Un sol periòdic, «Baix-Empordà», ha tingut vida durant aquest període de tan poca intensitat política i ell, naturalment, ha procurat sempre portar l'aigua cap al seu molí.

Algun dia des d'aquestes mateixes columnes hem de tractar de posar en clar les causes d'aquesta crisi política a Palafrugell i també de demostrar amb sòlids arguments i amb dades estadístiques a la mà, que la manca d'activitats polítiques no ha pas estat compensada per altres activitats beneficioses per la població, la qual durant aquests anys ha menat una vida somorta i desarticulada, en la que solament el fútbol ha fet via ascendent. Avui, mancats de temps i d'espai per a dedicar a aquests temes que considerem interesantíssims, ens limitem a senyalar uns fets per a apoiar en ells les nostres esperances i per a justificar la nostra aspiració d'incorporar Palafrugell a la política general catalana.

Un manifest llençat a l'opinió pels vells i prestigiosos republicans federals, interessant al poble en la fundació d'un «Cercle Palafrugellenc d'Esquerres», l'aparició d'aquest setmanari i la imminent inauguració de les tasques d'una societat addicta a «Acció Catalana» són símptomes no pas isolats que marquen el començament d'un període d'activitat política en nostra vila. Política d'ideals, política inspirada en anhels enlairats i en aspiracions de llibertat, ha de portar necessàriament una lluita noble i franca en la que, lluny de comprometre's l'esdevenidor de Palafrugell, pot ésser el fonament d'una vila nova, el ressorgiment esplendorós de la nostra espiritualitat, el retorn adaptat a les inquietuds del moment, al tradicional dinamisme dels nostres avis que creà una indústria, convertí en fets l'ideal cooperativista i bastí les grans societats que avui vegeten mancades del foc que produeix allò que la genteta d'ordre en diu amb to de menyspreu, idees polítiques.

Així entenem nosaltres la política i així la practicarem, seguint sempre la ratlla recta que'ns porta marcada el nostre amor a Palafrugell i a l'Empordà, el nostre credo catalanista i les nostres conviccions profondament, inquebrantablement liberals i democràtiques. Els afalacs que'ns vinguin d'un costat, els atacs que se'ns dirigeixen de l'altre no poden modificar en res escencial la nostra actitud.

M. Jordi Frigola

16. Petita rèplica a un comentari de «Baix-Empordà»

Ara, 24 de desembre de 1930

Vint-i-dos anys són molts anys en la vida d'un periòdic i sembla que deuen ésser suficients per a donar-li un cert to i un bon xic d'experiència que el faci reflexiu, entenimentat, serè i ecuànim. Però en els periòdics passa com en les persones: si la vida se'ls hi presenta fàcil i planera, si sempre neden en l'abundància i es poden donar tots els gustos, difícilment recolliran aquella experiència que dóna serenitat i que és el símptoma més marcat de maduresa. Es aquest cas de «Baix Empordà», que dintre del petit món de la premsa comarcal ocupa el mateix lloc que en la societat el senyoret de casa bona. He vist desaparèixer emportats pel vent de la penúria a tots els col·legues locals que haurien pogut ensenyar-li una miqueta de viure i, això, naturalment, ha influït molt en el seu sistema nerviós fins al punt de que, dintre sempre d'una exquisida correcció apresa en col·legis de primera categoria, s'excita a la primera fiblada més o menys real que ha de soportar. S'ha acostumat a creure's un ésser superior perquè fa vint-i-dos anys que va tirant, sense veure que bona part de la seva felicitat la deu, com el senyoret de casa bona, al diners del seu papà.

Ara, que no havia sortit del claustre matern quan ja va rebre el bateig de foc de la reventada, si un d'aquells etzars que a voltes produeixen coses sorprenents fa que arribi a l'edat de «Baix Empordà», tindrà l'ànima tan feta a tota mena d'emocions i contratemps, que, segurament, per a fer-lo sortir de mare s'haurà de punxar molt fort. En cap manera una frase objectiva i trivial com la de *l'aigua i del molí* que anava en el nostre article «Com entenem la política», tindria la virtut de fer-nos enraonar gaire. I ja han vist el davassall de literatura florida, de retòrica brillant, d'imatgeria ultra-inspirada a què ha donat lloc la nostra frase tan poc maliciosa. D'avui endavant a l'anar a escriure una frase, malgrat sigui una tan gastada com aquesta de *portar l'aigua al seu molí,* ho reflexionarem bé abans d'estampar-la en el paper perquè no és pas qüestió de donar ocasions de lluïment a la *competència* que, per més simpàtica que sigui, és *competència* al cap i a la fi.

Tot el que hem dit, pot ésser seria suficient per a donar per contestat en la part que a nosaltres afecta, el comentari de «Baix Empordà». Però ja que hi som posats ho farem una mica més llarg, desitjosos de quedar bé davant dels moliners d'aquell molí catalanista independent, tots ells estimats amics nostres, malgrat cometessin el descuit molt més notable que el que critiquen en el company que redactà la presentació d'Ara, de no acompanyar el nostre nom de cap qualificatiu que indiqués amistat. Si nosaltres ens descuidéssim de dir amic, posem per exemple, al que no dubtem ho és de debó, en Josep Ganiguer, redactor en cap de «Baix Empordà», segurament que aquest respectable col·lega ho atribuiria a un desig *d'épater le bourgeois.*

Com que ficar-nos de nou en el batibull retòric del *molí* no creiem que servís d'altra cosa que per remenar l'aigua i pot ésser esquitxar a persones que actualment no hi tenen res a veure, procurarem deixar-lo estar i concretar alguns punts de vista interessants per a «Baix Empordà». En primer lloc plau-nos reconèixer la bondat de la tasca catalanista que ha portat a terme «Baix Empordà» en els seus 22 anys d'existència. Tasca de catalanista lliguero fins fa poc, ha tingut totes les qualitats i algun —pocs— dels defectes d'aquesta mena de catalanisme oportunista que pulsa totes les notes del pentàgrama i que permet cantar «Els Segadors» i saltar de content davant de la perspectiva d'un Cambó governant espanyol. La influència de la feina de «Baix Empordà» en aquesta vila i comarca ha donat resultats brillants, no tants però com es mereixeria el veterà col·lega i com segurament hauria obtingut de no limitar-se el radi d'acció a una classe determinada. Recentment s'ha definit amb caràcter independent enarbolant la bandera de Catalunya i Llibertat, que no és pas molta definició però té certa importància, perquè en aquesta forma es col·loca fora de la disciplina de la Lliga Regionalista. No podem preveure exactament com caminarà vestit amb aquesta còmoda indumentària de l'independentisme, mes als nostres ulls, no cal dir, que hi ha sortit guanyant amb el canvi de posició.

Concretada la nostra opinió respecte a «Baix Empordà»,

ens apar que no hi perderem res d'assabentar als distingits amics que el dirigeixen o redacten, d'un propòsit nostre ben ferm i decidit. És el nostre intent, millor dit el de tots els companys que intervenim en la publicació d'Ara, anar fent la nostra via serenament sense preocupar-nos massa del què diran o pensaran els demés. Molt interessant per nosaltres a tot hora conèixer l'opinió de «Baix Empordà» que, no pels anys que porta d'existència, sinó per la qualitat dels seus homes, és digna sempre de tenir-se en compte. D'aquesta opinió, però, en certes ocasions n'haurem de prescindir i ni tan sols podrem entretenir-nos en comentar-la. No s'extranyin i disculpin, si així passa. El nostre periòdic és de tamany reduït, són moltes les qüestions que tenim per tractar i —pobrets i alegrets!— no és a la nostra mà ni augmentar el paper ni variar sensiblement el nostre programa d'actuació. Esperem s'en faran càrrec.

M. Jordi Frigola

17. L'obrerisme i nosaltres

Ara, 21 de gener de 1931

Al pendre la ploma per a tractar d'aquest tema, hem de confessar en primer terme que no constitueix per nosaltres cap plaer la perspectiva d'haver de sostenir una polèmica amb elements que facin el que facin i diguin el que diguin, sempre han d'ésser objecte, per part nostra, de la més viva i sincera simpatía. Solament el nostre propòsit de jugar net i de no defugir mai la lluita quan aquesta ve plantejada en temes francs i nobles, podia moure'ns a acceptar una batalla en la que volem no hi hagi vençuts ni vencedors i a la que anem sense esperit bel·licós perquè cap malvolença sentim vers els que han d'ésser els nostres contrincants. Feta aquesta afirmació, que la considerem del tot necessària per a evitar torcides interpretacions, podrem entrar de ple a tractar de la qüestió, sense vacil·lacions, sense apassionaments, explicant objectivament uns fets i anotant serenament uns comentaris.

Coincidint amb la campanya més o menys oberta que contra el nostre periòdic ve portant a cap un grup polític que es presenta com a el vertader i autèntic partit esquerrà i republic de Palafrugell, campanya que sembla encaminada a cercar facilitats per a la publicació d'un altre setmanari local, la premsa obrerista —«Solidaridad Obrera» i «Acción Social Obrera»— ha dirigit contra Ara alguns atacs que criden l'atenció per la violència veritablement extraordinària del lèxic emprat en ells. Aquests atacs han culminat en una crònica publicada aquesta setmana en el periòdic obrer de la comarca, la que pel fet d'aparèixer sense signatura deu suposar-se reflexa el pensament de tota o bona part de l'organització obrera d'aquesta vila. En ella s'ens presenta a nosaltres com a defraudadors de l'opinió liberal, dient que el nostre periòdic «era esperado como factor de combate y de doctrina en contra la monarquía, la dictadura y el Ayuntamiento actual y precedentes» i que «En ninguno de los cuatro números aparecidos hemos visto siquiera un artículo de ataque ni doctrinal a esa política histórica antítesis de los postulados republicanos que dicen sustentar, y ni siquiera iniciado esa moralmente obligada campaña de saneamiento en contra la obscura política administrativa de la venida y explotación de las aguas potables de este tan decadente pueblo de Palafrugell».

La lectura detinguda dels anteriors números d'Ara, segurament ens permetria trobar els arguments suficients per a poder qualificar d'injust el tracte que se'ns dóna en aquesta crònica parcialment transcrita. Si no fóssim contraris convençuts de l'*auto-bombo* i, en ell podríem caure si tractéssim d'analitzar la curta actuació d'aquest periòdic, creiem que no ens resultaria gaire difícil demostrar que la nostra tasca, esguardada des d'un punt de vista escencialment liberal i esquerrà, és digna de consideració i de respecte. Però malgrat aquest convenciment, malgrat tenir a mà raonaments prou convincents per a palesar la injustícia que amb nosaltres es comet, respectuosos amb l'opinió aliena, l'acceptem sense replicar, creient que precisament al fer-ho així obrem com a bons i perfectes liberals. De l'examen de consciència que ens hem fet, resulta que no podem estar descontents de la labor que venim realitzant amb bona fe i entusiasme, amotllant-nos de mala gana a les exigències dels temps anormals que viu el nostre país; però no som nosaltres els indicats per a jutjar la nostra obra i hem d'admetre referent a ella el parer dels altres, tant si ens és favorable com si ens ve voltat de tota mena de censures.

En canvi, el que no podem acceptar tan fàcilment és que la nostra actuació hagi agafat de sorpresa a ningú i que haguem produït cap desengany. Podem haver tingut poca traça en la confecció del periòdic, literàriament ell pot constituir un sorollós fracàs. Però, Ara —perfecte o carregat de defectes— ha actuat d'acord amb el que tothom tenia dret a esperar. No és un secret per a ningú que la motivació del nostre setmanari, creat per les forces comarcals addictes a «Acció Catalana», fou el dotar a aquest agrupament de patriotes d'un portant-veu en les terres empordaneses. Propagar l'ideari d'«Acció Catalana», realitzar una tasca de proselitisme acordada amb el manifest publicat darrerament, defensar els punts bàsics d'aquest representats per les paraules «Catalunya, Democràcia, Liberalisme i República», era

la finalitat creadora del nostre setmanari. I aquesta finalitat ha estat acomplerta, perquè Ara no s'ha apartat en cap moment del camí que es tenia assenyalat públicament que és el mateix que segueix «Acció Catalana». Dintre la nostra modesta esfera d'acció, hem defensat o atacat les mateixes coses que defensa o ataca «La Publicitat» en el camp més extens de la política general. Si no se'ns demostra que aquestes afirmacions són falses, no és pot dir amb justícia que Ara hagi defraudat a ningú.

Comprenem perfectament que els militants de l'obrerisme local, que per conviccions ideològiques són completament apolítics, no vegin amb bons ulls el nostre periòdic pel caràcter polític que té, per haver estat creat precisament per a fer política en el sentit més pur d'aquesta paraula. Però que ens donin un tracte d'excepció amb relació a la resta de la premsa política que es publica en les nostres terres, que ens facin objecte especial de campanyes de descrèdit, és cosa que ens té completament extranyats i que, hem de confessar, ens produeix un bon xic d'amargor. La curta vida d'Ara posada al servei de totes les causes de llibertat, l'actuació pública ja més llarga de cada un dels que hi col·laboren, no creiem puguin ésser motius justificadors dels atacs de que es fa víctima al nostre setmanari. Setmanari creat per obrers —obrers d'oficina o obrers de taller, tant-se-val— que senten totes les ànsies de renovació social i de progrés humà, no pot mai ésser considerat com a organ de la burgesia i pot aspirar sense deixar d'ésser íntegrament catalanista, parlant en la llengua única que ens ha ensenyat natura, a viure amb pau amb la massa treballadora i a cooperar amb ella en tots els casos concrets de justícia en què la seva intervenció pot resultar eficaç.

M. Jordi Frigola

18. En el primer aniversari de la caiguda de Primo de Rivera

Ara, 28 de gener de 1931

Avui, dia 28 de gener, es compleix l'any just de l'enfonsament sorollós de la dictadura de Primo de Rivera, de la caiguda definitiva de tota aquella colla pinxesca d'arrivistes i aprofitats que durant sis anys i mig acaparà totes les funcions de govern en aquesta pobra Ibèria endormiscada. Bufà un aire suau de llibertat. La voluntat popular escarnida i vexada, els ideals ultratjats i perseguits que havien viscut amagats en les consciències ciutadanes, tingueren uns instants triomfadors i la grotesca desfilada d'aquella *troupe* que ho havia manat tot, que ho havia remenat tot, constituí un esplai joiós, una nota obtimista que donà arreu una sensació de llibertat.

Avui, també, fa un any que els pobles ibèrics —pobles escollits entre els escollits— començaren la seva gran caminada vers aquella llunyana terra de promissió que s'assenyala amb el nom evocador de *La Normalitat.* Caminada alegre i clara en el seu principi. Caminada llarga i fadigosa entre sorrals ardents, vorejant abims i torrenteres, pujant serralades alteroses i desolades, més tard... El nou Moisés, encorbat pel pes feixuc d'una càrrega insostenible, marxa al davant del poble i, al veure'l defallir, li parla amb tons profètics d'un proper mannà electoral. I la massa popular —peus llagats, llavis sedents— va fent camí silenciosa, pensant, tal volta, en que avui ja fa un any i encara no s'ovira la plana fèrtil de La Normalitat.

*
* *

Quan l'any passat en aquesta diada, ben entrada la nit, la radio va escampar pel món la gran notícia, vàrem tenir la sensació de que sempre més recordaríem la data del 28 de gener de 1930. Avui, però, solament ens trobem en el primer aniversari i ja hem estat a punt de que ens passés per alt. Sortosament aquest record anava lligat amb el d'un amable sopar de comiat a Fermí Vergés a l'anar aquest a complir les seves obligacions militars i això ens ha ajudat a fer memòria.

Perquè amb estat de guerra, censura i societats clausurades, la memòria es torna dèbil i no és pas cosa fàcil recordar les esperances de canvi i de millora que ens feren nèixer els esdeveniments ocorreguts l'any passat en el dia d'avui.

*
* *

Tenim gaire proper el dia que veritablement haurem de recordar tota la vida? Hom no s'atreveix pas a tractar d'endevinar-ho. Però el cor, aquest senzill cor vacil·lant que tan aviat batega arborat pel foc esplendorós dels ideals, com es sent defallir davant de la realitat desesperançadora, s'atreveix a dictar-nos una afirmació. I ens diu baix baixet a cau d'orella que aquest dia no serà pas el primer de març que s'acosta portant el present enlluernador d'unes eleccions *brutalmente sinceras.*

M. Jordi Frigola

19. Cal una veritable intel·ligència republicana

Ara, 4 de febrer de 1931

«Els representants d'Acció Catalana i d'Acció Republicana de Catalunya, després d'examinar en llurs diversos aspectes els problemes polítics actualment plantejats, i especialment el de les eleccions anunciades pel General Berenguer, han constatat amb satisfacció la completa coincidència de llurs parers i han decidit de prendre la iniciativa d'un canvi d'impressions directe amb els elements afins a la democràcia espanyola, davant els quals seran exposats els aspectes diferencials que els al·ludits problemes representen des del punt de vista català i la necessitat d'assenyalar de comú acord les fòrmules concretes que, dins la convivència ibèrica, assegurin l'imperi dels principis de liberalisme i de la democràcia a Espanya i l'assoliment de l'aspiració del nostre poble i dels altres pobles peninsulars a regir autonòmicament llur vida interior.»

(De *La Publicitat* del 30 de gener.)

Quan *Mirador*, fa unes setmanes, en el seu article frontal, es lamentava del trist espectacle que ofereixen els nostres partits polítics barallant-se contínuament ells amb ells i deixant viure en la més absoluta impunitat als homes que ací col·laboraren en l'obra dictatorial de Primo de Rivera, vàrem veure interpretat en aquell plany el pensament de tota la gent de bona fe de Catalunya, de tots els que senten els ideals polítics despullats dels apassionaments mesquins que engendren els personalismes i les petites qüestions de capelleta. El clam ben raonat del distingit col·lega barceloní, al nostre entendre, reflectia en aquell moment el veritable estat de l'opinió pública catalana, perquè aquesta, particularment en els llocs més apartats de la capital on és possible esguardar el panorama polític sense que els detallets enterboleixin la visió del conjunt, temps ha es sent neguitejada i corpresa davant la feina eixorca de descrèdit mutu a què s'han lliurat bona part dels nostres partits.

D'ençà que *Mirador* donà aquell toc d'atenció, les coses no han pas anat per millors viaranys. Contràriament, la proximitat més o menys real de les eleccions anunciades pel Govern Berenguer, ha servit per a empitjorat la situació, esdevenint-se aquesta francament caòtica en el camp de les esquerres, on hi manca, davant de les eleccions un objectiu concret equivalent al que guia a les dretes que, sense dubtes de cap mena, treballen per a dotar al règim actual d'unes Corts que el consolidin jurídicament. Les coses s'han posat tan malament que el recordar l'obligació política i ciutadana d'exigir responsabilitats a la gent de la passada Dictadura, sense deixar d'ésser una qüestió important, ja no pot considerar-se, com unes setmanes enrera, la més urgent. Ara el que cal en primer terme, és laborar per la coordinació dels esforços de totes les fraccions republicanes de la nostra terra, cercant la formació del front únic esquerrà que s'ha de posar al davant del que, malgrat lleugeres discrepàncies més aparents que efectives, tenen ja establert els que estan al servei del règim dominador.

Intervenir en les eleccions, principalment a Catalunya on per més *rabiosament sinceres* que es fassin donarien un esclatant triomf republicà, pot ésser una solució. Pot esser-ne un altre l'abstenir-se de prendre part en elles per a restar al futur parlament la força indubtable que li proporcionaria la presència d'uns nuclis representatius dels ideals de la part sana del país, convertint així aquell parlament en una reproducció grotesca de la dissortada *Asamblea Nacional*. Les dues solucions antagòniques ofereixen aventatges positives. Pero sigui l'una sigui l'altra la que s'adopti, per a que tingui eficàcia, és indispensable que la facin seva amb la més gran i absoluta unanimitat tots els partits que professen la fe republicana. Si aquesta unitat de pensament i d'acció no existeix, tota la feina dels nostres agrupaments polítics significarà una col·laboració al règim que es tracta de combatre.

Perquè aquest és el nostre parer davant de la situació actual, hem acollit amb joia i entusiasme la declaració que «Acció Catalana» i «Acció Republicana» fan en la nota que inserím al davant del present article. Aquesta declaració que confirma totes les esperances que els que seguim les orientacions del primer dels esmentats partits tenim posades en el seny polític dels dirigents del mateix, indica clarament que encara és possible posar ordre en el camp esquerrà i ende-

gar les activitats disperses vers una finalitat pràctica. «Acció Catalana», que en mig de la confusió partidista sempre s'ha mostrat serena i ecuànime, que sempre ha tingut més cura de combatre als partits que tenia al davant que a repel·lir els atacs que li vénen dels que té al costat, ha fet honor al seu historial donant el primer pas vers una veritable intel·ligència republicana.

Aquesta intel·ligència republicana basada en realitats concretes i palpables, ha de donar uns resultats més falaguers que aquella altra que va forjar-se poc després de la caiguda de Primo de Rivera, entre el batibull i la confusió d'aquella època desordenada de febre constructiva i renovadora. Aleshores, els partits, inclús aquells que representen poca cosa més que les ambicions personals del seu líder, no podien lligar la seva actuació, no podien renunciar als seus matisos particulars, per a anar a una actuació conjunta que s'apareixia molt abstracte i difusa. Ara, en aquests moments d'innegable trascendència per la vida hispana, moments en els que Catalunya tal volta s'hi juga una carta decisiva, el patriotisme i l'honestat dels partits d'esquerra, no poden conduir a altre lloc que a una veritable i efectiva intel·ligència republicana.

M. Jordi Frigola

20. Elogi d'un rei que acatà la voluntat d'un poble

Ara, 11 de febrer de 1931

Dues setmanes enrera commemoràvem en aquestes mateixes columnes el primer aniversari de la caiguda de Primo de Rivera i, al fer-ho, ni l'ombra de la mort que envolcallà la figura del general andaluç poc després del seu descens del poder, fou prou per a posar un bri d'emoció en les nostres paraules. La fi grotesca de tota aquella pompa de quincalla, bastida per l'egolotria d'un home i per la mala fe i gasiveria d'uns altres, mancà en absolut de la grandesa que sovint dignifica les derrotes, voltant al vençut de tots els respectes humans. El poder que havia viscut dins el ridícul, s'extingí miserablement sense apartar-se'n. Un clamoreig de blasme i unes riallades de menyspreu, que encara perduren, l'acolliren en la seva devallada i acompanyaran per sempre més el seu record.

Quin contrast més viu ofereix aquesta mesquina caiguda de la passada Dictadura, al comparar-la avui amb la que ens porta a la memòria l'aniversari de la proclamació de la vuitcentista República espanyola!... Amadeu de Savoia. El triomf esclatant dels ideals republicans, el magnífic abrandament del poble imposant la seva sobirana voluntat, brillen amb esplendor entre les planes de la història ibèrica, però al seu costat, el noble gest d'aquell rei que renuncià la corona al veure que l'opinió del país li era contrària, apareix auriolat per les més delicades clarors. En mig de les inquietuds de l'actualitat ingrata, hom sent fretura de descobrir respectuosament la testa davant de l'home que, éssent rei, sapigué ajupir la seva davant la voluntat del poble.

Breu i gris fou el regnat d'Amadeu de Savoia i en ella hi brilla com a única espurna de glòria aquest acte del monarca devallant les grades del tron per a donar satisfacció als anhels populars. *Un bel morire tutta una vita onora.* La vida pàl·lida d'Amadeu de Savoia, rei d'Espanya per la gràcia de Prim i d'unes Corts constituients, assolí en els moments del seu fracàs definitiu, al morir totes les ambicions de rei, el llorer ennoblidor, la glòria que farà perdurable i exemplar el seu record.

En aquell moment històric d'intensa vibració ciutadana en què les ànsies del poble coincidien amb les corrents polítiques que menaven totes vers la República, Amadeu de Savoia hauria pogut ennegrir irreparablement la seva història. No li faltaren espases afanyoses de renom que s'oferiren a sortir en la seva defensa. Podia encendre la guerra civil, podia intentar la salvació de la Monarquia enfonsant la nació en la follia d'una lluita fraticida. Però Amadeu de Savoia, que sense ésser natural del país devia sentir vers ell honrat afecte, es resignà a la seva sort i declarà als seus partidaris «que no quería cargar con la responsabilidad de que por su causa se derramase sangre». I abandonà Madrid, deixant al poble en llibertat d'acomplir el seu voler sense necessitat de paralitzar la vida ciutadana ni tan sols de mancar a la legalitat establerta.

I conta el marqués de Villaurrutia que quan Amadeu amb la seva familia es dirigia a l'estació del Nort per a agafar el tren que devia portar-los a Lisboa, al passar per la Puerta de Hierro, sentiren ja els crits de «Visca la República»! El poble, joiós i impacient, fruïa ja de la seva llibertat celebrant la victòria imminent dels ideals republicans, que un Rei, complint el seu deure d'home, havia fet possible sense vessament de sang.

M. Jordi Frigola

21. Vers un gran partit catalanista republicà

Ara, 20 de febrer de 1931

Vivim uns moments de febrosa intensitat política en que, per les figures i pels fets, l'actualitat alcança solament la duració d'uns dies. En el vertiginós giravoltar de la política ibèrica tot envelleix ràpidament: els temes que apassionaven ahir, les notes vibrants que acapararen la pública atenció uns dies enrera, apareixen ja avui a punt de caure en els dominis de la història. Així hem vist com, viva encara en tots els esperits la impresió emotiva produïda pels esdeveniments de la darrera crisi de govern de la Monarquia, en unes hores aquests esdeveniments, tan importants que estigueren a punt de canviar de soca-arrel l'estructuració de la vida pública peninsular, devien cedir a casa nostra el domini de l'actualitat a uns altres fets arribats impetuosament a sol·licitar-la.

A Catalunya, l'atenció pública ja no és fixada damunt les coses de Madrid; la tenim de nou preocupada pels problemes interns de la política catalana. L'actualitat política, el batec interessant de l'hora present el formen entre nosaltres, «Acció Catalana» i «Acció Republicana» al desaparèixer de la vida activa per a donar lloc a la creació d'un gran partit catalanista republicà. La decisió d'aquests dos agrupaments esquerrans que tan ben arrelats es trobaven en la nostra terra, amb tot i no haver vingut de sobte, amb tot i ésser de temps esperada, ha desvetllat al seu entorn la més forta espectació.

Posats a comentar aquest fet, seria en va que intentéssim amagar dintre nostre el plany sentimental que ens porta a flor de llavi la imminència de veure desaparèixer el nom gloriós d'«Acció Catalana». Aquest nom, tan car als que des de l'any vint-i-dos ens apleguem al voltant de la bandera enarborada en la inoblidable «Conferència Nacional», representa prou en la nostra terra, va lligat tan íntimament al record d'innombrables episodis de la lluita patriòtica, que hom no pot acomiadar-se'n sense sentir una miqueta de recança. Al costat del lament, però, volem posar-hi de seguida, una nota ferma d'aprovació als dirigents d'«Acció Catalana» que, amb la seva actitud assenyada, al proposar el sacrifici a l'interès general, d'un nom que ells mateixos havien voltat de tot el prestigi, han donat un alt exemple d'honestat política i de patriotisme.

La causa del republicanisme català necessitava el sacrifici que acaben de portar a cap «Acció Catalana» i «Acció Republicana». Temps ha es venia notant la conveniència de coordinar els esforços dels nombrosos grups esquerrans que actuen portant com a punt bàsic del seu programa el lema quàdruple de Catalanisme, Liberalisme, Democràcia i República. L'existència d'un número massa crescut de partits mancats entre ells de sensibles diferenciacions de matiç, havia portat el confusionisme en el camp esquerrà, motivant endemés això que moltes personalitats del més ferm prestigi catalanesc i republicà determinessin actuar de fractiradors, mantenint-se al marge de tota disciplina de partit. La necessitat de cercar ràpidament una fòrmula per a acoblar dintre d'un gran organisme a tots els que ací profesen els mateixos ideals i persegueixen idèntiques finalitats, era unànimement sentida pels que es preocupen desinderessadament dels nostres afers polítics.

Ara el pas decisiu ja és donat. «Acció Catalana» i «Acció Republicana» en liquidació posen els fonaments de la gran organització esquerrana que tothom desitjava. Altres grups i importants personalitats, no trigaran a venir a consolidar l'edifici polític que encara no té nom i ja s'apareix com una força consistent i madura. L'exemple dels dos partits que han anat al davant pel camí del sacrifici, farà possible la constitució de la gran força catalanista republicana que es necessita per a l'assoliment de les aspiracions generals.

Com molt bé va preveure l'excel·lent amic gironí Sr. Camps i Arboix en l'Assemblea general d'«Acció Catalana», és en les comarques on millor rebuda ha estat la nova de la constitució del gran partit. Els petits trets diferencials de cada una de les divisions del camp esquerrà es feien imperceptibles pels que vivim apartats de la capital i per aquest motiu en les viles i ciutats comarcals era més intens i unànim l'anhel d'unificació. La creació d'un gran partit catalanista republicà servirà per a resoldre en les nostres poblacions, problemes que no devien haver existit mai i per a ajuntar

a persones d'ideologies tan iguals que hom no han arribat a compendre per què durant tant temps havien viscut separades.

Ara, portant-veu d'«Acció Catalana» en les comarques empordaneses i subretolat des del primer número «Setmanari Catalanista Republicà» com a expressió d'un desig i d'una esperança viva, es posa amb tot l'entusiasme al servei del nou partit defensor dels seus ideals de sempre. Així no dubtem en manifestar-ho coneixedors com som del voler de tots els companys que esperen amb frisança el moment de veure unides en aquestes columnes en una abraçada de mútua comprensió a tots els que en aquestes terres lluitem per la causa de Catalunya i pel triomf de tots els ideals de llibertat.

M. Jordi Frigola

22. Un servei a municipalitzar?

Ara, 25 de febrer de 1931

Al fer-me el propòsit de publicar uns quants articles sobre qüestions municipals, vaig abandonar de seguida tot intent de referir-me a actuacions passades, no per considerar-les mancades d'interès, sinó per creure que aquestes deuen ésser tractades per qui pugui fer-ho amb la fredor i objectivitat que en més d'una ocasió podrien fallar-me a mi. Pecant segurament d'immodestes, aquestes notes van encarades a l'avenir i dedicades especialment a les persones —quines persones?— que el cos electoral en temps més o menys llunyà designi per a dirigir la vida municipal palafrugellenca. El poble ha estat massa temps apartat de la Casa de la Vila perquè els que han d'ésser els seus representants puguin tenir, al possessionar-se dels càrrecs consistorials, el necessari i ple coneixement de moltes de les qüestions que hi ha plantejades o a punt de plantejar en el nostre Ajuntament. Per aquest motiu la meva tasca intentarà ésser informativa i una mica orientadora, donant a conèixer alguns problemes municipals que, al meu entendre poden considerar-se de la màxima trascendència.

Fidel al meu propòsit començaré avui per tractar de la qüestió de l'enllumenat públic, que serà una de les primeres que es veuran precisats a resoldre els futurs regidors, perquè durant l'any 1932 fineix el contracte que l'Ajuntament té estipulat amb l'Energia Elèctrica de Catalunya, S.A. com a subrogada en els drets del primer concessionari d'aquest servei Sr. Leopold Gil. Aquest contracte és prorrogable per un o més anys, si cap de les parts hi posa inconvenients, però sembla, per la forma en què l'esmentada Companyia ha procedit en altres poblacions, que no s'avindrà pas fàcilment a continuar-lo.

I no és que el contracte vigent resulti desventatjós per la Companyia explotadora del servei de referència, ans al contrari, en opinió de molts tècnics, les condicions en què fa el suministre de fluid elèctric a l'Ajuntament i als particulars, deixen un bon marge de benefici, superior sens dubte, al lucre que pot obtenir-se en la major part dels negocis que amb major risc, es realitzen en aquest país. Però es cosa ben coneguda que forma la principal característica de l'actuació dels grans trusts capitalistes, l'afany desmesurat de guany que ben sovint veuen satisfet gràcies a l'eliminació de tota mena de competències serioses que s'els hi posin al davant. La coneguda i recent qüestió entre l'Ajuntament de La Bisbal i l'Energia Eléctrica de Catalunya, en la que tocà la de perdre a aquella Corporació municipal, pot servir per a fer-se càrrec de la forma en què actua la potenta companyia i de la magnitud del problema amb què es trobaran encarats l'any vinent els regidors palafrugellencs.

Palafrugell no és pas d'un bon troç una població perfectament enllumenada, perquè les vies principals, els carrers més cèntrics, tenen ordinàriament el mateix enllumenat públic que les vies més extremes i aquestes no el tenen pas superior al corrent en poblacions de la categoria de la nostra. Aquest servei, però, costa a l'Ajuntament al voltant d'onze mil pessetes anyals, no anant compresa en aquesta quantitat el fluid que es consumeix en cap de les dependències municipals ni tampoc el dels *bul·los* que s'encenen els dies festius en els carrers de Cavallers, Pi i Margall, Valls i Plaça Nova. Aquesta quantitat no és pas menyspreuable, tenint en compte la il·luminació pública existent a Palafrugell. El tipo de 0'10 pessetes per bugia i per mes que serveix de base de facturació, no té tampoc res d'esquifit. Però, no és això solament el que en realitat percibeix l'Energia com a retribució pel servei públic que té al seu càrrec. S'ha de tenir en compte que l'Ajuntament per a obtenir aquest servei al preu assenyalat, degué eximir a l'empresa concessionària del pagament de tota mena d'exaccions municipals, el que representa per ella un aventatge molt important, puix d'haver de tributar només que pels arbitris actualment establerts —el del 10 per mil sobre els beneficis que obtenen en el municipi les companyies anònimes, els d'ocupació de la via pública, etc.— no hi ha dubte que li costaria més de les onze mil pessetes que actualment percibeix.

Al tractar de formalitzar el nou contracte, es trobaran els senyors que aleshores composin la Corporació municipal en

una situació ben compromesa. D'un costat, sentiran el natural desig de dotar Palafrugell d'un servei d'enllumenat públic més en consonància amb la importància de la vila; per altra banda s'adonaran de la conveniència d'armonitzar aquell desig amb les possibilitats econòmiques de l'Ajuntament, que no són moltes. I al recórrer a l'Energia Eléctrica de Catalunya, és molt probable que no hi trobin pas gaires facilitats per a resoldre la qüestió d'acord amb un i altre punt de vista.

En aquest cas, no tindria res d'estrany que sorgís la idea de municipalitzar el servei, d'acord amb les facultats que dóna als Ajuntaments el vigent Estatut municipal que, en aquest aspecte, segurament encara es trobarà en vigor. Si disposés l'Ajuntament del temps necessari per a portar a terme aquesta idea, podria obtenir un èxit sorollós i realitzar una gran obra d'administració que, essent útil a la hisenda municipal, a l'ensemps, beneficiaria a tota la població que es lliuraria de les exigències sense fre de les grans companyies. Mes, si en lloc de preocupar-se amb molta anticipació de la resolució d'aquest afer, deixés acostar-se el dia de la fi del contracte per a enllestir-lo a correcuita, segurament que el fracàs que tindria resultaria tan sorollós com l'èxit que pot assolir en l'altre cas.

Municipalitzar, amb monopoli o sense, el servei d'electricitat fa precisa la inversió d'un gran capital que el nostre Ajuntament se li faria difícil trobar ràpidament. Per altra part, i d'ací ve precisament la necessitat de disposar de força temps per a dedicar a l'estudi de la qüestió, per a que el negoci no resultés ruïnós, es gairebé imprescindible que no sigui un municipi sol el que comenci a fer-se càrrec de l'explotació d'aquest servei. Difícilment un sol municipi de la importància del de Palafrugell, tindria prou força per a véncer tots els obstacles que podrien posar-li els elements interesats en fer-lo fracassar per a escarment d'altres municipis que tinguessin propòsits semblants. Les despeses d'instal·lació i les generals de funcionament del servei resultarien desproporcionades al rendiment que s'obtindria i, segurament, un negoci que és dels millorets que corren, explotat per un municipi sol, representaria per a ell una càrrega impossible de soportar.

En canvi, si tots o alguns dels Ajuntaments de la comarca es constituïssin en mancomunitat per a municipalitzar aquest servei, sembla que adquiririen la mateixa força de les grans companyies i trobarien com elles totes les facilitats. Per tant, crec, que posat l'Ajuntament de Palafrugell en el cas d'intentar la municipalització del servei d'electricitat, el primer que deuria fer seria recabar l'apoi dels demés municipis comarcals que es troben en la mateixa situació que nosaltres en relació a les companyies concessionaries.

Qelcom més podria dir-se encara sobre's aquest afer de l'enllumenat públic de Palafrugell. No obstant, crec que amb aquestes lleugeres divagacions al seu entorn n'hi haurà prou per a que els futurs consellers municipals, si en tenen esment, puguin fer-se càrrec de la importància de la qüestió que deuran solucionar. Que és a el que aspira el signant que sols pretén que aquestes notes serveixin com a toc d'atenció.

M. Jordi Frigola

23. La novella organització catalanista republicana de Palafrugell

Ara, 11 de març de 1931

Anunci d'eleccions municipals, de renovació total dels ajuntaments. La batuta madrilenya, que de grat o per força hem d'anar seguint, assenyala amb això el començament d'un període d'activitat política en totes les poblacions grans i petites del mosaic ibèric. Els partits polítics, tant els que porten al seu davant una bandera i uns ideals flamejants, com els que es remenen a l'entorn d'un home i d'uns interessos particulars, tant els nous que encara no han mesurat les seves forces electorals com els vells que hom ja creia dormint per sempre més el son dels justos i dels injustos, tots aixequen el cap i baden l'ull, preparant-se per a la lluita que ha de determinar l'hegemonia política en cada localitat. Aquestes eleccions municipals anunciades poden celebrar-se o bé restar reduïdes a un dissortat intent com el de les eleccions legislatives que produí la caiguda espectacular dels successors immediats de Primo de Rivera. Tantseval, però. Solament d'esguar-se la seva possibilitat, ja constituiexen un esdeveniment, ja són prou per a animar arreu la vida política i per a fer sentir, amb censura o sense, les veus de l'opinió pública.

En mig del batibull d'aquest període electoral que després de nou anys de no haver-ne viscut cap de semblant, ofereix totes les característiques d'una cosa nova, i ho és efectivament per les noves generacions, va a començar la seva actuació pública el «Centre Catalanista Republicà» de Palafrugell. Assolida l'aprovació dels seus Estatuts acomplerts tots aquells tràmits legals que fins avui havien constituït un obstacle per a la seva fundació, aquesta Societat que temps ha vivia en l'esperit i en la consciència de tots els palafrugellencs que senten l'idealitat que ve defensant Ara des de la seva aparició, entrarà de ple en el terreny accidentat de l'acció política. El que era una unió espontània sorgida de l'entusiasme d'una joventut arborada per tots els ideals de llibertat, va a esdevenir-se avui per obra d'aquest mateix entusiasme, una força organitzada, amb personalitat legal i fesomia pròpia destinada a encarrilar i a donar eficàcia als voluntariosos esforços individuals que pugnaven en nostra vila pel triomf de la causa de Catalunya i de la Llibertat.

Tal volta una època electoral no és la més apropiada per a donar els primers passos una entitat política que no compta amb més guiatge que la fermesa d'uns ideals. Jocs de candidatures, combinacions i malabarismes de vots, tecnicismes especulatius de la voluntat popular, han de ballar al seu entorn una dansa vertiginosa i torbadora. I podria caure si per un moment deixés d'apuntalar-se en aquests ideals que saven quelcom d'eleccions però que no tenen en elles el seu fonament ni la seva finalitat. Aquesta entitat política que avui comença a caminar, que encara ho té tot per fer i que sols fia en l'entusiasme franc i noble d'una joventut impetuosa, deu emmarcar la seva actuació dintre de la més absoluta serenitat. Els clarins del triomf electoral estridents però moridors, no poden temptar-la massa ni fer-li oblidar aquella victòria final que, més que de la llampant flamaralla d'un instant, deu esperar-se de l'esforç constant, seguit, ininterromput, d'una tasca ben orientada.

Despullats de la nostra indumentària de partit, tractant-se de donar a la nostra veu un to pur i simplement palafrugellenc, volem expressar quelcom del que nosaltres per avui i per demà esperem d'aquest «Centre Catalanista Republicà» que neix al bell costat del nostre periòdic, alentat per les mateixes aspiracions. Fonament sòlid del nostre catalanisme irreductible és l'amor que sentim per Palafrugell i totes les seves coses; ben arrelat portem a dintre nostre l'ideal palafrugellenc format amb bocins de records i amb realitats de cada dia i amb il·lusions d'un pervenir brillant. Al servei d'aquest ideal palafrugellenc, inflamat per aquest esperit localista compatible amb totes les doctrines generals, anhelem veure la nostra novella societat. El particularisme palafrugellenc que no té res d'estret, que no pot confondre's amb el cantonalisme eixorc, pot informar un dels aspectes més importants de l'actuació d'aquest «Centre Catalanista Republicà» que ve a omplenar un buit en la nostra vila. Des del seu lloc de combat, tan extremadament esquerrà com es vulgui, tan radicalment catalanista com sigui precís, pot i deu laborar pel ressorgiment de l'espiritualitat palafrugellenca, pel

prestigi i engrandiment de la nostra població.

Orientada en aquest sentit l'actuació electoral de la incipient organització política, la seva aparició no significarà en la nostra vila l'arribada d'un element de discòrdia disposat a sacrificar als interesos d'un partit els generals de la població. Si presenta candidatura, cal que aquesta sigui ben palafrugellenca, que els seus homes al costat d'una gran honestat personal i d'uns ideals puríssims, hi portin la flama viva de l'esperit local, penyora d'una actuació consistorial posada al servei dels interessos de la vila. Candidatura palafrugellenca, ben palafrugellenca, perquè si enfront seu vol posar-s'hi una altra amb aquest nom pugui encarar-se i dir-li: Candidatura palafrugellenca la nostra i catalanista, republicana, liberal i demòcrata, endemés, que una i altra cosa no són incompatibles. Cal que cerqueu uns altres trets diferencials, cal que digueu quelcom més per a orientar als lectors que també són palafrugellencs.

Així entenem nosaltres que deuria iniciar la seva vida pública aquesta organització que l'etzar ha volgut que a l'obrir els ulls es trobés entre les aigües tempestejades d'unes eleccions municipals.

M. Jordi Frigola

24. Del sentit del ridícol

Ara, 8 d'abril de 1931

En les nostres latituds plenes de notes desconcertants i paradoxals, es dóna el cas de que, al costat d'un extremat individualisme en el que, dit sigui de pas, tal volta pot trobar-se l'explicació de l'increment que ací han pres les teories anarquistes, s'hi pugui observar un sentit del ridícol portat amb tanta exageració que arriba a constituir un seriós obstacle per a poder esbrinar l'estat del pensament col·lectiu, reclòs en mig d'innombrables i receloses prevencions. La por a quedar malament, la temença de provocar per un moment la rialla o tan sols un comentari irònic, fa que tothom es mogui amb certa pesantor i amb una extremada malfiança. Ningú vol ésser primer en res, ningú s'atreveix a donar un pas sense tenir la seguretat de que els demés l'han de seguir a correcuita. I tot això motiva que els estats d'opinió, entre nosaltres, triguen molt a manifestar-se, mancant-lis gairebé sempre la frescor i l'encís de l'espontaneïtat.

Aquestes reflecions hom les anava fent durant el transcurs del míting que dimecres passat celebrà el «Centre Catalanista Republicà». Mentres peroraven els oradors, en els moments culminants dels discursos, quan el que parla sembla demanar amb frases brillants unes mostres d'aprovació de l'auditori que l'autoritzin a seguir parlant, el nombrós públic congregat en el teatre del «Fraternal», restava, apart de comptades ocasions, completament silenciós. No obstant en el rostre de la major part dels assistents a l'acte s'hi llegia la seva aprovació franca a tot el que anava dient l'orador, i fins s'endevinava en ells un desig d'exterioritzar la seva conformitat i el seu entusiasme. A vila, però, tots ens coneixem i qualsevol s'embolica a començar. Iniciar un aplaudiment i restar tot sol picant de mans, significa un ridícol espantós que l'endemà retreurien els amics en mig de sorolloses riallades. Després de vuit anys sense veure en aquesta vila actes com el de dimecres passat, el públic, perduda l'habitud de moure's en ells es trobà tota la nit amb les mans lligades per aquest sentit equivocat del ridícol.

Ben mirat, pot ésser ja és hora de reflexionar quelcom sobre's això i confessar-nos que en fem una miqueta massa. La por al ridícol, fet i fet, és una forma de covardia com qualsevol altre i hem de procurar vencer-la. Per aquest camí aniríem a parar que ningú s'atreviria a sortir de casa sense consultar-ho prèviament al seu veí. Cal vèncer aquesta temença infundada a singularitzar-se i cal deixar que les cordes de les passions vibrin lliurement sempre que l'alenada de l'ideal corri entre elles posant-les en tensió. En els mítings la por al ridícol, por que abans ha sapigut vèncer el que en la tribuna pública es presenta a la multitud, no deu impedir a ningú d'ajuntar les mans amb entusiasme en tot moment en què les paraules de l'orador trobin ressó en l'esperit de l'auditori.

M. Jordi Frigola

25. Els pessimistes i els impacients

Ara, 23 d'abril de 1931

Tot ha lliscat tan suaument, el canvi ha estat fet amb tanta naturalitat i senzillesa, que avui encara hi ha certa gent que no se'n sap avenir i tem que d'un moment a l'altre es produeixin les convulsions que creuen que inevitablement han d'acompanyar a una transformació tan radical de la vida política del país. Els pessimistes, els que sempre van pel món amb l'ai al cor, i que creient en la infalibilitat profètica de Cambó, en nits d'insomni havien vist la imatge horrible de l'anarquista de Terrassa amb un punyal a la mà i la gorra frígia en la testa, avui ni mai es podran fer càrrec de què els pobles puguin imposar la seva voluntat sense espetec de canons i molt menys sense uns simple trencadissa de vidres. Aquesta bona gent que tot el seu pas per la vida és guiat per una por invencible a tot i a tothom, són els que es feien socis de la Unió Patriótica per por de que els hi apugessin els arbitris i els mateixos que avui voten als candidats conservadors per por a no poder vendre una partida de taps. Ben mirat són més dignes de llàstima que d'atenció. Ja s'ha ben demostrat que el món va fent via sense preocupar-se gaire de la seva opinió.

Més dignes d'atenció en aquests moments són aquells que avui veiem desencisats davant del règim republicà que s'acaba d'instaurar. Aquests, la major part d'ells contribuïren a fe possible l'adveniment de la República, no es mostren satisfets ara precisament que s'han esdevingut realitats aquells ideals que orientaren la seva actuació política. Passat els primers moments de joia, acabat el magnífic esclat de les festes populars, extingida la flamaralla brillant de les banderes triomfadores, els esperits impacients, els partidaris del tot o res, apareixen malhumorats i colpits pel desengany. Ja la tenim ací, la república—us diuen— i les relacions de l'Església i l'Estat són les mateixes que abans, els monopolis capitalistes continuen endogalant el poble com en temps de la monarquia, el sometent dictatorial encara és armat a casa nostra, els impostos no han variat per res i tot va seguint igual, ben igual com si en lloc d'un canvi de règim es tractés d'un simple canvi de ministeri de la monarquia. Després us parlen de la qüestió catalana i ho fan en tons desconfiats, com si la presencia de Francesc Macià al davant del poble català, com si la de Nicolau d'Olwer i Marcel·lí Domingo en el govern provisional de la República Ibèrica no fos prou per a obrir el cor a totes les esperances i per a creure que la voluntat racial ha d'imposar-se per sobre de tot.

Una setmana enrere no teníem res i lluitàvem en nom de la República i de Catalunya. En un dia vàrem veure enfonsar-se la monarquia borbònica i damunt de les seves runes construir-se les parets mestres de l'edifici republicà. En un dia vàrem veure destacar-se la personalitat de Catalunya i admetre's a Ibèria el nostre fet diferencial i l'existència de la nacionalitat catalana. Pot demanar-se més que tot això? Sí, naturalment; pot i deu demanar-se i exigir-se molt més. Però no pas ara, quan fa vuit dies que no teníem res, quan solament fa vuit dies que estàvem dominats per una monarquia que tiranitzava als espanyols i recordava als catalans que era continuadora de l'obra de Felip V.

Els amics impacients, els simpàtics companys afanyosos de la plenitud d'un règim de justícia i de llibertat que avui ja troben poc el molt que hem assolit, voldria que escoltessin la veu d'un que sent les seves mateixes inquietuds i tots els seus neguits i que també en molts moments durant aquests dies memorables s'ha sentit emportat per les seves mateixes impaciències. Penseu —els hi diria— que no tenim el dret de dificultar amb la nostra desconfiança l'obra que ara estan realitzant aquells que un dia s'exposaren la vida per la llibertat de tots; penseu que els extremistes, innecessaris en l'hora present, poden facilitar la tasca de la reacció, tasca que de segur ja és començada; penseu que ara més que mai és precís aparèixer ben units i ben forts tots els que lluitem en nom de les idees patriòtiques i liberals. Penseu que ens podrien confondre amb els pessimistes, amb aquells pessimistes que dubten de que la voluntat dels pobles pot imposar-se per sobre de tot i contra tot.

M. Jordi Frigola

26. Els governants i l'atzar

Ara, 30 d'abril de 1931

El Ministre de Governació de la República Federal, ha manifestat en forma que no deixa lloc a dubtes, el seu propòsit de fer complir les lleis prohibitives dels jocs d'atzar. Això està molt bé i dóna una idea justa de l'esperit assenyat i ecuànim que mou als poders republicans en aquests moments de consolidació del règim que s'acaba d'instaurar. Molt bé però solament com a mesura provisional, perquè és evident que un règim de plenitud democràtica no pot tractar aquests problemes en la mateixa forma que ho feien aquells governs que manaven d'esquenes al poble i amb una total incomprensió tant dels vicis com de les virtuts de les masses ciutadanes.

Tota persona que ha jugat alguna vegada i ha perdut, és amb tota seguretat un enemic convençut del joc i, per això, s'ha de creure que la majoria voldria veure desterrat aquest vici malastruc de les costums del nostre país. Els desitjos dels governants sempre han coincidit, per tant, amb els d'una gran massa de població. Els desitjos, però, solament són desitjos i de voler una cosa a obtenir-la hi ha una distància enorme. Això que és el que els castellans en diuen una *perogrullada,* tan clar i senzill com és, no ho sapigueren entendre mai els ministres de la Monarquia. Ells, amb un criteri tancat propi d'un moralista ortodox, quan es donaren compte de què el joc era una cosa que no estava prou bé, redactaren a correcuita unes lleis fulminants prohibitives que es compliren, amb més o menys exactitud, sempre que els governants s'aixecaven de mal humor, tal volta per no haver tingut gaire sort la nit abans. El poble mentrestant continuava amb el vici del joc ben arrapat, amb l'afició *in crescendo* per efecte del tantes voltes ponderat encant del que és prohibit.

Té una certa semblança el que passa amb les nostres lleis sobre's el joc, amb la situació de Nord-Amèrica relativa a l'aplicació de la «llei seca», que no ha donat altre resultat que l'encariment i, a l'ensems, la propagació del vici de la beguda. Abans de la implantació d'aquesta llei, als Estats Units d'Amèrica, hi havia una pila de gent que s'anava guanyant la videta explotant el negoci de l'alcohol; avui aquest negoci s'ha esdevingut tan bo que ha donat lloc a un crescut número de fortunes veritablement cambonianes, i es troben en el cas de que són els grans comerciants de begudes els més decidits defensors de la «llei seca». «Feta la llei, feta la trampa», diu un adagi popular que casualment en aquest cas resulta una veritat com un temple. Així ens trobem que, si a Amèrica els humits donen les més extraordinàries mostres d'enginy per a riure's de les lleis prohibitòries de la beguda, en el nostre país no es queden pas enrera, podent-se comtemplar veritables prodigis d'imaginació provocats per les ganes de jugar que són més fortes que totes les sancions que hagin pogut inventar els governants.

Dictar unes lleis encaminades a fer desaparèixer el vici del joc, és una feina de govern que tot el país, tard o d'hora, agraïrà com correspon. Però en aquestes lleis deu prescindir-se dels radicalismes i no fiar massa en la força de l'*ordeno y mando.* Més que la coacció deu utilitzar-se la persuació. Aquesta tal volta pot aconseguir-se per mitjà d'una reglamentació hàbilment precedida d'un estudi de la psicologia popular, d'una reglamentació feta amb sentit comú i que no permeti jugar-se llargs duros al *canari* tot mostrant-se implacable amb una modesta partida de *pocker* amb calderilla.

I abans que tot, com que predicar amb l'exemple té una força molt superior als més eloqüents discursos, deuria suprimir-se la desmoralitzadora «rifa nacional», que és tan beneficiosa com és vulgui per a la hisenda de l'Estat, però que per sobre de tot constituieix un positiu i poderós estímul a l'afició a l'atzar, estant renyida amb tota acció de govern que tendeixi a prohibir el joc.

M. Jordi Frigola

27. Primavera i rebeldia

Ara, 7 de maig de 1931

Primer de maig. Primer de maig roig, roig per la sang generosa dels martres d'un ideal humà. L'ideal que tenyí de roig aquesta diada és viu i fort en el cor i en el cervell de tots els que pateixen i la sang dels lluitadors d'aquest ideal té avui les resplandors flamejants d'una bandera.

Primer de maig... Un puny que es tanca, un clam de protesta, un crit vibrant de rebeldia que s'espandeix arreu per a donar alè als que són abaix, per a burjar les orelles dels que —dominadors de la fortuna, domadors de l'èxit daurat— es troben enlaire, enlaire damunt d'un pilot de carn humana que els hi fa d'escambell.

Primer de maig, diada del Treball. «La Internacional» cantada en tots els idiomes. «Amunt! els damnats de la terra; Amunt! els forçats de la fam!» La fraternitat universal del proletariat esdevinguda música, música que fendeix l'aire, música que encén els esperits i ajunta els homes en un afany comú de renovació social.

Primer de maig, però... L'aire és una carícia suau que parla del goig de viure, del plaer d'anar caminant pausadament collint un brot de romaní, seguint el vol incert d'una oreneta. El cel és clar i la mar posa cara amiga. La terra catalana, lluminosa terra, sempre optimista, sempre acollidora, va vestida ara amb els seus ropatges més brillants de primavera.

Primavera i rebeldia, són de mal agermanar si uns fets apremiants no ho imposen. Per què no deixar, doncs, que aquesta diada del Treball, tingui la plena significació d'una festa? Per què voler-ne fer una diada de dol —Dijous sant del proletariat— fins en aquests moments en què els pobles ibèrics acaben de sentir la primera alenada de llibertat? Les ombres del martres del primer de maig podrien esdevenir-se clares, el record d'ells prometedor de pau, i els cants de guerra convertir-se en himnes ardits d'esperança pel triomf final que es prepara i que tal volta és ja proper.

Aquest és el desig d'un home profondament liberal que ha sentit en el primer de maig d'enguany, un fons neguit davant de la coacció que representa vestir de dol a un poble quan la vida floreix esplendorosa al seu entorn.

M. Jordi Frigola

28. Els convents cremats

Ara, 13 de maig de 1931

Crema de convents a Espanya. Lamentable, lamentable, lamentable! exclamaran alguns i no seré jo en cap manera que els hagi de contradir. Qui ha cremat els convents, però? El poble, els odis populars, contestaran els mateixos. I en això sí que tots els esperits liberals tenim l'obligació de contradir-los.

Dir que el poble ha cremat els convents és tan infantil i primari com si es diu que ha estat el foc qui en té la culpa. Per a que hi hagi foc, és precís —els d'aquesta comarca ho sabem molt bé— que algú l'hagi encès. Per a que el poble encengui foc, es necessita que algú abans hagi encès d'indignació al poble, que hagi provocat les seves ires, que hagi abrandat les seves passions ofenent-li els seus sentiments i el seu esperit de llibertat.

Qui ha cremat els convents, doncs? Els enemics de la llibertat dels homes i de les col·lectivitats, els que davant del poble tranquil i feliç dintre un règim de democràcia hi alcen l'amenaça constant de la reacció. El Borbó destronat, el tirà d'ahir, el conspirador d'avui i de demà. Aquell Segura, màxima autoritat de l'Església hispana que, fent l'apologia dels poders monàrquics, escarneix les pures doctrines de Crist, predicador de la igualtat i de la fraternitat entre els homes. Luca de Tena, el prototipus del servilisme rastrer, inspirador de campanyes de vilesa destinades a sembrar odis entre els pobles ibèrics que avui sols anhelen viure harmònicament sense recels... Aquests i els que com ells pensen i actuen, són els que han cremat els convents; el poble, no.

El poble? El poble espanyol d'avui és aquell mateix poble manso i plàcid que ahir suportava sense rebel·lar-se la càrrega humillant de la més oprobiosa tirania. Ells, el menyspreuaven com menyspreuen al *toro* que enyoradís de l'herba fresca dels grans latifundis d'Andalusia no sab embestir al *torero* —trist juguet brillant d'una aristocràcia caduca— que vol lluir les seves habilitats mitgevals. Set *banderillas* de foc, set anys de dictadura indigna, feriren a aquest poble tranquil i resignat. I ara embesteix, ara s'ha tornat brau per a defensar la llibertat que el dignifica i li obre les portes del progrés i de la prosperitat.

I ara diuen que és ell qui crema convents...

M. Jordi Frigola

29. Qüestions internes del catalanisme

Ara, 21 de maig de 1931

Apartats de grat o per força de les activitats polítiques, Cambó, Ventosa i Duran, els tres homes que en aquests darrers anys portaren la direcció de les forces de la «Lliga Regionalista» i esdevingut cosa caduca i sense sentit fins el nom d'aquesta vella organització catalanista, és d'esperar que d'un moment a l'altre la mateixa desapareixerà de la vida pública catalana. La glòria pura de Prat de la Riba i alguns èxits escampats d'ací i d'allà en els fulls de la seva història, no són prou per a dissimular el fracàs global, el desastrós resultat final dels trenta anys d'actuació oportunista i blincadissa d'aquest partit que, essent més que cap altra cosa una força capitalista, exercí durant molt temps l'hegemonia plena en el camp del catalanisme. Per això tot fa suposar que, encara que la seva fallida definitiva faci córrer alguna llagrimeta sentimental i que, de moment, obri un buit en la política del nostre país, no es trobarà ningú amb una mica de solvència política que tingui interès en continuar una tasca que la realitat d'uns fets palpables ha qualificat d'ineficaç per la causa de Catalunya.

Els que, essent catalanistes de *tota la vida* —venturosa frase feta, gairebé ja desfeta per l'ús i l'abús que tothom en fa!— el nostre esperit plenament liberal ens apartà, a l'iniciar-nos en la política, de les rengleres de la «Lliga Regionalista», la seva desaparició no ens pot causar fred ni calor. Davant d'ella, per tant, una lamentació, que no ens passaria de flor de llavi, no ens escauria gens, ni tampoc ens estaria bé aprofitar l'avinentesa per a fer ressaltar equivocacions que els que les cometeren deuen ésser els primers en reconèixer. Per aquest motiu, de bona gana ens estaríem de fer cap comentari a aquest fet polític, si ell no vingués a preparar-ne un altre.

La «Lliga Regionalista» desapareix o desapareixerà, però els seus homes queden. I això que és la cosa més natural i senzilla en apariència, té una importància extraordinària i planteja una qüestió plena d'interès. Es cosa ben coneguda que en els partits polítics hi pesa tant el factor home, com els factors nom, programa, ideal, bandera, etc. perquè amb tot i que el primer és posat al servei dels darrers, aquests, manejats per segons quines mans, tenen una elasticitat meravellosa. Atenent aquest raonament, és fàcil comprendre l'interès que ofereix el veure quina actitud prendran els homes que avui militen en les regleres de la «Lliga Regionalista».

Els homes de la «Lliga Regionalista» —tècnics, professionals de la política, com ells mateixos es manifestaven— de segur no es resignaran a la inactivitat, encara que els tres més visibles ja hagin emprès aquest camí. Ells faran nous partits o ingressaran en els existents, però en cap manera s'avindran a l'ostracisme que tan contrari és al seu temperament. Per altra part, ells tenen interessos de classe a defensar; en un règim republicà avui, com ahir amb la monarquia, els hi precisa influir en els aranzels, manejar els tractats de comerç, remenar pels governs civils, papallonejar pels ministeris. Tenen, en una paraula, necessitat d'actuar en política i seria infantil creure que el fracàs de la «Lliga Regionalista» els ha d'apartar dels afers públics.

Què faran, on aniran aquests polítics de la «Lliga Regionalista»? Entre ells hi ha algunes figures plenes de prestigi i d'arrelades conviccions catalanistes que poden ésser admeses en qualsevol organització política, sense que en surti perjudicat el crèdit de la mateixa. Les altres, però, que eren les que en aquests darrers anys marcaven el ritme d'actuació de la «Lliga Regionalista», forçosament hauran d'anar soles per a poder continuar el joc d'habilitats i oportunismes de la seva política mancada del fonament ferm d'uns ideals. Malament aniria el partit que es deixés enternir i els hi fes lloc a dintre seu.

M. Jordi Frigola

30. Sobre's un article de *Baix-Empordà*

Ara, 28 de maig de 1931

Nicolau Salmeron, fou un polític tan important que, sense necessitat de que se li mori algú de la seva família, els bons republicans i també els bons catalanistes el recordaran sempre més.

Salmeron, però, tingué la dissort de viure en una època en què entre la massa del poble espanyol els més avançats no anaven gaire més lluny del que van avui els senyorassos de la «Lliga» i els seus seguidors vergonyants. Per això, Salmeron, amb tot i ésser un perfecte republicà com ho demostrà en forma que no dóna lloc a dubtes, al trobar-se formant part de la Junta revolucionària que es feu càrrec del Govern d'Ibèria després de l'alçament del setembre del 1868, opinà que encara no havia arribat l'hora de la república i donà facilitats per a l'establiment d'una monarquia constitucional i democràtica. Per això igualment, quan dimissionari Pi i Margall, es féu càrrec de la Presidència de la República, el seu programa consistí en el restabliment de l'ordre fos com fos, fracassant gloriosament en els seus propòsits per no voler signar unes sentències de mort que la seguretat de la república semblava aconsellar i que repugnava a la seva consciència d'home liberal. I per això, també, ell volia la República de tots, perquè sabia que amb la dels republicans, que eren tan pocs, no es podia anar en lloc.

Ara segurament que Salmeron s'acontentaria, com nosaltres, amb la República de tots els republicans, que no ha de consistir pas en una persecució inhumana i sistemàtica dels que no eren republicans abans del 14 d'abril. La República de tots els republicans, vol dir simplement que el poder estigui en mans dels republicans que elegeixi el poble, que tanmateix ha ben demostrat que també és republicà. Aquesta fòrmula que allunya als avantatgistes dels llocs de govern, no exclou el respecte a totes les idees ni atempta per res als interessos generals. Solament pot desplaure a aquells que, en actiu o en passiu, estigueren al costat de la Monarquia, perquè era la posició més comoda, i avui volen fer-nos creure que malgrat tot eren més republicans que nosaltres.

***

Baix-Empordà clama per la república de tots i acompanya la seva literatura, com sempre d'una pulcritud exquisida, de cites de Salmeron i de *La Publicitat,* manejades amb una gràcia que ens deixaria parats si no fes temps que coneguéssim la traça del distingit periodista que té al seu càrrec l'elaboració del col·lega local des del seu article frontal fins a la darrera gasetilla. Unes punxadetes ben fines, subtilíssimes, pel nostre setmanari i pel «Centre Catalanista Republicà» —sense anomenar-los, naturalment!— són el complement del magnífic article que *Baix-Empordà* publica en primer terme en la seva edició de dissabte passat.

L'article del *Baix-Empordà* està molt bé, però s'ha ben demostrat que en ell hi ha més intenció que eficàcia. Era escrit per a molestar a nosaltres i *La Publicitat,* que representa en la política general catalana el que nosaltres representem dintre la comarcal, ni tan sols s'en ha donat compte. Ha reproduït el brillant article sense veure que la seva intenció era anar precisament contra el que l'admirat col·lega barceloní ve defensant.

Felicitem al polidíssim col·lega local per aquesta distinció ben merescuda. Naturalment, però, que aquest fet no té pas l'abast que per penyes de cafè i tertúlies «de dins la vila» hi ha qui pretén donar-li. De segur que els bons amics de *La Publicitat,* al reproduir l'article frontal de *Baix-Empordà*, solament tingueren en compte el que el mateix deia. Si haguessin conegut els motius que ho feien dir, que en aquest cas és el més interessant, no hi ha dubte que n'haurien fet una mica menys de cas. Després de tot, cal convenir que és relativament fàcil fer-se passar per un republicà víctima, a Barcelona; a Palafrugell mateix, on tots ens coneixem, tindria un bon xic més de mèrit.

***

El maneig del sofisme, suposem que deu ésser un entreteniment molt agradable pels que tenen poca feina a fer. No pretindrem, doncs, convèncer al senyor... diguem *Baix-Empordà*, de que l'abandoni, sobretot sapiguent que per a escriure, a ell que fa molt temps no trepitja terreny ferm, li

és tan indispensable com el paper i la ploma. Provarem solament de donar-li a entendre que perd llastimosament el temps empleant-lo contra nostre. Els arguments agafats pels cabells poden fer un cert efecte tractant de temes de fútbol o discutint sobre's la celebració de balls de Carnaval, però en els moments actuals, en què els fets valen més que totes les paraules, aplicar-los a la política no pot donar cap bon resultat. El més prudent, *Baix-Empordà* amic, és deixar a Salmerón en pau i tranquil·litat, que tothom sap que era prou intel·ligent per si visqués avui pensar molt diferent del que pensava el 73. També és aconsellable no ficar-se gaire amb *La Publicitat*, que els que no en feien cas ahir no la poden agafar avui per plataforma, puix que ella no ha canviat per res. Continuar així, donar tantes mostres d'erudició endebades, prodigar arguments que no han de convèncer a ningú, enverinar així qüestions que ja són massa enverinades i fer instrument d'unes enrabietes personals d'un periòdic de natural pacífic i bonatxó, són coses que no poden adobar res. Qui sab si fins poden arribar a espatllar-ne.

M. Jordi Frigola

31. Comentari íntim

Ara, 3 de juny de 1931

Confesem-nos, amics, posant-nos la mà al pit i procurant ésser del tot sincers amb nosaltres mateixos, que en el fons del fons de cada un de nosaltres, hi ha una mica de recança davant de la festa de Corpus que s'en va. La festa de Corpus sense processó, sense trilleig de campanes, sense sentors de ginesta i de roses trepitjades, sense el baf calent de la cera que es crema a tant per unça, haurà perdut totes les seves gràcies tradicionals i tot el seu esclat de primavera.

La festa religiosa celebrada en la intimitat del temple, pels catòlics de convicció i fins pels que ho són per raons de tàctica social, tindrà, naturalment, tota la importància i la més gran solemnitat. Però per nosaltres, ovelles esgarriades que ens mirem al clergat des d'una distància més que prudencial, la diada haurà perdut irremissiblement tot el seu encís. Hi haurà partit de fútbol, cine, ball a la tarda i a la nit; fins i tot s'arribaran a tocar sardanes a la Plaça Nova i al carrer de Cavallers. Fet i fet, però, la diada passarà sense pena ni glòria, esdevinguda de cop i volta, sense que probablement en tingui ningú la culpa, ni més ni menys que un diumenge qualsevol.

Lamentable això per al pretès pendonista il·lusionat —jove exercitant, practicant de farmàcia o militar retirat— que es veu obligat per la força de les circumstàncies a restar per sempre inèdit. Lamentable també per la noia de la primera volada que ha d'estrenar un vestit i voldria lluir-lo dalt d'un balcó de primer pis, tirant floretes. Lamentable per l'infant encuriositat amant de les coloraines i de les músiques estridents. Lamentable una mica per tots...

Nosaltres, com a palafrugellencs condemnats al viure cada dia més gris de la nostra vila industrial, ens arriba a entristir la desaparició d'aquesta nota de color, que una força atàvica ens impulsa a esguardar amb un cert interès. Com a liberals, el fet ens fa enrogir una miqueta perquè voldríem que ordenadament, dintre de l'ordre veritat de la República, tothom, fos qui fos, siguin quins siguin els seus antecedents, pogués exterioritzar els seus sentiments i les seves creences. Aconsolem-nos, però, pensant que bé pot tothom fer algunes concessions sentimentals i prescindir quelcom dels seus principis davant del fet culminant de la consolidació d'aquest règim que necessita, en els seus inicis, anar salvant tota mena de conflictes.

M. Jordi Frigola

32. És l'hora de Catalunya

Ara, 11 de juny de 1931

M. Jordi Frigola

Tot l'interès polític del moment gira a l'entorn de la confecció de les candidatures per a les eleccions de Diputats a les Constituents. Tothom es remena, corren noms de boca en boca, es parla de coalicions i de pactes, fins s'insinuen abstencions ben importants. En forma clara i precisa, però, és molt probable que ningú sàpiga gaire en aquests moments.

Això no és pas una prova de desorientació dels nostres partits polítics. Contràriament, pot servir per a indicar el seny de tots els agrupaments polítics que no volen resoldre precipitadament una qüestió que, malgrat tenir el caràcter de cosa interna de cada partit, pot influir molt en els destins de la nostra pàtria. En política, totes les hores són dels partits, però la present en què el fonamentar jurídicament la llibertat de Catalunya és el problema que s'apareix en primer terme a l'esguard dels catalans, tots els partits fan molt bé en destinar-la a pensar únicament amb els alts interessos de la nostra terra.

Perteneixem nosaltres a un agrupament polític que ha demostrat palesament el seu esperit de sacrifici i la seva fidelitat serena als principis catalanistes i republicans que guien la seva actuació en mig de la mar agitada d'aquest període d'estructuració del nou règim. Això ens permet esguardar confiadament els esdeveniments, perquè sabem que sense moure'ns per res de la disciplina del nostre partit, podrem servir eficaçment la causa de la llibertat de Catalunya. Però el nostre optimisme arriba més enllà, perquè en l'instant magne que vivim, volem tenir i tenim fe absoluta en el patriotisme de tots els partits catalans.

És l'hora de Catalunya i, al proclamar-ho així, no creiem pas fer simplement una frase, més o menys buida, més o menys usada, sinó que pensem expressar una realitat ben viva. Una realitat que ningú pot deixar de veure clarament i en la que orientaran la seva actuació tots els nostres partits polítics i particularment els de significació esquerrana, damunt dels quals pesa la responsabilitat de la solució del nostre plet de llibertat.

33. Com la Lliga Regionalista hauria pogut servir la causa de Catalunya

Ara, 18 de juny de 1931

La «Lliga Regionalista» tal volta si li convingués, trobaria la forma de demostrar amb entretinguts jocs de paraules, que en tota la seva llarga vida no ha estat monàrquica ni un sol moment. Ens podria parlar com ja fa en el manifest que acaba de dirigir al poble de Catalunya, de que «ha pogut variar el procediment i la tàctica, adaptant-se al temps i a les circumstàncies diverses», i molt escamats hauríem d'estar contra ella per a no restar convençuts ben aviat. Molt més difícil però li resultaria fer entendre que, havent format part els seus homes del darrer govern de la Monarquia i havent estat ells en realitat l'última crossa en què s'apoià el Borbó per a ajornar la seva caiguda definitiva, no va fer tot el possible per a impedir l'adveniment de la República.

Això és un fet evident molt difícil de desmentir. Nosaltres no el retreiem pas moguts pel desig de fer enrogir als senyors de la «Lliga» que avui, com si haguessin fet alguna cosa per a portar la República, també es creuen amb dret de parlar de *la República de tots*. La nostra intenció al recordar aquest fet més eloqüent que les paraules més hàbils i brillants, no té res de mesquina, perquè s'inspira en el desig de servir els alts interessos de Catalunya. Volem creure amb el patriotisme dels seguidors de la «Lliga Regionalista», volem creure sobretot que en aquests moments en què ja es troben fora de l'òrbita enlluernadora de la Cort caiguda, la seva actuació política sols va guiada per l'afany d'ésser útils a la nostra pàtria. Per això retreiem el fet de la seva col·laboració en el sosteniment de la monarquia solament per a poder-lis preguntar si han reflexionat sobre's el que passaria si en les properes eleccions les seves candidatures triomfessin arreu de Catalunya.

Per a que Catalunya pugui tenir totes les garanties d'èxit a l'anar a pactar amb els representants de la jove república espanyola, és precís que els homes que enviem a parlamentar ostentin una idealitat afina a la que avui impera arreu d'Ibèria. Els que acudiren a pactar a San Sebastian, quan encara la Monarquia era el sol que més escalfava, han d'ésser els mateixos que han d'anar a les Corts Constituents a defensar les aspiracions del nostre poble. Si hi van uns altres, la simpatia que tots els nuclis esquerrans d'Espanya senten per Catalunya precisament perquè la nostra terra marxà al davant en la lluita per l'enderrocament de la Monarquia, desapareixeria de seguida i, aleshores, el que ha d'ésser un pacte franc i obert entre dues col·lectivitats amigues, si s'arribés a realitzar, no seria més que un contracte entre forces enemigues en el que els més forts imposarien al feble la seva voluntat. Catalunya, si s'evidenciés partidària de les organitzacions polítiques que sostingueren fins al darrer moment la Monarquia, s'enfrontaria a la nova Espanya republicana i liberal i ben poca cosa podria obtenir la nostra pàtria per les vies de la concòrdia.

En el manifest publicat per la «Lliga» hi veiem uns conceptes que subscriuríem íntegrament. «L'establiment de la República ha representat un trasbals fonamental en l'ordenació de les forces polítiques. Han caigut els antics partits que més o menys fictíciament volien representar els distints continguts ideològics que han d'influir en la governació de l'Estat. Dins la República han de coordinar-se ara les diverses tendències que, intervenint en la vida pública del país, li portin les aspiracions de tots els nuclis ciutadans que tenen dret i deure de prestar llur cooperació a l'establiment de les normes que han de servir de guia a la nova forma de l'Estat espanyol». Com es pot deduir d'això veuen clarament que el panorama polític de la nostra terra ha d'ésser sensiblement canviat; comprenen que molts partits han de donar per acabada la seva missió, perquè havíen lligat massa la seva vida amb les coses de la Monarquia. No volen fer-se càrrec, no obstant, de que les realitats vives del moment, l'interès suprem de la nostra raça, exigeix una retirada, definitiva o al menys temporal, de la «Lliga Regionalista».

Desatenent l'imperatiu categòric de l'hora present, la «Lliga Regionalista» aixeca bandera, i proclamant ben fort el seu esperit de brega, reclama per a ella la representació de Catalunya i el dret de defensar les nostres aspiracions de llibertat. Ni l'exemple de Cambó i Ventosa, desapareguts discretament de la política a l'esfumar-se la Monarquia, els hi ha

servit de ben poca cosa. S'han empenyat en actuar com si no hagués passat res a Ibèria des del 14 d'abril i posen al poble de Catalunya en el dilema d'enfonsar a la «Lliga Regionalista» o de fer-la triomfar, posant en greu perill la llibertat de la nostra pàtria. Dilema que no hi ha dubte que el poble sabrà resoldre sense pensar més que en l'interès de Catalunya i fent pagar car al partit regionalista la seva incomprensió de les realitats que avui estan en joc.

Poques planes hi ha en la història de la nostra pàtria tan importants com la que en l'actualitat s'està escrivint. Del que passi el dia 28 d'aquest mes, pot derivar-se'n els esdeveniments més transcendentals per Catalunya, que dibuixaran clarament el pervenir de la nostra pàtria. Perquè és així, és precís que tothom deixi de banda els interessos de partit, que s'oblidin tota mena de conveniències polítiques, per a pensar únicament en Catalunya. La «Lliga Regionalista» hauria obrat patriòticament si hagués comprès que únicament podia servir a Catalunya deixant lliure el camp electoral a les forces netament republicanes. Ara que ja ha iniciat la seva actuació en un sentit francament intervencionista, correspon als seus seguidors i als seus simpatitzants reparar els estralls que la seva actitud pot ocasionar. Nosaltres esperem amb interès veure quin determini prenen els de la nostra comarca, confiant veure'ls actuar més que com a perfectes «regionalistes» com a perfectes i concients catalanistes.

M. Jordi Frigola

34. Les violències

Ara, 25 de juny de 1931

M. Jordi Frigola

Condemnem la violència, tota mena de violències.

La condemnen sobre tot quan no apareix justificada en un fet concret, apassionat, quan sols obeeix a un afany d'agitació, de moure enrenou, d'imposar un caprici.

Posats a condemnar la violència, no ens aturarem, però, solament a blasmar d'una de les formes en què es presenta la violència. Limitar-nos a mostrar la nostra disconformitat amb l'aplicació de la força bruta, seria feina ben incomplerta.

Cal també pensar en aquella violència que no empra guants de boxa sinó guants blancs, que no recorda l'home de les cavernes sinó la dama de la Cort de Lluís XIV, de la Cort que engendrà la gran revolució francesa; amb aquella violència fina, cautelosa, freda, que és més amiga de l'anònim que de la sorollosa bufetada.

Una i altra forma de violència debem condemnar per igual i més que mai en aquests moments en què ambdues enverinen els esperits en mig de la febre natural d'aquestes jornades electorals. I al fer aquesta condemnació tan enèrgica, radical, absoluta com es vulgui, no ens cal més per a justificar-la que recordar el que passà el divendres darrer a La Bisbal.

Amb relació a aquest fet, preguntem-nos, amics, si és possible preferir la violència dels que impediren la lliure exposició d'unes opinions, la dels altres que, havent vist íntegrament tot el que passà, havent reconegut en l'acte mateix quines eren les causes de l'aldarull, l'endemà mateix tingueren cura de donar una versió falsa, atribuint el caràcter d'agents provocadors a uns ciutadans que, fent honor al seu credo liberal, si alguna intervenció tingueren en els fets, fou per a procurar que la massa popular permetés als candidats de la «Lliga» l'exposició del seu pensament, amb el que sabien per endavant no podien estar conformes.

Les dues formes de violència es completen; la una és sovint origen de l'altra. En el règim de llibertat que s'instaurà el 14 d'abril, les lleis deuen combatre ambdues, decididament, implacablement.

35. Política i Natació

Ara, 3 de juliol de 1931

Com que fins ara hem anat vivint amb perfecte ironia amb el nostre temps, les nostres idees, amb tot i volar sovint cap a l'avenir, acostumen a emmotllar-se a les exigències del moment. Així avui, al posar-nos a escriure aquesta nota en aquesta calurosa tarda de principis de juliol hem pensat —cosa ben natural— amb l'esclatant victòria electoral del diumenge i, també, escoltant una miqueta la veu de la matèria, se'ns ha acudit recordar la carícia suau de les onades. Eleccions i natació. Què millor per a tractar en mig del plàcid esllanguiment de les jornades post-electorals, mentres es preparen les noves lluites que han de començar ben aviat, malgrat l'ardència del sol convidi insistentment a *la dolce far niente*?

Hem pensat amb els dissortats que s'empenyaren en nedar contra corrent. Tenien la pell colrada de tantes hores d'oci passades en la platja dels privilegiats i la *mamà* i les amistats de la família no es cansaven de repetir-lis que estaven fets uns veritables llops de mar. Es cregueren forts perquè ja els hi venia dels avis pensar que amb diners es pot lograr tot, i tingueren el coratge temerari de posar-se a nedar contra corrent. I en lloc d'anar endavant recularen, empesos per la torrentada popular impetuosa i decidida que no s'atura per res en el seu daler d'arribar ben aviat a la mar sens límits de la veritable llibertat. Vençuts diumenge com el día 12 d'abril, ells, no obstant, seguiran nedant contra corrent, sempre contra corrent i, si passen a la història, s'els hi farà justícia reconeixent-lis, si altra cosa no, el mèrit que suposa una tossuderia a ultrança.

Hem pensat, també, en els que no es cansen en voler nedar entre dues aigües, en els que quan la República no era més que una aspiració popular, s'acollien a la fórmula camboniana de «Monarquia? República? Catalunya!» i, amb tot i servir en aquesta forma al Rei, no hi havia maneres de fer-los parlar clar. Quedaren malament amb tothom, perquè també la Monarquia va fer-lis passar més de quatre durant la Dictadura de Primo de Rivera. Però no han escarmentat i solament s'han decidit a dir-se republicans, quan ja dir-se republicà a seques, és dir-se ben poca cosa. Consolidada la República i triomfant l'ideal catalanista, els partits polítics aniran definint la seva posició davant del problema social, però ells seguiran volent nedar entre dues aigües, sense enganyar, naturalment, a ningú.

No ens hem oblidat tampoc dels que volen nedar i salvar la roba, d'aquells que, pel que puguin passar, al votar, barrejaren els noms d'Estelric, de Carrasco i Miravitlles, convençuts de que fent-ho així quedaven bé amb totes tres parts. Foren pocs, molt pocs, perquè ara la gent ja s'ha convençut de que per a nedar no s'ha de pensar gaire en allà on s'ha deixat la roba ni per votar s'ha de tenir compte els interessos personals.

I, pensant, pensant, també ens han vingut a la memòria aquells que neden sense necessitat i que fins es perjudiquen fent-ho. A certes edats i particularment quan ni el cor és jove, els que s'en poden estar, val més que no es cansin. Si s'hi fixen bé, els articles solemnes com les capbussades fulminants, les braçades donades a tort i a dret, tenen molt poc efecte quan no es compta amb un públic que en faci cas. Quan s'arriba així, el millor que es pot fer, és agafar una ombrel·la ben grossa i un tamboret d'estisora i anar-se'n vora la mar, mirar de reüll unes cuixes molsudes i explicar a la senyora que vigila els nens notícies de societat o partits de fútbol, parlar-li, de tant en quan, de la blavor del mar i la verdor dels pins, evocar Rapallo o Montecarlo barrejats amb el record d'algun il·lustre amic i recitar sense abusar-ne uns versos d'en Segarra.

M. Jordi Frigola

Barcelona, 2 d'agost de 1931

Propagandistes favorables a l'Estatut d'autonomia de Catalunya en el dia del referèndum.

AFB

36. El plebiscit català

Ara, 17 de juliol de 1931

L'Estatut de Catalunya, que amb seny i patriotisme exemplars han elaborat els representants de la nostra terra que integren la Diputació provisional de la Generalitat, va a ésser sotmès al referendum popular. El dia 2 d'agost, els catalans deuran manifestar amb la contundència d'un *sí* o d'un *no* la seva conformitat o disconformitat amb aquest Estatut que pot servir per a donar forma i consistència jurídica a les conquestes racials del mes d'abril d'enguany.

Un plesbicit ve a ésser una mena d'eleccions sense candidats, és a dir, sense uns homes directament i personalment interessats en la movilització del cos electoral. Això, que representa una novetat important en els nostres costums polítics, ofereix l'aventatge de treure d'aquest acte l'apassionament febrós que sempre acompanya les lluites electorals. Com a contrapartida, però, presenta el perill d'un possible retraïment dels electors mancats de l'estímul de fer triomfar uns noms o d'enfonsar-ne uns altres.

Es precís vèncer aquest perill, perquè havent convingut que aquest Estatut interpreta fidelment els sentiments i les aspiracions de la nostra terra, resulta indispensable que l'eloqüència d'una votació nodrida, ho proclami ben alt i ben fort. A manca de candidats, tots els que sentim plenament els ideals catalanistes, ens hem d'imposar la tasca d'induir als electors a acudir a les urnes a votar per l'Estatut, que representa els anhels de llibertat de la nostra pàtria. Tots ens hem de convertir en propagandistes d'aquesta candidatura ideal composta d'un sol nom, el de Catalunya, que concreta ara totes les nostres ànsies de llibertat col·lectiva i constitueix una garantia pel triomf definitiu de la nostra ideologia liberal.

El dia 2 d'agost, l'ardència del sol guiarà a les multituds cap a les platges a cercar la carícia humida de les ones. Cal, però, que tothom agermani aquest desig amb el compliment dels deures de ciutadania i de les obligacions que la nostra fe de patriotes i de liberals ens imposa. La urgència d'estructurar la vida de la República en tots els seus aspectes, ha obligat a assenyalar la celebració d'aquest plebiscit en una època de l'any en què el cos humà demana, més que l'agitació d'unes lluites civils, un repòs suau lliure de preocupacions. Aquesta circumstància farà que en molts l'emetre el vot signifiqui una molèstia; molèstia ben petita, però, comparada amb la magnitud de l'acte del primer diumenge d'agost. Bé val un petit sacrifici, el poder contribuir a donar a Catalunya el govern dels seus destints.

M. Jordi Frigola

37. No ens enfadem, Sr. Rovira i Virgili

Ara, 6 d'agost de 1931

*«La mentida desfeta», «desmentir les informacions», «no solament no és veritat sinó tot el contrari de la veritat», «el setmanari mal informat», «versions mentideres», «les informacions d'*Ara *són falses», «aquests homes han estat enganyats», «desfer del tot la mentida».* Aquestes frases tan contundents formen part de la segona editorial de *La Nau* que el senyor Rovira i Virgili ha tingut a bé dedicar al nostre periòdic. Aquestes frases, en les quals hom hi nota molt més apassionament que equanimitat, contrasten fortament amb l'actitud serena i objectiva que nosaltres hem adoptat en aquesta qüestió. Aquestes frases, per aparèixer justificades, debien anar acompanyades de sòlids arguments i d'una exposició de fets clara i concreta. Aquestes frases, però, malgrat totes les objeccions que hi posem, cal confessar que ens han arribat al cor. Ens han arribat al cor, perquè suposem que el Sr. Rovira i Virgili no les hauria escrites si no estés plenament convençut de que té raó.

Nosaltres ens hem deixat convèncer, Sr. Rovira. Nosaltres no sentim cap malvolença contra vostè ni tenim cap interès en fer-lo quedar malament. Pot deixar-nos al marge, si li plau, que nosaltres som de molt ben acontentar. Ens sentim però obligats a recordar-li el que vostè mateix ens ha confessat amb un marcat deix d'amargor. *«Quina és la pretesa prova? No és altra cosa sinó la concreció escrita d'unes versions mentideres que han corregut— perquè alguns les han fetes córrer— per Barcelona i per Catalunya».* Això diu vostè en el seu article, i més avall aclareix: *«Que no cregui pas, l'articulista d'*Ara*, que ens sentim indignats ni tan solament contrariats perquè ha acollit i estampat les afirmacions transcrites. Al contrari, amb la seva ingenuïtat polemística —i en aquest cas ingenuïtat vol dir bona fe— ens ha fet el valuós servei de donar-nos concretades i precisades versions esborradisses que s'havien posat en circulació i que servien d'arma personal a certs adversaris polítics. No es tracta, en efecte, d'una xafarderia engendrada a Barcelona i nascuda casualment a Palafrugell, sinó d'una versió escampada, amb diverses variants imprecises, per tota la nostra terra. Nosaltres la trobàrem a les comarques tarragonines amb ocasió de les passades campanyes electorals, i ja la desmentírem en la conferència que donàrem a Tarragona la nit abans de les eleccions per a les Constituents. Però aquella versió difusa i esmunyedissa no sabíem en què consistia exactament ni qui eren els que la sostenien. En aquestes condicions era difícil de desfer del tot la mentida. Avui, davant del text d'*Ara*, podem desfer-la verticalment amb la nostra simple i ferma denegació».* Per nosaltres no cal que s'amoïni més, però pensi que pot haver-n'hi de més exigents i que no en tinguin prou amb la seva *«simple i ferma denegació»*.

En aquest cas, agradant-nos molt la seva idea, que exposa al peu de l'article, de publicar *«d'ací a poc temps»* un escrit fent història dels fets polítics d'aquests últims mesos i explicant detalladament i documentalment, entre altres coses, el que passà en les eleccions del dia 12 d'abril, ens permetem opinar que el que convé és aclarir ràpidament el punt de si vostè era o no partidari de que «Acció Catalana Republicana» lluités sola en aquelles eleccions. Sabem que ningú té el dret d'exigir ni gairebé de demanar a vostè, que dongui aquestes explicacions. La seva amabilitat al recollir i comentar tan extensament aquella benaventurada frase nostre ens alenta, però, a exposar-li aquesta observació.

Vostè ha dit que no és veritat que entre el parer del Sr. Bofill i Mates i el seu hi hagués la diferència que nosaltres suposàvem. Està bé, però no és suficient. Dient quin era el seu parer, ens sembla a nosaltres, que restaria tot molt més ben aclarit i podrien acabar-se totes les petites xafarderies que han portat a cometre's en vostè la injustícia de que es lamenta i que nosaltres lamentem també ben sincerament. Ben mirat, la cosa no té pas una importància excepcional, car el fet d'haver opinat en aquesta qüestió en un o altre sentit no és pas dels que enfonsen a un polític ni signifiquen una condemnació a l'ostracisme. Simplement pot servir per a orientar sobre's els desitjos i les esperances inspiradors de la seva actuació política en aquell moment i per a deixar enllestida definitivament la qüestió suscitada per la nostra frase en què parlàvem d'una possible il·lusió d'atreure's la part sana de la Lliga Regionalista vers el Partit Catalanista Republicà.

* * *

Al peu d'aquest article hi va una signatura, la del que és autor material d'aquests tres articles dedicats a tractar de la qüestió que estem debatent. Diem autor material, perquè com pot recordar-se, el primer article retol·lat «*Ara defineix la seva posició actual*» obeïa al criteri de tot el grup que redacta aquest setmanari i algú de nosaltres debia tenir cura de concretar en un article aquest criteri. Endemés havia merescut, abans de publicar-se, la conformitat de l'Assemblea general del nostre «Centre Catalanista Republicà». El segon fou conseqüència del primer i aparegué sense signatura, perquè també, igualment que el d'avui, reflectia la manera de pensar de tots nosaltres.

El Sr. Rovira i Virgili, ha insistit tant en veure noms de persones, que no hem tingut més remei que personalitzar unes opinions que són pròpies de tots els que intervenen en la vida d'aquest setmanari. Tal volta el Sr. Rovira i Virgili no cercava persones, sinó personalitats. Si és així, deurà restar desencisat davant de la signatura d'un que per ell deu ésser un perfecte desconegut. Perquè, Sr. Rovira i Virgili, no existeix la tal personalitat que ens faci ballar a tots. Nosaltres, si és que ballem, ho fem al so de la nostra pròpia cobla, que, encara que sigui de poca categoria, en tant toqui tonades ben catalanes, ben humanes i ben sinceres, ja en tenim prou. Quan actuàvem subjectes a la disciplina política que nosaltres mateixos ben espontàniament ens vàrem imposar, ens esforçàrem sempre en escoltar les veus definidores i en caminar seguint el ritme que elles ens assenyalaven. Avui que, transitòriament, no obeïm altra disciplina que la que ens imposa la nostra consciència catalana i esquerrista, vivim amb l'esperit atent per a recollir tots els sons, definits o vacil·lants, que s'espandeixen per l'ambient de la nostra terra i, si algun d'ells arriba a interessar-nos de debó, no tenim inconvenient en entonar-lo amb totes les forces dels nostres pulmons.

M. Jordi Frigola

38. Darreres objeccions al Sr. Rovira i Virgili

Ara, 20 d'agost de 1931

Hem de parlar del Sr. Rovira i Virgili, encara. Ho farem breument, però, perquè ens hem donat compte perfectament, que per més que diguéssim, per més llargs i clars que fossin els nostres arguments, el Sr. Rovira i Virgili, seguiria anant per les seves, contestant els punts que cregués oportuns i desviant la qüestió sempre que no li vingués de gust enfrontar-la decididament. *«Els articles d'Ara han acabat amb un total desinflament»*, ja ha dit en l'editorial de *La Nau* del dia 12, donant-nos per definitivament vençuts sota el pes de la seva formidable literatura polemística. Doncs, si ho creu així, no hem d'ésser nosaltres els encarregats de treure-li aquesta il·lusió. Que es quedi amb ella i amb la seguretat d'haver convençut, almenys, al cos de redacció de *La Nau* Sr. Valldeperes, que és el polític més esquerrista de Catalunya, el qui té una visió més clara de les coses públiques i el qui reuneix més condicions per a ésser cap d'un partit de primera categoria.

Comentaris a l'editorial de *La Nau* del dia 12? En farem molt pocs. Es millor aprofitar l'espai per a donar a conèixer als nostres lectors la part més important de la mateixa, que ens sembla que és la que diu: *«Tenim el valor de les nostres conviccions, fins quan aquestes van contra el corrent que en un temps determinat domina. Si haguéssim estat sols a sostenir el nostre parer, ho reconeixeríem però és evident que en aquest cas el nostre parer no hauria prevalgut. Ni tan solament pot dir-se que nosaltres fóssim personalment els iniciadors o els promotors de l'acord. En les converses i reunions preliminars es manifestaren dos parers: el de presentar les dues «Accions» candidatura plena per tots els districtes municipals de Barcelona, i el d'abstenir-se de presentar candidatura en alguns districtes (el V, el IX i el X) i ajudar en aquests els candidats de l'Esquerra Republicana a canvi d'ajudar-nos l'Esquerra en els altres districtes. Nosaltres érem en principi d'aquest darrer parer; més encara: la idea de la coalició indirecta era nostra, i alguns companys de Comitè van proposar-la a llur torn. Però vingué aleshores una violenta campanya de certs periòdics de l'Esquerra contra els catalanistes republicans, i ens semblà que en aquelles condicions no era possible cap coalició, puix que una coalició entre partits exigeix un mínimum de cordialitat i de respecte. Alguns haurien preferit que la coalició hagués estat possible; els altres n'eren resoltament contraris. En venir l'hora de prendre l'acord, ningú dels nou no discrepà, i no hi hagué vera discussió sobre aquest punt.»*

Molt deixen entreveure aquestes ratlles, però el que més clarament donen a entendre, és que en l'ocasió en què el Sr. Rovira i Virgili va trobar-se més ben disposat a facilitar el front únic catalanista republicà en les eleccions municipals barcelonines, la seva generositat no arribà més que a oferir el que ell en diu una coalició indirecta, o sigui, quedar-se per al seu partit els set districtes que debia considerar més segurs, deixant els altres tres a la disposició de l'Esquerra Republicana. Amb això n'hi ha prou per a jutjar tota l'actuació del Sr. Rovira i Virgili a l'entorn d'aquelles per tots conceptes memorables eleccions que portaren la República i iniciaren la davallada del Partit Catalanista Republicà. El lector, l'opinió pública tota podrà fer els seus comentaris a la intervenció d'aquest senyor que per a fer una coalició exigia un mínimum de respecte i de cordialitat, sense adonar-se que la seva proposta constituïa una insolència, una manca de consideració tan evident vers el partit amb què es pretenia pactar, que solament podia ésser contestada amb la violenta campanya que emprengueren els periòdics d'Esquerra Republicana.

Sembla que el criteri del Sr. Rovira i Virgili era compartit per alguns o per tots els seus companys dirigents del Partit Catalanista Republicà. Això per a molts i per a nosaltres mateixos, ofereix un cert interès; en canvi és evident que per al Sr. Rovira i Virgili no té pas la importància que ell s'ha arribat a creure. La responsabilitat dels acords presos, alcança a tots els que hi contribuïren, però és feina inútil tractar de fer-la divisible. Cada un s'ha de carregar amb tota aquesta responsabilitat i suportar el seu pes, encara que en algun—el Sr. Rovira i Virgili en primer terme, segurament— li resulti extraordinàriament enutjós per a portar a cap la seva excursió política, lligada o deslligada de tota actuació de partit, a la recerca d'una nova posició còmoda i preeminent.

M. Jordi Frigola

39. La «Càmara Oficial de la Propietat Urbana», record vivent de la Dictadura

Ara, 3 de setembre de 1931

Heu-nos ací a nosaltres, que tan poc tenim a veure amb la propietat urbana ni amb cap altra mena de propietat ni amb cap mena de propietat, sortint avui a trencar llances en defensa dels interessos dels que posseeixen cases i que, per aquest fet, es troben subjectes a la tutela feixuga de la «Càmara Oficial de la Propietat Urbana». Que nosaltres ens encarreguem espontàniament d'aquesta feina, pot causar en algú certa extranyesa, però és evident que més encara n'ha de produir el sol anunci de que els propietaris urbans hagin d'ésser defensats contra d'un organisme creat precisament per a vetllar per ells. Tant la nostra intervenció com la necessitat de la defensa que emprenem, queden, no obstant, perfectament i ràpidament explicades, dient tan sols que les «Càmares de la Propietat Urbana», són una enginyosa invenció de la Dictadura primo-riverista, que encara avui, com moltes altres coses nascudes d'aquell règim d'opressió, va fent la seva via com si res hagués passat en el mes d'abril d'enguany.

La Dictadura tingué cura ben especial de crear institucions aptes per a proporcionar bons sous i poc treball als *profiteurs* desvergonyits que papellonejaven a l'entorn de dictadors i dictadorets. Era precís acontentar la clientela i tenir ben agraït l'estòmac dels vius i dels estúpids que es prestaven a fer el joc als dominadors pretorians. Quan varen acabar-se les places disponibles, varen haver de crear-se'n de noves, i sortiren com per art de màgia els «Comitès Paritaris», «Comissions d'Abasteixements», «Juntes d'Acció Social Agrària», «Comitès Reguladors de la Indústria», etc., etc. Les «Càmares de la Propietat Urbana» foren així mateix un producte d'aquest desig i d'aquesta necessitat que tenien els poders dictatorials de deixar satisfets amb honors o amb pessetes als seus addictes.

Quina missió tenen conferida aquestes «Càmares de la Propietat Urbana»? Dels seus reglaments, encara que en ells s'empleen paraules i més paraules per a explicar les finalitats d'aquesta mena d'organismes, no és possible esbrinar-ne en forma concreta i precisa l'objectiu que es perseguia en crear-les, entreveient-se solament que ells deuen ésser un instrument de foment i defensa de la propietat urbana. El fonament de les «Càmares de la Propietat Urbana» el forma la col·legiació obligatòria de tots els propietaris i, d'això resulta el fet inexplicable de que l'Estat usava de la seva força coactiva per a dotar a una classe d'un organisme que, si complia la seva finalitat més clarament manifestada, devia servir principalment per a anar contra el mateix Estat que, com no resultara difícil demostrar, amb la seva xarxa de tributs i el seu mecanisme administratiu, apareix en primer terme entre les forces de que s'ha de defensar aquella classe. Aquest fet i la poca concisió de la literatura emprada per a explicar l'objectiu de les «Càmares», posa completament al descobert que el Govern de Primo de Rivera, al fundar-les, sabia molt bé que elles devien ésser solament una broma, pesada per als contribuents i molt divertida pels que poguessin aficar-s'hi dintre.

Si passem a tractar del que han fet i fan les «Càmares de la Propietat Urbana», fixant-nos solament amb l'actuació de la que es pateix en les comarques gironines en tindrem prou per a formar-ne un concepte molt ajustat. La seva obra més visible ha estat la construcció d'un sumptuós edifici a Girona per emmarcar dignament la figura del president, l'Ilm. senyor D. Fernando Casadevall Rosés, ben conegut dels palafrugellencs i ben acreditat pels seus serveis a la causa de «Dios, Patria y Rey». Després d'aquest edifici, resulta ben difícil trobar quelcom justificatiu de l'existència de la pomposa «Càmara». Agafant la memòria publicada per la mateixa explicant la seva actuació durant l'any 1930, podem veure com ha invertit el temps i els diners. En aquesta memòria hi trobem que ha prestat serveis tan importants com aquest que no sabem resistir la temptació de copiar:

«Regalar a la Cofradía de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo, dos candelabros de pared».

«Conceder la cantidad de cien pesetas para cooperar al sostenimiento y desarrollo de la obra benéfica que realiza en favor de los niños la Asociación de Niños de Jesús e hijos de María Inmaculada».

«Acordóse, a invitación de la Cámara de la Propiedad Urbana de Zaragoza, contribuir con la cantidad de cien pesetas, a los gastos de consolidación definitiva del Santo Templo Metropolitano de Nuestra Señora del Pilar».

«Subvencionando con la cantidad de cincuenta pesetas la laudable obra que realiza el Centro Eucarístico Diocesano».

«Asistió una representación de la Cámara, invitada por el Excmo. señor Gobernador civil, a la hora de vela a Jesús Sagramentado en la función de las Cuarenta Horas celebrada en la Santa Iglesia Catedral Basílica, el día de Domingo de Ramos.»

«A invitación del Excmo. Sr. Gobernador civil asistió una Comisión a la recepción celebrada con motivo del cumpleaños de S.M. El Rey.»

«Invitada la Cámara respectivamente por el Ilmo. y Rdmo. Sr. Obispo y Excelentísimos Sres. Gobernador civil y Alcalde a las procesiones del Corpus de la Catedral, San Félix y Mercadal, asistió representación en cada una de ellas.»

«Previa invitación asistió una representación a la inauguración organizada por el Centro Eucarístico Diocesano.»

«Se adherió al homenaje al Presidente de la Cámara de Madrid, con motivo de haber sido nombrado Concejal y después Presidente de la Diputación.»

Naturalment que no és això sol el que féu durant l'any 1930 la «Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de la provincia de Gerona», perquè s'ha de reconèixer que es mostrà incansable enviant oficis de felicitació i condol, homenatjant autoritats i col·laborant en tota la farsa característica dels períodes dictatorials. Pero la desproporció entre els beneficis reportats a la propietat urbana i a l'interès general pel que en diu «Relaciones y servicios» realitzats i la despesa originada, és de molta consideració. L'any 1930 va recaptar la «Cámara» 177.584'37 pessetes, 36.958'58 d'elles no va saber què fer-ne i les va guardar per l'any següent i de les 140.625'80 invertides, veiem que 76.558'94 corresponen a despeses de personal, material d'escriptori, subscripcions, mobiliari, viatges, representació, retribucions, etc. La quantitat restant fou aplicada al pagament de 46.401'95 pessetes que devia per despeses efectuades durant anys anteriors i a premis per a concursos, subvencions, contribucions, etc.

Els propietaris de finques urbanes de les comarques gironines, deuen satisfer un recàrrec sobre la contribució per a que uns senyors *excelentísimos* i *ilustrísimos* puguin entretenir els seus ocis, repartir alguns favors i satisfer la seva vanitat de típus marcadament monàrquic. Els propietaris, que acostumen a tenir un gènit de mil dimonis quan es tracta de fer pagar als arrendataris de les seves finques, fins ara s'han mostrat pacients i tranquils i potser molts d'ells no s'han preocupat tan sols d'indagar per a que servien les quantitats que pagaven sense protestar. Nosaltres, ben desinteressadament, moguts solament pel desig de veure reparada una de les tantes injustícies comeses pels dictadors, hem volgut donar aquest crit d'alerta, en la confiança de que no es perderà en l'espai, perquè en el règim republicà que vivim, malgrat les deficiències evidents que en ell poden observar-se, les protestes justes i fonamentades, acostumen a trobar una acollida atenta en els centres governamentals.

M. Jordi Frigola

40. Tot el poder a les esquerres

Ara, 10 de setembre de 1931

El mal principal de la present República Ibèrica, és que molts dels que contribuïren al seu adveniment, laboraren per ella creient-la una garantia pel manteniment de l'actual organització econòmica de la societat. La Monarquia, havia comès tants de desencerts, que d'un moment a l'altre podia provocar una revolució cruenta que, després de fer córrer riuades de sang pel sòl peninsular, canviés de socarrel la fesomia i l'estructura del nostre règim social. Veient aquest perill, la part intel·ligent dels partits monàrquics i molts d'aquells que fins aleshores s'havien mostrat indiferents davant de la qüestió de la forma externa de govern, caiguda la dictadura de Primo de Rivera, es feren republicans. Esdevingueren republicans sincerament, amb la major bona fe, i com a tals, contribuïren eficaçment a l'enfonsament de la Monarquia. Però, més que altra cosa, eren republicans per conservadurisme, pel desig de sostenir tot aquest edifici social que la Monarquia amb un afany desmesurat i desenfocat d'enrobustir-lo, amenaçava fer caure sorollosament. Abans del 14 d'abril, aquesta mena de republicans conservadors, que podríem dir-ne *post-dictatorials,* constituïren una ajuda poderosa per la causa de la llibertat. Avui, però, ells representen un lastre feixuc per a aquesta novella República nostra, que no en té ni en pot tenir prou amb haver foragitat el Rei.

Representen un lastre, hem dit, i ens cal també afegir que també representen un perill. La revolució cruenta que tractaven d'evitar passant-se a les rengleres del republicanisme, pot produir-se precisament a causa d'ells i de la seva permanència en els llocs de poder. Es un fet que l'actual organització capitalista del món, que les fòrmules del liberalisme econòmic, no poden posar remei als mil problemes complexes que sotsmouen la humanitat entera. Es evident, també, que en el proletariat de tots els països, l'esperit de revolta va creixent, esdevenint-se la massa treballadora, una força impetuosa moguda per neguits imprecisos, per un ideal tal volta no prou ben concretat però intensament sentit. Davant d'aquests dos fets innegables, la única actitud conscient i raonable en els homes de govern, és cercar la forma de que el xoc entre el món capitalista i la nova societat treballadora —dos móns distints però no enemics, perquè ambdós són pastats en carn humana— es produeixi amb la menor violència possible. I això és el que no poden comprendre els republicans que per conservadurisme lluitaren contra la Monarquia i això és el que fa d'ells un lastre i un perill.

Aquesta opinió nostra s'ha format davant de la visió de conjunt de les realitats del moment. Prescindim de detalls, inclús dels més pròxims com són els darrers esdeveniments que han convulsionat la vida barcelonina. —En aquests, malgrat sigui el governador Sr. Anguera de Sojo, representant dels poders republicans conservadors a que al·ludim, no ens sabríem mostrar massa severs amb ell perquè entenem que no podia fer altra cosa que la que féu davant del que la mateixa «*Soli*» en diu lluites estèrils.— La tasca global realitzada, en aquests cinc mesos de règim republicà, des dels ministres que dirigeixen elements conservadors i pseudo-socialistes, justifica plenament la nostra desconfiança en aquests homes que mig any enrera apareixien circumstancialment con a figures revolucionàries. Aferrats a uns interessos que per a ells adquireixen la significació d'ideals, els han avantposats a les ànsies renovadores de la major part del país, fent dubtar a la massa ciutadana, que havia acollit amb il·lusió la República, de l'eficàcia dels camins del dret i de la democràcia. La República, que vingué gairebé sense vesament de sang, ha necessitat, per obra i gràcia dels Maura i Largo Caballero, per a mantenir el seu ordre, per a imposar les seves lleis, per a assegurar la seva consolidació, del sacrifici de moltes vides. El poble, perdent la fe en els poders republicans, que en aquelles coses escencials per a la vida ciutadana han legislat amb lentitud enervant, ha volgut cercar en el carrer el que no li donaven els ministeris, sorgint les tragèdies que han endolat els primers passos del règim republicà.

Nosaltres odiem la violència per la violència i no podem observar sense repulsió a aquells que de la revolució en fan un ideal i un objectiu. Considerem que l'home, encara que no sigui bo per naturalesa com pretenia Rousseau, porta una

inclinació innata a la vida pacífica i tranquil·la. El poble té dret a poder viure en pau, sense sotracs violents, i tot l'esforç dels governants deu tendir a garantir-li aquest dret. Per això els governs, que no poden ésser llegítims si no emanen del poble, deuen estar sempre al costat seu, per a que les masses no tinguin necessitat de recórrer a la violència per a assolir les seves aspiracions. Els problemes més vius, les qüestions més enverinades, poden trobar harmònica solució si entre el poble i els seus governants no existeixen motius de desconfiança, si entre aquests dos factors decisius de la vida nacional hi ha una comunitat o tan sols una afinitat d'interessos, d'ideals i de sentiments.

Pel bé del nostre poble, per la pau i la justícia social, nosaltres volem veure tots els instruments de poder en mans de les esquerres. Les esquerres polítiques —cal tenir-ho molt en compte— representen el centre de la vida del país, el factor d'equilibri necessari per al manteniment de la pau ciutadana. Aquestes esquerres que els elements d'avançada, amb una mica de desdeny, anomenen injustament *petit burgeses*, són les úniques forces polítiques a les que la massa proletària concedeix un marge de confiança. Els hi concedeix perquè sab que amb tot i no ésser partits de classe, sempre estan més aprop d'elles que de les forces econòmicament poderoses, que ja compten amb els seus partits polítics per a defensar els seus interessos. Els hi concedeix també, perquè sab que en els partits d'esquerra pot trobar-hi una sensibilitat revoltada contra totes les desigualtats i un afany de renovació i de justícia que coincideix sovint amb els seus anhels més forts i més vius.

Volem tot el poder a les esquerres per a que el nostre poble pugui viure en pau i evolucionar serenament vers un ordre social més just i més humà. Volem tot el poder a les esquerres i, al proclamar aquest desig, no creiem fer una invocació a una dictadura esquerrista, perquè no pot ésser mai titllat de dictatorial el poder que representi la voluntat clarament i netament manifestada de la majoria. L'afany de dictadura, el senten aquells que, després d'haver-se passat mesos enters parlant de «*la República de tots*», veuen amb bons ulls l'actitud antiliberal, antirepublicana i anticatalana de *La Vanguardia*. Nosaltres al reclamar tot el poder per a les esquerres, estem convençuts de que fem honor a les nostres convicciones tan profundament democràtiques. I estem convençuts per damunt de tot, que estem d'acord amb el sentit general del nostre poble, que odia la violència, però vol caminar sempre endavant.

M. Jordi Frigola

41. Les nostres dones sabran votar

Ara, 8 d'octubre de 1931

No es presenta sovint una ocasió en què mentres els elements reaccionaris no es poden aguantar el riure, nosaltres ens mostrem també plenament satisfets. Generalment, quan ells treuen foc pels queixals a nosaltres tot ens va vent en popa i quan ells comencen a posar-se tranquils, comencem nosaltres a sentir-nos una mica malhumorats. Però encara que som dues forces antagòniques difícil de posar d'acord, s'ha demostrat que això no resulta pas del tot impossible. En la qüestió de la concessió del vot a les dones, les extremes dretes i les extremes esquerres s'han pogut donar la mà. Mirant-nos de reüll, amb un fi somriure del més pur istil loiolesc, ells no s'han pas estat de celebrar l'acudit liberalíssim de fer iguals políticament a les dones i als homes. I fins les solemnes patums vasco-navarreses, han volgut contribuir amb el seu vot a posar de relleu aquesta ben extraordinària coincidència.

L'esperit de Primo de Rivera, que es passà set anys cantant les gràcies de la *mujer española*, deu haver burjat les orelles de la bona gent conservadora, assegurant-lis que les dones d'aquest país són pastades amb cera de sacristia. Els vots de les dones, a l'entendre dels partidaris de l'ordre sistema Martínez Anido, han de servir per a acabar amb el predomini dels partits d'esquerra, dels sindicats obrers i de tots els enemics de la *religión* i de la *patria*. Les dones, que tenen el cor més sensible que els homenots d'esquerra, sabran emocionar-se davant de la dissort de les *infantitas* i votaran totes a la una per a que torni aquell Rei mig d'opereta mig de tragèdia, els serveis del qual els pobles ibèrics sapigueren premiar amb un magnífic acomiadament.

Creient-ho així els nostres estimats adversaris no hi veuen de contents. Nosaltres, però, que sense que ens entretingués-sim a fer càlculs aritmètics a l'entorn dels vots femenins, per pur liberalisme, sempre hem estat partidaris de la igualtat política dels dos sexes, no ens sentim poc ni molt alarmats ara que s'ha esdevingut una realitat en la vida pública peninsular. La dona d'ací sabem perfectament que no té res a veure amb aquella *castiza mujer española de mantilla i pañuelo chinés* que la fantasia *verbenera* del general dictador ens presentava com a proto-tipus de la feminitat hispana. Les nostres dones, que saben de la vida actual les mateixes realitats tristes que coneixem els homes, que en el si de les famílies tenen que suportar totes les misèries d'un règim social desigual i injust, no poden pas posar les seves il·lusions en contemplar la pompa brillant i grotesca d'una monarquia teocràtica ni en actuar d'*extres* en el gran film burgés.

Tenim fe en la dona catalana i no creiem que mai es converteixi en un instrument de reacció. Per això, al obrir-se-li de bat a bat les portes de l'immens estadi on es derimeixen les grans lluites cíviques i on es va forjant el present i l'esdevenidor dels pobles, saludem la seva arribada serenament, joiosament, amb l'ànima lliure de tot recel. L'esperit liberal que en altres ocasions ha fet fallida en les Corts de la República Espanyola, ha sapigut imposar-se plenament al tractar-se de la concessió del vot a la dona. Quan els nostres diputats donaven aquest gran pas vers la plenitud democràtica de la novella República, aquesta no trontollava pas com han cregut els optimistes de la dreta i els pessimistes de l'esquerra. La nostra República s'afermava més i més a l'incorporar en les seves rengleres a un estol nodridíssim de dones que senten els nostres ideals i les nostres ànsies de progrés.

M. Jordi Frigola

42. Fruits del confusionisme

Ara, 22 d'octubre de 1931

A l'entorn de la qüestió religiosa, la nota que ha cridat més l'atenció en aquestes comarques, ha estat l'actitud del diputat Sr. Carrasco i Formiguera, sortint en defensa dels jesuïtes. Els electors de les nostres comarques, han sofert un fort desengany, en molts acompanyat de la més viva sorpresa, perquè el temperament revolucionari d'aquest home perseguit per les dues dictadures, havia servit magníficament per a amagar el seu dretisme clerical, que ara ha aparegut ben nu i ben clar.

El Sr. Carrasco ha jugat fort, donant el pit i la cara per a defensar la causa perduda de la Companyia de Jesús. No ha volgut, com altres, escórrer el bulto amb un hàbil i breu allunyament de les tasques parlamentàries. Ha preferit acabar d'una vegada amb el confusionisme creat a l'entorn de la seva enlairada personalitat, presentant-se als ulls de tothom tal com pensa i tal com és. Evidentment, el gest del Sr. Carrasco i Formiguera, ha tingut la virtut de la sinceritat, però aquesta no pot cotitzar-se gaire en aquesta ocasió havent fallat llastimosament en una altra en què encara era més necessària.

Fem memòria. El 22 de maig d'enguany —ho recordem perfectament— l'Ajuntament de Palafrugell, va adoptar l'acord de demanar al Govern de la República l'expulsió immediata dels jesuïtes. Unes setmanes més tard, el Sr. Carrasco i Formiguera, es presentava davant els electors palafrugellencs acompanyat, endemés d'altres persones de significació ben esquerrista, pels regidors que havien adoptat aquell acord que tan debia ferir les seves conviccions. I no va dir res sobre matèria religiosa. Ni en públic ni en privat va pronunciar una paraula que donés a compendre que no estava conforme amb l'acord del nostre Ajuntament. Va parlar de catalanisme, va parlar de republicanisme i va deixar que es formés l'equívoc al seu entorn, contribuint al general confusionisme que tants estralls ha vingut fent en aquest període post-revolucionari i que tants de desenganys ha de produir a l'honrada massa ciutadana.

Comprenem que en molts hagi produït indignació aquest cas del senyor Carrasco i Formiguera. A nosaltres més que altra cosa ens ha adolorit profundament. Nosaltres, que som entusiastes de la democràcia, que tenim fe en l'eficàcia dels seus procediments, mirant més enllà de l'anècdota personal, ens sentim apenats pensant en la influència que pot exercir en la consciència ciutadana de les nostres terres, el desengany produït per la fallida esquerrista d'aquest home que totes les organitzacions republicanes d'aquestes comarques recomanaren. Si aquest fet, però, pot servir per a acabar amb tots els falsos homes d'esquerra, amb els grans terratinents que parlen de justícia social, amb els financiers que parlen d'igualtat econòmica, amb els jesuïtes que parlen de llibertat de pensament, restarem ben aconsolats, perquè res trobem més fastigós que el caotisme de l'època actual en que l'exercici descarat de la demagògia permet abastar els cims.

Que comenci un període d'honestat política en què solament els programes concrets, les definicions concises i precises serveixin per a demanar vots, i en què cada paraula de míting signifiqui un compromís solemne entre l'orador i el poble. Que aquest no sigui enganyat, que no s'el faci servir més d'escambell per a ascendir vers els grans càrrecs i vers els grans sous. Que el poble no es vegi obligat a dubtar de la força del sufragi, car el dia en què arribi a perdre definitivament la seva fe en les pràctiques democràtiques, pels camins incerts de la violència anirà a cercar la victòria dels seus ideals.

M. Jordi Frigola

43. A l'entorn de la qüestió dels sense feina

Ara, 3 de desembre de 1931

Indubtablement una de les coses que fa treballar més l'enginy dels homes, és la necessitat de cercar arguments justificatius del desig de no pagar que tothom, amb més o menys intensitat, alguna vegada ha sentit. Sense haver de recórrer a casos morbosos d'avarícia, que no són corrents entre nosaltres malgrat el que s'ha dit de *l'avara povertà* dels catalans, tots tenim una pila d'anècdotes a explicar que deixen completament de manifest la dificultat immensa que ofereix aquest acte aparentment tan senzill de fer obrir la butxaca al pròxim. Tots tenim l'excusa a punt quan algú ve a demanar-nos diners i, si moltes vegades sucumbim sense deixar-la sentir, no és pas certament per manca de ganes, sinó perquè hi ha circumstàncies en què hom es dóna compte que les excuses per hábils i brillants que siguin no servirien per gaire cosa més que per a fer-nos caure en el ridícol. Nosaltres estem a cobert de tota sorpresa en aquesta delicada matèria, d'ençà que vàrem sentir la contesta que donà un solemne panxa-content que no llegeix més que el «Mundo Gráfico» a la barberia, a un amic nostre que li demanava diners per a tocar sardanes en celebració d'una de les victòries republicanes d'aquesta primavera. «No, de cap manera, —va dir-li— en tant hi hagi un sol soldat espanyol batent-se al Marroc, jo no puc estar per festes ni per ballades». Aquesta pintoresca contesta va donar-nos a compendre fins allà on pot arribar l'enginy humà quan va a la recerca d'excuses per a deixar de pagar.

Atenent les anteriors consideracions, resulta fàcil fer-se càrrec de les coses que hauran hagut d'escoltar els nostres amics de l'Ajuntament amb motiu de la subscripció oberta per a recollir cabals destinats a protegir als obrers que es troben sense treball. Una bona part de les persones cridades a contribuir han sapigut veure la transcendència d'aquesta subscripció i donant una prova d'elegància espiritual i de filantropia, s'han decidit a donar tota mena de facilitats sense exposar recels i inconvenients. Es un deure fer-ho constar així, proclamant un fet que honora a les classes económicament poderoses de Palafrugell. Però entremig dels molts que han estat a l'alçària de les circumstàncies, no han mancat els pocs que han cercat excuses per a escórrer el bulto a l'hora de pagar. De les excuses individuals no cal parlar-ne, encara que alguna podria passar perfectament al fecond anecdotari palafrugellenc al costat de les més famoses gestes de la gasiveria local. Les excuses que tenen interès en aquests casos, són les que agafen un cert aire col·lectiu com la formada pel tòpic dels forasters, del que s'està fent ús desmesurat en aquests moments. A aquesta volem referir-nos avui especialment.

Cada poble, ha de procurar pels seus, hem sentit dir. Si no tenen feina ací, que vagin a la seva terra, s'ha repetit contínuament aquests dies. Al sentir aquestes exclamacions, hom podria creure que a Palafrugell s'han recollit els sense feina de tot el món i que la magnanimitat local arriba tan amunt que ens preocupem de tots ells. Potser fins algú haurà arribat a creure que per un malentès amor propi vilatà, veient que ací no hi havia el problema dels sense feina que avui preocupa a totes les grans urbs, s'han fet servir expressament colles i més colles de vagabonds pel simple gust de donar to a la població. I no és així, certament. Els que amb motiu d'aquesta subscripció trobaran una miqueta de treball que els ajudarà a passar aquesta mala temporada, s'han de considerar tots palafrugellencs. Alguns són fills de Palafrugell, o dels pobles dels voltants; altres han nascut en indrets ben allunyats d'Ibèria, però fa molts anys que comparteixen la vida de treball dels palafrugellencs. Vingueren aquests darrers a la nostra comarca per a treballar en les mines que s'explotaven en el veí poble de Montràs i en el terme municipal de Palafrugell. El negoci de les mines anà malament tot seguit i aleshores ells, aprofitant un període de prosperitat de la indústria surera vingueren ací amb les seves famílies a treballar en les nostres fàbriques. Quants anys fa que no es treballa en les mines de Montràs? Més de deu segurament. Doncs fa més de deu anys que viuen entre nosaltres, que comparteixen tots els dalers de la vida palafrugellenca. Ells parlen una barreja de català i castellà que a estones s'assembla una mica amb el valencià, però que hi ha veritables treballs a entendre.

Els seus fills, però, ja parlen català com nosaltres, es senten del tot palafrugellencs i en la terra dels seus pares es trobarien completament forasters.

La forma millor d'afavorir aquestes famílies, tal volta consistiria en facilitar-lis el retorn a la seva terra, si a la seva terra tinguessin alguna probabilitat de trobar-hi treball. Però en tant no s'hagi realitzat la reforma agrària que pot donar treball a milers d'homes, si lliura dels poders dels latifundistes els grans paratges erms d'Andalusia i Extremadura, ells saben que el llarg viatge solament significaria un canvi de clima per a passar les seves hores de misèria. I es resisteixen a marxar, esperant, com tothom, una millora en la situació de la indústria suro-tapera, que els hi permeti treballar i viure entre nosaltres. Si aquesta millora vingués, les nostres fàbriques és evident que necesitarien més obrers dels que, fent un sacrifici en moltes d'elles, tenen avui empleats. En aquest cas, si tots aquests elements titllats injustament de forasters, no fossin ací, en vindrien d'altres que, com ells, arribada que fos una nova crisi industrial, no hi ha dubte serien els primers en ésser acomiadats del treball. Aquesta realitat cal que sigui tinguda ben en compte: a Palafrugell, com en totes les poblacions de la comarca, en els moments de crisi de la indústria surera, sempre hi haurà una massa de sense feina formada principalment per forasters vinguts en temps de poca o molta prosperitat industrial. Es un fet, tan lamentable com es vulgui, però que no pot ésser jutjat d'altra manera que amb la mà damunt del pit, escoltant els batecs dels sentiments d'humanitat.

Nosaltres hem estat sempre catalanistes i, perquè en política hem considerat una qüestió prèvia la satisfacció dels anhels de llibertat de la nostra terra, els sistemes internacionalistes, amb tot i considerar-los amb el major afecte, han estat una miqueta negligents en la nostra formació ideològica. Per això la nostra ideologia política ens posa a cobert, en aquest cas, de tota sospita d'antipatriotisme. Som catalanistes pot ser molt més que els que avui esgrimeixen el tòpic dels forasters i, no obstant, davant d'aquest problema que avui preocupa a la nostra vila, ens sentim simplement homes. Sentir-nos homes en aquest aspecte, vol dir només que estar disposats a contribuir a mida de les nostres possibilitats a amparar a tots els palafrugellencs i a tots els catalans que en la nostra vila es troben sense treball, sense deixar abandonats a la misèria als que, fent anys que viuen entre nosaltres, varen nèixer lluny d'aquestes terres i parlen un idioma que no és el català.

Aquesta és senzillament la nostra opinió sincera respecte a la qüestió local del sense feina. Per a formar-la no ens hem fixat en detalls de caràcter personal ni en circumstàncies especials de famílies. Hem mirat la qüestió en el seu conjunt, car ella és de prou magnitud per a poder-ho fer així. Si és que aquest parer nostre, ha de trobar en públic o en privat contradictors, sols desitgem que ells es desfacin de la impressió enutjosa que sempre reporta el fet de pagar i que, com nosaltres, tingui cura d'apartar-se dels casos particulars, esguardant serenament, sense passió, el problema que la nostra municipalitat i tota la vila té plantejat.

M. Jordi Frigola

44. Els carlins

Ara, 11 de desembre de 1931
Acció Ciutadana, 24 de desembre de 1931

L'espasa homicida del carlisme i la creu de brillants dels magnats de la religió catòlica, apareixen altra volta ben unides. Igual com en temps dels nostres avis, la reacció, disfressada amb el nom de tradició, cerca el sopluig de les esglésies, fa bandera de la venerable figura de Crist, per a lluitar contra les llibertats del poble. Avui com ahir veiem junts l'esperit anti-liberal i l'esperit religiós i, avui com ahir, hom no arriba a comprendre com és possible conciliar el paroxisme d'odis i de violències que representa el sentiment carlista amb les doctrines de pau i germanor que predicà el gran sociòleg de Judea.

Costa de creure que pugui ésser bon deixeble de Crist, del mestre d'humiltat que predicà la igualtat entre els homes, un d'aquests bisbes brillants de l'església catòlica, voltats de pompa i grotescament aburgesats. Costa de creure que una religió mercantilitzada que té establertes tarifes per als seus serveis espirituals, sigui la mateixa inspirada pel moralista que foragità els mercaders del temple. Costa de creure que la caritat que practica aquesta religió, caritat que enfonza al que la reb i concedeix indulgències al que la fa, procedeixi d'aquell que de l'amor entre els homes en féu el fonament de les seves doctrines i la norma que guià els seus passos per la terra. Costa de creure tot això i moltes altres coses d'aquesta religió posada als serveis dels poderosos. Molt més, però, encara es fa difícil admetre que l'esperit bel·licós d'un carlí —pistolerisme, matonisme, despotisme— pugui tenir cap relació amb la profonda humanitat de la religió cristiana.

Malament va l'església catòlica amb aquesta aliança deshonesta. La seva glòria i la seva perduració a través dels segles, les deu més que a l'heroisme dels guerrers de les Creuades i a l'enèrgica inflexibilitat dels inquisidors, a les gestes humils, a la vida de sacrificis dels seus sants i dels seus martres. Anar a cercar la prosperitat de la religió catòlica pels camins de la violència, assaltant els llocs de poder, combatent el règim i les lleis que s'ha donat el poble, solament pot conduir-la al seu total enfonzament. Així com el militarisme ha creat l'antimilitarisme —creiem que ha dit als elements catòlics d'ací un dels seus diputats a les Constituents— l'anticlericalisme no és més que un fruit del clericalisme. El clericalisme, esdevingut norma d'actuació política, símbol d'uns anhels de reacció, concreció d'un desig de retorn al règim enderrocat per la voluntat popular, ha de portar indubtablement l'exacerbació de l'esperit anticlerical, existent segles ha en el nostre país com a producte d'un estat de rebeldia davant la llarga etapa de dominació catòlica. Minvarà l'esclat d'anticlericalisme, arribarà a desaparèixer dels programes polítics, solament quan la religió limiti la seva esfera d'acció a una tasca purament espiritual i s'aparti de tota intervenció en la vida pública del país. Altrament, l'església catòlica, amb evident desacord amb els seus principis, acepta i provoca una lluita, en la qual sucumbirà davant de la força que engendren els ideals de llibertat i de progrés dels pobles hispans.

Les religions tan combatudes en els seus fonaments en nom de la ciéncia, poden sostenir-se, perquè l'home, en totes les èpoques preocupat pel més enllà, porta els suficients ferments atàvics que el decanten a admetre-les. La resistència que aquesta circumstància dóna a les religions, poden veure-la abatuda, però, si volen extendre a la matèria i a totes les coses de la vida ordinària, la influència que exerceixen damunt de moltes ànimes. Per això de l'aliança de l'Església amb l'Estat, n'ha resultat en el nostre país el desprestigi espiritual d'aquella. Sense endinzar-nos en les planes de la història ibèrica, aturant-nos solament a recordar la cooperació que la major part de les primeres figures eclesiàstiques donaren als poders dictatorials, podem comprovar que a la religió el seu contacte amb els afers públics, li ha fet més mal que les crítiques més fonamentades dels herètics. El tipus de clergue funcionari de l'Estat i servidor a ultrança d'uns poders antipopulars, ha determinat aquest abrandament d'anticlericalisme que ara l'església vol combatre posant-se al costat dels representants d'aquells mateixos poders, ja vençuts.

Han meditat serenament els que tracten d'agitar la vida nacional des dels nuclis rurals de Vascònia i Navarra, i els que pels carrers de Barcelona fan ostentacions de força, a

voltes ridícules i a voltes tràgiques com la que ocasionà la mort del ciutadà Borrell, sobre quin pot ésser el resultat de la seva actitud? Esperen que d'entre ells sorgeixin nous Cabreres i Saballs de La Pera, per a encendre una nova guerra fratícida en nom de Déu, Pàtria i Rei? Segurament que no. Tots aquests actes, creiem no obeeixen a un pla preconcebut, no essent més que l'expressió de descontent d'una minoria acostumada a manar, davant d'un estat de coses sancionat per la voluntat de la majoria. No podem suposar que la inconsciència dels que vesteixen de negre i els instints guerrers dels que porten boina vermella, puguin fer-los pensar en un alçament tradicionalista seriós, en una nova carlinada. Ells han de recordar les derrotes del vuitcents, quan en les terres ibèriques devia existir un ambient més favorable a les seves ideologies i han de veure que, si aleshores foren vençuts, ara, en que el nostre país és ben obert a totes les corrents del progrés, serien esclafats sense remei. El sorprenent és que si ho comprenen així, i no hi ha altra manera de comprendreho, s'empenyin en cridar damunt seu l'opinió pública, del que en poden resultar mals molt pitjors dels que ara es vénen queixant fent ús d'uns arguments liberals i democràtics que mai han sentit.

M. Jordi Frigola

45. Hores de triomf

Ara, 17 de desembre de 1931

Bona avinentesa, la que ens ofereix el moment polític actual, per a celebrar el primer cap d'any de l'aparició del nostre periòdic. Ens trobem en l'instant precís en què el triomf dels nostres ideals, esdevingut gloriosament el mes d'abril, acaba d'assolir la seva complerta i brillant consolidació. La promulgació de la llei fonamental de la República en la que totes les ànsies de llibertat i tots els anhels de progrés i renovació dels pobles hispans, poden esser-hi emmarcats perfectament; l'enlairament a la primera magistratura de l'Estat del noble cavaller Alcalà Zamora, esperit liberal que sab esguardar amb afectuosa comprensió les aspiracions nacionals de Catalunya; la constitució d'aquest govern d'àmplia concentració esquerrista que representa una ferma garantia per als que considerem la democràcia el més perfecte sistema d'organització dels estats... Tots aquests fets que vénen a proclamar la victòria definitiva del moviment revolucionari que tingué en el dissortat intent de Jaca el seu punt culminant i la seva nota tràgica, coincideixen en nosaltres amb la joia íntima que ens produeix la constatació de la realitat de l'existència del nostre periòdic, nascut un any enrera per a recollir les vibracions de l'esperit de revolta d'aquesta comarca, en els moments en què tot el que avui es troba incorporat ja a la vida ordinària, no era més que una il·lusió encesa, un desig fervorós i vehement.

Com ha canviat tot en un any! La nostra posició mateixa ha sofert un canvi ben radical. Erem a l'oposició, formàvem en les rengleres dels que pugnaven per a destruir la ciutadel·la oprobiosa que la Monarquia havia aixecat damunt del sòl peninsular. Ara ens trobem en les rengleres dels que lluiten per a construir, dels que s'esforcen en bastir damunt de les runes del vell règim caigut, l'edifici esplendorós de la nostra llibertat. Ara el nostre esperit no és de revolta davant dels poders constituïts; ara estem al seu costat per a caminar amb ells vers la complerta realització dels nostres ideals de llibertat i justícia social, ajudant a mida de les nostres modestes possibilitats a la gran obra de renovació de la vida nacional.

Al costat d'aquest canvi de posició fa goig poder observar que ell no ha influït poc ni molt en el pensament orientador del nostre grup. Després d'un any d'actuació entusiasta, ens trobem ben units tots els que vàrem començar i, amb alguns trets més accentutats, conservem la mateixa ideologia que ens impulsà a portar al camp de la política a aquest full setmanal. A l'oposició o col·laborant francament amb els que governen, hem portat sempre per guiatge la nostra fe en el règim republicà, l'amor a la llibertat i a la democràcia i l'anhel ben viu d'ésser útils a la terra catalana que no ens ha d'abandonar un sol moment.

M. Jordi Frigola

46. De cara a la propera Catalunya autònoma

Ara, 24 de desembre de 1931

Els esdeveniments de la política catalana de l'adveniment de la República ençà, encara que en molts aspectes poden resultar profitosament alliçonadors, no serveixen per a assenyalar cap orientació concreta per a l'avenir ni tan solament per a poder fixar esquemàticament els matisos de les ideologies dominants en el nostre pensament col·lectiu. La política catalana en aquest període, deixant apart el fet de la reconstrucció absoluta de la nostra personalitat nacional i passant per alt els abrandaments patriòtics a l'entorn de la figura magnífica de Francesc Macià, ha viscut moments íntegrament provincians, tenint l'esguard fixat amb més atenció damunt les coses que passen a Madrid que en les que van succeint a Barcelona. La migradesa de les facultats concedides a la Generalitat que no ha permès portar a terme en aquesta una tasca de govern seriosa i interessant; l'acumulació de càrrecs en persones que tenien l'obligació de dedicar-se preferentment a actuar en un punt determinat de la vida pública catalana; el fet de raure tot el poder i tota la influència en un sol partit que compta amb una gran massa i amb pocs capdills solvents i capacitats; tot això ha produït aquesta realitat, que considerem passatgera, del nostre provincianisme. I per aquesta causa, que no té res d'agradable per a nosaltres, tothom que tracti de recollir l'experiència de l'etapa post-revolucionària, encara que sigui per a treure'n conseqüències encarades al pròxim futur polític de Catalunya, s'ha de veure obligat a recórrer a la lliçó dels fets de la política general espanyola.

Així nosaltres, preocupats pel problema que planteja l'organització de la vida pública catalana una volta s'hagi obtingut l'aprovació de l'Estatut, no ens podem excusar d'examinar el que ha succeït a Madrid en aquests nou mesos de República. Observant serenament el panorama polític espanyol, s'arriba ben aviat a la conclusió que la formació de grans agrupaments d'esquerra constitueixen una necessitat imperiosa. Hem vist fallits tots els intents de formació d'un govern de partit, davant de la realitat que imposa inexorablement que els que s'encarreguin de la direcció de l'Estat comptin amb l'apoi d'una gran majoria parlamentària i amb la simpatia dels sectors més importants de l'opinió pública. Lerroux, que sembla no voler renunciar a les seves ambicions personals de poder, provà darrerament amb la reconstrucció de l'Aliança Republicana, de formar ministeri prescindint de la col·laboració dels socialistes, i es va veure obligat a abandonar el seu propòsit a l'adonar-se que ni fent una aproximació de front únic republicà, podia dotar a la República d'un govern fort i estable. S'ha demostrat que amb les Corts actuals i probablement amb les que les substituiran, que sembla no s'han de diferenciar gaire d'aquestes, no hi ha cap partit que pugui encarregar-se còmodament de les responsabilitats del poder. El tipus de govern de concentració presidit per Azaña — capdill d'un reduït grup— o per una altra figura que arribi a assolir el seu prestigi, tot indica ara que és l'únic que pot oferir certes garanties per a completar la tasca de consolidació de la República.

Els governs de concentració ofereixen l'avantatge de predominar en ells un criteri eclèctic davant les qüestions més transcendentals, acostumant a ésser la seva actuació fruit dels punts de coincidència dels diversos sectors que hi són representats. L'avantatge que aquest fet significa, perd però consideració si es té en compte que ella va acompanyada del gros inconvenient que suposa el que cap partit pugui tractar de portar a la pràctica el seu programa. Resultat d'aquest inconvenient és que avui ni una de les forces que integraven el govern anterior, pot cantar victòria davant de la tasca realitzada, perquè en aquesta —en la Constitució que s'acaba de votar, principalment— s'hi enclouen claudicacions de principis, sacrificis de punts de vista de partit que l'afany de convivència imposà a tots els homes que formaren part d'aquell govern. Tots els partits feren la seva propaganda electoral a base de tòpics extremistes que les exigències de les funcions de poder i de les relacions amb els altres agrupaments els hi ha obligat total o parcialment a abandonar, motivant aquest abandonament la mica de desencís que ja es nota en les masses i que tots hem de desitjar no vagi creixent.

D'aquesta experiència de nou mesos n'hem de deduir que millor que entregar el poder als governs de concentració, convé anar a la creació de grans partits que puguin governar amb les seves pròpies forces i realitzar íntegrament els seus programes. Si s'han de continuar efectuant coalicions i enteses electorals entre els diversos partits d'esquerra, si després aquests s'han d'aliar per a portar a terme conjuntament una tasca de govern, si per a evitar que les minories de dreta s'imposin i juguin amb ells, els elements esquerristes es veuen obligats a actuar sempre ben units, no veiem res que autoritzi l'existència de grups i grupets separats de nom però no de fet. Els partits que poden trobar entre ells els suficients punts de coincidència en els seus programes per a moure's junts dintre les esferes de govern, deurien fondre's en un sol, fixar-se unes normes d'actuació úniques i disposar-se a governar d'acord amb una ideologia concreta i coneguda detalladament per les masses ciutadanes.

Totes aquestes reflexions inspirades per la visió de les realitats de la política general espanyola, són perfectament aplicables, al nostre entendre, a les coses de Catalunya i, creient-ho així, considerem que els esforços dels que volen que tot marxi regularment a casa nostra, han de tendir a la creació d'un sòlid partit esquerrista que compti amb prous vots per a arribar al poder i amb suficients homes per a, una volta assolit, emprendre l'obra constructiva i ordenada que convé al nostre poble. El pitjor que podria passar a la nostra terra és que, una volta establert el règim autonòmic, ens trobéssim mancats d'un instrument polític capacitat per a organitzar-lo degudament i, per a endegar les energies racials que amb l'obtenció de la llibertat han de donar el màxim de rendiment. Pensant en això més que en el perill, que avui no és de gaire consideració, que pot representar l'unió de les forces reaccionàries, els elements liberals que aspiren a millorar les condicions de vida del poble català en tots els seus aspectes, s'han d'ajuntar sota els plecs d'una sola bandera disposant-se a portar a la pràctica un complert programa de govern on es reculli tot el bo i millor dels programes dels partits esquerristes que avui existeixen.

M. Jordi Frigola

Octubre de 1936

El 27 d'agost de 1936, en plena Guerra Civil, el president Lluís Companys signava el Decret que —basant-se en els treballs de Pau Vila— instaurava la divisió político-administrativa de Catalunya en 9 regions i 38 comarques. Dos mesos més tard, la Conselleria d'Economia n'editava un cartell, obra de Nicolau Miralles «Lau». UB-BPR

47. La divisió político-administrativa de Catalunya

L'Opinió, 3 de març de 1932

Si aconseguissin imposar-se certs criteris que s'estan manifestant en aquests moments, referents a la divisió político-administrativa de la Catalunya autònoma, és evident que fet i fet tot quedaria com està, sense altra variant que un simple i enginyós canvi de denominació. Dels actuals partits judicials se'n dirien comarques i les províncies serien anomenades pomposament supra-comarques o departaments. El canvi de rètol resultaria de molt d'efecte, però així com un carrer mal pavimentat no s'adoba posant-hi un nom bonic i ajustat a la ideologia dominant, els partits judicials i les províncies no veurien desaparèixer cap dels seus inconvenients i seguirien essent mirats de mal ull per la generalitat dels catalans.

Es bo de constatar que els partidaris de l'«stato quo», els que han trobat aquesta delicada fórmula per resoldre el problema sense envestir els interessos creats, són els mateixos que en totes les qüestions plantejades pel canvi de règim es mostren amics de l'estira i arronça, de la reforma simplement epidèrmica del nostre viure col·lectiu. Resoldre parcialment els problemes, que significa sempre crear-ne automàticament de nous; passar per alt o tocar tan poc com sigui possible les qüestions que són difícils de solucionar a gust de tothom, per alguns és considerat com liberalisme pràctic i com a símptoma de posseir una bona orientació de govern. La resta és demagògia, manca d'esperit constructiu. Aquesta concepció política, lamentable en gairebé tots els aspectes, resultaria funesta si a ella s'atenguessin els que una vegada aprovat l'Estatut, han de legislar sobre la divisió de Catalunya.

La qüestió de la divisió político-administrativa de Catalunya, al nostre entendre, s'ha d'envestir de cara i amb un cert esperit autènticament revolucionari. Es evident que entre totes les originades per l'organització de la vida de la Catalunya autònoma, aquesta és una de les que ofereix més possibilitats de brega i està destinada a moure molt d'enrenou. Referent a ella, no obstant, si tothom procedís amb bona fe, podria arribar-se a establir la unitat de criteri entre els catalans. S'enverinarà solament si es troba qui vulgui utilitzar-la com a plataforma política mitjançant l'explotació dels interessos localistes que hi van lligats estretament. Aquests interessos, que un any enrere solament podien ésser defensats pels que en la nostra terra representaven la política assimilista dels governs de Madrid, hem d'observar que avui, amb les degudes precaucions, previ un joc de paraules ben combinat, fins poden tenir per paladins els que es proclamen continuadors de la més pura tradició catalanista. Un any enrere —com han canviat les coses en un any!— era tan forta la necessitat de reconstruir jurídicament la personalitat nacional de Catalunya, i per tant, d'esborrar de la nostra terra les ratlles provincials que el capric monàrquic hi havia dibuixat, que podia ésser considerat mal catalanista aquell que mostrés el seu afecte per les províncies oficials. Aleshores, per altra part, semblava llunyà el dia en què s'hauria de discutir seriosament aquesta qüestió, i tothom podia mostrar-se generós i donar mostres de desinterès. El perill de discòrdia es presenta amenaçador si, en veure immediata la realització de la nova divisió de Catalunya, alguns consideren arribada l'hora de vetllar per les conveniències de caràcter local o de grup polític, deixant de banda la puresa de les doctrines catalanistes. Si així succeeix, la lluita ja començada, que ara va descabdellant-se sense estridències entre historiadors i geògrafs i altres especialitzats, en posar-se al nivell de les coses pràctiques, pot adquirir notables proporcions, provocar un fort esclat d'apassionaments. La Provincia —així amb majúscula, perquè aquest mot significa tot un sistema— pot tenir defensors ben decidits, particularment en el camp de la dreta, i per això cal que els que han de portar a terme la nova divisió estiguin disposats a jugar fort, tenint present l'ideal de renovació que ha d'acompanyar sempre els organitzadors del règim republicà. I, si la lluita es presenta, precisa que no guanyi el que cridi més, sinó el que tingui raó.

Si la Ponència de la Generalitat, encarregada de l'estudi de la divisió territorial de Catalunya, fa servir com a base de les seves tasques, el projecte del senyor Pau Vila, les seves orientacions haurien d'ésser acceptades com a bones per

tots els catalans i acollides amb entusiasme pels catalanistes. La mà del senyor Pau Vila pot haver-se mostrat quelcom insegura en dibuixar les ratlles divisòries d'algunes comarques, però si prescindim de detalls que no escauen a un comentari de caràcter general com el que pretenim fer, cal convenir que el projecte de divisió comarcal a què ens referim, respon a les necessitats actuals de la vida pública catalana i satisfà l'anhel, molt generalitzat, de veure reconegudes oficialment les comarques naturals. Els factors història, geografia, costums, indústria, comerç, comunicacions, etc., hi són tinguts molt en compte i tot fa suposar que la trentena de comarques que figuren en el projecte constituirien instruments de molta eficàcia per al desenvolupament de les activitats de la Catalunya autònoma. Elles representarien la millor garantia contra tot intent de centralització de la vida pública del nostre país, allunyat per sempre el perill d'absorció barcelonina, que nosaltres considerem inexistent, que retreuen continuament els enemics de la nostra llibertat nacional quan veuen combatuda l'organització centralista de l'Estat espanyol.

Encara que no sigui més que esquemàticament, volem assenyalar els serveis que ens sembla haurien d'ésser encarregats als poders públics comarcals. Fent-ho així, anirem una mica més enllà que els que propugnen per l'establiment de departaments o supra-comarques, que per ara no ens han assabentat perquè pensen fer-les servir. Creiem que, a part de les delegacions de les diverses branques de l'administració de la Generalitat —ordre públic, justícia, hisenda, sanitat, etc.— que aquesta podria establir en les comarques, haurien de crear-se uns organismes comarcals que posseïssin ampliades totes les facultats que en matèria de beneficència, instrucció pública, obres, sanitat, etc., tenien les Diputacions provincials, dotant-los dels corresponents recursos per poder complir degudament la missió llur. A més a més, hauria d'encarregar-se als organismes comarcals moltes de les obligacions que ara tenen els Ajuntaments, que particularment els de poca importància, compleixen amb gran dificultat. En aquests darrer aspecte podrien actuar com si fossin Mancomunitats de Municipis i donarien resultats immillorables precisament per moure's dintre d'un territori reduït, avantatjant considerablement els departaments proposats. Els municipis catalans de menys de 10.000 habitants s'han organitzat per defensar-se de les feixugues càrregues que les lleis col·loquen en els seus pressupostos i la seva campanya és ben justificada, perquè les necessitats de la vida moderna imposen contínuament nous serveis públics que repetides vegades l'Estat ha d'assignar als Ajuntaments, trobant-se els de menys potencialitat econòmica nedant en un mar de dificultats. Un sol exemple ha d'ésser suficient per donar a comprendre que hi ha serveis que molts Ajuntaments no compten amb mitjans per complir i que tampoc no poden ésser encomanats a organitzacions semblants a les antigues Diputacions provincials. Els laboratoris d'higiene per practicar anàlisis d'aigües, aliments, etc., han d'ésser sostinguts obligatòriament pels Ajuntaments de poblacions que arriben a un determinat nombre d'habitants i les Diputacions han de tenir-ne un per a ús dels pobles de menys importància. El laboratori provincial pot tenir alguna utilitat per poblacions que es trobin a 50 quilòmetres de distància de la capital? Imparcialment tothom ha de reconèixer que no. Es molt probable que en cada una de les actuals divisions provincials, hi hagi gran nombre de pobles que, si estant assabentats de l'existència de Laboratori provincial, no deuen únicament a haver de pagar cada any quantitats ben importants per al seu sosteniment. I el que passa amb aquest servei, succeïa en molts altres, essent segur que en aquest sentit els organismes departamentals partirien d'idèntics defectes.

A part dels avantatges que acabem d'anotar, podem remarcar les moltes possibilitats que ofereixen els organismes comarcals en l'aspecte que podem anomenar de municipalització de serveis. La lletra morta de la llei faculta avui els Ajuntaments per municipalitar un nombre de serveis públics, però pràcticament resulta que són ben pocs els que poden servir-se d'aquest dret ben important. Els serveis de comunicacions, electricitat, assegurances i altres que exigeixen

la inversió d'un gran capital, apareixen vedats als Ajuntaments, malgrat totes les lleis, restant aquests serveis, que són els més susceptibles de produir guany, en mans de les empreses particulars. Traspassades les facultats que avui tenen en aquest punt els Ajuntaments, a les Corporacions comarcals —a les supra-comarcals tothom ha de veure que no és possible— no hi ha dubte que podrien fer-se efectives en benefici de l'interès públic.

Creiem haver manifestat concretament i amb claredat el nostre concepte de l'organització comarcal. I com que el nostre entusiasme per aquesta no neix de cap malvolença vers les ciutats que encarnen el règim provincial i representen l'aspiració a les solucions supra-comarcals, seguidament hem volgut posar-nos en el lloc dels que proposen la creació de departaments, cercant els mòbils justificadors de la seva posició. El nostre esforç ha resultat endebades. Malgrat la nostra bona voluntat, usant amb benvolença de la nostra modesta fantasia, no hem pogut arribar a imaginar quina hauria d'ésser la missió dels organismes intermedis. La nova Catalunya autònoma, dividida en comarques i supra-comarques, se'ns apareix sempre que hi pensem com una cosa monstruosa i antinatural. Un teixit espès d'organitzacions burocràtiques frenadores de tota iniciativa popular, una xarxa administrativa complicada i incomprensible fent irresponsables els Poders de l'Estat, interposant-se entre aquests i el poble, apartant la massa ciutadana de les esferes de govern. Governadors i governadorets, succitant continuament entre ells qüestions de competència; electorers i càcics anant d'un edifici oficial a l'altre, coquetejant amb els funcionaris; i funcionaris, funcionaris i més funcionaris... Aquesta és la idea que tenim de la Catalunya comarcal i supra-comarcal que alguns pretenen i, certament, no té res d'afalagadora.

Cal fer la divisió de Catalunya tocant de peus a terra. Cal, especialment, que els que la facin tinguin ben present que Tarragona, Girona i Lleida, no són les ciutats profundament adormides, plenes d'història i de pedres grises i humides que alguns esperits decadents s'han entretingut a pintar. Aquestes ciutats són ben vives, ben actuals. Tenen la seva indústria i el seu comerç, són plenes d'energia i de vitalitat pròpies i, no necessiten dels centres oficials per continuar essent pròsperes. Si tot això de les supra-comarques i dels departaments, s'ha inventat per salvar les ciutats que actualment figuren com capitals de província, pot arreconar-se perfectament la fórmula, car els pressumptes malalts estan perfectament bé de salut. Tarragona, Girona i Lleida, ciutats on els ideals catalanistes hi són intensament sentits, no poden ésser un obstacle per al brillant esdevenidor de la nostra terra que en la vigoria de les comarques ha de tenir el seu puntal més ferm.

M. Jordi Frigola

48. Els imponderables en la indústria surera

L'Opinió, 24 de març de 1932

Unes setmanes enrera, va celebrar-se a Madrid, a la sala d'actes de la Direcció General de Comerç, una Conferència Oficial Surera, encaminada a trobar sol·lucions a la crisi que fa temps travessa la indústria suro-tapera del nostre país. Aquesta Conferència va tenir lloc voltada de circumstàncies francament favorables, en uns moments en què les Assemblees de Palafrugell i de Badajoz, la constitució d'una minoria parlamentària surera, les intervencions d'alguns diputats de l'Esquerra Republicana de Catalunya i la tasca del Comitè Suro-taper de Catalunya, havien desvetllat l'interès general i la simpatia envers aquesta indústria que dóna vida a les poblacions més importants de l'Alt i Baix Empordà i de La Selva. A més a més, la presència del Sr. Carles Pi i Sunyer, bon empordanès i excel·lent coneixedor dels problemes industrials de la seva comarca a la Direcció General de Comerç, constituïa una garantia de primer ordre per als elements suro-tapers, que no estan gaire acostumats a tenir qui vetlli pels interessos llurs a les esferes de govern. El simple fet de la convocatòria d'aquesta Conferència, ja significava una prova ben palesa d'interès per part dels poders públics i, sabent el molt que aquests poden fer en benefici d'aquesta indústria que en temps de la Monarquia poques vegades havia estat objecte de l'atenció dels Governs, hom confiava ben justificadament, que de les deliberacions dels representants de les forces sureres a la Direcció General de Comerç en sortiria, sinó la sol·lució de la crisi, almenys unes orientacions ben concretes per a portar de nou els afers surotapers a una època de prosperitat.

A l'Empordà, però, el corrent d'optimisme que s'havia format entorn d'aquesta oportunitat que oferia el Govern per a anar a la resolució dels problemes surers, va durar ben poc, extingint-se, segurament, abans que la Conferència celebrés la seva primera sessió. En ésser coneguts els noms de les personalitats que a Madrid havien de portar la representació de la indústria surera, quan va veure's que els «rols» de més importància anirien a càrrec dels mateixos que durant anys i més anys, sense profit per l'interès general, s'havien passejat per la nostra terra i per l'estranger gestionant millores per a la indústria, que mai no han arribat a realitzar-se, tothom va començar a escamar-se, naixent els recels que més tard els fets han demostrat que no estaven pas mancats de fonament. Consolidada la República amb el seu esperit renovador, a l'ostracisme la major part dels homes que en l'altre règim havien brillat en primer terme, era dolorós constatar que en les coses de la indústria surera, com en altres aspectes de la vida nacional, tot marxava igual que anys enrera, restant ferms en el seu lloc els imponderables, els màgics prestigis indiscutibles, els tècnics 100 per 100, excessivament coneguts a les nostres comarques. La indústria surera, que no havia necessitat d'aquests per a pujar, sembla no poder-ne prescindir per a presidir la seva trista davallada, per a anar seguint el calvari al qual ha estat portada pel desgavell econòmic mundial, la política ultra-proteccionista de les grans potències, la indiferència dels Governs monàrquics i el contacte amb les grans organitzacions político-financieres de la nostra terra. En observar-se aquesta lamentable realitat, a les comarques on la indústria surera constitueix el principal element de riquesa tothom va sentir-se desil·lusionat i fou general la impressió que la Conferència de Madrid serviria per a ben poca cosa.

Resultats de la Conferència Oficial Surera a què venim referint-nos? Són pocs els que es coneixen avui, però ja són suficients per a poder-nos donar compte de com va anar tot allò. El més important de què tenim esment, consisteix en el nomenament d'una Delegació Permanent de la Conferència, integrada per tres senyors, dos dels quals tenen una magnífica història, extraordinàriament entretinguda. L'un, és el senyor Josep Ayats i Surribes, l'assambleista de Primo de Rivera, el diputat que la «Lliga» va treure triomfant a Girona i que en mig any ha passat per tots els partits republicans de dreta. L'altre, és el senyor Joan de Linares, enrolat a la política camboniana, després d'haver estat president d'una associació de «lluïsos», diputat provincial republicà per un sorprenent article 29, i una pila de coses més que l'acrediten com a un dels polítics més eixerits, flexibles i àgils de Catalunya. El

primer, és de suposar que no entén res en matèria surera; el segon hi entén de debò!!

El desconeixement dels problemes surers de l'un i l'excés de coneixements de l'altre han servit igualment per a alarmar l'opinió pública d'aquestes comarques, que s'ha donat compte perfectament que tot junt no es presenta tan clar com semblava de primer antuvi.

La Delegació Permanent de la Conferència Surera té assignada la missió d'estructurar i executar els acords que aquesta va adoptar. La Conferència va declarar que aquesta Delegació comptava amb un ampli vot de confiança i que havia de considerar-se que representava tots els sectors surers de Catalunya, Extremadura i Andalusia. Així apareix en un document que tenim a la mà, resultant ben concretament que els senyors que composen la Delegació esmentada, són avui els àrbitres de la indústria surera. I aquest fet adquireix la més gran transcendència, si s'observa que ara han de tenir lloc les negociacions entre Portugal i Espanya per arribar a un acord en matèria suro-tapera i que de la intel·ligència entre els dos Estats ibèrics n'hauria de sortir la transformació i el floreixement d'aquesta indústria. Moltes consideracions podríem exposar per a remarcar la importància de la tasca encomanada als senyors Ayats i Linares, si no ens aturés la temença de cometre indiscrecions que perjudiquessin sense remei els interessos generals de la indústria. Preferim ésser breus en aquest punt, limitant-nos a recollir els batecs populars, les inquietuds del moment a les comarques sureres de Catalunya, on s'ha reproduït el pànic que en temps dictatorials inspirà l'anunci de monopolis, consorcis i combinacions financieres a base dels productes surers.

Les accions de la Companyia General del Suro, d'aquesta famosa empresa que patronitzà el pontifex màxim de les nostres finances, senyor Francesc Cambó, i de la qual el senyor Joan de Linares és un dels alts funcionaris, han pujat bastant durant aquestes darreres setmanes. Bona falta els feia, perquè s'havien vingut cotitzant a un tipus extraordinàriament baix. No obstant, si la Conferència que va tenir lloc a Madrid, solament ha servit per a provocar aquesta puja del paper de la «Gogeco», cal convenir que es podia prescindir molt bé de celebrar-la. La indústria suro-tapera és quelcom molt seriós, que afecta la vida d'una massa treballadora molt important que és la que pateix principalment les conseqüències de la persistent crisi que travessa la indústria. La borsa té una importància molt reduïda comparada amb la necessitat imperiosa de donar treball a uns obrers que no en tenen, d'augmentar els jornals que es paguen en aquesta indústria, que són desproporcionats a les exigències de la vida moderna. La Conferència de Madrid, quan reprengui les seves activitats ha de tenir-ho en compte, procurant que tot el que faci resulti adient a l'esperit de les Assemblees de Palafrugell i de Badajoz, a les quals els Ajuntaments republicans hi portaren la seva empenta renovadora, el calor popular, sense el qual han de resultar fallits tots els intents que es portin a terme per a salvar la indústria surera. Els imponderables han d'ésser definitivament arreconats deixant el pas franc a les forces joves de la República que es mouen i lluiten per a lliurar a la col·lectivitat dels estralls d'un capitalisme audaciós i eixorc.

M. Jordi Frigola

49. Apartem-nos del confusionisme

Ara, 28 d'abril de 1932

Bona part dels nostres esforços, de l'adveniment de la República ençà, han estat encaminats a desfer el confusionisme originat pel canvi de forma de govern, en la política de la nostra terra. Des del nostre modest lloc de combat, hem treballat tant com hem pogut per a contribuir a fer de la política catalana una cosa ben dibuixada, clara, precisa i entenedora per a tothom. La tasca del nucli d'Ara ha estat guiada per aquestes intencions, perquè en nosaltres existeix el convenciment que totes les errades que hom ha pogut observar en el règim republicà, les seves vacil·lacions, el seu retard en envestir algunes qüestions justificadament considerades com a fonamentals, no ha estat res més que el producte del confusionisme, de l'estat caòtic de la política ibèrica que, en aquest primer any de República, ha presentat en les esferes de poder, en el Parlament i en tots els llocs d'influència de país, una extranya barreja d'homes de distintes procedències i de ben diverses ideologies. Per això nosaltres hem volgut laborar per a posar en clar les coses de la nostra política i, predicant amb l'exemple, que és la forma més efectiva de predicar, no ens hem estat mai d'opinar sobre totes i cada una de les qüestions del nostre viure col·lectiu, fent-ho en forma que permetés a tothom conèixer la nostra posició, el nostre pensament i les finalitats que perseguim.

No tenim interès avui en esbrinar si els nostres esforços han donat algun resultat positiu ni tampoc considerem necessari determinar en aquests moments si el mal del confusionisme ha desaparegut completament de la política catalana. Creiem avui més convenient fer constar simplement que seguim ferms en els nostres propòsits i constatar seguidament amb satisfacció que hi ha qui, en lloc més enlairat que el nostre, es preocupa també de combatre el confusionisme que actualment pugui existir i de vigilar amb atenció i constància totes aquelles actuacions, tots aquells fets que signifiquen un perill de desdibuixament del panorama polític català. Ens trobem davant d'un d'aquests fets i aquest, si pogués seguir lliurement el seu curs, si ningú amb plena consciència de la transcendència de l'hora present, tingués cura de desviar-lo, podria portar moltes complicacions a la vida pública catalana, sotmetent-la a un llarg període de desorientació.

Ens referim al front únic format davant la imminència de la discussió del nostre Estatut a les Corts de la República. Aquest front únic, ha estat portat pel poble, amb la complaença o a desgrat dels partits polítics, al marge també de les classes socials. El meravellós seny popular, aquesta gran força intuïtiva que guia sempre els destins de les nacions en les hores solemnes de la seva història, governa avui els moviments de Catalunya, empenyent-la amb ritme accelerat vers l'objectiu que durant anys i anys ve fent vibrar les fibres més pures del sentiment racial. Existeix la unitat catalana entorn de l'Estatut i aquesta no prové pas de l'entesa dels partits, sinó que ha sorgit espontàniament, naturalment, en l'instant precís en què ha estat necessària. Aquesta unitat catalana era un fet molt abans que Francesc Cambó la recomanés; existia en la consciència popular quan encara els diputats de la «Lliga» feien constar el seu revisionisme constitucional a l'ésser requerits per a formar un bloc parlamentari compacte per a defensar l'Estatut, quan encara Ventosa i Clavell, recorria la península fent campanya anti-republicana i, per tant, contrària als interessos de la causa catalanista.

El front únic català constitueix una realitat magnífica que tots hem de celebrar i que a nosaltres, que tenim un catalanisme posat a cobert de qualsevol recel, ens omplena avui de satisfacció. El perill que ell ofereix, no és per abans de l'obtenció de la nostra autonomia, sinó per a després. El sector de dreta que a darrera hora s'ha avingut a formar disciplinadament en les rengleres que avui acolleixen a tots els catalans, podria intentar la presentació de factura pel servei que està fent a Catalunya en aquests moments; podria exigir determinades concessions en vistes a la propera organització de la vida interna de la nostra terra autònoma i aquestes concessions representatives dels afanys d'una minoria, haurien de xocar amb les aspiracions renovadores de la majoria que, en bona doctrina democràtica, ha d'ésser la que ha d'orientar la vida de la Catalunya alliberada. Aquest és el perill i contra

d'ell cal que tots estiguem previnguts.

La República espanyola ha necessitat un any per a lliurar-se en part del confusionisme originat pels compromisos que els republicans d'esquerra contragueren en el període revolucionari durant el qual era admissible el republicanisme «a seques». El creure que aquest mateix republicanisme «a seques» podia tenir eficàcia per a estructurar el nou règim i per a portar a terme l'obra de consolidació del mateix, ha estat causa dels principals entrebancs amb què ha topat la República en el seu camí. Per això el sentit de rectificació, l'orientar l'acció de govern vers una tendència determinada —la sortida del Ministeri de Maura primer, i de Lerroux i els seus, més tard, en són una mostra— ha merescut l'aprovació de tothom, de dretes i esquerres, perquè el poble sentia la fatiga de caminar molt sense sapiguer on s'intentava portar-lo. Catalunya ha de treure un profitós alliçonament d'aquest any de vida republicana ibèrica i tenir-lo ben present en l'hora, que hem de creure propera, en què tingui aprovat el seu Estatut d'autonomia.

Ara, pot acceptar-se el catalanisme «a seques». Més exactament, davant del fet concret de l'Estatut, tots tenim l'obligació de sentir-nos catalanistes «a seques». Però una volta assolida la realització dels ideals catalanistes, quan toquin a discutir la constitució interna de Catalunya, tothom ha d'ocupar el seu lloc disposat a fer triomfar les tendències que representi, sense pactes ni coalicions que podrien servir per a anul·lar els impulsors de la voluntat popular. Aprovat l'Estatut, el catalanisme «a seques», que si subsisteix serà de dreta, no podrà ésser acceptat, perquè de seguida es presentaran els problemes i les realitats vives davant dels quals caldrà que tots els sectors es defineixin clarament. L'únic front únic que aleshores podrà admetre's és el de les forces d'esquerres davant del que ja tenen format les dretes, car aquelles amb la gran germandat ibèrica republicana, amb el nostre poble mateix, tenen contret el compromís d'elaborar per a Catalunya una constitució interna que, com a mínim, sigui tan avençada, tan democràtica com la que les Corts Constituents de la República han donat a les terres ibèriques en general.

Volem cloure aquesta divagació sobre el moment polític català, transcribint uns paràgrafs del darrer i magnífic editorial de «Mirador»:

«La idea del catalanisme, avui dia, està tan escampada per Catalunya, que gairebé pot dir-se que no hi ha català que no en participi. Això ha donat una conseqüència paradoxal, però lògica. La impossibilitat de reduir a un sol partit tots els catalanistes. També d'aquest fet ha nascut un error de perspectiva fàcil d'explicar; és el d'aquells que es lamenten que el catalanisme s'hagi fraccionat de tal manera que hi ha por que es vagi atomitzant i perdent cos i eficàcia. Res d'això; ben lluny d'això; no és que el catalanisme s'hagi partit, sinó que irradia la seva llum entre persones i pensaments molt diversos; la unitat de criteri d'abans, només procedia de la poca extensió del pensament catalanista.

[...]

Actualment a Catalunya només hi ha dues menes d'homes: els que volem fer obra ampla i generosa i, de l'altra banda, els que volen restringir i destruir. Només hi pot haver lluita entre els uns i els altres. Només hi poden haver una mena de catalanistes republicans d'esquerra.

I aquesta mena de catalanistes republicans d'esquerra, la representen els homes de l'Esquerra Republicana de Catalunya i del Partit Catalanista Republicà, que en aquesta hora han de prescindir de petites rancúnies partidistes i, posant per damunt de tot l'interès superior de Catalunya, fer una política nacional i constructiva que respongui a l'aspiració de tota la massa neutra catalana.».

M. Jordi Frigola

50. El proletariat del camp

Ara, 12 de maig de 1932

Ben orientada camina la pagesia de casa nostra vers el millorament de la seva situació i de les seves condicions de vida. Hi ha tota una tradició de seny i d'equilibri en el pagès català, que l'ha posat a cobert dels afalacs de l'extremisme eixorc i li ha fet encertar en la tria del camí per a anar a la solució dels problemes que avui té plantejats. El pagès català, el mateix que sapigué portar a terme el magnífic alçament dels remences davant d'un feudalisme intransigent, —cronològicament, potser, el primer moviment social que registra la història— ha comprès ara que dintre d'un règim que obra de bat a bat les portes de la justícia social, no hi calen les revolucions cruentes ni cap mena de violències. El pagès que no acostuma a comptar les distàncies per kilòmetres sinó per hores de camí, que es passa la vida en contacte continuat amb les realitats de la naturalesa, no podia deixar-se suggestionar per invitacions a aventures revolucionàries imprecises forjades, en mig de la febre de les grans urbs neguitejades, per elements forasters i irresponsables. Ha escollit decididament els procediments democràtics, ha acceptat la mà que li allargava la República i, de cop i volta, s'ha convertit en la força més poderosa d'aquesta República que, empesa per ella, farà via pels camins de la renovació social.

Fa goig de veure la fe que posen els nostres treballadors del camp en l'organització dels seus sindicats. En poc temps, en menys de mig any, en les comarques de l'Alt i Baix Empordà, Gironès, la Selva i la Garrotxa, s'han format sindicats que avui ja apleguen uns 15.000 treballadors i arrendataris de terra. No passa setmana sense una assemblea de sindicats per a tractar dels problemes generals de la classe o per a discutir els casos particulars que es van produint i que afecten a algun o alguns dels associats. En aquestes reunions, sense líders ni persones alienes als interessos agrícols, la nostra pagesia dóna proves contundents de la seva capacitació que fins ara havia estat posada en dubte. I en aquestes reunions on tot s'explica i es posa en clar, hom pot fer-se càrrec de que les ànsies de millorament del proletariat rural són ben justificades, perquè en contra d'ell, a l'ampar de lleis injustes que no perseguien altra finalitat que protegir als poderosos, s'han comès abominables abusos que és d'ineludible necessitat reparar ben urgentment. Car l'argument usat contínuament pels que han motejat d'«agrarisme subversiu» les campanyes a favor de les reivindicacions dels nostres camperols, el retret de que la situació del pagès català és molt millor que la del pagès extremeny o andaluç, no pot servir per a demostrar que els problemes del camp a Catalunya estiguin mancats d'importància. Visquent en contacte amb els nostres treballadors del camp, obrint el pit afectuosament a les seves inquietuds, recollint les vibracions de les seves assemblees i reunions, observant l'interès que posen en envigorir les organitzacions sindicals agràries, tothom haurà de reconèixer que, malgrat no presentar-se tan aguditzat ací com en algunes regions d'Espanya, el problema del treball del camp té a casa nostra la màxima transcendència.

Els treballadors rurals de Catalunya, es preparen per a resoldre dintre de l'ordre jurídic actual, els seus problemes. Les autoritats republicanes, els diputats i totes les forces d'esquerra, han d'estar al seu costat alentant-los en la seva ruta, ajudant-los a arribar al final desitjat. Ells representen un alt exemple a seguir pel proletariat industrial, que té segurament moltes més necessitats a satisfer i es debaix en ziga-zagues inútils, cansant-se endebades en moviments fonamentats en utopies carregades de bones intencions però d'aplicació irrealitzable dintre l'actual estat d'educació del pensament col·lectiu. La República té l'obligació de servir els anhels dels nostres pagesos que, al posar enterament la seva confiança en ella, es converteixen en ferms puntals d'aquesta democràcia ibèrica instaurada sense esclats de violència i que, ben ordenadament, anirà realitzant la seva obra, donant satisfacció a les ànsies populars, esforçant-se en establir un règim de plena justícia social.

M. Jordi Frigola

51. Revolucionarisme indefinit

L'Opinió, 28 de maig de 1932
Ara, 2 de juny de 1932

Els moments actuals són molt a propòsit per a exigir als que parlin de revolució social, que diguin clarament quina és llur concepció del més enllà d'aquesta revolució. La revolució social no pot constituir una finalitat, sinó que ha de considerar-se un instrument per a portar la societat a una organització distinta de la present. Clamar per l'emancipació del proletariat sense precisar on vol portar-se'l, propugnar per l'enderrocament de tot el que avui està en peu i no dir concretament el que es pretén edificar, representa als nostres ulls només que un entreteniment de neuròtic, expansions d'un humorisme agre i desequilibrat. La massa que pateix els estralls d'un sistema social imperfecte, en els moments àlgids del seu sofriment, pot clamar per la revolució social, i és perfectament excusable que deixi sense justificar les seves aspiracions per a l'endemà de la caiguda de l'actual estat de coses. Però els que s'aixequen per damunt del nivell de la massa, els que aspiren a dirigir-la i cerquen en ella un suport de llurs actuacions, no tenen dret a seguir amb aquesta enfadosa cantarella revolucionària ni a presentar continuament a l'esguard febrosenc del poble, com el remei que ha de guarir tots els seus mals, la violència. Es un deure d'humanitat posar en evidència davant el poble i fer plegar veles a tants i tants de propagandistes revolucionaris indocumentats com hi ha a les terres ibèriques.

¿Què cerquen els Balbotín i els García Hidalgo? ¿Què cerquen els periòdics que posen a llur capçalera «órgano de la revolución social»? Marx, Bakunin, Kropotkin, Lenin, es veuen o s'entreveuen en barroera barreja en mig de llurs xisclets i de llurs destemprances. Propagar unes doctrines però, no constitueix per a ells una ocupació digna de passar-si gaire estona. Prefereixen anar contra les persones, devorar prestigis, clavar queixalades a tort i a dret saben moltes vegades que van a cometre enormes injustícies. Amb el mateix braó ataquen un servent del darrer Borbó, com un home que hagi lluitat anys i més anys per a fer possible aquesta República que els dóna llibertat per a exhibir el seu «temperament revolucionari». Llur divisa és no respectar res ni ningú i procurar guanyar tothom en el terreny de les estridències. Especialment s'han d'ocupar que a cada pas que doni la República per a fer evolucionar la societat vers una organització més justa, el poble s'assabenti que no és més que una maniobra del capitalisme per a escamotejar la revolució, car, segons ells, en les rengleres republicanes no hi ha sinó arribistes, «enxufistes», petits burgesos demagogs, tots junts fidels servents de la gran burgesia.

I tot això, tanmateix, és precís acabar-ho, com s'han d'acabar tots els confusionismes. Els homes que sustenten uns ideals, els partits que tenen un programa, no han d'estar a mercè de quatre insolvents franc-tiradors revolucionaris de l'obrerisme. S'ha d'acabar i ha d'ésser el poble mateix, deixant de fer cas dels seus esgarips, qui ha d'anul·lar els esforços d'aquests professionals del confusionisme. El poble té moltes necessitats a satisfer, anhela moltes millores que pot obtenir per les vies del dret, i cal que sàpiga apartar els entrebancs que li posen aquells que es proclamen els seus defensors, aquells que amb impaciència morbosa no fan sinó posar dificultats a la marxa renovadora del règim republicà. El poble s'ha de posar decididament al costat dels que tinguin més forces per a treballar, i no dels que posseeixen millors pulmons per a cridar, deixant aquests submergir-se en el ridícul del seu verbalisme eixorc i del seu revolucionarisme indefinit.

M. Jordi Frigola

52. Notes sobre la lluita de classes

Ara, 11 d'agost de 1932

Ben mirat, —i en aquest cas, ben mirat, vol dir, observant objectivament i sense passió— la participació dels propagandistes comunistes i anarquistes i de tota mena d'agitadors d'avançada, en la gestació de l'alçament del proletariat, no és de la importància decisiva que han arribat a creure's els poders públics i totes aquelles persones satisfetes de l'actual estructura social que viuen espantades pensant en possibles revolucions cruentes. La nostra posició en el camp social, el fet de no estar enrolats a cap partit de classe, ens permet opinar amb certa serenitat en totes les qüestions derivades de les relacions entre el capital i el treball, i els nostres parers, que poden desvetllar recels en ambdues parts, en realitat no haurien d'inspirar-ne a ningú perquè no ha de costar gaire esforç considerar-los absolutament desinteressats. Si avui diem que el principal enemic del règim social present, és la pròpia burgesia que gaudeix de tots els beneficis del mateix, ens apar que aquesta ens hauria de fer una mica de cas i meditar sobre el punt de raó que pugui haver-hi en les nostres paraules.

Ens explicarem. Nosaltres hem vist l'efecte produït en la massa treballadora per un vibrant discurs revolucionari. Hem vist la multitud aplaudint a Miravitlles i a Andreu Nin i entusiasmar-se davant les frases enceses d'Angel Pestaña, al recomanar l'agrupació de tots els obrers en els sindicats. Però hem observat que tot plegat era molt passatger i que passat l'abrandament d'un instant, el nucli comunista local seguia comptant els mateixos adeptes que abans i que no augmentava tampoc el nombre d'inscrits en els sindicats obrers. La massa sempre impressionable, s'enardia per unes hores, per uns dies, però esvaïdes les sensacions del míting, apagat el ressó emotiu de les paraules ardides, tot restava igual, reprenent la vida interna de cada individu i el pensament de la col·lectivitat el seu curs normal. Aquestes observacions fetes en el clos de la nostra vila, no pot portar-nos a negar l'eficàcia de la propaganda d'idees, de les campanyes de proselitisme, però ens indueixen a col·locar-les en un pla inferior al que molts els hi concedeixen.

Els fets influeixen en el pensament col·lectiu més que les paraules. I les paraules adquireixen més força si es poden recolzar en fets concrets. Una obrera es presenta al seu patró i li diu que considera que ja ha acabat el període d'aprenentatge i que considera que ha de guanyar el mateix jornal que les que ja són plenament de l'ofici. Si el patró li contesta: «Noia, si no t'agrada pots anarte'n, que en aquesta època de poc treball en trobaré cinquanta que voldran ocupar el teu lloc», aquest patró haurà fet en el cervell d'aquella obrera més que totes les frases vibrants dels propagandistes revolucionaris. Si un altre patró, acomiada a un treballador donant-li com a única explicació que ell no vol obrers que perteneixin al sindicat, haurà fet una magnífica propaganda per la sindicació del proletariat. Si ve una llei i concedeix vacances als treballadors i al reclamar aquests els seus drets, surt la classe patronal amb evasives sense acabar de decidir-se a complir el mandat de la llei, no hi ha dubte que constituirà una invitació a això que tan espanta a la burgesia i que s'en diu l'*acció directa*. Si, com passa al veí poble de Sant Feliu de Boada, s'emplea tota mena d'armes il·lícites per a desfer el Sindicat de Treballadors de la terra i per a desmoralitzar als seus components, no hi ha dubte que consitueix un convit insinuant a aquests a col·locar-se al marge de la llei. Fets així queden flotant per molt temps en l'ambient proletari, contribuint a la formació de la conciència popular, incitant, esperonant, treballant el terreny per a la sembrada de tota mena d'idees extremistes. Tota organització o tendència obrerista autènticament revolucionària, anhela una massa descontenta, vexada, oprimida, car així és fàcil de convertir-la en un instrument de combat, inculcant-li afanys de rebeldia i d'emancipacio. La burgesia que fomenta el descontent dels treballadors, sense adonar-se'n, es converteix en el millor element col·laborador de la FAI.

Rellegia aquests dies «Un patriota 100 per 100» d'Upton Sinclair, que és la història de l'acció del capitalisme nordamericà per a acabar amb l'amenaça de la revolució. El pànic inspirat per l'espectacle del comunisme triomfant a Rússia,

portà a la burgesia més rica del món durant els anys que seguiren a la guerra, a emprar tota mena de mitjans contra les organitzacions obreres. Tot era permès contra els rojos i fins contra els rosats. Espies, confidents, elements provocadors, complots falsos teixits per a fer caure el pes de la llei damunt els líders obrers; persecucions, empresonaments, deportacions, acomiadaments de treball, atemptats, tot ho podia fer la burgesia i no va estar-se de res. Preguntemnos: el proletariat nordamericà, ha deixat d'ésser el que era abans de la històrica repressió? Qualsevol lector de *La Vanguardia*, que hi llegeixi quelcom més que les cotitzacions de borsa, haurà de convenir que encarada amb l'organització capitalista més forta del món, hi ha una organització obrera, que no desdiu pas d'aquella en força i preponderància.

Així ho veiem nosaltres i així voldríem que ho veiessin els que poden quelcom per endegar millor aquestes coses. Hem exposats unes consideracions amb bona fe i intencions rectes i, a l'ensems sense confiar amb grans resultats. En la nostra modèstia, al fer-ho hem tingut la sensació d'estar complint amb el nostre deure de ciutadans i de palafrugellencs. Per si anem equivocats, no ens sembla demanar massa, si preguem una mica de benevolència.

M. Jordi Frigola

53. El moviment agrari en aquestes comarques

Acció Ciutadana, 9 de setembre de 1932

En la qüestió de les revisions dels contractes d'arrendament de finques rústegues, «Esquerra Republicana» ha estat al costat dels treballadors de la terra. Hi ha estat a peu i a cavall, fent tots els possibles perquè els nostres pagesos veiessin assolides les justes aspiracions llurs. Hi haurà hagut, tal volta, fallides individuals; algun dels polítics que, sense ésser-ho, s'exhibeixen com a perfectes homes d'esquerra, haurà donat lloc amb actituds inversemblants, al descontentament de la pagesia. El partit i la gran massa esquerrista de Catalunya, però, en tot moment, han sabut mantenir-se ben aprop del proletariat del camp, fent de suport a les seves demandes, estimulant el seu redreçament, lluitant francament en defensa dels seus interessos de classe. Afortunada o dissortada, la intervenció de l'esquerrisme en els problemes del camp, ha estat ben clara, fixant una orientació concreta favorable als anhels de la pagesia.

Probablement en tot el que deixem exposat, no haurem dit res de nou ni res que no puguin saber molt bé els elements interessats, que són els arrendataris de terra i els propietaris. A l'insistir en marcar la posició d'Esquerra Republicana en aquesta qüestió, no portem altre intent que fer notar l'equivocació dels tres dirigents d'«Acció Sindical Agrària» que, col·locant-se al marge de la llei, tractaren de posar l'organització camperola sots el control d'un partit de classe, de tendències revolucionàries. Si el partit republicà que en el seu programa dóna acollida a les aspiracions de justícia social, hagués falat; si aquest partit que, per la formació ideològica dels seus homes dirigents i de la massa dels seus adeptes, s'ha mostrat apte per a sostenir la defensa de les nostres causes populars, hagués mancat als compromisos contrets amb la classe obrera del camp, resultaria comprensible la pèrdua de les il·lusions democràtiques en els capdavanters d'aquesta. L'equivocació dels senyors Juscafresa, Pla i Oliva, firmants del manifest filo-comunista, apareix ben clara, precisament perquè el seu determini de menar a les masses camperoles pels camins de la revolta, no ve justificat per cap defecció d'«Esquerra Republicana». Si altres partits, republicans o no, han adoptat una actitud contrària a la causa del proletariat del camp, si el règim republicà avui —diem avui, perquè en un règim democràtic, mai es falla en última instància, tot error pot ésser rectificat— no ha donat plena satisfacció als afanys de la pagesia catalana, no pot servir d'argument justificatiu del determini dels tres esmentats dirigents d'«Acció Sindical Agrària». L'argument que podia abonar l'actitud d'aquests, solament podia donar-lo «Esquerra Republicana». I aquest partit, lluny de donar-lo, durant el temps que portem de règim republicà, amb una actuació recta i constant, lluitant amb els innombrables obstacles oposats al seu pas per una burocràcia desafecta a la República i, ben sovint també, per governants inadaptats a les tendències renovadores d'aquesta, s'ha mostrat ben digna de la confiança que les masses populars del camp i de les ciutats dipositaren en ell.

Si els senyors que fins ara s'havien considerat autoritzats representants de la classe obrera del camp, no han sabut veure clar el profit que aquesta anava obtenint del seu contacte amb «Esquerra Republicana», en canvi, els altres, els seus adversaris naturals, se n'han donat compte perfectament. Cal que es fixin els senyors Juscafresa, Pla i Oliva i els que pensin com ell, en l'alegria experimentada pels elements conservadors en constatar que «Acció Sindical Agrària» anava a ésser lliurada al «Bloc Obrer i Camperol». Els que es proclamen defensors de l'ordre, de la religió, de la família i de la propietat privada, els que van de bracet amb les patums feudals de l'Institut de Sant Isidre, els que reparteixen l'admiració i devoció llurs entre l'aferista Cambó i el jurista catòlic Anguera de Sojo, saltaren i ballaren de contents, davant del que cregueren un èxit dels comunistes. Fet paradoxal aparentment, que nosaltres ens explicàrem de seguida. Les dretes, el conservadorisme a ultrança, té el pensament posat en les eleccions i el seu odi en els partits d'esquerra. Que vagi vent en popa el comunisme; que la nostra pagesia es converteixi en fàcil instrument de revolta manejat pels tècnics marxistes i els «snobs» de l'extremisme, és cosa que avui no pot preocupar gaire als conservadors de casa nostra. Si la pros-

peritat del comunisme ha de significar una minva de vots a l'«Esquerra», per a ells, beneït sigui el comunisme, que avui per avui no ofereix cap perill de destrucció dels seus privilegis de casta.

L'alegria dels seus adversaris, hauria de dir quelcom als tres dirigents d'«Acció Sindical Agrària». Haurien d'adonar-se que, si els seus contraris consideren l'enemic més perillós «Esquerra Republicana», aquest partit ha d'ésser el seu millor amic. Els partits d'esquerra, ací i en tots els països organitzats democràticament, neixen del poble i viuen pel poble, per a aconseguir el seu millorament material i espiritual, transformant els costums socials, fent evolucionar l'estat vers una nova i més justa ordenació econòmica. Pel camí de la llei, que a voltes es presenta llarg i penós, però que sempre és més planer que les preteses dreceres revolucionàries, els partits d'esquerra contínuament poden conquistar pel poble importants avantatges de tot ordre. Cada conquesta popular assolida per l'acció dels partits d'esquerra, significa l'acabament d'un privilegi detentat per les classes econòmicament poderoses i, per això, aquestes, amb molt bon sentit dels seus interessos, s'han acostumat a veure en l'esquerrisme el seu enemic immediat, el més difícil de combatre i el més fort, si el poble es mostra conscient fent-li costat.

L'espectacle que avui ofereixen els partits extremistes revolucionaris, no pot ésser més afalagador per a la classe capitalista. Tots aquests partits coincideixen, i amb ells tothom que tingui un esperit obert i atent als problemes de la humanitat, que al món no va com hauria d'anar, que és precís estructurar la societat en forma distinta de l'actual. Passat aquest punt, però, entre ells comença la lluita de principis i de procediments. Comunistes llibertaris i comunistes estatals es presenten irreductibles en els seus respectius punts d'albir i cadascú tira pel seu cantó. A més a més, entre els d'aquests dos grups, hi veiem una munió de tendències i de matiços fins al punt que els comunistes estatals es presenten dividits en el nostre país, com a mínim, en tres partits: el Bloc Obrer i Camperol, el Partit Comunista Oficial i l'Oposició Comunista d'Esquerra, que acabdilla Andreu Nin. Si aquest espectacle produeix optimisme al burgès panxa-content, figurem-nos quina ha d'ésser l'angoixa d'un camperol de bona fe que, davant d'una contrarietat qualsevol, en un rampell de mal humor, s'hagi decidit, sense saber res de Marx ni de Bakunin, a fer-se revolucionari, quan es trobi davant del conflicte d'haver de triar entre la multitud de partits i partidets que se'l disputaran.

Nosaltres creiem, tenim el ferm convenciment, que l'actitud dels senyors Juscafresa, Pla i Oliva, no tindrà gaires imitadors. «Acció Social Agrària», en les seves assemblees, va traçar-se una línia de conducta que seguida dretureament ha de portar-la a un èxit ben complet. Abandonar la bona feina començada per a donar principi a una altra que obligaria a cada pagès català a convertir-se en un conspirador, a portar en el sí de les famílies patriarcals la inquietud d'un viure incert, no és una perspectiva prou falaguera per a seduir als nostres obrers del camp, que tenen un sentit ben fort de les seves conveniències individuals i col·lectives.

M. Jordi Frigola

54. El decret sobre els treballadors estrangers

Ara, 15 de setembre de 1932

Teòricament tothom es sent ciutadà del món, es lliurecanvista i internacionalista convençut. L'abolició de les fronteres, fonament de la solidaritat humana, constitueix un ideal intensament sentit per les modernes generacions, s'en parla en els congressos del proletariat, s'en parla arreu on els difícils problemes de la humanitat són tractats en to major.

Les teories, acostumen a ésser boniques. El seu defecte principal consisteix, però, que la seva boniquesa sovint no serveix per altra cosa que per a remarcar la lletjor de les realitats pràctiques. En el cas d'aquestes magnífiques teories internacionalistes que serveixen per a enrodonir pomposos parlaments, per a bastir projectes sensacionalistes i per a demostrar —teòricament, és clar!— que tots els homes tenim un cor com una catedral. La seva eficàcia no passa d'aquí. En aquest món on tothom està convençut en aparença de la necessitat d'arreconar les consignes del nacionalisme, tots els pobles viuen i es desvetllen per anar bé a les espatlles del veí, per a salvar els propis interessos encara que sigui reventant els aliens. Als ideals ben humans s'els hi oposen constantment unes realitats també ben humanes, davant de les quals hem d'acotar el cap amb certa resignació. Fet i fet, cal tenir en compte que tan humans són els bons com els mals sentiments dels homes. Si d'alguna cosa hem de lamentar-nos és de veure que els bons sentiments, generalment, serveixen solament per a crear idees i els dolents, en canvi, gairebé sempre porten a la realització dels fets.

L'organització capitalista en té la culpa? Pot ésser si. No ha de costar gaire avui d'acceptar que el capitalisme té la culpa de tot, perquè és evidentment cert que la té de molta cosa. La política econòmica de la major part dels estats capitalistes, és essencialment proteccionista. Fins Anglaterra, la pàtria del lliurecanvisme, hi ha caigut empesa, obligada pel proteccionisme de les altres nacions. Davant d'aquest fet, però, si ens proposéssim defensar el capitalisme, podríem servir-nos de l'argument tantes vegades usat contra el règim burgès per a demostrar que el poder del capital és superior al dels estats democràtics, parlant de l'efectiva i comprovada solidaritat internacional capitalista. Totes les acusacions contingudes en «La Internacional sagnant dels armaments» el llibre de Lehmann que tanta impressió va produir, podrien servir-nos si tractéssim de demostrar que el capitalisme és pràcticament internacionalista. Així mateix, podríem retreure algun cas, com el dels obrers escandinaus del ram de begudes que es neguen a utilitzar taps que no siguin elaborats en el país, si pretinguéssim carregar el mort de la fallida dels ideals internacionalistes al proletariat. No es tracta, però, d'esbrinar quina força és responsable de l'actual desgavell mundial. Reconeixent que l'alta burgesia que maneja i orienta les grans potències és la principal responsable, cal convenir que tothom hi ha contribuït una mica i és difícil trobar qui, essent net de tota culpa, tingui prou dret a tirar la primera pedra.

Lamentem-nos tan com volguem, però acceptem que tots els països tenen el dret a defensar-se com puguin contra l'estat de fet creat pel malestar econòmic mundial. La mesura adoptada pel Govern espanyol contra els obrers extrangers, ha d'ésser considerada com un acte de justícia vers els treballadors del nostre país. Els nostres treballadors, de professions manuals i intel·lectuals, veien vedada la seva entrada en moltes nacions; el món s'anava tornant petit al seu esguard i les possibilitats dintre del propi país tendien a minvar. La crisi de treball ben intensa arreu de la terra, ha anat decidint a la major part dels governs a procurar per la gent de casa, posant tota mena de dificultats als obrers extrangers. A l'ensems, aquesta mateixa crisi mundial, portava a les terres ibèriques un gros contingent d'obrers d'altres països que venien a cercar ací el treball que era difícil trobar en el territori del seu estat. Conseqüència inevitable de tot això, ha estat l'agudització del problema dels sense feina en els països hispans i aquest, fatalment, tenia d'induir un dia o l'altre al Govern espanyol a adoptar la mesura sensacional que publicà la «Gaceta» dissabte proppassat.

Un ministre socialista ha dictat la disposició. I si el seu socialisme representa en ell una convicció ferma i uns sentiments vius, a l'estampar la seva signatura al peu del decret,

deu haver sentit la dolor d'haver d'obrar contra dels propis ideals. Aquesta dolor, també, l'haurem sentida tots els internacionalistes de bona fe. Però qui podrà aixecar la veu en so de protesta? Qui davant del decret no haurà recordat l'amic oficinista sense feina, que podrà treballar quan en els despatxos dels centres industrials i comercials de casa nostra, deixin d'haver-hi empleats extrangers? Qui no haurà recordat l'amic que anà a França, a Nordamèrica o a Alemanya, cercant treball, i tingué de retornar sense lograr el seu propòsit?

M. Jordi Frigola

55. Una indústria que se'n va

Acció Ciutadana, 23 de setembre de 1932

Catalaníssima indústria suro-tapera, nascuda a La Selva i a l'Empordà, que en aquestes comarques nostres, per l'esforç dels seus homes, va crèixer ufanosament i va pendre vigoria per a anar a proclamar arreu del món les virtuts del treball de nostra raça. La serena indústria patriarcal dels nostres avis, la dels taps i els carracs elaborats sense neguits a l'entorn dels taulells i dels tinars, d'aquests taulells i aquests tinars que foren fogars de republicanisme pur, cenacles populars on es parlava de tot, des de l'arroçada del diumenge vinent fins als complicats problemes del moviment continu... La indústria modernitzada que ha anat marxant seguint el ritme accelerat imposat pel maquinisme, la de l'aglomerat aislant, la del paper i la llana de suro, la dels salvavides i les rajoles decoratives, la indústria que ha fet sorgir grans poblacions industrials allà on fins a mitjans del segle passat sols hi havia hagut petites viles rurals o pescadores...

Sant Feliu de Guíxols, Palafrugell, Palamós, Cassà de la Selva, Llagostera, Calonge, Agullana, Darnius, Bagur, Tossa i una pila més de poblacions de les comarques de La Selva i l'Alt i Baix Empordà, viuen la vida d'aquesta indústria, tenen la seva sort lligada estretament amb la sort dels negocis surers. D'altres indústries importants no n'hi ha en aquelles poblacions. La seva massa treballadora és integrament suro-tapera. En aquells indrets, qui no treballa en les fàbriques de taps i discs o en les bòviles d'aglomerat, treballa en els tallers mecànics, en el ram de transports o en qualsevol altra professió de les que han de considerar-se, en les poblacions industrials de l'Empordà i La Selva, com a completàries de la indústria surera.

I la indústria surera, avui es troba a punt d'enfonzar-se. Temps ha va iniciar la seva devallada, fa anys ve parlant-se de la crisi intensa que atravessa, però fins ara, lluitant aferrisadament amb la competència extrangera i amb el proteccionisme a ultrança que caracteritza la politica econòmica de post-guerra en la major part dels estats, havia pogut aguantar-se. En temps de la monarquia, havia hagut de lluitar ben sola sense poder comptar per res amb l'ajuda oficial. Quan les seves forces flaquejaven i estava a punt de deixar-se caure, la República ha intentat allargar-li la mà, procurant fer quelcom per a redreçar-la. Conferències, comissions, projectes i més projectes, mostres de bona voluntat sense eficacia. La maquinària burocràtica rovellada —un nom s'obstina ara davant dels nostres ulls: Badia— rebels als propòsits republicans, ha fet que aquests no pasessin de tals. Ha vingut el darrer cop, —els drets prohibitius a l'entrada de productes surers que acaba de posar en vigor el Govern francés—, i la indústria, indefensa malgrat tots els bons intents, l'ha rebut com l'anunci de la seva fallida total i definitiva.

Cal fer quelcom; és de tota urgència que els poders públics s'adonguin de la necessitat de salvar les nostres poblacions sureres. Sigui com sigui, aquesta indústria ben nostre, de les poques que poden considerar-se veritablement nacionals, ha d'aguantar-se. L'espectre de la misèria que comença a planar damunt de les terres empordaneses i selvatanes, ha d'ésser allunyat per l'acció dels governants que, passant per damunt dels tràmits legalistes, sacrificant si és precis els interessos de castes privilegiades, envestint decididament la qüestió, han de portar la indústria suro-tapera, sinó a l'estat de prosperitat que tenia anys enrera, al menys, a una situació que asseguri la vida tranquil·la de les poblacions que, avui per avui, no posseeixen altre element de riquesa.

M. Jordi Frigola

56. Les relacions amb França. Comentari entorn del daltabaix de la indústria surera

L'Opinió, 24 de setembre de 1932

La indústria suro-tapera, com ho han estat en diverses ocasions altres indústries d'exportació del nostre país, acaba d'ésser víctima de la manca d'un criteri de govern únic i fixe en les nostres relacions amb França. Es lamentable, però evidentment cert, que la República espanyola encara no ha sabut situar-se en tot allò que fa referència a l'Estat veí. El Govern espanyol, davant de França, segueix dues polítiques francament antagòniques, en mig de les quals les indústries nostres que operen en aquell país es troben indefenses, sofrint les conseqüències d'una i altra. Hi ha la política del Ministeri d'Estat oposada als propòsits francesos en la vida internacional, que executa Madariaga a la Societat de Nacions, tot fent mèrits per a apropiar-se la Secretaria de l'organisme ginebrí. El successor de Quiñones de León a l'Ambaixada de París i a la delegació espanyola de Ginebra, no es preocupa ni poc ni molt d'ésser grat als governants francesos, i això, inevitablement, ha de portar en altres terrenys la rèplica contundent d'aquests, acostumats com estaven a l'amable submissió del que durant tants anys representà l'Espanya monàrquica. L'altra política és la que segueix el Ministeri d'Agricultura, Indústria i Comerç. Política d'acatament al més fort, de fer els ulls grossos als continuats atacs francesos a l'economia nacional. El Tractat de comerç redactat al dictat dels representants dels interessos francesos, és violat a cada moment, sempre que a París s'adonen d'haver-se oblidat en un punt determinat d'imposar les seves conveniències.

El Govern espanyol, davant de cada atac francès, inicia una protesta, que, començada amb certa energia, acaba per convertir-se en un plany resignat i somort. La balança comercial encara ens és favorable, sembla que s'han dit els directors de l'economia espanyola, i mentre el total d'exportacions a França no sigui inferior al d'importacions, no hi ha altre remei que fer el cor fort i carregar-nos de paciència. Com si en les relacions econòmiques de dos Estats no hi hagués altra cosa que la balança comercial per a saber quin d'ells és el més beneficiat!

La indústria surera, en plena crisi temps ha a causa de la manca de consum que s'observa arreu del món i, també, pels efectes de la febrada ultraproteccionista que orienta la política econòmica de tots els Governs, ha rebut el cop formidable dels drets prohibitius que acaba d'imposar França, com l'anunci de la seva fallida total i definitiva. A les nostres comarques de l'Alt i Baix Empordà, La Selva i La Maresma, on aquesta indústria constitueix un element de vida de primer ordre, la nova de l'actitud agressiva del Govern francès ha produït veritable pànic. Hi ha poblacions, com Sant Feliu de Guíxols, Palafrugell, Palamós, Cassà de la Selva, Llagostera, Agullana, Darnius, etc., mancades gairebé en absolut d'altres indústries importants, que veuen en l'enfonsament de la riquesa surera el seu propi enfonsament. I d'aquí vénen els acords radicalíssims que adoptà diumenge passat el Comitè Comarcal del Partit Federal del Baix Empordà, adherit a l'Esquerra Republicana, la importància política dels quals és ben manifesta. Aquests acords, inspirats en el general sentir de la massa suro-tapera d'aquelles comarques, indiquen clarament que existeix la creença que el Govern té a la seva mà la resolució total o parcial del problema i que, si no la dóna, si s'entesta a persistir en una actitud indecisa i eixorca, serà assenyalat com a primer responsable del daltabaix dels interessos surers i de la ruïna de les poblacions que hi viuen lligades.

En l'Assemblea que dimarts passat va tenir lloc a Palafrugell, convocada pel Comitè Suro-taper de Catalunya, foren fixades unes conclusions, la primera de les quals demana la denúncia del Tractat de comerç amb França. L'ambient carregat de pessimisme, el natural estat d'apassionament en què es trobaven els assembleistes, l'espectre de la misèria passejant-se davant dels ulls de tots els reunits, obrers i patrons, pot haver motivat la proposició d'aquesta resolució extrema. ¿Es, però, la indústria suro-tapera la primera que demana la denúncia d'aquest Tractat? ¿No han cridat en contra d'ell els vinaters, els pescadors i els agricultors? Cal que el Govern tingui en compte que la conclusió primera de l'Assemblea dels suro-tapers no representa un clam isolat ni una aspiració concretada en un moment d'amargor i defalliment. Es,

en realitat, un crit d'alerta, un toc d'atenció al Govern demanant-li orientacions concretes en la seva política exterior i que aquesta s'encamini de dret a la defensa dels interessos econòmics del país. El Govern ha de veure si és justificada la petició dels surers i decidir-se a obrar ràpidament per a evitar la desaparició d'una de les indústries més genuïnament nacionals de la qual depèn la sort de milers de famílies treballadores.

M. Jordi Frigola

57. Divagacions pacifistes

Acció Ciutadana, 23 de desembre de 1932
L'Autonomista, 26 de desembre de 1932

Esguardem amb veritable complaença l'esclat de bones intencions que representen els Comitès contra la guerra que van creant-se arreu del món i que, a casa nostra, han començat, amb esbranzida formidable, sots el guiatge intel·ligent del senyor Bertran de Quintana. L'esperit d'aquests Comitès, que recorda una mica el de les Lligues nordamericanes contra els vicis grossos i petits que afligeixen la humanitat —misticisme amb gratacels; Bíblia aplicada a les coses del viure ordinari— tal vegada no harmonitza gaire amb la formació temperamental dels catalans, insuficientment dotats per a dedicar-nos d'una manera constant a una obra no susceptible de produir resultats immediats. Tastaolletes, anant sempre amb l'orella dreta per por de caure en el ridícol, els catalans manquem de moltes de les condicions indispensables per a cooperar en croades d'aquesta mena, que requereixen una certa abnegació per a exposar-se al somriure dels escèptics i necessiten, potser més que cap altra cosa, la persistència, l'esforç constant i ininterromput. Aquests inconvenients racials, existeixen i fa bonic veure'ls aparèixer vençuts davant el fet de la puixança dels Comitès catalans contra la guerra, fet que proclama el mèrit indiscutible dels que han estat els seus iniciadors.

Manquem d'elements de judici per a determinar si existeix en l'actualitat el perill de noves guerres, és a dir, si la creació dels Comitès pacifistes constituïa una necessitat urgent. Si ens veiéssim precisats a donar la nostra opinió, tal vegada, empíricament, declararíem que creiem que no; que estem convençuts que alguns governs estan forjant projectes bel·licosos, però el sentiment popular en tots els països els fa de contrapès i és suficient per a garantir, avui, el manteniment de la pau. Recordem que les organitzacions proletàries de França i Alemanya estigueren a punt d'evitar la gran guerra europea i que, possiblement, no hauria arribat a esclatar de no haver-se esdevingut l'assassinat de Jaurès, el líder socialista francès que dirigia el moviment contra la guerra. Aquesta remembrança ens alenta a creure que, en tant els propòsits guerrers dels governs no siguin estimulats pel poble, el perill és quelcom llunyà i, per tant, la creació dels Comitès pacifistes —oportuna ara, com en qualsevol moment— no pot perseguir un objectiu immediat.

Tota acció contra la guerra, ha de tendir a combatre les orientacions militaristes dels governs i, ben especialment, a donar vigoria a les ànsies pacifistes de les masses populars. Tasca relativament senzilla en els Estats organitzats democràticament i que ofereix dificultats quasibé insuperables en els que viuen sotmesos a poders dictatorials. Tasca que, en un i altre aspecte, ha de topar inevitablement amb les directrius del capitalisme internacional, que esguarda la vida dels pobles com a simples motius d'especulacions financeres. En aquestes directrius d'un capitalisme audaciós i sense escrúpols, els Comitès contra la guerra, han d'acostumar-se a veure-hi l'amenaça més fixa de trencament de la pau mundial. Per això, nosaltres, que sentim l'afecte més sincer vers aquests Comitès, que tenim confiança en els homes que a dintre i a fora de Catalunya els dirigeixen, voldríem veure'ls actuar en el terreny econòmic, camp d'acció ben espaiós on podrien assolir victòries concretes i contundents que els garantirien l'adhesió de les multituds i portarien a les rengleres de l'organització pacifista tots els ciutadans posseïdors d'un veritable sentit d'humanitat.

La guerra, si en temps més o menys llunyà ha de venir, serà un resultat del desgavell econòmic mundial, engendrador de misèries de tota mena. Els pobles que havien viscut bé, abans de la gran guerra, i que ara viuen aclaparats sots el pes de la fallida de l'economia nacional respectiva; els pobles que sofreixen les conseqüències del problema angoixós dels sense feina, que veuen les seves indústries paralitzades, el seu comerç en mans d'un capitalisme impersonal omnipotent i irresponsable, podrien en un instant de desvarieig, considerar una nova guerra com la solució dels mals que els aclaparen. A evitar això, a evitar els resultats d'un període de misèria vencent la misèria mateixa, han de dedicar preferentment els seus esforços aquests nobles Comitès contra la guerra. Res de lirismes. Fora coloms de pau i rams d'olive-

ra. La poesia dels números ha de guiar la labor pacifista. Les seves finalitats, tenint en compte l'actual organització social, han de consistir en la racionalització de la producció industrial, la normalització del consum, al lliure canvi comercial i tot allò que tendeixi a equilibrar de nou l'economia mundial i millorar les condicions de vida de les classes productores.

Literatura pacifista, d'avui? Bona la de Remarque, però millor la de Leham. L'una presenta els horrors de la guerra moderna, sense herois, sense glòries a conquerir, monòtona, grisa, estúpidament selvatge. Ensenya a odiar la guerra, però no encén els esperits per anar-hi contra. L'altra, la de «La internacional roja dels armaments», assenyala l'enemic, és un toc d'atenció, prepara la humanitat per anar contra la guerra. Nosaltres voldríem i esperem veure els Comitès contra la guerra, alçar-se contra les potències del capitalisme internacional que, avui, especulen amb les dissorts dels pobles i, demà, tractaran de portar-los a una nova guerra. Alçar-se contra aquest capitalisme i, vencent-lo, assegurar el benestar dels pobles, garantia màxima de la pau mundial.

M. Jordi Frigola

58. Un problema que s'hauria de deixar sense resoldre

L'Opinió, 25 de gener de 1933

Ara, 26 de gener de 1933

La qüestió de la divisió político-administrativa de Catalunya, tot i ésser ben interessant, tal vegada no arribaria a apassionar ningú si no portés aparellada una altra qüestió molt delicada, la de la fixació de les capitalitats de comarques i supracomarques. Aquesta sí que, veritablement, es presenta ben difícil. No és mica exagerat suposar que en aquests moments hi ha més d'un centenar de poblacions catalanes que s'estan preparant per a la lluita, començada ja en molts indrets, que ha de decidir quines ciutats han d'ésser capitals dels departaments projectats.

Els corresponsals dels diaris barcelonins constitueixen les tropes d'avantguarda amb què compten totes les poblacions que tenen ambicions d'aquesta mena. Hi ha diari barceloní que en una mateixa edició ha publicat cròniques foranes atribuint a distintes poblacions la capitalitat d'una mateixa comarca. Perquè el deure que s'han imposat aquests corresponsals és el de fer sortir ben sovint en el periòdic el nom de la seva població, acompanyant-lo tantes vegades com sigui possible del títol de capital de la comarca. Cal deixar consumat entre lletres de motllo el fet de la capitalitat, per a establir el desconcert en les rengleres dels defensors de la candidatura de poblacions contràries, per a convèncer diputats i persones influents, per a pregonar uns drets que consideren sagrats i indiscutibles.

Vist tot això des de Barcelona, apareix esquifit. La Premsa barcelonina insereix les notes dels seus corresponsals de comarques sense haver tan sols esment de les frases més carregades d'intenció localista i que, gairebé sempre, passen inadvertides de la immensa majoria dels lectors. Però el que des de Barcelona sembla petit, té en cadascuna de les comarques interessades una importància ben manifesta. Un dia hom s'assabenta que un article de Rovira i Virgili, acompanyat d'un mapa en el qual no figurava el nom d'una població amb aspiracions de capitalitat, provocava en aquella una reunió de forces vives i una treva en les lluites polítiques locals per a donar lloc que tothom pogués aportar el seu esforç a l'obra de defensa de la ciutat. En altra ocasió, hom veu que una organització política comarcal arrecona un seu prohom perquè no convé a una població determinada donar categoria als homes d'una població adversària. I anant observant de prop aquestes coses, hom es dóna compte de la magnitud del problema i de la necessitat que sigui tractat amb tota cura pels que han de procurar la seva resolució. Els esplais més o menys maliciosos dels periodistes comarcals són avui minúcies que distreuen els que se n'han adonat, però cal tenir ben present que constitueixen els primers indicis d'una pila de conflictes que van a plantejar-se al règim autonòmic català i que poden establir recels i odis profunds entre poblacions que han viscut amistosament fins ara.

Tothom que tingui consciència d'aquest perill ha de fer els possibles per a salvar-lo. Nosaltres, que no hem tingut mai la por al centralisme barceloní que serveix de justificatiu als més entusiastes defensors del comarcalisme, hi veiem una manera molt senzilla i radical, ensems, d'evitar els conflictes que estan a punt de presentar-se: no fer la divisió político-administrativa fins que unes necessitats concretes, uns serveis ben determinats, la facin indispensable. Jo crec que a les esferes catalanes de govern existeix, una mica vague tal vegada, el propòsit d'establir una divisió, però generalment es desconeix —si hi ha algú que ho sap, ha fet tots els possibles per a mantenir-ho ben amagat— perquè han de servir les comarques i supracomarques, quina és la missió pràctica que els serà assignada en el nostre futur immediat. Potser molts han arribat a imaginar-se aquests departaments, amb governadors i governadorets, amb petites diputacions, minúscules delegacions d'hisenda, etc., etc. Qui podia dir-ho ha callat, però, i hem de suposar que els destins de Catalunya estan en prou bones mans perquè cap persona responsable no ha pensat mai en organitzar la nostra vida nacional com si es tractés d'un lleuger joc de mainada.

És llàstima que l'acurat treball efectuat durant mesos i mesos per la ponència encarregada de projectar la divisió hagués de restar sense utilitat immediata. Però els Pau Vila, Rovira i Virgili, Santaló, Pere Blasi i altres components

d'aquesta ponència, que a més d'ésser persones ben competents en aquestes qüestions, tenen un esperit patriòtic ben provat, serien els primers a celebrar que la seva obra restés inèdita si això ha de servir per a evitar greus danys a Catalunya. Es absolutament precís que en aquests moments que tot fa desitjar la bona harmonia entre els catalans, s'aparti el perill de discòrdies i recels entre els ciutadans i entre les poblacions de la nostra terra.

M. Jordi Frigola

59. Comarcalisme i localisme

Acció Ciutadana, 3 de febrer de 1933

Coincidint, probablement, amb el parer de tothom qui s'hagi fixat amb certa detenció en el panorama actual de la vida catalana, creiem nosaltres en l'existència d'una forta i real corrent comarcalista. No hi ha unes comarques amb límits ben definits i amb característiques ètniques pròpies que la justifiquin, però existeix en la nostra terra un gran afany de descentralització, harmònic amb la ideologia catalanista i amb les doctrines federalistes, que dóna al comarcalisme l'empenta viril dels moviments recolzats en fets vius i indestructibles. La «província» oficial, sempre malvista a casa nostra i més encara en els moments de plenitut catalanista, ha constituït un poderós estimulant de l'esperit comarcalista, contribuint a la seva indiscutible vigoria present.

Aquesta corrent comarcalista —afanyem-nos a dir-ho— mereix tota la nostra simpatia i voldriem veure-la cristal·litzar en una divisió político-administrativa de la Catalunya autònoma per ella plenament orientada. Però —també cal que ho diguem tot seguit— aquesta simpatia que sentim pel comarcalisme no ens priva de veure que aquest, en moltes ocasions, no és més que la indumentària que ha trobat el localisme per a presentar-se decentment en públic. Cada comarca ha de tenir la seva capital. Cada població amb ínfules de capital, ha de tenir la seva comarca. I això fa que el moviment comarcalista pur, el que neix dels anhels de no veure supeditades les terres catalanes a l'hegemonia de la capital de l'Estat autònom, es confon molt sovint amb l'altre comarcalisme encobridor d'apetits localistes, d'interessos de bufet d'advocat i de conveniències de botiguers i empreses hoteleres. Van un i altre tan units que ara, en el moment que apareix imminent la divisió territorial, hom forçosament, pensant en el bon nom de Catalunya i en el crèdit del nostre règim autonòmic, dubta de l'oportunitat de donar satisfacció a les ànsies comarcalistes.

No és necessari un gran esforç imaginatiu per a figurar-se quin serà l'espectacle que oferirà Catalunya, la nova Catalunya està donant les primeres passes pels camins retrobats de la llibertat, quan s'arribi a plantejar d'una manera efectiva la qüestió de la divisió político-administrativa del territori nacional. Cal fixar-se únicament amb indicis com els de la lamentable campanya que porta a cap «La Veu de l'Empordà», de Figueres, contestada en forma lamentable també pel «Clarinet» de Girona. Encara no es pot considerar començada la brega i ja contemplem casos d'exacerbació de les passions, de desvetllament d'odis i recels entre poblacions que feia temps vivien en bona harmonia. Quan el Parlament envestís la qüestió i cada població amb aspiracions de capitalitat de comarca o de supra-comarca es considerés obligada a abocar el cove, a fer un vaitot per a treure els drapets al sol a la població contrincant, indubtablement, la nostra terra cauria en el grotesc i totes les nostres coses prendrien un aire estúpidament incivil.

Per això, nosaltres, dies enrera, en tractar aquesta mateixa qüestió a «L'Opinió» féiem precedir l'article del títol «Un problema que s'hauria de deixar sense resoldre». Reconeixíem l'existència del problema, la necessitat d'atendre les aspiracions comarcalistes, de fugir de tot perill centralitzador, però ens manifestàvem partidaris d'ajornar la solució de la qüestió. Que Catalunya organitzi la seva vida interna, que la Generalitat estableixi els seus serveis d'acord amb els interessos generals i, quan la realitat presenti com a indispensable la divisió territorial, es procedeixi a la mateixa d'acord amb les ensenyances que s'hagin tret de l'etapa provisional viscuda. Tot és preferible, al nostre entendre, a una divisió feta al dictat de polítics infuents i en vistes als interessos creats. Tot és preferible a veure la nostra terra, en aquest moment que ha de donar proves de la seva capacitació per al govern d'ella mateixa, convertida en un juguet d'interessos particularistes.

M. Jordi Frigola

60. Vers la formació de grans partits catalans

Ara, 16 de febrer de 1933

El Sr. Jaume Bofill i Mates, ha tornat a la «Lliga» . Va sortir-ne aviat farà onze anys, treient foc pels queixals i, probablement, ben convençut de no tornar-hi mai més. Fou l'home de la Conferència Nacional del maig de 1922, el primer president d'«Acció Catalana», l'orador de les màximes filigranes que, amb abrandaments patriòtics meravellosos, va saber desviar de la «Lliga Regionalista» tota corrent catalanista de joventut. Austerament gris durant l'etapa dictatorial de Primo de Rivera, brillà bon xic en el període de gestació del règim republicà, col·laborant, potser amb més seny que ardidesa, en l'obra d'enfonsament de la monarquia. Amb el Sr. Rovira i Virgili va anar a parlamentar, en nom del catalanisme republicà, amb els membres del Comitè revolucionari empresonats a Madrid. Quan el Sr. Cambó va publicar «Per la concòrdia», ell va donar-se pressa a replicar-li amb «L'altra concòrdia», llibre saturat de bona doctrina catalanista, liberal i republicana. Les eleccions del 12 d'abril, per part d'«Acció Catalana», foren dirigides pel Sr. Bofill i Mates que en aquella hora de front únic republicà, no vacil·là en encarar el seu partit amb totes les demés organitzacions polítiques de Catalunya. Fou el seu gran error que no trigà a engendrar-ne d'altres i que ha tingut per a ell, com a conseqüència final, el reintegrament a les rengleres de la «Lliga», la submissió a la disciplina política dels Cambó, dels Ventosa, dels Puig i Cadafalch i els Duran i Ventosa, que durant tants anys havia combatut aferrissadament.

No lamentem gens el determini del Sr. Bofill i Mates, perquè, a la nostra manera de veure'l, representa una bona contribució a la tasca de delimitació dels nostres camps polítics. El senyor Bofill i Mates i les persones temperamentalment conservadores que el segueixen, estan molt bé enrolades en un partit que s'assigna la missió de frenar els impulsos renovadors de la República. Si la seva presència, podés servir per a modificar quelcom les tàctiques d'aquest partit i donar-li un to més liberal i una adhesió més cordial a la República, l'acte del Sr. Bofill i Mates podria representar un estimable benefici per a la política catalana. El Sr. Nicolau d'Olwer, el seu antic company li dedicà a la bestreta el següent comentari: *Les inquietuds espirituals de l'antic líder d'Acció Catalana beneficiarien molt un partit massa enderiat sempre en una «política de realitats». Si dins el cos de la Lliga —que ningú com ell mateix ha encertat a descriure— Bofill i Mates pogués infondre-hi una ànima austera i despreocupada dels problemes de llibertat i de justícia, el nostre amic hauria retud un bon servei a Catalunya. Això li recompensaria el sacrifici de reingressar a un partit que en els 11 anys de la seva absència no ha renovat els homes ni ha variat els procediments que l'obligaren a sortir-se'n.* Si aquestes esperances es realitzessin, i el primer dels nostres partits de dreta passés a ésser quelcom més que l'arcavot d'un grup de financiers, el conjunt de la política catalana en sortiria dignificat i la nostra terra deuria al Sr. Bofill i Mates un favor molt més considerable que la major part dels que li ha fet fins ara.

L'ingrés del Sr. Bofill i Mates a la «Lliga», convida a parlar del Partit Catalanista Republicà. Què pensa fer el grup que acapdilla el Sr. Nicolau d'Olwer? Cap a la dreta i cap a l'esquerra, ha presenciat la desfilada de les seves figures més destacades i l'apartament de nuclis sencers que li havien donat la seva adhesió. La devallada iniciada en la primavera del trenta-u, quan els que aleshores el dirigien mancaren del cop d'ull necessari per a compendre la significació d'aquella hora d'intensa vibració republicana, no ha estat deturada un sol instant i a cada bugada li hem vist perdre un llensol. D'aquell formidable agrupament de patriotes que semblava destinat ésser la força hegemònica de la nova Catalunya, no en resta gaire més que un diari i una colla d'amics presidits per una figura ben digne de respecte però, tal vegada, mancada de la més elemental vocació política. Sense una massa que el segueixi, sense una posició ben definida davant dels mils problemes que plantegen les realitats del moment, el Partit Catalanista Republicà, va fonent-se sense remei i tot el que fan els seus darrers fidels per a sostenir-lo, hom té la sensació que representen energies esmerçades en va.

El Partit Catalanista Republicà, successor podríem dir-ne parlant en termes comercials, d'«Acció Catalana», reco-

llí en un instant els neguits d'unes joventuts profondament catalanistes. El catalanisme era un ideal prou fort per a abassegar totes les activitats d'un gran partit polític. L'alliberament de Catalunya constituïa la qüestió prèvia a totes les altres qüestions i es comprèn així perfectament que Rovira i Virgili, antic republicà federal i Nicolau d'Olwer, home d'esquerra haguessin pogut conviure durant tant temps amb Bofill i Mates i Anguera de Sojo, socialment conservadors, catòlics militants i republicans circumstancials per haver-se adonat que el plet català era insoluble dintre el règim monàrquic. En la desfeta del Partit Catalanista Republicà hi ha contribuït tant com els resultats electorals adversos, la manca d'una finalitat concreta a perseguir una volta entrat en vies de franca solució el problema de la nostra llibertat nacional. La República, l'endemà d'ésser proclamada posà davant dels ulls dels republicans el problema complicat de la seva estructuració. Debia ésser una República conservadora? Debia donar-se orientacions socialment renovadores, apte per a complir els programes dels partits esquerristes? Aquestes preguntes, exactament igual com ha passat en molts partits republicans històrics, en el si d'«Acció Catalana», cadascú va contestar-les a la seva manera, determinant la formació dintre d'aquest agrupament d'un mosaic de parers diversos i tendències irreconciliables. A l'exterior tot era parlar de liberalisme i catalanisme, però de parets endins, ni el catalanisme ni el liberalisme eren suficients per a impedir que el Partit Catalanista Republicà fos una família malavinguda i que els seus components es tiressin contínuament els plats pel cap. I avui en marxava un i l'endemà en marxaven quatre. Ara són tan pocs els que li han restat addictes, que si no existís *La Publicitat*, que és un diari de força to, amb tot i haver-hi ingressat darrerament el Sr. Amadeu Hurtado, ningú el trindria present per res.

Creiem en la bona fe del Sr. Nicolau d'Olwer quan parla de la missió que té a complir el Partit Catalanista Republicà i, precisament perquè creiem en la seva bona fe i en la seva honestedat política, tenim confiança en veure-li rectificar la posició que té adoptada. Es l'hora dels grans partits que assegurin l'estabilitat dels governs encarregats de l'organització del nostre règim autonòmic. La política de grupets i capelletes, que poques vegades resulta profitosa, no és apta per a ordenar en aquests moments el nostre viure col·lectiu. Les raons sentimentals que poden induir al Sr. Nicolau d'Olwer i els seus amics a mantenir el nom d'un partit que ja no és tal, hem de confiar que seran arreconades quan es facin càrrec que el seu lloc és en les rengleres d'Esquerra Republicana des de les quals poden servir eficientment els interessos de la nostra terra.

M. Jordi Frigola

61. Projectes esquerristes

Acció Ciutadana, 10 de març de 1933

Ens enterem per «L'Opinió», dels projectes del regidor barceloní senyor Jaume Vachier respecte a la municipalització d'alguns serveis públics d'importància. Ens plauen. Ens plauen perquè tot el que signifiqui donar vigoria a la vida municipal, mereix la nostra estima, però ens plauen molt més encara —i ens explicarem— pel seu to marcadament, autènticament, esquerrista.

La nostra concepció de l'esquerrisme, en tot el que fa referència a l'organització social, ens porta a considerar la nostra tendència política com una força oposada al capitalisme o, per concretar més, al gran capitalisme. Quan un home d'esquerra parla de capitalisme i de la necessitat de combatre'l, no té mai el pensament posat en el forner de la cantonada ni amb el botiguer de l'altre carrer. Producte són aquests —petita burgesia— del liberalisme econòmic, exactament igual que el gran industrial, el banquer, l'opulent comerciant i la imponent societat anònima, però, probablement, ningú pensaria en la conveniència de canviar el règim social si els primers donessin el to i els segons no constituïssin més que unes excepcions. Abassegadors de la riquesa aquests, nova aristocràcia tan funesta com la que perdé els seus privilegis amb la revolució francesa, han traspassat ja els límits del sistema econòmic que els ha donat vida com a classe, ferint de mort el que és essència d'aquest sistema, la iniciativa individual que, en les nostres latituds on cada home porta un rei al cos, l'hauria defensat contra els corrents doctrinals socialment renovadors. Gran indústria, alta banca, aferisme, dominen i desorganitzen avui el món i presenten en fallida el sistema econòmic en què s'apoien. Esquerrisme —ideal, tàctica, posició— és la força impulsada per les necessitats de les generacions d'avui i la previsió de les conveniències de l'avenir, que s'enfronta amb el gran capitalisme, essent-ne —diguin el que vulguin els tècnics revolucionaris— el seu enemic més perillós.

En el programa d'Esquerra Republicana de Catalunya hi veiem la declaració que el partit propugna per la nacionalització o municipalització progressiva de les institucions de crèdit i canvi, transports, indústries, etc. Aquesta declaració, harmònica amb l'aspiració dels nuclis esquerristes de tot el món, assenyala clarament l'orientació en matèria econòmica del partit avui hegemònic a Catalunya. Orientació d'un sentit netament socialitzant que consona del tot amb aquesta altra declaració del programa de la nostra organització política: *«Aquestes bases no són altra cosa que mitjans evolutius per a arribar a un sistema econòmic definitiu de caràcter socialista.»* Anar guanyant pam a pam al capitalisme les seves posicions fins a posar la riquesa en mans de la col·lectivitat, sense que el nostre poble hagi de viure les hores angoixoses, el daltabaix d'una revolució cruenta. Aquesta és la consigna de l'esquerrisme català que únicament podrà ésser negligida per dificultats insuperables que ofereixi la consolidació del nostre règim autonòmic.

Per això hem dit que els projectes del senyor Vachier, que ens semblen admirables sota el punt de vista municipalista i pel desig de sanejament de les finances de l'Ajuntament de Barcelona que revelen, ens resulten especialment plaents pel seu to esquerrista. Llegint la informació que sobre els mateixos publicava diumenge passat «L'Opinió», no hem pogut menys que recordar els comentaris biliosos i descordats que aquell revolucionari d'opereta que es diu Felip Solà de Cañizares, feia de l'actuació de l'Esquerra a l'Ajuntament de Barcelona, en una diguem-ne conferència, que havia donat dos dies abans a Palafrugell. Aquest infeliçot que la «Lliga» adquirí per a donar-se un lleu bernís republicà, acusava a grans crits l'«Esquerra» de no haver fet res per a executar el seu programa en materia de municipalització de serveis. I ara resulta que els homes de l'«Esquerra» que són a l'Ajuntament de Barcelona ja tenen confeccionat tot un pla de municipalització dels principals serveis públics, perfectament realitzable i que hom pot confiar en veure portat a la pràctica. Els punts del programa d'«Esquerra Republicana» que tracten de les qüestions econòmiques, aniran complint-se exactament igual com s'han portat a la pràctica, amb la implantació de la República i l'assoliment de l'Estatut d'autonomia,

les seves consignes polítiques de primer ordre. Partit que comptant amb la confiança popular arriba a governar, ha de realitzar el seu programa i l'«Esquerra» ha donat proves paleses de tenir-ho ben en compte.

Qui s'oposarà a Catalunya a les directrius econòmiques de l'esquerrisme? Amb un ràpid examen del nostre panorama polític, hom pot fer-se càrrec que hi ha una sola força organitzada disposada a defensar els privilegis capitalistes, la ahir «Lliga Regionalista» i avui «Lliga Catalana». Els seus propagandistes parlen ara de canvis de procediments, de noves orientacions, de grans preocupacions econòmiques. Els més ardits, entregant-se a una demagògia delirant, parlen de l'interès del proletariat tot combatent les tendències col·lectivistes. Però a la «Lliga» hi manen els homes de sempre, representants de les grans empreses financieres, dels terratinents de l'Institut de Sant Isidre, de la banca audaciosa, de tot el nostre capitalisme. I la «Lliga» complirà la missió que de temps té assignada en la vida catalana, la defensa d'una classe que té interessos antagònics als generals del nostre poble. Si la «Lliga» abandonés la seva missió, s'enfonzaria igualment com si l'«Esquerra» desatengués la seva. Els camps són ben desllindats a casa nostra i ara que l'«Esquerra», entra de ple en el període d'execució del seu programa econòmic, cada dia ho apareixeran més, marcant uns fets contundents els límits de les dues grans tendències socials que avui estan en pugna ací com arreu del món.

M. Jordi Frigola

Circa 1934
Cartell
de la Unió de Rabassaires
de Catalunya
obra de Ricard Fàbregas.
UB-BPR

62. La Democràcia i el proletariat

Ara, 7 de juliol de 1933

Preguntava no fa gaires dies a un pagès amic, quin era l'efecte que havia produït entre els treballadors de la terra, la Llei rescentment elaborada pel Parlament català per tal de resoldre provisionalment els conflictes derivats dels contractes de conreu. L'home, que és un gran intuïtiu i en aquests dos anys i mig de República ha tingut ocasió d'apendre moltes coses, va contestar-me, poc més poc menys, així: *«Els pagesos hem quedat contents perquè hem vist clar que els que manen a la Generalitat es fan càrrec de la justícia de les nostres demandes i, amb fets, donant-nos unes aventatges positives, estan al nostre costat. Haig d'advertir-te, però, que al dir que els pagesos estem contents no hem refereixo als "grossos", als que ens volen dirigir, perquè d'aquests n'hi ha una bona part que estan enfurismats com mai. Ara no ens poden treure de la terra si no és per manca de pagament; els que havíem presentat demanda de revisió no hem de pagar més que la meitat de la quantitat fixada per l'arrendament; estem a cobert de molts perills i sabem que hi ha una Llei i uns governants que ens amparen. Això ens ha deixat tranquils a nosaltres, als que, sense segones intencions, hem acudit als sindicats per a aconseguir el millorament de la nostra classe; però els altres, els extremistes, que no volen altra cosa sinó que tot vagi malament per a poder tirar les aigües al seu molí, ara que les coses comencen a anar bé als pagesos, no poden arribar a dissimular el seu descontentament. Ells voldrien que visquéssim amb la ràbia al cos, que els propietaris ens deixessin sense terra quan els hi donés la gana i ens apugessin els arrendaments cada dos per tres. Així tots ens tornaríem revolucionaris, estaríem disposats a fer tota mena de disbarats i a treballar per una cosa semblant a "la glòria del cel" que ens prometen els capellans i que ells en diuen "comunismo libertario". Quan poden dir que la República no ha fet res, estan que no hi veuen de contents, però quan la República fa alguna cosa, quan tot allò que ens va ésser promès es va complint, ells no fan justícia, no aplaudeixen gens, no comparteixen la nostra satisfacció. Es quan diuen amb to mofeta que "tot és política" i "es coneix que s'acosten eleccions". I jo els hi dic que, si tot això és política i senyals d'haver-hi eleccions aviat, els pagesos hem de beneir la política i no hem de voler altra cosa sinó que d'eleccions n'hi hagi ben sovint».*

Així va parlar l'amic i les seves paraules, varen entrar-me més endins del que ell, tal vegada, podia creure. Tots tenim un recó on amagar els desenganys, i els que hem actuat públicament en aquest període de reestructuració de la vida nacional que començà el 14 d'abril del trenta-u, sort en tenim per a poder anar pel món amb aquell mínim d'optimisme que es necessita per a fer quelcom de profitós. Les paraules de l'amic pagès varen anar de dret a aquest recó i a remoure les idees que de temps s'hi troben ben guardades. Els que hem comprès la República com un poderós instrument de justícia social, que hem lluitat amb absoluta bona fe per tal que ni un sol moment perdés aquest caràcter de renovadora de l'organització econòmica i jurídica del nostre país, ens hem trobat moltes vegades que ens mancava l'escalf, la força estimulant, dels sectors precisament interessats en l'èxit de la gran empresa que els republicans d'esquerra —els qui ocupen alts llocs de direcció i els qui tenim assignats simples llocs de combat— ens portem entre mans. La significació d'aquesta obra ha estat massa sovint desnaturalitzada als ulls de les masses populars. Els elements que, per qüestions de principis, no esperen ni volen res que vingui pels camins de la llei, no s'han cansat de pregonar que la República no legislava a favor dels treballadors, i quan el nostre règim democràtic ha oposat a aquestes campanyes l'argument contundent d'unes disposicions que posen a l'abast de la classe obrera unes millores que amb cent vagues no havia pogut aconseguir, aleshores aquells elements no es preocupen de fer que els beneficis de les lleis republicanes arribin al poble, abans contràriament fan els possibles per a escamotejar-les a l'esguard dels nuclis que els segueixen massa confiadament. Les actuacions de les autoritats republicanes netament favorables a la causa del proletariat, es procura que passin com a simples anècdotes de propaganda partidista; els defectes d'aquestes actuacions —que no deixen de tenir-ne— són proclamats a so de bombo i platets i, en canvi, les seves virtuts són silenciades com a coses perfectament inútils, sense importància.

Afortunadament el cas del treballdor de la terra que m'ha parlat tan assenyadament, no és pas isolat. El fracàs de certes tàctiques preconitzades pels doctrinaris extremistes, ha estat prou sorollós per a convèncer a la majoria de què, sense abandonar la finalitat que persegueix el proletariat, cal cercar la seva realització pels camins ben fressats que presenta la República amb les seves normes evolutives. S'ha vist que l'apoliticisme està bé en el si de les organitzacions obreres, però fent-lo depassar els límits d'aquestes no es fa més que servir a una política, a la política de dreta, conservadora, rabiosament empenyada en matenir l'organització capitalista amb totes les tares que la impossibiliten per a atendre el bé de la col·lectivitat. S'ha vist també, i els esgarrips del conservardurisme davant la feina esquerrista i amb relació a les reformes socials implantades han ajudat a aclarir-ho, que eren falòrnies tot allò que es deia dels partits d'esquerra, presentant-los com una mena de para-xocs inventat pel capitalisme per a prevenir-se contra l'onada de la gran revolució que estava a punt d'arribar. Alemanya, amb el seu *nazisme* triomfant malgrat els set milions de comunistes, ha servit per a fer compendre a tothom que la democràcia és quelcom molt important i que no pot abandonar-se així com així. Aquest misticisme revolucionari que fa desitjar a alguns tota mena de sofriments per a la classe treballadora a l'objecte d'aconseguir el ple desenrotllament dels gèrmens de revolta que hi ha depositats en ella, apareix ja com a una cosa monstruosa i absurda —absurda, per no anar acompanyada de la idea d'un més enllà on les generacions sacrificades trobessin el premi a les penes viscudes— i, a més més, fóra assenyat, per quant s'ha demostrat —els set anys de Dictadura a Espanya, els casos d'Itàlia i d'Alemanya, ho diuen— que no sempre la tirania serveix per a avivar el foc de la revolta, sinó que, a vegades, el deixen esmortuït indefinidament.

Formen ja una gran majoria els que dintre el camp del proletariat s'han adonat de tot això i, si la República segueix actuant en sentit plenament esquerrista, molts més encara veuran dintre poc perfectament clar una pila de coses que els hi eren ocultes i compendran la buidor de certs tòpics i la poca vigoria d'unes doctrines que els progressos de la tècnica industrial, posen en complert desacord amb les realitats socials del moment. Respectables aquestes doctrines i respectables els homes que amb fe i esperit de sacrifici admirables esmercen tota mena d'energies per a fer-les triomfar. Però el bé de la nostra col·lectivitat exigeix que deixin pas franc als altres ideals de renovació social i no entrebanquin, en profit de la reacció, la marxa dels que amb pas segur caminen per a aconseguir uns fins que són comuns a tots els homes que s'han adonat de la injustícia que l'actual organització econòmica del món representa.

M. Jordi Frigola

63. Plet entre nacions

L'Onada, 10 de setembre de 1933

Encara que la autonomia que Catalunya ha aconseguit de la República no sigui tan plena com el nostre poble indubtablement la mereix, cal convenir que és prou important perquè ens poguem donar per satisfets el dia que la veiem del tot consolidada i tinguem ben liquidades el sens fi d'incidències a què la mateixa ha donat lloc. Han passat tantes coses a l'entorn del nostre Estatut, abans i després del part, que els catalanistes, hem tingut de viure sempre amb l'ai al cor, arribant a dubtar moltes vegades de la possibilitat d'arribar a un bon final. Tot el que ens ha estat reconegut des de Madrid, ho ha estat de mala gana. Algun cas isolat de franca lleialtat i de comprensió cordial, logrà durant un temps que no ens en donessim compte, mantenint-se una certa aparença de concòrdia ibèrica sota el signe de la República; però els ulls se'ns han hagut d'obrir de bat a bat a còpia de sotracs, de trompades, de dificultats posades al pas del nostre incipient règim autonòmic. Ara ja recelem de tot, arribem a témer que els Azaña i els Bello ens donen peixet amb l'intent d'enfonzar-nos d'una manera ben delicada: no desitgem altra cosa sinó que el que ens ha estat concedit, sigui poc sigui molt, passi d'una vegada a ésser ben nostre, sense juntes de traspassos que ens ho discuteixin, sense que els ministres s'hagin d'encaparrar fent valoracions dels serveis que ens corresponen.

Hom, actualment, viu amb la sensació que la llibertat assolida, per mica que ens descuidem, se'ns espaparà de les mans. Són llunyans aquells moments deliciosos de confiança que visqué el catalanisme en l'albada republicana, quan el règim nou de trinca s'esplaiava cantant la seva pròpia joventut optimista i generosa. Hem tingut de donar-nos compte que el canvi de règim polític, si bé ha estat prou fort per a transformar alguns importants aspectes de la vida peninsular, en allò fonamental, allò que constitueix la força motriu impulsadora de les accions dels pobles, tot segueix si fa no fa igual, essent forçós reconèixer que la mentalitat central feta de somnis imperialistes i afanys de dominació, arrapada a la idea funesta de la *pàtria única e indivisible*, no ha sofert més que lleugeres modificacions epidèrmiques. Els fets, ben lamentables per tots aquells que desitgem ardentment la solidaritat dels pobles, ens diuen que, ara amb República com abans amb Monarquia, tenim front a front les dues velles nacionalitats ibèriques, tractant de liquidar la qüestió que és quasi tan vella com elles mateixes. L'una empenyada en absorvir, anular a l'altre, l'altra decidida a enfortir la seva personalitat, a fer respectar els seus drets a viure i a regir la seva vida.

Rovira i Virgili, que quan s'enlaira per damunt de l'anècdota política sol tocar el punt just i per la definició exacta, ha dit recentment parlant de l'estat passional provocat a Madrid per la qüestió de la valoració de serveis: «*La ira dels anticatalans els traeix i a despit de llur tesi unitarista, ens ofereixen una clara prova de la diferenciació que existeix entre Catalunya i Castella. Diferenciació que, en el fons, es aquesta: que ells són una nació i nosaltres en som una altra.*» Exacte, exacte... I les dificultats del problema radiquen en què una de les parts no s'ha adonat encara d'aquests veritables termes en què està plantejat i que molts representants de l'altra part —cal recordar al dir això la invenció lligueta de l'*Espanya gran*— han procurat, ben sovint carregats de bones intencions, amagar tant com han pogut aquesta realitat. La tasca dels qui de bona fe aspiren a la grandesa de la República, hauria d'anar sempre encaminada a proclamar aquesta realitat, a aficar-la al dins del dins de l'ànima dels pobles ibèrics, a convertir-la en orientadora de totes les passes de l'Estat peninsular. La lliure federació dels països d'Ibèria, inspirada en el respecte a la personalitat nacional de cada un d'ells, representaria la solució definitiva del problema que, altrament, no lograran donar per ben acabat per més Estatuts que votin, les Corts de la República.

M. Jordi Frigola

64. Cal laborar pel restabliment de la unitat del partit

Ara, 22 de setembre de 1933

Al procedir-se en el darrer Congrés d'Esquerra Republicana, a l'elecció dels homes que han d'integrar el Consell Executiu Central del partit, el senyor Lluhí va obtenir uns doscents cinquanta vots; d'aquests, ben bé la meitat havien estat emesos pels delegats de l'organització esquerrista del Baix-Empordà. Els que en aquella ocasió representàvem els nuclis d'esquerra d'aquesta comarca, tinguérem en compte que entre nosaltres no hi existeix el problema lamentable dels grups i grupets que estan malmenant la força del partit a Barcelona i, sense decantar-nos a favor dels uns ni dels altres, pensant únicament que l'interès de l'Esquerra exigia acabar quant més aviat millor amb les eixorques baralles que constitueixen un perill d'enfonsament de la nostra organització, vàrem votar una candidatura on hi figuraven les personalitats més destacades de cada una de les diverses tendències que s'observen a dintre del partit. Al nostre entendre, el primer que calia fer era donar a cada grup, a cada matiç esquerrista, una representació autèntica i autoritzada en l'organisme suprem del partit, i que en sí d'aquest es dirimissin totes les qüestions que, altrament, era inevitable veure-les sortir al carrer, amb greu dany pel prestigi de l'Esquerra i dels principis que la mateixa representa. Per nosaltres no hi havia altra solució que fer-ho així o bé, si algun nucli es considerava indesitjable i sense mereixements per a fer sentir la seva veu en les esferes de direcció del Partit, arribar amb valentia, sense dubtes ni vacil·lacions de cap mena, al determini lògic i conseqüència obligada, d'apartar-lo de les rengleres de la nostra organització.

No vàrem tenir la sort de veure imitada per gaires la nostra actitud, i així va consumar-se el fet del total allunyament dels del grup de *L'Opinió,* de les funcions directives del nostre partit. Tothom havia fet discursos parlant de la necessitat de restablir la unitat de les forces esquerristes, però a l'hora de la veritat, quan un nom posat en una papereta significava fer quelcom de pràctic a la recerca de la unitat perduda, ens vàrem trobar gairebé sols i davant d'un resultat sota el nostre punt de vista, absolutament desesperançador. Les conseqüències immediates estan a la vista de tothom; les passions exhacerbades, entrevistes oficioses que no adoben ni podien adobar res, una campanya de *L'Opinió* completament negativa en profit d'allò que s'intenta defensar i, a darrera hora, un manifest dels senyors Lluhí, Comas, Casanelles, Xirau i Tarradellas que fa caure l'ànima als peus.

No caurem en la petulància de dir que tot això s'hagués evitat en absolut si les altres delegacions assistents al Congrés d'Esquerra haguessin procedit en forma semblant a la del Baix-Empordà. De totes maneres estem convençuts que s'hauria pogut adobar molta cosa i, a més a més, tothom podria tenir avui la consciència tranquila i serena en el convenciment d'haver fet tot el possible per a evitar el disbarat. Nosaltres ens inhibírem de les lluites dels grups barcelonins, perquè no comptàven, ni comptem encara, amb prous elements de judici per a definir-nos davant d'elles. Com nosaltres, segurament, podien haver fet molts d'altres que es trobaven en idèntica situació a la nostra, i s'hauria donat una forta lliçó als que l'escalfor de la brega directa i constant en aquests anys febrosos d'estructuració del règim republicà i d'implantació de la nostra autonomia, els hi ha fet confondre la política amb el politiqueig, perdent el sentit de les conveniències del partit al que tots ens debem per igual.

Potser en aquest moment escauria un comentari al manifest que ha publicat el grup de *L'Opinió,* però ens abstindrem de fer-lo perquè ens fa massa mal el fet de la seva existència i difícilment podríem percebre íntegrament tot allò d'encertat que ja s'entreveu a la primera lectura. Per contra, els errors copsats de primera impressió, han vingut a martellejar fortament el nostre esperit, decantant-nos més aviat a la protesta que al comentari objectiu que ens pertoca a nosaltres, quan sigui possible a tothom discutir sense passió, serenament. Lluny de tirar llenya al foc sobradament viu, portem l'intent de fer tot quant estigui al nostre abast per apagar-lo, i estem segurs que ara, quan tots els que tenim enfront estan disposats a moure rebombori al voltant d'aquest manifest, l'exposició del parer més equànim seria fer el joc de l'adver-

sari. Callarem perquè considerem que en mig de totes aquestes qüestions no s'hi barreja res que afecti als principis bàsics del partit ni res que pugui entranyar un perill pels ideals que defensem. Callarem, tot i disposant-nos a treballar intensament per a tornar a fer del nostre partit aquell tot harmònic que ha estat i ha de tornar a ésser per a assegurar la total realització del seu programa, el ple triomf de la nostra causa.

M. Jordi Frigola

65. Després del moviment faista

Ara, 16 de desembre de 1933

Una vegada més, però amb més extensió i intensitat que mai, les nostres terres s'han vist convulsionades en nom d'aquesta utopia fosca que en diuen el comunisme llibertari, utopia que, per l'avenir, parla de pau universal i de la felicitat humana, i per avui, per la vida de les presents generacions, sols ofereix lluites fraticides, vessaments de sang, desolació i misèria, angoixa i neguit en l'ordre material i espiritual de tot un país. L'anarco-sindicalisme, manejat per mans criminals o pel misticisme orb d'uns homes colpits per la injustícia social, s'ha convertit de nou, durant uns dies, en terrible flagell per les terres de Catalunya i d'Espanya tota. Ara sembla liquidat o a punt de liquidar-se aquest frenètic alçament revolucionari, però totes les probalitats d'acabament de la follia desfermada de la F.A.I., amb tot i venir a asserenar gratament el nostre esperit, no ens priven de veure la magnitud i gravetat de les hores passades, el record de les quals ens fa bullir d'indignació, ni ens permet lliurar-nos confiadament a l'esdevenidor. A dintre nostre hi batega fortament la protesta contra tot el succeït aquests dies en terres d'Ibèria, però davant l'anarquisme que apareix vençut en el moment present, no ens sentim decantants als himnes de victòria sinó al treball incessant encaminat a matar d'una vegada i per sempre aquesta malaltia clavada en l'entranya viva del país que ens ataca periòdicament, deixant-nos esmaperduts i sense energies per a portar a terme la gran obra renovadora que el poble reclama amb urgència.

Cal atacar el mal en les seves arrels més fondes. Cal cercar les causes del mal sense entretenir-nos gaire en observar els efectes, si és que aspirem a fer-lo desaparèixer totalment. Cal, sobre tot, saber destriar entre les causes del mal, tot allò que és producte de tèrboles i criminals maquinacions sorgides del contacte entre el capitalisme monàrquic i uns éssers envilits dels baixos fons socials, d'allò altre que té els seus orígens en la manca de justícia del règim econòmic present i en l'estat d'incultura premeditadament establert en molts sectors del país pels que dirigiren l'organització feudal anterior a la República. L'al·locució de Francesc Macià dirigí al poble de Catalunya la nit de diumenge passat, constitueix tot un programa d'actuació combativa d'aquest mal que ve colpint-nos. Francesc Macià, interpretant magníficament el sentit de la política esquerrista, presentant-la en el seu aspecte més noble i més important que és el que tendeix a la justa transformació social mitjançant normes evolutives i democràtiques, donava el mot d'ordre, fixava les directrius de tota acció que sincerament vulgui encaminar-se a garantir la pau del nostre viure i la llibertat de la colectivitat catalana.

Les dretes que han guanyat a Espanya les eleccions, valent-se de tota mena de mitjans reprovables per a coaccionar la voluntat popular, ara es deuen haver donat compte de la poca consistència del seu triomf. El seu triomf havia de servir-los per a mantenir els seus privilegis amenaçats per l'acció —massa lenta— del règim republicà, havia de permetre'ls disposar al seu capricі, com anys enrera, dels destins del país; peró s'han trobat que, en lloc d'aquestes benaurances, planava damunt d'elles, terriblement, l'espectre d'una revolució social caòtica, sense solucions previsibles, sense una finalitat concreta amb aparences d'un nou ordre social. La seva satisfacció inconcient davant les campanyes faistes, per elles provocades i alentades, recomanant l'abstenció electoral del proletariat ara es deu haver convertit en amargor i espant. La muralla que havien aixecat per a barrar el pas als ideals d'esquerra, pot enderrocar-se d'un moment a l'altre i caure al damunt dels mateixos que l'han bastida. Ara ho deuen veure clar que jogaven amb foc i que, si l'incendi es produeix, són elles les que hi tenen més per perdre. Ara, potser, comprenen ja que la desnaturalització de la democràcia ha de portar la fallida permanent o transitòria d'aquesta, amb tota una corrua de conseqüències funestes i inevitables. Conseqüències que han d'ésser fatals per a elles, per a les dretes, encara que, per un temps més o menys curt, arribessin a veure realitzar el seu somni daurat de govern dictatorial militar-clerical-capitalista.

Contra el desgavell que ens ofereix la F.A.I. i contra la dictadura que prepara la dreta, s'imposa una forta i decidida po-

lítica d'esquerra, francament socialitzant, que representi pel proletariat una garantia de constant i orde-millorament. Els obrers de la nostra terra són anhelosos de pau, però no poden resignar-se, i seria inhumà exigir-ho d'ells, a sacrificar a aquest afany de pau, llurs justes aspiracions d'emancipació. Cal una política que, honradament, els hi asseguri la pau del seu viure i, a l'ensems, la solució de llurs problemes econòmics. I per això, és precís retrobar, urgentment, el ritme de la nostra democràcia perdut d'ençà de les eleccions del 19 de Novembre, guanyades, ells saben de quina manera, pels partits de la reacció.

M. Jordi Frigola

66. El parlamentarisme en crisi

Ara, 23 de desembre de 1933

Per fer-nos ben bé càrrec del canvi transcendental que les eleccions del 19 de novembre han portat en la política peninsular, cal fixar-se tan sols en el que fou el Parlament durant la primera etapa del règim republicà i en la significació que tothom coincideix en concedir-li en el present període inaugurat amb aquelles tristament històriques eleccions. Tinguem present que les Corts Constituents, al llarg de la seva existència prematurament tallada, foren el receptàcul de totes les realitats del nostre viure col·lectiu; que tot el que passava procedia d'elles o a elles anava destinat; que foren l'instrument reformador o forjador de totes les activitats públiques i el centre vital de tota la organització estatal hispana. El parlamentarisme, per primera vegada en la història peninsular, es veia auriolat de prestigi perquè, tant els ulls dels que esguardaven amb simpatia l'obra d'aquelles Corts com dels que les consideraven una amenaça constant per llurs interessos, s'apareixia fort i vigorós com el suprem exponent de la novella democràcia republicana. Tinguem present aquelles Corts Consituents i comparem-les amb el Parlament que acaba d'iniciar les seves tasques. Ben objectivament, sense que influeixi per res en nosaltres el fet de veure-hi en minoria els elements d'esquerra, hem d'observar desseguida que aquest Parlament, va a pesar ben poc en la vida nacional i que està subjecte a una pila de forces extranyes al mateix. Els elements que hi estan en majoria no volen governar; un Govern minoritari s'és encarregat de la direcció de l'Estat, sabent que damunt d'ell hi ha una força extra-nacional que pot enfonzar-lo quan no obeeixi prou be els seus designis. Arreu, d'un costat i de l'altre, es nota una gran manca de respecte vers aquest Parlament, i veus de dreta i d'esquerra, abans de veure'l néixer, ja han parlat de la seva disolució. Bona part de les dretes que hi tenen majoria, no han expressat encara la seva conformitat amb els procediments democràtics i, per tant, amb el parlamentarisme. Les esquerres, col·locades en situació d'inferioritat en aquestes Corts, veient-les dominades precissament per aquells elements que repudien de la democràcia, no poden considerar-les altra cosa que un perill per tot allò que constitueix l'escència del règim republicà i han d'esperar amb daler l'hora de veure-les desaparèixer. Comparades les dues Corts que ha tingut la República, hom ha de reconèixer que, si unes ho foren tot, les altres no són res: que, si les primeres influiren en totes les esferes de la vida nacional, les segones seran influïdes per un sens fi de forces alienes a les mateixes, estiguin o no representades en el seu si.

Posat en crisi el parlamentarisme pel que respecte a la direcció dels afers públics del nostre règim, és ben comprensible que l'atenció ciutadana s'hagi desviat vers altres indrets. El que passi en aquest Parlament tindrà pel país una importància de segon ordre. Per orientar-se en mig del present estat confusionari originat pels mateixos factors que han portat el desprestigi de l'actual Parlament, cal esguardar sense perdre detall tot el que es mou a dintre i a fora del clos polític. Hi ha una tendència feixista incipient que no es pot perdre de vista. Hi ha unes organitzacions proletàries de caràcter revolucionari que mereixen tota l'atenció. Hi ha, particularment en els llocs més endarrerits d'Espanya, una massa, susceptible a tota mena de demagògies, que oscil·la d'un costat a l'altre i que tant pot servir per fer la *guerra santa* com la revolució social. Amb tot això que s'apareix caòtic, pot forjar-se, en qualsevol moment, l'esdevenidor d'aquestes terres, car el centre vital ja no és al Parlament sinó al carrer. La democràcia republicana ha caigut en males mans i, en tant hi permaneixi, no hi ha altra manera de copsar les inquietuds populars que l'observar atentament els més lleus moviments de la massa.

La missió de les esquerres en aquests moments es presenta plena de dificultats, però poden ésser salvades si en tots els sectors hi entra un intens sentit de responsabilitat. Cal considerar que l'allau de dretes ja ha fet tot el mal que podia fer i que no és possible la repetició d'un 19 de novembre. Si l'allunyament de les esferes del poder, serveix als republicans d'esquerra per a fer-los compendre la necessitat de passar per damunt de tot personalisme i de les diferències de matiç i anar

a la constitució d'un front únic ben compacte, tal vegada no s'haurà perdut res fonamental. Es precís que quan s'acabi —i tot fa suposar que ha d'ésser en breu— la present situació, els quadres d'esquerra es trobin perfectament formats i coesionats per a donar la batalla decissiva. Quan, pels motius que sigui, per abandonament de les dretes o perquè un tom qualsevol els foragiti dels llocs d'influència, sigui finida aquesta situació, les esquerres s'han de trobar plenament capacitades per a governar de nou, oferint al país una direcció estable i la realització d'un programa decididament orientat vers una justa transformació de l'economia social.

M. Jordi Frigola

67. Els vots de la «Lliga»

Ara, 27 de gener de 1934

Una vegada més, el poble català, ha sapigut rebutjar l'assalt de la «Lliga» i allunyar-la dels llocs de direcció de la cosa pública. És ben falaguer poder-lo constatar així, i més en aquests moments que la democràcia trontolla en terres espanyoles. Peró, al pensar en les eleccions del dia 14, escau quelcom més que els cants de victòria; la lluïssor de l'èxit aconseguit, no pot privar de veure clar un fet que, al donar-se per segona vegada, indica un estat morbós de desorientació en certes capes de la societat catalana. Ens referim al nombre de vots assolits per la «Lliga» en aquestes eleccions i en les del mes de novembre: nombre de vots que, si tenim en compte el rol que aquest partit te assignat en la nostra vida política, resulta extraordinariament desproporcionat a la importància intrínseca del sector que representa.

La «Lliga» és el partit dels capitalistes del Foment del Treball Nacional i dels terratinents de l'Institut Català de Sant Isidre. La «Lliga», daspullada de la disfreça catalanista que havia vingut usant per a presentar-se en públic, apareix clarament com una organització de classe, defensora dels interessos de l'alta burgesia. En els seus homes representatius, en els Cambó i els Ventosa i els Tallada i els Vidal i Guardiola, mai es sab certament on acaba el financier i on comença el polític. En la «Lliga» els afers i la política apareixen en indestriable barreja i s'ha d'estar sempre al tàntol dels moviments de borsa si es vol compendre bé moltes de les seves actuacions. «Chades», «Cogeco», Banc de Barcelona... Ara mateix, el senyor Badia va a Paris ostentant un càrrec polític i tot seguit els diaris van plens de negocis de petroli. Es la política posada al servei del capitalisme, actuant per raons de caràcter econòmic, unes vegades harmòniques amb l'interés general, en altres en franca desavinensa amb les aspiracions i necessitats populars.

Si això és la «Lliga», i avui ja no hi ha ningú que s'atreveixi a negar-ho seriosament, es compren, donada l'organització económica del món, que pesi molt en relació a determinats aspectes de la vida catalana. El que resulta incomprensible, peró, és que la seva força econòmica, en un régim normal de democràcia, pugui convertir-se en un nombre considerable de vots com el que ha obtingut en les darreres eleccions. Tots junts, els grans industrials, els forts propietaris, els rendistes i demés que es beneficien del règim econòmic defensat per la «Lliga», no poden en cap manera donar un rendiment electoral ni aproximat a l'obtingut per aquest partit en les passades eleccions. Entre els vots de la «Lliga» hi ha de comptar-se-hi, per tant, i en grossa quantitat, els d'una massa nombrosa de ciutadans que va a les palpentes pels camins de la política, que és fàcil a tota influència demagògica i fins està mancada del sentit de les pròpies conveniències materials. Han votat la «Lliga», indubtablement, moltes persones perteneixents a estaments que, tard o d'hora, han de sofrir, si no les han sofert ja, les conseqüències de la política del partit capitalista; han donat el vot a llur enemic, elements de la classe social més mancada de conciència de classe, de la classe de límits imprecisos que encara no s'ha adonat prou bé del gran paper que pot jogar en aquesta època de lenta peró inevitable transformació social.

Davant la xifra de vots assolits per la «Lliga», cal meditar serenament per evitar obstacles a l'acció renovadora de la República. Aquesta vegada s'ha goanyat, perquè les masses populars, que ben sovint resulta difícil de movilitzar, es donaren comte del perill inminent d'enfonzament del règim i anaren a la lluita electoral abrandades per l'afany d'aixefar el feixisme i barrar el pas a la reacció. Hem de pensar, peró, que no sempre, quan es presentin eleccions, la República estarà en perill ni tindrem el feixisme trucant a la porta, i en els elements de més aparent normalitat, quan la dreta reaccionària apareixés més estemordida, podria produir-se a casa nostra una catàstrofe política d'aquelles que sols poden remeiar el temps o l'acció revolucionària. En tant hi hagi nuclis nombrosos d'electors que per badoqueria davant d'uns noms llampants, per desconeixement de la realitat que representa cada partit o per simple mancança de sentit de classe, acudeixin a votar la «Lliga», existeix aquest perill i la política catalana no permeterà l'execució sistematitzada d'un

programa ni es veurà lliure completament de les convulsions que deriven d'un cos electoral oscil·lant.

La feina forta que tenim a complir, passats els moments de febre de la campanya electoral, és la de convèncer a tota la petita burgesia, de la gran veritat que ignoren forces dels seus components, que els seus interessos de tots els ordres, són afins als de la classe treballadora i antagònics amb el capitalisme. La República, cal reconèixer-ho, hi ha hagut moments que, a impulsos de forces econòmiques imponderables, ha acostat la classe mitjana amb l'alta burgesia, peró passades les causes transitòries que poden representar uns augments tributaris o unes obligacions protectores del treballador, els camps apareixen de nou ben desllindats tornant-se a trobar, en comunitat d'afanys renovadors, les directius de les dues classes populars. El petit fabricant no han de defensar-se de l'obrer sinó del trust capitalista, el botiguer res a de témer del consumidor i ho ha de témer tot del gran magatzemista... Aquesta realitat del viure social present, assenyala una gran tasca de prosselitisme republicà i esquerrista a efectuar urgentment per portar a tothom a ocupar el lloc que li correspon en la vida política i assegurar un perfecte funcionament de la nostra democràcia.

M. Jordi Frigola

68. Qüestions Sureres. La darrera Conferència Internacional

L'Autonomista, 23 de juliol de 1934

Que no s'estranyi ningú al veure que, després del temps passat sense que nosaltres ens ocupéssim de qüestions sureres, vinguem ara, de cop i volta, a reprendre les nostres activitats en aquesta matèria. El silenci d'aquests darrers mesos, com la nostra intervenció d'avui, tenen seriosos i patriòtics justificatius que tenim l'esperança que han d'ésser compresos per tothom, fins d'aquelles persones que la bena partidista els hi priva de veure amb claretat tot allò que vingui de nosaltres.

Ens explicarem, sense fer embuts. Vàrem callar, perquè la virada de la política madrilenya cap a la dreta indicava que altres, millor que els elements esquerristes, podien influir prop dels poders de l'Estat en benefici de la indústria bàsica d'aquestes comarques. No volíem ésser un obstacle ni tan sols un lleu entorpiment per la tasca aliena, car teníem present el trist paper desempenyat per aquells professionals de la política que, per tal d'evitar un èxit del partit contrari no s'estaren de res per a malmentar els fruits d'aquella magna Assemblea de Palafrugell del novembre del 31 que tan profitosa havia de resultar per l'economia surera. Ells són ells i nosaltres som nosaltres, i el que ens sabria més greu és haver donat motius per a confondre'ns.

Callàrem per això i per res més. I avui anem a parlar al veure que el nostre silenci, dissortadament, no servia de res, perquè els homes que en aquest moment haurien de defensar la indústria surera no mostren ni tan sols desitjos de començar la feina. Badia, Estelric, Ayats i els seus companys de segon i tercer rengle que tan parlaren i feren parlar quan el més elemental sentit patriòtic havia d'aconsellar-los una col·laboració discreta i cordial amb els elements d'esquerra, avui no mouen gens de soroll a l'entorn del suro. La «Lliga», amiga entranyable del partit que controla actualment la política madrilenya, que forma part del bloc parlamentari que ha fet possible l'existència dels grotescos governs minoritaris radicals, no ha sabut o no ha volgut aprofitar la seva situació privilegiada prop dels poders públics per donar un cop de mà a favor de la indústria surera. Necessitava la seva influència per a sabotejar l'autonomia de Catalunya i no podia entretenir-se tan sols a assegurar que el nou tractat amb França —negociat personalment pel senyor Badia— donés als nostres surers les mateixes avantatges que tenen els de Portugal. Les dretes no fan la feina que el rellotge de la política hispana els hi ve marcant, i per això, nosaltres podem de nou opinar lliurement i públicament, sense cap escrúpol de consciència, sobre les coses del suro. No hi ha perill de portar dificultats a una feina que no existeix, i per altra part, sabem que les nostres intervencions han de resultar forçosament beneficioses pels interessos que venim defensant, car al menys serviran —en tenim la seguretat!— per a desvetllar els adormits i fer, encara que no sigui per altra cosa que per portar-nos la contrària, que es decideixin a complir el compromís electoral de fer anar bé la indústria, que contragueren, tothom pot recordar-ho, en mig de la més desenfrenada demagògia.

Hi ha moltes coses per dir respecte a l'estat actual de la indústria surera i a totes ens anirem referint sinó avui un altre dia. Avui escollim per tema, el ben abundós i interessant que ens proporciona la darrera Conferència Internacional del Suro celebrada a Madrid el mes de maig darrer, i en decidir-nos per ell en mig de molts altres que s'oferien al nostre esguard, no obeeix pas, certament, a la importància de les conclusions que en ells s'adoptaren. Aquestes conclusions que constitueixen la nova externa, oficial, decorativa de l'aplegada, no ofereixen sota el nostre punt de vista el més petit interès. Cal anar més endins per trobar-hi quelcom que valgui la pena, quelcom que tingui veritable importància, encara que sigui en sentit desfavorable, per l'economia surera d'aquestes comarques.

Com s'observa molt bé en un comentari publicat a «Indústria Corchera», portant veu del «Fomento de la Industria Corcho-tapera» d'ací, en la Conferència a què ens referim hi mancava ambient industrial fins el punt de no arribar-se a tractar de la necessitat d'una entesa dels països surers en l'ordre a tractats de comerç. En aquesta Conferència, com en la celebrada l'any passat a Lisboa que tinguérem ocasió de se-

guir de ben aprop, les qüestions de la indústria que, fet i fet, són les úniques que interessen a les nostres comarques, han estat deixades a segon o tercer terme, dedicant-se totes les deliberacions a punts que afecten únicament als elements anomenats indegudament «productors» o siguin els propietaris de suredes, els integrants de la classe més autènticament parasitària de les que intervenen en les coses del suro. Amos absoluts aquests de la «Comisión Mixta del Corcho» això no té res d'estrany, essent el que passa en les reunions internacionals només que un epissodi representatiu de la situació general dels afers surers a Espanya.

Resulta que els grans terratinents que dominen la C.M.C., en qüestions sureres són uns tradicionalistes irreductibles. Tots els hi està bé com és i tot allò que tingui una certa aparença de canvi, especialment en les operacions de compravenda, els esparvera. Per això varen combatre a peu i a cavall el projecte del «Comitè Suro-taper de Catalunya» d'establir uns drets a la sortida de primera matèria i amb aquests drets constituir un fons per a auxilis a la indústria. Per això no acceptaren la proposició del nostre amic senyor Irla encaminada a controlar l'exportació de suro i regular-la d'acord amb les necessitats industrials. Per això, en aquesta darrera Conferència Internacional quan un individu de la representació espanyola —el Sr. Joan de Linares— suggerí una conclusió en el sentit de nomenar una ponència —simplement de nomenar una ponència!— per a estudiar les possibilitats d'una política de tractats de comerç harmònica entre els països surers, fou el propi President de la delegació espanyola —el senyor Fernàndez Shaw— qui va combatre aquesta proposta, arribant a desautoritzar el seu company de comissió per a sostenir-la.

No creiem en l'eficàcia d'aquestes Conferències internacionals sureres, perquè no és possible una entesa sobre punts importants entre països que tenen interessos antagònics en l'ordre industrial. França té la seva indústria suro-tapera a defensar i, precisament en contra de la del nostre país que té en la veïna república un dels seus mercats més considerables. Afegim-hi a això, la necessitat que té França de valoritzar els suros d'Argèlia i hom ha de comprendre que, malauradament pels nostres interessos, resta un marge molt reduït per a establir una intel·ligència surera entre ambdós països. I si difícil és un acord hispano-francès, més ho és encara l'entesa amb Portugal que, essent el principal país productor de suro, té una indústria neixent i avui ja pròspera que ha de créixer forçosament a l'esquena de la nostra. Una entesa efectiva, pràctica, real, una col·laboració cordial entre els països que cada any acostumen celebrar aquestes Conferències sureres, és actualment —i creiem que durant molts anys no poden variar aquestes circumstàncies— quasi bé impossible. Ja l'entorn de la de l'any passat a Lisboa vàrem manifestar-ho així i els fets segueixen donant-nos la raó perquè no pot ésser d'altra manera.

El nostre punt de vista respecte les Conferències internacionals el creiem compartit per tothom qui hagi estudiat amb una mica de detenció les qüestions sureres. No obstant, podem estar segurs que aquestes Conferències seguiran celebrant-se, perquè les mateixes constitueixen una brillant manera de fer veure que es vol fer quelcom i no fer res. Els senyors que mangonejen la nostra C.M.C saben que, en tant s'esperin solucions de caràcter internacional, en els medis autènticament industrials el clamor propugnant per una ordinació nacional restarà una mica difunt. Els propietaris, saben molt bé que els hi és necessari mantenir aquesta il·lusió i no planyen cap esforç en aquest sentit. I el que és més trist és que ara troben elements en el camp industrial que, inconscients de les conveniències del sector que representen, els hi estant fent el joc d'una manera meravellosa.

En els inicis de la C.M.C., quan aquesta conservava l'esperit que va voler-li infiltrar el nostre Carles Pi i Sunyer, que era el mateix de l'Assemblea de Palafrugell que fou la força impulsora del neixement d'aquella Comissió, hi havia elements que no vacil·laven en enfrontar-se amb els propietaris defensant punts de vista netament industrials. Ara, contràriament, ja no hi ha ningú de tendències esquerristes que vagi a

Madrid a fer-los nosa. Ara són ells sols en alegre camaraderia que van fent marxar la C.M.C. Representants del gran capitalisme industrial i representants del gran capitalisme agrari, no poden esgarripar-se gaire i *el sentido reverencial del dinero* hi juga sempre entre ells un gran paper. El lamentable, veritablement lamentable, és que els interessos d'una gran massa treballadora i els generals de les nostres comarques, vagin lligats a la sort d'uns industrials que, per solidaritat de classe, arriben a creure que els propietaris són els seus companys i que els homes del «Fomento del Trabajo Nacional» —l'antilliurecanvisme— poden estar sincerament al seu costat.

A malgrat de tot el que acabem d'exposar, durant aquest any, la indústria surera ha viscut uns moments d'una mica de prosperitat. Circumstàncies diverses, entre les quals pot senyalar-se l'abolició de la llei seca a Nordamèrica, han provocat aquesta feliç revifalla que, dissortadament, sembla que no serà gaire duradera i altra vegada haurem de tornar a parlar de crisi suro-tapera. La crisi suro-tapera, no podrà considerar-se definitivament superada, en tant no es vagi decididament a l'ordinació efectiva de la indústria que ha de tenir per base unes mesures que assegurin el proveïment de primera matèria, això és, passant una mica per damunt dels interessos dels propietaris surers. I en insinuar aquesta necessària ordinació general dels afers suro-tapers, posem fi a aquest article, esperant que ben aviat ens llegui per a reprendre aquest tema i tractar-lo ben llargament tant com per la seva importància es mereix.

M. Jordi Frigola

69. Plenitud democràtica i consciència moral

Ara, 18 d'agost de 1934

La gent de la «Lliga», unànimament, donant proves d'un esperit de disciplina digne de la millor causa, s'obstina en la seva monòtona jeremiada, tractant de fer creure que la democràcia funciona malament a Catalunya. La gent de la «Lliga», tal vegada encegada pel despit produït per un llarg allunyament dels llocs de poder al que, havent manat fins en els temps de Primo de Rivera, no estava gens acostumada, presenta com a mostres d'un suposat sentit dictatorial en la política catalana, tot el que fan els partits esquerristes governants en compliment de les consignes que els hi ha valgut l'ésser dipositaris de la confiança popular netament manifestada en les múltiples consultes al cos electoral celebrades en el temps que portem de règim republicà. Aquesta gent sembla que hauria d'estar assabentada que en un règim de base democràtica el que pesa més és la voluntat del poble, i que aquesta, que nosaltres sapiguem, no s'ha trobat fins ara millor manera de constatar-la que les pràctiques electorals. La democràcia comporta que els partits es presentin al poble amb un ideari definit, amb un programa d'actuació, amb uns propòsits clarament dibuixats, i que quan el poble ha fet la tria, quan s'ha posat al costat d'un dels partits en pugna, aquest té la obligació inel·ludible de complir els compromisos contrets davant del país. Contràriament, el seu procedir mereixeria aquell qualificatiu que tantes vegades —i amb raó evident— ha estat aplicat als capdavanters de la «Lliga», aquell titllat de traïdoria que persegueix constantment al senyor Cambó en les seves periòdiques fugides vergonyants. La democràcia és això i els de la «Lliga» ho deuen saber perfectament. Si fan veure que ho ignoren és, tot simplement, per raons de tàctica combativa, per creure que així van contra els partits d'esquerra, quan en realitat no fan altra cosa que mancar al més elemental respecte que es deu al poble, al poble català que ha de jutjar-los a ells com a nosaltres.

La contrastació del que passa a Espanya sota el domini del lerrouxisme al servei de la reacció monàrquica i el que ve succeïnt a Catalunya governada pels partits d'esquerra, ha de fer comprendre a tothom que la veritable democràcia és a casa nostra, mentre que en terres espanyoles van ressucitant les pitjors pràctiques anti-democràtiques dels temps de la monarquia. Ningú podrà recordar, però, que «La Veu de Catalunya» i els seus satèl·lits de comarques, hagin dit ni piu de la crisi, de la imminent fallida total, de la democràcia espanyola. Han cridat quan un Parlament amb majoria esquerrista han estat legislant en sentit esquerrista; s'han indignat davant del fet que en poblacions on hi ha una gran massa d'esquerra surtin de les rengleres de les organitzacions republicanes els caps del Sometent i les persones que han de desempenyar els càrrecs de Justícia municipal. No diuen res, no obstant, de què en terres d'Espanya hagin estat destituïts la major part dels consellers municipals que foren elegits el 12 d'abril del 31 i que representaven l'esperit d'aqueixa data memorable. Tan finament vetlladors del prestigi de les essències democràtiques s'haurien d'enterar, per exemple, del cas d'Alburquerque que conta el nostre compatrici Martí Casanoves, qui fou el primer Alcalde republicà d'aquella ciutat extremenya, on totes les eleccions han guanyat els partits esquerristes —al 19 de novembre del 33, la coalició republicano-socialista obtingué més de 3.000 vots, mentre radicals i monàrquics units n'arrivaven a sumar 600— i, amb tot i això, gràcies a les destitucions i nomenaments governatius, l'Ajuntament està avui en mans de les dretes i els republicans que han quedat reduïts a una minoria de quatre consellers. Casos com aquest són correntíssims a Espanya, i en canvi, a Catalunya no n'hi ha un sol de semblant ni s'ha fet des del poder cap arbitrarietat que remotament hi pugui ésser comparada, però els lliguers, tot i donant a entendre que a Espanya hi funciona una democràcia perfecta, vinga parlar, en relació a les coses d'ací, d'una dictadura esquerrista que únicament existeix en la seva fantasia malhumorada. Els homes d'esquerra són els que van a la presó, damunt d'ells cau tot el pes d'una justícia deficient que es mostra benèvola amb tots els enemics de la República i que no serveix tan sols per a fer restituir al poble el que va ésser-li robat en temps del despotisme militar; la premsa de dreta diu tot el que li plau contra

els partits i els homes d'esquerra, cosa ben diferent del que passa a Espanya on els periòdics que fan l'oposició al Govern són objecte de la més persistent persecució; hi ha homes condemnats per haver ofès el dogma d'una religió que els poders de l'Estat no tenen cap obligació de defensar. Tot això, que ningú té dret a ignorar, saben que no podria passar si hi hagués una dictadura d'esquerra, o tan sols si els partits que són al poder volguessin aprofitar els molts ressorts extra-legals que tenen a l'abast de la seva mà. No hi ha dictadura, no hi pot haver dictadura, perquè en el catalanisme d'esquerra, en els partits que després d'aconseguir l'autonomia l'han estructurada i la regeixen, el liberalisme i la democràcia són sentiments ben vius i conviccions immutables; sentiments i conviccions que tothom coneix i especialment les dretes que tantes i tantes vegades els han posat a prova; sentiments i conviccions que han portat en la política catalana la realitat d'una plenitud democràtica que els esgarips de la «Lliga» no podran en cap manera desvirtuar.

La plenitud democràtica catalana que brilla com un sol al costat de les tenebres de la davallada republicana d'Espanya, ha complert magníficament l'estat de consciència nacional. Cada català per arribar al coneixement del nostre fet diferencial ha pogut escollir entre camins ben diversos, i ara veiem els rerassegats, els que no havien sapigut trobar la drecera i anaven a palpentes pel clos del catalanisme, que han hagut esment d'aquest fet diferencial a l'observar de les distintes maneres que els pobles espanyol i català han aprofitat les conquistes liberals de l'any trenta un. La realitat nacional catalana que un sens fi de factors permanents havien fet vistent als ulls de la majoria, ha entrat en l'esperit de molts catalans per la constatació del fet d'ésser Catalunya un camp ben fressat pel conreu de la democràcia, mentre les altres terres ibèriques es presenten propícies al creixement de les herbes caciquils que xupen la sava de l'arbre de la democràcia i en fan una cosa raquítica, seca i improductiva. Els catalans que han necessitat d'aquesta punyent observació per a conèixer el fet de la personalitat nacional del nostre país, han arribat, certament, amb una mica de retard i , tal vegada hauria estat millor que hi haguessin vingut per raonaments més íntims, més encarats a les nostres coses, però, vinguts d'aquesta o d'altra manera, la bella veritat és que són en les rengleres del catalanisme actiu, afermant i intensificant el sentit nacional de les nostres activitats públiques. Aquest estat de consciència nacional, que solament el procedir d'uns reduïts nuclis capitalistes tracta de desmentir, obra horitzons lluminosos en l'esdevenidor del nostre poble i representa una garantia per la seva llibertat, per la perduració —passi el que passi a Espanya— de la nostra democràcia.

M. Jordi Frigola

70. Espanya, Estat sense Nació

L'Autonomista, 27 d'agost de 1934

Salvador de Madariaga, per allà l'any vint-i-vuit, escrivia: «*No está en crisis la Monarquía. Lo está la nación. Lo está la raza. No se ventila sólo la capacidad de los españoles para organizar un Estado monárquico o republicano, sino su capacidad para organizarse en nación*». Això ho deia Salvador de Madariaga en un llibre la meitat del qual està destinat a demostrar, de cara a l'estranger, que, malgrat dels múltiples i ben precisos trets característics dels distints pobles ibèrics, existeix una mena de «no se què» comú a tots ells que revela el fet de la unitat espanyola, de la realitat nacional espanyola. Per tant, la transcrita opinió tan pessimista, no té res d'interessada, no obeeix a cap desig de posar en mala situació el nom d'Espanya. És, tot simplement, el clam sincer d'un espanyol intel·ligent que es dóna d'una realitat poc grata i que l'expressa, tal vegada pensant que és millor pregonar-la que pretenir fer-la passar per desapercebuda.

L'Espanya de la restauració borbònica fins al cop d'Estat de Primo de Rivera, les etapes de dictadura militar, la República post-19 de novembre, ofereixen les proves més contundents de la incapacitat de l'estat espanyol de formar i estructurar la seva nació. Un sol moment hi ha hagut en la marxa històrica peninsular contemporània que hom ha tingut la sensació de presenciar l'engendrament d'un Estat nacional o, més exactament, multinacional. Governava Azaña, castellà de socarrel, però lliure del mite en què s'ha vingut recolzant l'esperit unitarista i centralitzador de la «meseta» que presenta com una mateixa cosa el castellà i l'espanyol. Governava Azaña amb l'esguard ben atent a les realitats peninsulars, i una d'aquestes realitats, la nacional de Catalunya, aconseguia el seu reconeixement jurídic dintre l'Estat espanyol. Era un gran pas que donava l'Estat espanyol per a transformar-se, de l'organització burocràtica i «cuartelera» que ha estat sempre, en un Estat viu, amb forces naturals, íntimament lligat amb les valors internes del país, nodrid amb la sava eterna de l'ànima popular. Azaña, amb visió claríssima dels problemes ibèrics, va passar i d'aquell gran pas donat en resta ben poca cosa; en resta el reconeixement jurídic de la personalitat nacional de Catalunya contra el qual lluita follament l'Estat centralista que, sota la direcció de monàrquics i lerrouxistes, ha tornat de ple als seus propis impulsos fills d'uns afanys imperialistes renyits amb tot allò de fort i sà que viu en el sol peninsular.

Si fos possible donar una organització federal —millor encara, confederal— a l'Estat espanyol, aquest podria tenir la base ferma de quatre grans nacionalitats: Castella —les dues Castelles, Lleó, Andalusia, Extremadura, les Illes Canàries, Astúries, Aragó —; Euscadi —el país basc i Navarra—; Galícia unida a Portugal; Catalunya —la del Nord o sigui la Catalunya estricta, València i les Illes Balears—. Podria comptar amb el suport vigorós d'aquests quatre grups nacionals que, amb tot i el procés d'assimilació centralista a què han estat sotmesos, apareixen ben definits per l'empremta indestructible de les llengües respectives. Ara no compta amb cap; ara ni la nació castellana que apareix com a hegemònica, sent l'ideal d'aquest Estat empenyat en viure d'espatlles a la realitat. Estat sense nació maldant per fer-se una nació al seu gust i per destruir el que li representa el principal obstacle, el fet de l'existència de les nacionalitats naturals. En aquesta lluita estèril hi ha malgastat les millors energies del país, de tots els pobles peninsulars que, alguns sense ni donar-se'n compte, pensant moltes vegades que van contra uns governs o un règim determinat, viuen en perpetu estat de guerra amb aquest Estat creat contra natura.

Els arrels tan forts que les castes militar i clerical tenen posades en l'Estat espanyol, es mantenen a través dels règims i dels governs, perquè poques vegades en les altes esferes s'hi topen amb l'oposició que neix d'un impuls nacional, popular. Es d'observar que quan la influencia militarista i clerical han estat més prop de l'enfonzament, ha estat en el bieni republicà-socialista, quan l'Estat iniciava una política inspirada en el reconeixement de les nacionalitats ibèriques, quan Azaña —castellà cent per cent— estrenyia la mà de Macià —símbol de catalanitat— i junts es disposaven a bastir un nou Estat dintre el qual convisquessin lliurement tots els pobles

peninsulars. Els mals endèmics de les terres hispàniques, tot allò que obstaculitza el progrés social i polític, aquelles forces que tothom coincideix en assenyalar com a responsables de la fallida de tots els intents democràtics, troben en els poders d'un Estat sense nació els aliats més fidels i cordials i és quan l'Estat s'orienta vers un sentit nacional que tots els factors clàsics de la misèria espanyola s'han de batre en retirada.

És per tot això que Catalunya té una alta missió a complir en l'hora present. La de consolidar la seva autonomia i la d'estimular a Euscadi, a Galícia, a tots els pobles d'Ibèria a seguir l'exemple de la nostra pugna pel reconeixement i l'alliberament de la nostra col·lectivitat nacional. No és l'hora del separatisme. És l'hora d'empreses de més envergadura, la d'abatre aquest Estat espanyol —Estat recaptador de contribucions, guàrdia civil, capellà— per a bastir en el sol peninsular un altre Estat, un Estat-poble, un Estat d'amplis horitzons fet de realitats del present i d'esperances en un avenir de pau i concòrdia interior i exterior. Un Estat semblant al que retrata J.V.Foix en el seu llibre «Revolució catalanista»: *«Que a dins la Confederació o Entesa, cada nació tindria la seva iniciativa avinent amb la seva història i les seves necessitats expansives, que al capdevall recaurien a benefici de la nació que la desenrotllés i de la grandesa, la pau i la seguretat de la comunitat peninsular. Que a Catalunya li escauria una política mediterrània intensiva, vera renaixença de les glòries pretèrites; a Portugal, una política atlàntica i trasatlàntica; a la Bètica, una política africana compartida amb la mediterrània exercida per Catalunya; a Castella, nacionalitzada i definitivament incorporada a la revolució democràtica iniciada a Catalunya, una tasca efectiva de revalorització de la seva personalitat i d'alliberament dels instints hegemònics de la nació central facilitaria la coordinació dels patriotismes nacionals peninsulars per a la realització de la tasca comunica i la constitució d'una Societat de Nacions Peninsulars».*

Els esforços ara poden orientar-se en aquest sentit. Si fallessin, si en breu termini no provoquessin el ple desvetllament dels pobles germans, tal vegada, el separatime s'apareixeria com a única solució. Tot abans de lligar definitivament la sort del poble català a un Estat sense base natural que, inevitablement, ha d'ésser feude de clergues i militars.

M. Jordi Frigola

71. El nacionalisme basc

L'Autonomista, 3 de setembre de 1934

El moviment nacionalista basc, compta avui amb la simpatia de tots els esperits liberals de les terres ibèriques, però és indubtable que són molts els que l'esguarden amb recel per considerar que els fins de llibertat col·lectiva que persegueix, tanquen aspiracions d'un reaccionari molt marcat. Comparant-lo amb el nacionalisme català, ampli receptàcul de les més nobles i avançades inquietuds humanes, és evident que el plet d'Euscadi apareix excessivament desvinculat de tots aquells ideals polítics i socials de llibertat i justícia que avui fan moure les grans masses populars d'arreu del món, i els recels davant d'un poble que ha estat breçol del jesuïtisme i que en les coses espirituals, i moltes de materials, encara es manté sotmès al seu jou, s'apareixen abastament justificats. Força lògica, per tant, la posició dubitativa respecte allà on pot anar a parar el nacionalisme basc, amb tot i que cal felicitar-se que no hagi estat obstacle per a una altra posició també lògica. Ens referim a l'actitud d'encoratjament i apoi adoptada pel catalanisme i per tot l'esquerrisme peninsular, que han sabut comprendre que, per damunt de totes les consideracions, ha de pesar el fet, indiscutible, d'obeir el moviment basc a un just afany de llibertat.

El poble basc és impulsat en aquests moments per un anhel de llibertat, i això que per si sol ja justificaria la simpatia que ha desvetllat en tots els sectors liberals d'aquestes terres, té una doble importància pels interessats en la capacitació democràtica dels pobles ibèrics. Per a comprendre-la basta tenir present que el poble basc, tret del de les grans ciutats, ha viscut tancat dintre un cercle d'opressió espiritual que li ha posat la religió, allà manejada per l'habilitat mai desmentida del jesuïtisme. El capellà és el guiador de l'individu i el suprem orientador de la col·lectivitat basca i el capellà ha tingut bona cura que aquest poble, admirable per la seva gran vitalitat, visqués dintre un ambient carregat de preocupacions ultraterrenes que, poc a poc, l'han fet inepte per a grans empreses de redreçament humà. El nacionalisme basc, que no ha nascut avui, moviment de llibertat sempre, no obstant fins fa poc, s'havia reduït a un estat sentimental imprecís, amb esporàdics abrandaments extremistes que endebades tractaven d'amagar la seva inconsistència, i que tenia per fonament principal l'amor a les tradicions religioses del país. Havia estat així perquè l'Església no aspirava a més i el poble, tan ben junyit als designis clericals, no tenia esma per a empreses de més volada. Però per a anar contra les directrius laiques de la República de l'època de les Constituents, fou l'Església la que donà embranzida al nacionalisme basc, concretant-lo en aspiracions autonòmiques la finalitat de les quals tendia, principalment, a escamotejar el compliment de les lleis laiques a Euscadi. El sentiment religiós ha constituït el gran impuls que ha mogut el nacionalisme basc en la seva marxa ascencional, pero ara —i això és el que més interès ofereix al nostre punt de vista— ja el trobem de ple en les rutes sense control que segueixen totes les grans gestes alliberadores. Ja és el poble basc que camina, tenint l'Església al seu costat o tenint-la en contra; és un poble que recobra la seva personalitat nacional i s'incorpora a les corrents generals de llibertat.

Si el catalanisme va ésser durant anys un ideal monopolitzat per les dretes i ara el veiem nodrid gairebé exclusivament per la sava popular, ¿perquè no hem de confiar que el nacionalisme basc segueixi un procés semblant? Porta l'embranzida inicial d'un sentiment religiós reaccionari, és cert; però, cal constatar que el seu primer acte transcendent, la primera vegada que senyoreja l'actualitat peninsular és per encarar-se amb el govern republicà que millor ha procurat servir els interessos de l'Església.

Sense donar-se'n compte, tal vegada, els seus dirigents, s'ha posat de ple al costat de les forces verament republicanes en lluita amb els vaticanistes de Gil Robles i tot el monarquisme catòlic amb reminiscències dels temps de Felip II i de la Inquisició. En la seva causa de llibertat el nacionalisme basc no ha pogut trobar altres aliats que els liberals, ni altres enemics que els enemics de tota llibertat. Emprès el camí, que el poble basc ha sabut trobar amb l'instint meravellós que guia tots els pobles en les hores decisives, difícil-

ment podran aturar-lo o desviar-lo les forces reaccionàries que fins ara havien jugat amb ell. Com Catalunya, en el moment de donar el gran pas definitiu, a l'anar a jugar la gran partida, sabrà escoltar les veus clares i pures dels homes que estimen la llibertat dels pobles com a font de tota justícia i de tota llibertat.

M. Jordi Frigola

72. França i els musulmans d'Algèria

Mirador, 21 de març de 1935

A través de les extenses informacions i comentaris que li dediquen els diaris d'Alger, he anat seguint amb interès el viatge d'estudis que el ministre francès de l'Interior, M. Régnier, acaba d'efectuar per terres algerines. Aquest viatge, ben amanit amb la salsa facilitada pels diversos esclats de violència succeïts aquests darrers temps en diversos indrets d'Algèria, ha tingut la virtut d'atraure l'atenció internacional damunt els problemes de la colonització francesa a l'Àfrica del Nord, i hem vist com la gran premsa de tots els països —la d'Alemanya d'una manera especial i, ben segur, amb intencions bon xic interessades— s'ocupava d'aquestes qüestions. S'ha parlat de l'inici d'un moviment nacionalista a Algèria; ha tornat a sortir allò del panislamisme, suposant-se'l a punt d'entrar en una nova fase d'activitat. Tal vegada el viatge de M. Régnier i l'espectacle que Algèria ha ofert al seu pas, hauran servit per a veure una mica clar el que pugui haver-hi de cert en el que s'ha dit o insinuat.

La primera remarca a fer en relació a aquest viatge, és que, arreu dels tres departaments algerins, ha estat aprofitat pels indígenes més vistosos i pels representants oficials del país per a testimoniar, d'una manera brillant i completa, llur adhesió a l'Estat francès. Rivalitzant amb els europeus i amb els israelites que la por converteix en els millors amics de la metròpolis, els musulmans no han desaprofitat la més petita avinentesa per a proclamar el seu introntollable amor a França. Fins Ben Djel·lul, el conegut metge de Constantina que passava per ésser cap del moviment musulmà i que era públicament acusat d'estar en relacions amb els nazis, l'antisemitisme dels quals sembla compartir, ha volgut demostrar, d'una manera que no doni lloc a equívocs, la seva adhesió a França. Ben Djel·lul, explicant als periodistes la seva entrevista amb Régnier, ha declarat que quan el ministre li expressà les seves sospites sobre l'existència d'un corrent nacionalista a Algèria, ell li havia contestat que no hi creia gens i que el seu partit actua pensant que tota la població indígena es considera francesa amb entusiasme. Ha afegit encara que, al seu entendre, el panislamisme no té raó d'existir després de la desaparició del Califat, «que era l'únic que podia tenir interès a refer l'hegemonia musulmana, car Turquia es mou avui dintre un programa purament nacional i tancada en les seves fronteres, i els altres països islàmics tenen tots tendències regionalistes».

És evident que França, amb motiu del viatge de Régnier, ha rebut una bona prova de l'adhesió de la població indígena d'Algèria representada pels seus *notables.* Naturalment que el poble musulmà —l'obrer indígena que treballa jornades de més de vuit hores i cobra salaris que no li permeten anar vestit, el que esguarda amb pànic com va creixent i avançant l'onada de *chômage*, el que toca més directament els inconvenients d'una dominació forastera— s'ha mantingut bastant al marge de tot el referent a l'excursió ministerial, i que aquest poble pot tenir, més o menys difusa, una opinió no tan entusiàsticament francòfila com la dels que han parlat en nom seu. Però, tenint en compte el sentit de la jerarquia tan arrelat entre els musulmans com a conseqüència de la seva rígida religiositat, pot passar-se per alt el fet de l'absència popular i pensar que les masses no desmentiran, o almenys deixaran passar alguns anys sense desmentir, el que els *notables* del país i les altes autoritats religioses i civils de la col·lectivitat islàmica han tingut a bé declarar davant el representant del govern francès. Pot produir-se de tant en tant algun fet esporàdic com els que s'han esdevingut en dates recents a Constantina, Sètif i Mostaganem, però del comportament de les autoritats i personalitats musulmanes a l'entorn del viatge de M. Régnier, és perfectament lògic deduir-ne que cap moviment seriós de caràcter nacionalista i antifrancès no ha de tenir lloc, durant anys, en terres algerines. Els magnats indígenes que saben agrair els avantatges materials que els reporta l'obra colonitzadora de França, els sacerdots de l'Islam que s'avenen molt gustosament a servir els que manen, i l'antisemitisme que és un sentiment viu en els medis populars musulmans, representen unes fermes garanties.

Constatat aquest punt, és a dir, rebutjada la possibilitat

d'una convulsió portada per ambicions racials o religioses, cal preguntar-se on resideix l'origen de la *malaise algérienne* que tant dóna a parlar en l'Àfrica del Nord i que constitueix una de les més fortes preocupacions del govern francès. Sense pretendre tractar la qüestió a fons, vull apuntar el parer que tot plegat es redueix a un malestar provocat per la crisi econòmica i que s'està aprofitant i exagerant les proporcions de les més ínfimes qüestions d'ordre públic que es produeixen a Algèria per tal d'obtenir del govern francès una atenció preferent en vistes a la solució dels problemes econòmics. La crisi econòmica mundial ha trigat bastant a repercutir en els medis financers algerins, però la seva embranzida ha estat bastant forta i ha portat ràpides i ruïnoses conseqüències. Les grans empreses comercials, els forts propietaris d'explotacions agrícoles, que estaven acostumats a nedar en l'abundància, s'han trobat de cop i volta amb una desvalorització dels productes algerins —vins, fruits, llegums, etc.— que posa en perill els seus negocis. Han anat a trucar a les portes dels ministeris parisencs i, com que la crisi econòmica a Algèria presenta les característiques d'arreu del món —excés de producció, minva de consum i, colofó inevitable, l'angoixós problema de l'atur forçós—, els seus planys s'han pogut recolzar en els de tota la població algerina ben justificadament alarmada. En un moment donat, tothom ha coincidit a aixecar el crit al cel per a fer compendre al govern que les coses d'Algèria van tan malament en tots els aspectes, que cal afanyar-se a trobar solucions a tots els problemes i, d'una manera especial, a l'econòmic que —també hi ha absoluta coincidència en això— en tot moment s'ha assenyalat com el més greu.

I, quines solucions s'entreveuen a la crisi econòmica algerina? Tal vegada, una només: que França compri més a Algèria. Diuen, i deu ésser veritat, que Algèria és el primer proveïdor i el primer consumidor de França, havent-hi, però, un gran desnivell desfavorable a la colònia entre els totals d'exportacions i importacions. Arranjar aquesta qüestió resultaria relativament fàcil al govern francès, si tot depengués de modificar tractats de comerç amb els Estats que amb determinats productes absorbeixen el mercat francès en perjudici de la riquesa algerina. Ja hem vist com tira al dret en les negociacions amb Espanya, en les quals la influència algerina juga un paper de primer ordre. Però el problema té altres caires que el compliquen considerablement. Hi ha punts, com en el cas del vi, en què les aspiracions algerines estan en pugna amb els interessos d'altres indrets del territori francès, que també tenen la seva crisi i també saben cridar l'atenció del govern que es troba ben bé entre l'espasa i la paret.

Per tot això, segurament, M. Régnier, en finir el seu viatge d'estudis pel territori algerí, deu sentir-se molt tranquil pel que respecta al problema musulmà i els afers d'ordre públic, però deu tenir el cap ple de cabòries de tant escoltar els clams dels que voldrien que els remeiessin la situació econòmica que, a Algèria com a tot el món, és cosa ben difícil d'arranjar.

M. Jordi Frigola
Alger, març

73. Una mena de «democràcia» oposada als anhels populars

L'Autonomista, 26 de novembre de 1935

Fa cosa d'un mes, unes paraules d'exaltament democràtic pronunciades per Tardieu en un acte celebrat a Revigny, varen cridar-me molt l'atenció i em feren meditar una llarga estona. Coneixent la mena d'interessos que en la política francesa representa Tardieu, el seu fervorós afany de perfeccionament democràtic, em resultava un bon xic sospitós. Fixeu-vos en les paraules a què m'estic referint, que constitueixen una dura crítica de l'organització política de la França republicana, feta, almenys aparentment, sota un punt de mira estrictament democràtic. «De tots els pobles que viuen en democràcia —deia Tardieu— no n'hi ha cap que sigui més completament privat de poders polítics que el poble francès. A la inversa del poble americà i del suís, el poble francès no és admès ni a ratificar les seves Constitucions i les seves lleis, ni a demanar la modificació d'aquestes, ni a elegir el cap d'Estat, ni a discutir la forma de règim, ni a pronunciar-se sobre les idees, ni a obtenir noves eleccions. Tot això: referèndum, iniciativa legislativa, mandat imperatiu, revisió, dissolució li ha estat refusat o retirat, ja sigui el 1875 o el 1884, ja sigui per l'ús. El poble francès ho ignora tot de les guerres en què es veu embolicat, de les paus que es conclouen, i de les lleis que el regeixen. I no té més que un dret, el d'escollir cada sis anys els consellers municipals i cantonals; cada quatre anys els diputats i, per via indirecta, cada nou anys els senadors. Si el poble francès és sobirà, és un sobirà captiu».

Res es pot objectar a aquesta enumeració dels punts defectuosos de la democràcia francesa, però ¿d'on poden haver sortit a Tardieu, tan enamorat dels poders forts, de l'autoritat inflexible, aquests afanys de donar al poble una constant intervenció en la cosa pública? La contestació a aquesta pregunta que no vaig saber trobar jo mateix, han vingut a donar-me-la, encara que indirectament, les conclusions del Congrés que acaba de celebrar a Bordeaux l'«Alliance democratique», l'organització de centre-dreta que acabdilla Flandin. En els acords d'aquest Congrés s'hi troba el mateix anhel de perfeccionament democràtic que expressa Tardieu. Flandin i els seus seguidors, volen que les dones puguin votar, que s'estableixi una representació proporcional integral i, després d'això, deixant veure una mica la veritable intenció, demanen que es reforci l'autoritat del poder executiu. Finalment, una conclusió de caràcter econòmic bastant eloqüent: «L'Estat deu abandonar la idea d'ésser ell mateix un industrial o un comerciant per a limitar-se a ésser únicament un àrbitre intel·ligent i imparcial dels interessos del país».

Fina manera d'oposar-se a la intervenció estatal en les activitats del capitalisme, que únicament desitja que l'Estat sigui present quan es tracta de salvar un mal negoci!

En les paraules de Tardieu i en les declaracions d'«Alliance democratique» s'hi veu clara la tendència, l'orientació actual de les forces polítiques franceses oposades al front popular. Democràcia perfecta, quan més perfecta millor, que resti juridicitat a la concepció democràtica primària i pura, fonamental, que amb totes les conseqüències pot posar integrament el poder en mans de la representació dels més. Perfeccionament democràtic que signifiqui una complicació del mecanisme democràtic, a còpia d'alambicar la voluntat del poble, allunyar a aquest de la realització dels seus designis. Una democràcia teòricament impecable com la que ha portat el triomf d'Hitler a Alemanya o la que en terres d'Ibèria ha posat la República en mans dels que encara s'avergonyeixen de dir-se republicans. Aquesta democràcia és la que les dretes franceses necessiten per a garantir el liberalisme econòmic contra les experiències renovadores que puguin portar el triomf, que es considera segur, del front popular en les pròximes eleccions legislatives. En el moment que les masses proletàries s'adonen de què la democràcia és apta per a produir la transformació social que han vingut cercant per altres camins, les forces polítiques al servei dels grans interessos van a intentar el «perfeccionament» de la maquinària democràtica per tal de fer-la inservible al fi que interessa al poble. L'experiència rooseveltiana de Nordamèrica i, també, el pla de treball belga que s'està desenrotllant segons les normes d'Henri de Man, amb tot i no ésser res de transcendental, els han fet veure els perills que amenacen el capitalisme si la de-

mocràcia col·loca al poder a uns partits populars disposats a realitzar un programa de transformació social.

Concretament, considero l'orientació de les dretes franceses com una maniobra destinada a salvar el capitalisme de l'onada formidable que representa el moviment del front popular. En mig del viure frenètic i descordant de la societat actual desequilibrada pel pes feixuc de la follia bèl·lica del 1914-18, si alguna cosa fixa i estable hi existeix és, de manera certa, l'acció constant de les classes que es beneficien de l'actual organització econòmica cercant sempre els mitjans de conservar llurs privilegis, d'anar barrant el pas a les ànsies renovadores que, cada dia amb més intensitat, senten les masses populars d'arreu del món. En els sectors capitalistes, l'instint de conservació representa un manantial inesgotable d'energies, i d'aquest instint de conservació sempre lliure de lastres doctrinals i preocupacions de l'esperit, en surten sovint veritables filigranes de tàctica política, prodigis d'adaptació a tots els ambients i totes les circumstàncies, que poden prendre's com a brillants antecedents de la maniobra que sospitem.

No és cap secret per a ningú que les finances, la gran indústria, la banca, el latifundisme, etc., han constituït els més ferms puntals de totes les dictadures que s'han establert al món d'ençà de la gran guerra. El triomf revolucionari del bolxevisme en mig del desgavell del període de liquidació de la guerra, va aterroritzar el capitalisme de tots els països i, davant de la temuda violència del proletariat predisposat a totes les audàcies, no va veure altre remei que oposar-hi una altra violència, la que Mussolini acabava d'inventar en el moment precís que la classe treballadora italiana es trobava a les portes del poder. Arreu del món, en tots els països on el feixisme en les diverses modalitats s'ha imposat o tractat d'imposar-se, ha comptat amb l'ajuda més o menys directa, clara o encoberta, però sempre decisiva, de les potències del capitalisme. El feixisme ha estat fins ara el parallams del capitalisme, la muralla oposada als intents de capgirament de l'ordre social.

Els propòsits que s'endevinen en les dretes franceses venen a indicar que la desesperada aventura a què s'ha lliurat el feixisme italià i que, tard o d'hora ha d'originar el seu enfonzament, ha estat interpretada en les esferes polítiques del capitalisme, com l'anunci de l'acabament de l'època dels feixismes. El capitalisme ha considerat les dictadures com una droga que allunya momentàniament el dolor, però no guareix el mal, una mena de solució heroica per a vèncer les dificultats d'un instant, però incapaç de proporcionar un ordre permanent i estable. Per això, mentre anava estimulant i fent de suport al feixisme quan aquests representava l'única solució per a deturar el curs de la història, ha tingut cura de no trencar els vincles que l'uneixen amb la democràcia, mantenint en el camp d'aquesta algunes posicions susceptibles de fer-ne guanyar d'altres. En tots els països el capitalisme hi té organitzacions que es mantenen fidels als principis democràtics i liberals, organitzacions del tipus de les que a França estan desenvolupant unes activitats tan curosament orientades. En aquestes confia el capitalisme francès, car amb tot i la puixança actual de les «lligues patriòtiques», sap que ja no pot esperar res d'un feixisme i menys d'una paròdia de tal. Posat a lluitar contra el front popular que cada dia pren més envergadura, posa les seves esperances en els partits polítics de tradició democràtica les directives dels quals són definides per les paraules de Tardieu i les declaracions del Congrés de l'«Alliance democratique». A França, el capitalisme vol el «perfeccionament» de la democràcia a base de concedir el vot a la dona i la representació proporcional... i, també, el reforçament del poder executiu.

M. Jordi Frigola
Perpinyà, novembre del 1935

74. A l'entorn d'un debat sobre qüestions econòmiques

L'Autonomista, 2 de desembre de 1935

Suposo que ningú haurà oblidat el debat sobre qüestions monetàries i comercials que no fa gaire va ocupar un parell de sessions del Parlament de Madrid. Recordarà el lector que les més altes figures de la tècnica economista del nostre país varen dir-hi la seva, impressionant a tothom amb l'espectacle enlluernador, potser una mica feixuc, potser poc humà, de llur formidable bagatge de coneixements. Cambó, Ventosa, Calvo Sotelo i també, per què no? Chapaprieta i fins el sempre divertit Ricard Samper, tingueren una ocasió magnífica per a refermar la fama d'economistes de què gaudeixen, arribant a demostrar que estan enterats amb tots els ets i uts de tot quant es diu i fa pel món amb motiu dels problemes econòmics i financiers que veiem plantejats. Pot deduir-se de tot això que la interpel·lació iniciada pel darrer ministre de Finances de la Monarquia, que tal vegada solament havia de servir per a distreure de qüestions concretes poc grates a les dretes governants, fou d'evident profit pels que hi participaren amb remarcable lluïment; però feta aquesta constatació un hom pot preguntar-se si el país hi ha sortit guanyant alguna cosa. Podríem dubtar en la contestació si ens trobéssim davant d'uns acords adoptats com a conseqüència del debat; però no havent-hi aquests acords la resposta, ben ràpida, ha de constituir una rotunda negativa. Tal com remarcà en la seva darrera intervenció el senyor Ventosa, després de tan brillant exhibició de tècnica i oratòria, tot ha quedat com abans; potser l'única conclusió a què va arribar-se és la de què el Govern té molt bona voluntat en resoldre els problemes i, si no fos que aquests depenen de la balança comercial està subjecte a altres voluntats, externes, que s'escapen del control dels governants madrilenys, potser arribaríem a alguna solució pràctica. Ben poca cosa, certament.

No és necessari estar influït per les doctrines col·lectivistes sinó que n'hi ha prou amb saber comportar-se serenament i amb una mica de sentit comú, per a comprendre que molt malament deu estar avui l'economia emmotllada pel sistema capitalista, quan els més il·lustres economistes del país poden arribar a tan minses conclusions. La tècnica, evidentment, és una cosa molt important, però em sembla que ja no pot aspirar amb gaires probabilitats d'èxit a la confiança del poble. El poble ja s'ha adonat que, mentre els tècnics del món capitalista es van lluint amb l'estudi dels problemes que cada dia priven de menjar a un nombre més crescut de ciutadans, aquests problemes resten sense solució i el desgavell econòmic és més important. L'home del poble —en terres d'Ibèria, com a Alemanya, com a Nordamèrica, com al Japó, com en tots els països— sent repetir un dia i un altre dia als seus savis economistes, que el retorn a la prosperitat perduda vindrà quan s'aconsegueixi nivellar la balança comercial o tenir-la favorable. Cal augmentar les xifres d'exportacions, cal reduir les d'importacions, i la crisi amb el seu principal flagell, l'atur forçós, despareixerà. Com que tots els governs cerquen el mateix i, naturalment, cadascun procura per ell, la solució desitjada no es pot aconseguir ni en terres d'Ibèria, ni a Alemanya, ni a Nordamèrica, ni al Japó ni enlloc del món. L'home del poble, sense necessitat de recorre a la ciència dels tècnics, té prou intuïció per a comprendre que es cerca la solució per camins equivocats. Els Estats, en el terreny econòmic, es troben en guerra oberta entre ells i cada governant actua, més que per efecte d'una convicció, deixant-se emportar per un cúmul de circumstàncies superiors a totes les voluntats; circumstàncies derivades segurament, de la fallida d'un sistema que l'egoisme d'una classe manté regint encara l'economia social. Venen a tomb unes frases de Jacques Duboin, el ja famós economista francès que ha sabut plasmar en uns llibres extraordinàriament difosos, el pensament imprecís de la major part dels homes, sobre «ce qu'on appelle la crise». No resisteixo la temptació de copiar-les: «Els qui prenen invariablement els efectes per les causes afirmen sense vacil·lar que aquest empobriment general dels homes és degut a la guerra aranzelària que sostenen fa uns quants anys. Dissortadament no poden explicar les causes d'aquesta guerra aranzelària desencadenada tot d'una entre tots els països. Es inútil de lamentar-se que hom no vulgui deixar obrar lliurement les famoses lleis econòmi-

ques i repetir que si es permetés l'exercici de la concurrència entre els pobles, la prosperitat renaixeria en el món. En realitat, si s'han produït constantment noves restriccions en els bescanvis internacionals, no és pas que tot el món s'hagi posat d'acord per a fer la guitza als economistes liberals, sinó que l'empobriment general dels homes ha fet indispensables aquestes mesures per tal de no accentuar la baixa de la capacitat adquisitiva a cada país considerat en particular.»

Al meu entendre l'esquerrisme peninsular ha de tenir molt presents els problemes creats per l'actual desgavell econòmic mundial, en el moment que vagi a reprendre les activitats governants i legislatives. Azaña ha dit que Chapaprieta tal vegada és un gran economista, però mai podrà ésser considerat «l'economista de la República». Certament, l'home de la llei de Restriccions recorda massa a Villaverde, amb tot i semblar-se una miqueta amb els Laval i Regnier que, potser també tenen quelcom a veure amb l'esmentat hisendista espanyol de principis de segle. Algú ha dit que voler guarir els mals actuals de la humanitat amb fórmules d'avant-guerra equival a voler batre, avui, records de velocitat amb una tartana.

La humanitat, amb els seus mals viatja en avió i no pot esperar el guariment dels que, portant pretesos remeis volen aconseguir-la al trot d'un cavall andalús o francès.

L'esquerrime, fidel a la doctrina democràtica, pot intentar solucions, de la mateixa manera que el marxisme n'està provant a Rússia. Cal que sàpiga governar pensant únicament en els interessos generals del país i prescindir en absolut dels privilegis d'una classe empenyada a ultrança a mantenir un sistema caduc i renyit amb les lleis més simples d'humanitat. La fórmula que no troben ni poden trobar els Cambó, Calvo Sotelo i Chapaprieta l'assoliran els que tinguin la valentia de descarregar de la nau pública el lastre d'un interessos de casta; d'uns interessos que, propugnant pel manteniment del liberalisme econòmic, també saben resignar-se a l'economia dirigida quan una determinada indústria va malament, quan una banca amenaça fallida, quan una subvenció, un aval o una altra mena d'intervenció estatal pot fer surar uns interessos particulars en perill d'enfonzar-se.

Parlant, parlant he anat a parar gairebé sense adonar-me'n a l'«economia dirigida» que, tot simplement, vol dir sotmetre al control, a l'orientació estatal les activitats que el liberalisme econòmic deixa a mans de la iniciativa particular. Veient com els Estats, és a dir la col·lectivitat, s'han de fer càrrec de reparar els estralls de la lliure iniciativa individual, ¿trobarà algú arguments prou forts per a oposar-se a l'economia dirigida? ¿Qui serà capaç d'afirmar la justícia de què els Estats —tots els ciutadans— hagin d'atendre els mals negocis, i els bons, mentre ho siguin, restin sotmesos a l'interès particular?

Diu Henri de Man que, com a resultant de les circumstàncies actuals, ara «no es tracta d'escollir entre una economia liberal i una economia dirigida, sinó entre una economia mal dirigida i una de ben dirigida» i, referint-se especialment a Bèlgica, però amb intenció de més ampli abast, afegeix que «una economia ben dirigida ha d'estar subordinada a dues condicions essencials: primera, que l'Estat s'alliberi de la tutela dels bancs agafant ell mateix les palanques del comandament; segona, que es posi radicalment fi a la política de deflació per a encarar-se directament amb les causes de la crisi: l'atur i el sota-consum. Aquesta política ha de portar a un augment del poder adquisitiu i a l'expansió del crèdit. ¿Es estatisme això? Gens ni mica. Es tracta simplement de transformar en servei públic el monopoli privat existent. La nacionalització del crèdit apunta molt més a una transferència d'autoritat que no pas a una transferència de propietat. L'Estat ha de posar els bancs al seu servei i no pas deixar-se dominar per ells».

He transcrit aquestes opinions del gran economista belga, reformador del socialisme, perquè en contrastar-les amb les emeses en el debat del Parlament espanyol a què m'he referit anteriorment, s'observi la immensa buidor d'aquestes, el seu formidable allunyament de la realitat. I és que els tècnics de la «Lliga» i els de «Renovació Espanyola», els repre-

sentants dels interessos capitalistes, els advocats dels bancs i les grans companyies, tenen vedada la realitat i no poden encaminar-se vers solucions del tipus apuntat en el Pla Econòmic que ara s'està desenrotllant a Bèlgica. Solucions d'aquesta mena, que són les úniques que corresponen a la magnitud dels problemes plantejats, únicament poden anar a càrrec d'una política esquerrista conscient de les necessitats del poble i disposada a servir lleialment els interessos de tots.

M. Jordi Frigola
Perpinyà, novembre del 1935

75. Han passat quinze mesos...

Ara, 29 de gener de 1936

En la nostra vida d'«andorrans» tan plàcida i tranquil·la, un bon xic enervant de tan plàcida i tranquil·la que és, la notícia de què, va a reprendre's la publicació del nostre periòdic ha representat un esdeveniment. «Ara» torna a viure! Es tanca aquell parèntesi angoixós obert fa més de quinze mesos!... No cal que tracti de justificar la importància, d'ordre sentimental i d'ordre polític, que nosaltres hem atribuït a la reaparició d'«Ara». Cap palafrugellenc ignora el que aquesta falla setmanal que avui torna a la brega, significa i pesa en la nostra vida i com el seu nom va associat als nostres records més emotius i a les nostres més abrandades esperances. «Ara» forma part de la nostra vida perquè ha estat l'exponent vibrant de tot el poc o molt que hem anat fent al servei d'uns ideals, el receptor de les nostres volutarioses activitats, de les nostres lluites, les nostres inquietuts i els nostres anhels durant una època de grans i nobles passions, rica d'emocions contradictòries, pletòrica de neguits. «Ara» és quelcom molt viu que portarem íntimament arrapat al nostre esperit tots el que, treballant per ell i amb ell, contribuirem a donar-li una significació i una força representativa en el viure col·lectiu palafrugellenc i en la nostra comarca.

Deixeu, amics, que en primer número d'aquesta nova etapa m'entretingui una miqueta contemplant el camí recorregut d'ençà que «Ara» va prendre per primera vegada contacte amb el poble en les hores incertes d'aquell desembre tràgic i prometedor de l'any trenta regat amb la sang generosa dels màrtirs de Jaca. La sortida del primer número de «Ara» en mig d'aquelles circumstàncies que assenyalaven en l'horitzó un interrogant decisiu, representava per a nosaltres colla inexperta de joves que acabàvem de sortir del dejuni polític imposat per la primo-riverada, quelcom transcendental i singular que ens feia sentir l'emoció de les grans batalles. Es lluny tot allò i, avui, que la vida d'aquests darrers cinc anys ens ha alliçonat de tantes i tantes coses que llavors desconeixíem, ho veiem en les seves justes proporcions, però encara és prou per a fer-nos sentir a l'evocar-ho, l'emoció agre-dolça dels passos definitius.

Ha l'instant que «Ara» apareixia, els pobles d'Ibèria emprenien la gran cursa vers llur alliberament. «Ara» sortí clamant per Catalunya i per la República i amb l'impuls de humanitat que irradien aquests dos noms. Es bo constatar que ells han presidit totes les seves campanyes, totes les seves lluites al llarg de la seva existència. El poble palafrugellenc i les mases populars de la nostra comarca extremadament sensibles a les corrents de llibertat i transformació social, varen trobar des del primer moment en el nostre periòdic la interpretació coratjosa i estimulant de llurs justes aspiracions. El poble i el nostre setmanari betagaren a l'uníson en la gran il·lusió de l'infantament del nou règim en les jornades magnífiques i lluminoses de l'abril del 31 en les que tant s'aconseguí, però no tot el que convenia; junts sentiren la neguitosa emoció dels primers passos de la República que havia arribat curulla de promeses; perfectament units —amb una unió repetidament avalada i mai desmentida per les urnes— sentiren la dolor de les primeres ensopegades, de les primeres esperances fallides, dels desenganys de mal averany per l'esdevenidor del règim i per la causa de humanitat en ell vinculada; amb absoluta compenetració sentiren de veure la República prostituïda, lliurada per complet als seus enemics, als tradicionalistes enemics de tota llibertat i de tota idea de justícia social. I finalment, en aquells dies febrosos de les acaballes de l'estiu del trenta-quatre —d'aquell any trenta-quatre que ja de bon començament endolà la ciutadania de les nostres comarques a l'apartar per sempre més del nostre costat a l'inoblidable amic i mestre Josep Sagrera Coromines— el poble i «Ara» varen sentir-se units com sempre, potser més que mai, en l'angoixa i la passió precursora dels grans fets històrics. Com recordo aquell darrer editorial d'«Ara» en el que hi alenava el neguit solemne d'aquell moment transcendental! «Ara» estava en el seu lloc com hi estava amb la dignitat de sempre el poble palafrugellenc!... Després, després el 6 d'octubre. El verí d'uns partits i d'unes classes implacablement enemics de les ànsies populars, s'escampà per Palafrugell sotmetent-lo a un règim de terror. I «Ara» deixà de pu-

blicar-se; fou suspès per ordre dels que es feren amos de tot després del 6 d'octubre, però l'ordre de suspensió no la pogueren comunicar a ningú que tingués relació directa amb el periòdic: tota la colla que el publicàvem érem a la presó o a l'exili!

«Ara» reprén el curs de la seva vida en uns moments que, com els que publicà el seu primer número, tenen la solemnitat de les hores històriques. Novament els exèrcits de la reacció i els de la llibertat es troben en pla de batalla disposats a jugar una partida decisiva. Novament, hem dit, però realment la lluita d'ara no té cap precedent exacte; a l'hora de lliurar-se la batalla per la forma del règim, els camps no eren prou ben deslliurats i els errors de la monarquia col·locaven arreu elements de confusió; en canvi ara, la lluita és plantejada d'una manera clara i directe entre dues grans formacions perfectament definides cada una d'elles. El poble reclamant el que és el seu, el dret a viure, que ningú hauria de discutir-li, i les forces negres de la vella Espanya que proclamà que «el liberalismo es pecado», disposadas a barrar el pas al poble i a defensar tots els interessos, tots els privilegis, tot el que és antagònic amb el bé de la col·lectivitat. Gran batalla la que va a lliurar-se el dia 16 de febrer vinent!... Deixem que faci constar la meva joia al constatar que «Ara» també ocuparà el seu lloc en les rengleres de la causa popular. I deixeu que també expressi la satisfacció de veure reunits a l'entorn d'«Ara» els companys de l'any 1930 i, junt amb ells, una florida de nova joventut que obre el cor a totes les esperances.

Els amics que han preparat la reparació d'«Ara» ens escriuen amb paraules amarades d'optimisme i fe en l'avenir i ens diuen que volen que el nostre periòdic sigui en la nova etapa de la seva vida «un fidel continuador de l'obra començada en els primers quatre anys, que serveixi dignament i amb tota l'eficàcia de què és garantia l'experiència recollida en els temps de dissort, la causa popular, que vol dir llibertat pels homes i pels pobles i justa i segura transformació social i econòmica». «Ara», doncs, per la voluntat dels que li donen l'enbranzida i per l'anhel que, allunyats forçosament de la nostra terra, esguarden amb la més cordial adhesió llur gest coratjós, vol seguir éssent el que ha estat sempre i caminar pel mateix camí que li fou vedat fa quinze messos. No sabria estar-me davant d'aquest fet, de dir, guiant-me en les notícies que m'han anat donant els amics i pel coneixement de les altes virtuts cíviques del nostre poble, que si «Ara» segueix éssent el que era en relació a les masses populars, aquestes es mantindran també iguals, repsecte a «Ara». Que d'adversitat i l'odi dels enemics no ha pogut canviar-nos i sí únicament afermar-nos en uns ideals que avui, després d'haver-los vist resistir tan dures proves, ja poden considerar immortals.

M. Jordi Frigola
Encamp (Andorra) gener 1936.

76. Palafrugell: història, geografia i quelcom més

Festa Major de Palafrugell, 20 de juliol de 1936

PALAFRUGELL és una vila mil·lenària que en el transcurs dels anys i dels segles ha fet el miracle de saber mantenir-se perfectament verge d'història. Els palafrugellencs d'avui tenim l'enorme aventatge, en relació als fills d'altres poblacions, de no estar obligats a fer grans gestes per a mantenir-nos a to amb les tradicions locals i sentir-nos dignes dels nostres avant-passats. I tal vegada per això en el Palafrugell d'avui, amb la gran vivor de les seves activitats de tot ordre, les coses prenen un aire d'absoluta espontaneitat, sense enfarfecs de cap mena. Les actuals generacions palafrugellenques, que degut a la rescent creixença de la vila, són ben riques de matissos i d'influències d'altres indrets, poden moure's amb entera llibertat sense haver-se de preocupar cercant antecedents en el passat, sense necessitat d'atendre precedents rígidament orientadors. En realitat, a travers de més de mil anys, cada generació de palafrugellencs ha pogut tenir la sensació d'ésser la destinada a inagurar la història de la vila, però totes han sabut renunciar amb més o menys gràcia a tan alta i honrosa missió. La feina s'ha anat quedant per l'endemà, ha estat endossada de pares a fills, i així hem pogut arribar als nostres dies tenint el llibre de la història amb quasibé totes les planes en blanc i amb una vila tendra i fresca que sap disimular meravellosament la seva edat.

És notable el cas de Palafrugell agafant-lo pel cantó de la història, però no ho és menys pel que fa referència a la geografia. Fa pocs dies, l'il·lustre geògraf senyor Pau Vila, que en unes estones de conversa va demostrar-me que sap moltes més coses de Palafrugell que la major part dels palafrugellencs, em deia que mai s'havia pogut explicar el per què del lloc on es troba emplaçada la nostra vila. Jo vaig insinuar-li allò una mica gastat de què el primitiu Palafrugell era Llafranc i l'havien traslladat una mica terra endins per fugir dels mal-de-caps que als palafrugellencs de llavors proporcionaven els antecessors de March. Em va semblar que no li causava gaire impressió aquest argument i, a manca d'un de millor, varem convenir en deixar-ho corre. Probablement, si no surt una nova brotada de Pella i Forgues i Torroelles de Fitor, amb més sort i encert que aquests naturalment, mai aconseguirem veure clara aquesta qüestió.

Begur, dalt d'un turó des del qual es domina perfectament una gran extensió de mar, té una situació fàcilment explicable. Com ho és la de Palamós al fons de la seva ampla badia. Com ho és la de Torroella de Montgrí en mig d'una plana fertilíssima, al costat d'un bon riu i a redós d'un castell que en el seu temps es devia fer mirar amb respecte. I és que totes les poblacions han cercat la companyia de la mar o dels rius, o bé una terra rica o, com a mínim, una posició còmoda per poder-se defensar. A Palafrugell únicament, no hi concorre cap d'aquestes circumstàncies. Es va girar d'esquena a la mar, que els nostres avant-passats s'acontentaven mirant de lluny, de dalt de Sant Sebastià estant: renuncià sense recança als rius, ja que l'Aubi ni en els seus millors temps haurà passat mai de la categoria de riera: es voltà desinteressadament de terres de secà i, com a complement de tantes coses difícilment explicables, no sentint-se amb vocació d'heroi ni de màrtir, no es preocupà poc ni molt de tenir una situació forta. En aquest darrer aspecte s'acontentà amb unes muralles ben poc importants, que mai foren obstacle per a cap exèrcit, i amb aquella torra d'en Moragues que fa una vint-i-cinquena d'anys varen enderrocar sense tenir en compte l'utilitat que tenia pels dies de tramontana.

Palafrugell amb tots els inconvenients de la seva situació tampoc ambiciosa necessitava per a crèixer d'un impuls completament modern. I per això hagué d'esperar l'arribada de l'industrialisme. Palafrugell trobà la seva indústria —una indústria neta i amable— i se la va prendre tan seriosament que amb uns pocs anys, per tal de posar-se a to amb la mateixa, va canviar totalment de fesomia. Quina embranzida creadora la dels primers tapers! Les energies que els palafrugellencs no havien volgut malgastar amb guerres i baralles, foren esmerçades amb gran devassall generós a crear i afermar una indústria i a bastir una vila industrial. D'una manera una mica desordenada, dirigit tot per grans intuitius fantasiosos, des de mitjans de la centúria passada, els pala-

frugellencs s'han mogut amb ganes de fer coses, amb ambiciosa passió localista que ràpidament va donar categoria a Palafrugell i el convertí en una gran vila industrial. Ha vingut la crisi de la indústria suro-tapera, però Palafrugell ha conservat l'impuls dels bons temps i no ha volgut aturar-se. Palafrugell, que durant tants segles no va saber-se explicar per què existia i obtà per anar tirant sense prendre's res a la valenta, una vegada esbrinada la seva raó d'ésser no sabria resignar-se a plegar veles i tornar a la vida sense pena ni glória.

I té el camí ben clar, ja que li fa llum un esperit localista no mancat d'audàcia, actiu i renovador. Ruta plena de dalers de humanitat, d'ideals de progrés i justícia, que en l'esforç de cada dia mena a les fàbriques i els tallers entre els quals s'insinua —esperança que va convertint-se en realitat— el guspireig verd i roig del cooperativisme productor. Ruta de pau que en les hores del repòs i el gaudí acompanya planerament a vora de mar, a la costa nostra, tan nostra que no hem de voler compartir-la més que amb els que la comprenen i ens comprenen i accepten de bon grat que ha d'ésser patrimoni de la col·lectivitat treballadora.

M. Jordi Frigola

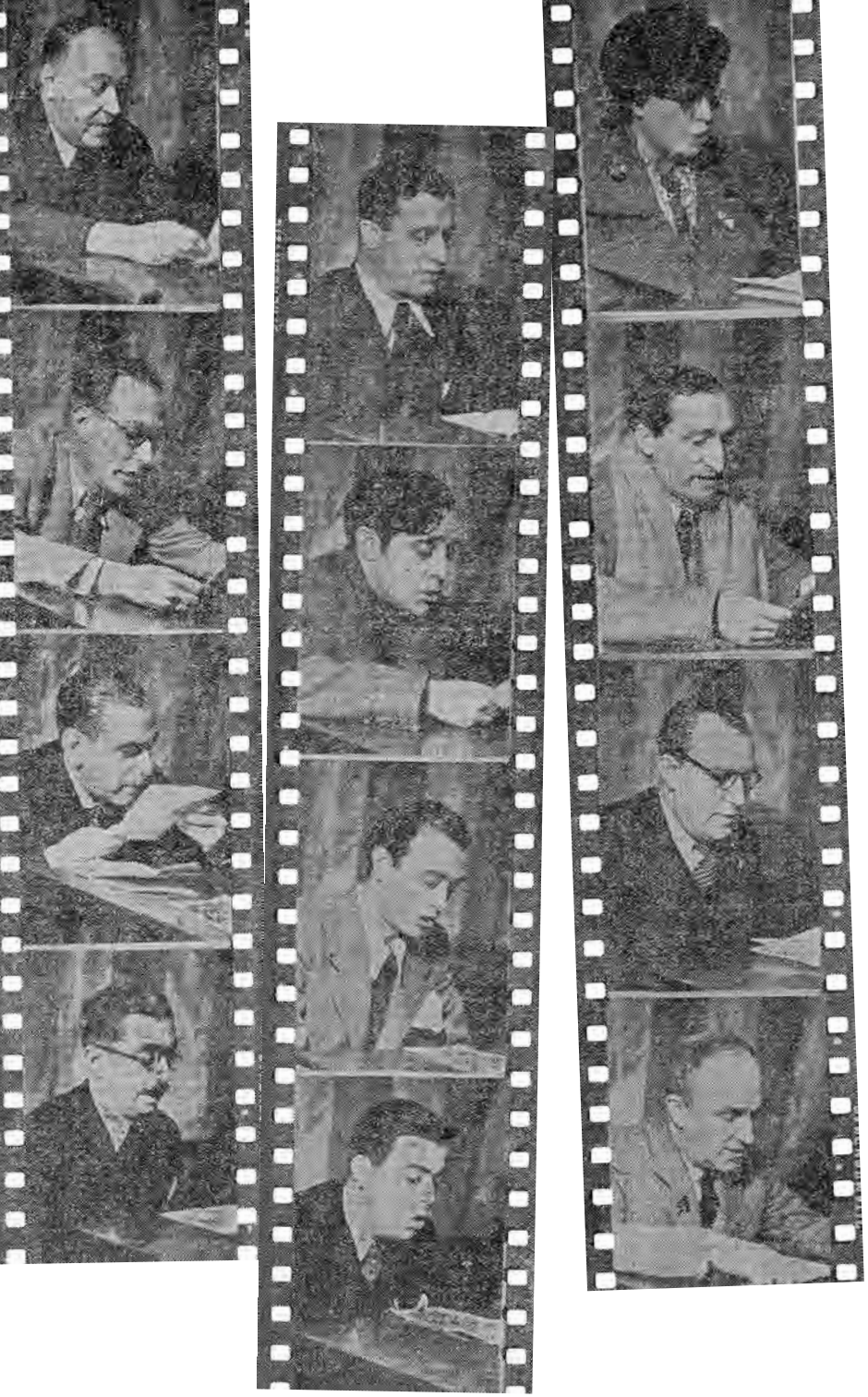

Barcelona, 20 de març de 1937
Alguns dels oradors
de les transmissions de Ràdio Esquerra
en commemoració del 6è aniversari
de la fundació del partit.
De dalt a baix, i d'esquerra a dreta:
Artemi Aiguader, Jaume Aiguader,
Antoni Rovira i Virgili, Joan Baptista Soler i Bru;
Miquel Guinart, Martí Jordi i Frigola,
Enric Canturri, Antoni Dot;
Maria Dolors Bargalló, Josep Fontbernat,
Martí Barrera i Humbert Torres.
AHCB (ÚLTIMA HORA)

77. Al cap de sis anys...

La fundació de l'Esquerra Republicana. VIè aniversari, juny de 1937

Al cap de sis anys de la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya impressiona gratament el nostre esperit poder constatar que la seva intensa actuació constitueix una ratlla ben recta rica de realitzacions perfectament harmòniques amb els postulats i aspiracions que proclamà en l'inici inoblidable de la gran caminada per la via de la República. Ahir, sota el gloriós guiatge de la magna figura de Francesc Macià, com ara a l'impuls de la veu rectora del gran President Companys, Esquerra Republicana de Catalunya s'ha mantingut sempre fidel al compromís que contragué amb el poble en l'instant d'aparèixer en el nostre món polític, compromís que quedà segellat solemnement en les eleccions de l'abril del 31, en què el nostre partit, esdevingut dipositari de la confiança popular, començà a orientar i dirigir la vida catalana sota el signe de la llibertat i la justícia social.

Esquerra Republicana de Catalunya és un partit provat en períodes de normalitat democràtica i en moments de grans concrecions els seus quadres de direcció perfectament depurats, la seva trajectòria neta i clara representen pel poble una sòlida garantia que no poden oferir les improvitzacions demagògiques per audacioses i vibrants que siguin. Esquerra Republicana de Catalunya, força de joventut per l'abrandament d'uns ideals intensament sentits, porta a dintre tota la potència creadora, constructiva i ordenadora adquirida en aquests sis anys d'actuació pletòrica d'experiències de tota mena. Per això en aquest període tan convulsionat que emplena la guerra contra el feixisme i la revolució social, el nostre partit proporciona les notes més serenes, a vegades les úniques notes serenes que es donen enmig d'aquest ambient carregat de neguits i passions desfermades. I per això tots els que comprenem l'alt valor que aquesta circumstància representa, ens sentim més fermament que mai fidels a la disciplina d'Esquerra Republicana de Catalunya. I per això el nostre partit ocupa en l'estima popular el lloc preeminent que ha ostentat d'ençà de la seva fundació.

Esquerra Republicana de Catalunya pot sentir-se segura del seu esdevenidor perquè representa els ideals eterns del nostre poble i perquè sap servir dignament i eficientment aquests ideals. Mantinguem-nos ben units els que formem en les seves rengleres i que la nostra unió no signifiqui un repte als altres partits i organitzacions que participen en la lluita definitiva per a abatre el feixisme. La nostra unió, l'envigorament de la nostra personalitat política i social, ha de significar l'expressió d'un desig ben viu de col·laboració amb tots els sectors que comprenen la transcendència d'aquesta hora històrica. Per Catalunya i per la Llibertat és necessari, imprescindible que el nostre partit subsisteixi i que subsisteixi amb tota la seva puixança, amb tota la seva força. I subsistirà per la voluntat de tots els que dels seus ideals n'hem fet quelcom d'essencial, fondament arrelat a la nostra vida. Subsistirà per a lluitar amb tot el braó, per a aconseguir la gran victòria contra el feixisme i per a treballar ardidament per a assegurar que la revolució social sigui la de tot el poble i la que el poble vullgui, i sigui per damunt de tot ben catalana.

M. Jordi Frigola

78. La demagògia ens fa molt mal

El Dia, 11 de desembre de 1937

Com a bons meridionals, els catalans pequem molt sovint d'extremistes i exagerats. Per contrast amb altres pobles de les riberes de la Mediterrània solem passar per gent de seny, ponderada, primmirada i calculadora, però per poc que ens hi fixem no podem deixar de confessar-nos que, encara que no tan accentuats, tenim els mateixos defectes que caracteritzen els nostres veïns.

Per adonar-nos del nostre extremisme temperamental i la nostra inclinació a l'hipèrbole, cal observar totjust els estats d'opinió que s'han anat succeint en aquests disset mesos de lluita contra el feixisme. La llei del pèndol ha imperat amb el frenesí propi de les circumstàncies excepcionals que vivim. Basta recordar el que pensaven les masses, el que pensaven la immensa majoria dels antifeixistes en les jornades inicials de la convulsió i comparar-ho amb els actuals corrents d'opinió, per a comprendre la nostra escassa aptitud per a trobar el terme mig, que és sempre el terme just.

Som això els catalans. I, tanmateix, cal que ens esforcem a vèncer aquests defectes que ens estan costant una despesa crescudíssima d'energies incompensades. Un poble no pot caminar a batzegades sinó que ha de saber trobar un ritme i una mesura; la fita del seu millorament solament ha d'aconseguir-la amb el guiatge d'un pensament equilibrat, no immutable però tampoc subjecte a la influència de les impressions de cada moment. És inevitable —i fins potser necessari— que en el país hi hagi extremistes, però el conjunt col·lectiu no pot ni ha d'ésser-ho, perquè l'extremisme ha destruït molt i no ha creat res, i els pobles, per llei de la naturalesa, àdhuc en mig de les grans calamitats històriques, no poden negligir l'imperatiu d'ordenar les seves ambicions i organitzar la seva vida.

Hem de recordar avui que, un any enrera, el més moderat dels antifeixistes considerava que la col·lectivització de les indústries, la municipalització de les cases, l'abolició de la propietat de la terra eren coses naturals com a conseqüència lògica de l'alçament militar-feixista. El pensament mitjà era representat per aquesta concepció i llavors, per a passar per extremista, calia mostrar-se partidari, a més de l'abolició de tot sistema capitalista, de la supressió física dels capitalistes. Certament, ja en aquella època la petita propietat, el petit comerç i la petita indústria tenien alguns defensors, però la veu d'aquests era tan feble que no costava gaire d'endevinar llur poca confiança en reeixir. Eren els dies de la Revolució en to major quan a Catalunya predominava el roig i el negre, i en molts indrets d'Espanya el vermell més estrident dels comunistes ho omplenava tot. Eren aquells dies de febrada capgiradora plens de gestes heroiques i de petites miserietes, aquells dies que avui ja ens semblen tan llunyans quan observem la distància enorme que separa el pensament mitjà de llavors i el present estat de l'opinió pública.

Ara ja es discuteix sense reserves sobre la procedència de deixar lliure curs a la iniciativa particular, es parla amb to ben alt del dret a la propietat privada i de la necessitat de deixar funcionar sense entrebancs estatals la famosa llei econòmica de l'oferta i la demanda. I no és això sol, que seria ben poca cosa, perquè totes són qüestions opinables. Hi ha més; hi ha els qui avui es presenten com a grans defensors de la democràcia i tot el seu fervor s'encamina envers el que era la nostra democràcia abans del 19 de juliol del 36. Per ells la democràcia significa el retorn a les belles esperances del 14 d'abril amb una República tan rica de teories renovadores com pobra de realitzacions positives d'avenç social. I és que l'extremisme de llavors i el seu rotund fracàs, ha portat aquesta altra mena d'extremisme. Aquest extremisme que, posat a renegar de tot el de l'època anterior, fins oblida que bona part del que es féu llavors és precisament el que distingeix l'antifeixisme del feixisme, el que justifica que el poble estigui en armes contra els militars traidors.

Nosaltres pensem que fracassarà l'extremisme que ara comença a dibuixar-se igualment com fracassà l'extremisme dels moments inicials. Però hem de preguntar-nos: és que tenim energies de sobres per a permetre'ns el luxe d'esmerçar-les en aquests fracassos tan poc brillants? No, no les tenim, i per això cal que tots ens esforcem ràpidament a tro-

bar el camí de la discreció. No es pot estirar més el braç que la mànega, i s'ha inculcar a tothom el convenciment que, per damunt de les baralles dels partits i de les doctrines, per endavant que vulguin anar els uns i per endarrera que vulguin quedar-se els altres, la nova societat que ha de formar-se una vegada sigui abatut el feixisme serà ni més ni menys perfecta que el que permeti el lliure joc de la democràcia, l'estat de l'economia del nostre país i les realitats internacionals que amb aquesta tenen relació. No pot anar diferent, i per tant, l'essencial és que tots els antifeixistes sentin amb tota sinceritat aquest anhel de perfeccionament humà i social.

Al nostre entendre, doncs, ha arribat l'hora que tots els partits es conjurin a frenar els impulsos extremistes del nostre poble en lloc de seguir fent com alguns que han volgut créixer a còpia d'avivar el que hi ha més defectuós en la nostra formació racial. Cal cercar i trobar el terme mig. Cal dotar el poble català d'un pensament estable i equilibrat que'l serveixi en tot moment i en totes les circumstàncies. I per a aconseguir-ho potser és suficient que ens fixem en allò que hi ha de veritablement bo i sa en els neguits del nostre poble, i que tothom s'acostumi a considerar el demagog, el que cerca encimbellar-se excitant les baixes passions col·lectives, com l'enemic més perillós, l'enemic públic número 1.

M. Jordi Frigola

Fons documentals i gràfics consultats

AFB	Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AGDG	Arxiu General de la Diputació de Girona
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHG	Arxiu Històric de Girona
AHN	Archivo Histórico Nacional, Madrid
AMB	Arxiu Municipal de Begur
AMGi	Arxiu Municipal de Girona
AMP	Arxiu Municipal de Palafrugell
AMTM	Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià
ANC	Arxiu Nacional de Catalunya
BC	Biblioteca de Catalunya
CDMH	Centro Documental de la Memoria Histórica, Salamanca
FJI	Fundació Josep Irla
IEFC	Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya
MRJT	Maria Rosa Jordi i Trilla, Palafrugell
MS	Museu del Suro, Palafrugell
RAH	Real Archivo Heráldico
UB-BPR	Universitat de Barcelona - Biblioteca del Pavelló de la República

Palafrugell, 22 d'abril de 2019
Olga Palahí, autora de la present biografia, amb Maria Rosa Jordi i Trilla, neboda de Martí Jordi i Frigola, el testimoni de la qual ha estat fonamental per a la recerca.
JORDI PUIG I OLLÉ

Fonts orals

Maria Rosa Jordi i Trilla

Polítics i escriptors gironins durant la segona República
Joan Sans Sicart
Comissari de xoc
Crònica íntima d'una guerra que mai no em vaig imaginar
Pròleg de Manuel Vázquez Montalbán
Pagès editors
ANTONI DOT I A
1908-1972
ALBERT PLANAS I SERRA
EL SOMNI REPUBLICÀ
EL REPUBLICANISME A LES COMARQUES GIRONINES
1900 ★ 1936
JOSEP PUIG PUJADES.
LÍDER DEL REPUBLICANISME EMPORDANÈS
ANNA TEIXIDOR COLOMER

Bibliografia

A. MONOGRAFIES

BAGUÉ I VILA, Enric. *El Palafrugell popular. Tavernes, cafès, fondes, hostals, casinos, colles i cinemes.* Palafrugell: Ajuntament; Girona: Diputació, 1995. [Quaderns de Palafrugell, 3]

BARAS I GÓMEZ, Montserrat. *El Partit Catalanista Republicà. D'Acció Catalana a Acció Catalana Republicana (1922-1933).* Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1980.

— *Acció Catalana (1922-1936).* Barcelona: Curial, 1984. [Biblioteca de Cultura Catalana, 53].

BOSCH I CUENCA, Pere. *La lluita per la terra. Solidaritats pageses i conflictivitat rural a la regió de Girona (1931-1936).* Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines; Universitat de Girona. Centre de Recerca d'Història Rural; Documenta Universitaria, 2015.

CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República. (Anècdotes i records).* Salt: Ajuntament; Girona: Diputació, 1987.

CARO I FRANCO, Àlex. *Comitès Locals a les comarques gironines durant la Guerra Civil Espanyola.* Girona: Universitat de Girona, 2014.

CLARA I RESPLANDIS, Josep. *El federal Pere Caimó 1819-1878.* Barcelona: Pòrtic, 1975.

— *Perseguits després de morts. La repressió franquista més aberrant.* Barcelona: Rafael Dalmau, 2018. [Episodis de la història, 362].

El Govern de la Generalitat davant el Tribunal de Garanties Constitucionals. Barcelona: Edicions «La Publicitat», 1935..

GALÍ I FARRÉS, Jordi. *Pere Cerezo. Entre Girona i Argentina.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2018.

HERNÁNDEZ I BAGUÉ, Santiago. *Palafrugell i el suro.* Palafrugell: Ajuntament; Girona: Diputació, 2002. [Quaderns de Palafrugell, 11].

Història de la Diputació de Girona. Girona: Diputació, 1989.

JIMÉNEZ I NAVARRO, Àngel. *La Guerra Civil a Sant Feliu de Guíxols (1936-1939).* Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament, 1985.

LÓPEZ I ESTEVE, Manel. *Els Fets d'Octubre de 1934 a Catalunya: més enllà*

de l'acció governamental. Barcelona: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vivies. Universitat Pompeu Fabra, 2012.

MOLAS I BATLLORI, Isidre (ed.). *Diccionari de partits polítics de Catalunya, segle XX.* Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000.

MOLINAS I FALGUERAS, Lluís. *Palafrugell: 1936-1939 (Recull-testimoni d'una guerra).* Palafrugell: Impremta Palé, 1989.

MOLINAS I FALGUERAS, Lluís; PIERA, Joan. *Palafrugell, ahir.* Palafrugell: Ajuntament; Girona: Caixa d'Estalvis Provincial, 1982.

PLANAS I SERRA, Albert. *Antoni Dot i Arxer 1908-1972.* Barcelona: Fundació Josep Irla. 2013.

POZO GONZÁLEZ, Josep Antoni. *El poder revolucionari a Catalunya durant els mesos de juliol a octubre de 1936. Crisi i recomposició de l'Estat.* Bellaterra: UAB, 2002. [Tesi doctoral].

PUIG, Evarist. *Cent anys de futbol a Palafrugell.* Palafrugell: Edicions Baix Empordà, 2009.

PUJOL I CASADEMONT, Enric. *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines 1900-1936.* Barcelona: Viena, 2009.

RAHOLA I LLORENS, Carles. *Vides heroiques.* Girona: Comissaria Delegada de la Generalitat, 1932.

ROCA I SCHWÄMMLE, Adrià. *L'Abans. Palafrugell. Recull gràfic 1870-1965.* El Papiol: Efadós, 2005.

ROS I MEDIR, Lluís. *Memòria de la República i la Guerra Civil. El testimoni de Lluís Ros i Medir (1932-1938).* Edició a cura de Jordi Gaitx Moltó. Palafrugell: Ajuntament, 2006.

ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Els darres dies de la Catalunya republicana.* Buenos Aires: Edicions de la revista «Catalunya», 1940.

SALVATELLA I MALLART, Josep; COLOMÉ, Montserrat. *Crònica d'un segle. Palafrugell 1900-1999.* Palafrugell: Edicions Baix Empordà, 2000.

SANS I SICART, Joan. *Comissari de xoc. Crònica íntima d'una guerra que mai no em vaig imaginar.* Lleida: Pagès Editors, 2001.

SOLANA SOLANA, Miguel. *La gent de Palafrugell. Població i migració del segle XV al segle XX.* Palafrugell: Ajuntament; Girona: Diputació, 2002. [Quaderns de Palafrugell, 12].

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; DUEÑAS I ITURBE, Oriol. *El Franquisme contra Esquerra. Els alcaldes i diputats afusellats d'Esquerra Republicana de Catalunya.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2013.

TEIXIDOR I COLOMER, Anna. *Josep Puig Pujades. Líder del republicanisme empordanès.* Barcelona: Fundació Josep Irla, 2013.

XARGAI I OLIVA, Xavier. *Escriptors a Palafrugell, o ruta planera per les seves vides, obres i miracles de 1880 a 1936.* Girona: Diputació, 1999. [Quaderns de Palafrugell, 7].

B. ARTICLES

ALINQUE, Noèlia; MASGRAU, David. «Les eleccions de febrer de 1936 a la circumscripció de Girona». *Revista de Girona,* maig-juny 2007, p. 24-30.

BOADAS, Joan; CASELLAS, Lluís-Esteve; HOSTA, Montserrat. «Fons documentals gironins per a l'estudi de la Segona República i la Guerra Civil», *Segona República i Guerra Civil a Girona (1931-1939).* Girona: Ajuntament, 2006.

CARBONELL ROS, Natàlia. «Les escriptures populars, una font per a la història de la llengua: el cas de Ramir Bruguera de Palafrugell». *Estudis del Baix Empordà*, 2013, p. 359-379.

CLARA I RESPLANDIS, Josep. «El capítol de la catedral de Girona i la Guerra Civil». *Revista de Girona,* juliol-agost de 1997, p. 64-67.

— «Els bombardeigs marítims a Palamós durant la Guerra Civil». *Estudis del Baix Empordà,* 1987, p. 183-200.

— «Els bombardeigs a Blanes durant la Guerra Civil». *Revista de Girona,* 1987, núm. 123, p. 66-70.

— «Expedients de Responsabilitats Polítiques al Baix Empordà». *Estudis del Baix Empordà,* 2005, p. 179-198.

CORNELLÀ I ROCA, Pere. «L'ascens del catalanisme, la desfeta i la recuperació», *Revista de Girona,* maig-juny 2000, p. 175.

Industria Corchera. Expansión Bancaria. Inauguración de la Agencia del Banco Exterior de España en Palafrugell. Boletín del Fomento de la Industria y Comercio Corcho-taponero. Año IV. Julio de 1936. Nº 43, p. 1305.

NADAL I FARRERAS, Joaquim. «El gran daltabaix. Després del sis d'octubre. Lluita social i pugna política a les comarques de Girona». https://www.joaquimnadal.cat/el-gran-daltabaix-despres-del-sis-doctubre-lluita-social-i-pugna-politica-a-les-comarques-de-girona/

PUIG, Evarist. «La fabricació de material de guerra a Palafrugell». *Revista del Baix Empordà,* desembre de 2016, p. 25.

SÀBAT I ORTIZ, Núria. «El teatre d'aficionats a Palafrugell», *Estudis del Baix Empordà,* 1989, p. 155-217.

SAURÍ, Maria Concepció. «Martí Jordi Frigola», *Nou Palafrugell,* del 8 al 22 d'octubre de 1999, p. 17.

SOLER I BECERRO, Raimon. «Les eleccions municipals de 1934 a Catalunya», *Segle XX, Revista catalana d'història,* núm. 8, 2015, p. 47-75.

C. DIARIS OFICIALS

Boletín Oficial de la província de Santander (1932)
Boletín Oficial de la província de Soria (1932)
Boletín Oficial de la província de Zamora (1932)
Boletín Oficial del Estado (1939)
Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya (1934-1938)
Butlletí Oficial de la província de Girona (1926-1947)
Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (1938)

D. PREMSA

Barcelona

Butlletí d'Esquerra (1937)
Día Gráfico, El (1936)
Full Oficial del Dilluns de Barcelona (1936-1938)
Humanitat, La (1931-1939)
Mi Revista (1937)
Mirador (1935)
Opinió, L' (1928-1934)
Publicitat, La (1933-1938)
Rambla, La (1935)
Última Hora (1935-1938)
Vanguardia, La (1936-1938)
Veu de Catalunya, La (1925 i 1934)

Càceres

Nuevo Día (1927)

Girona

Acció Ciutadana (1932-1934)
Autonomista, El / Autonomista, L' (1931-1938)
Combat (1936)
Diari de Girona (1933-1936)
Front (1937)
Gerona CNT (1937)
Punt Diari (1979-1981)

Escala, L'

Costa Brava (1920)

Figueres

Empordà Federal (1937)
Veu de l'Empordà, La (1932).

Manresa

Dia, El (1937)

Olot

Acció Ciutadana (1930-1932)

Palafrugell
Ara (1931-1937)
Baix-Empordà (1925-1936)
Campanar (1988)

Palamós
Marinada (1921)

París
Poble Català, El (1940)

Puigcerdà
Pirineo (1937)

Sant Feliu de Guíxols
Costa Brava, La (1933)
Onada, L' (1932-1933)
Programa, El (1915-1933)

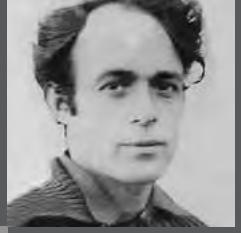

Índex onomàstic

Abadal i Calderó, Raimon d' 65
Aiguader i Miró, Artemi 67, 117, 127, 274
Aiguader i Miró, Jaume 67, 68, 82, 274
Alarcón, Gabriel 135
Alavedra i Segurañas, Joan 66, 82
Alcalá-Zamora y Torres, Niceto 51, 95, 99
Alfons XIII 43
Alsius, Miquel 91
Álvarez Busquet, Juan 130
Álvarez del Vayo y Olloqui, Julio 129
Álvarez-Buylla Lozana, Plácido 105
Àlvarez, Artur 93
Álvarez, Enric 117
Amadeu de Savoia 47
Amatller i Sureda, Esteve 103
Ametlla i Coll, Claudi 59
Amigó i Rojals, Màrius 67
Aragay i Daví, Amadeu 67, 82
Araquistáin Quevedo, Luis 129
Arlà 24
Arnau i Cortina, Francesc 63, 65, 67
Avellí i Prats, Pere 135
Ayats i Surribas, Josep 57, 59
Azaña Díaz, Manuel 61, 67, 99
Badia i Capell, Miquel 67, 82
Badia-Homs, Joan 138, 141
Ballell 24
Ballesta i Molinas, Joan 67, 68
Ballesteros Bengoechea, José Manuel 134
Bancells i Xiberta, Joan 57, 63
Bargalló i Serra, Maria Dolors 99, 274
Barrera i Maresma, Martí 101, 104, 105, 119, 274
Batet i Mestres, Domènec 91
Bellí i Castiel, Epifani 67
Benito, Josep L. De 57
Bertran i Migoia, Josep 27
Bertran i Oleart, Miquel 12
Bilbeny i Bosch, Joaquim 57
Bisbe 24
Blasi i Meranges, Pere 57, 63, 112
Boera 130
Bofill 130
Bofill i Mates, Jaume 41
Bonany 21
Borràs i Messeguer, Josep 67, 68
Borràs, Juli 26
Borrassà, Lluís 112
Bosch i Cuenca, Pere 19
Bosch, Josep 130
Bou, Gaietà 36
Bruguera, Ramir 31, 36, 111
Brunet, Francesc 93, 102
Busquets, Joaquim 93
Bussot, Francesc 36
Cabanes 24
Cabruja i Auguet, Agustí 25, 87, 89, 101, 117, 119, 126, 128, 137
Caimó i Bascós, Pere 57
Cama, Jordi 15
Camós i Gorgoll, Josep 16, 70, 73, 96, 97, 101
Campà i Viarnès, Francesc 122
Campos, Pilar 19
Camps i Arboix, Joaquim de 53, 91
Canals, Lluís Pau 93
Canes i Garcia, Josep Maria 141
Cantó, Josep 29
Canturri i Ramonet, Enric 93, 94, 274
Canudas i Busquets, Josep 63
Canyet, Jaume 61, 63
Cañardo i Lacasta, Marià 26
Capella i Cruañas, Ildefons 135
Carrasco i Formiguera, Manuel 45, 47
Casademunt i Arimany, Xavier 63, 122

Casanelles i Ibars, Joan 105
Casanovas i Maristany, Joan 63, 67, 68, 79, 99
Caselles i Verdaguer, Genís 111
Cassanyes, Tomàs 36
Castelló 24
Català i Bardie, Domènec 99, 103, 109, 111, 112
Cateura i Veí, Andreu 111
Cerezo i Hernàez, Pere 57, 63, 105, 122
Coll, Emili 93
Coll, Josep 93
Coll, Miquel 93
Coll, Salvador 93
Colom i Font, Albi 36
Colom i Font, Juli 12, 16, 18, 36, 37, 42, 44, 49, 70, 73, 75, 88, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 109
Comorera i Soler, Joan 101
Companys i Jover, Lluís 47, 65, 67, 71, 73, 82, 86, 87, 89, 91, 99, 101, 111, 113, 126, 129
Cordón, Luís 93
Coris, Joan 93
Corominas i Rabassa, Pau 49
Corominas, Joaquima 36
Coromines i Muntanya, Pere 67
Costa i Girbal, Josep 44, 49
Cruz 35
Cufí, Julià 93
Cuixart i Rosselló, Emili 70, 73, 93, 95, 101
Cuscó, Pere 93, 99
Dalmau i Pla, Laureà 63, 117
Dardalló i Altés, Joaquim 67
Dencàs i Puigdollers, Josep 67, 68, 81, 82, 91
Deulofeu 141
Deulofeu i Quintana, Ramir 44, 49, 69, 70, 73, 75, 77, 91, 96, 101, 102, 116
Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 51, 61
Dot i Arxer, Antoni 63, 65, 68, 79, 122, 274
Dunjó 96
Escalé, Josep 99
Esparragó 24
Estanyol i Planes, Pere 70, 73
Estelrich i Artigues, Joan 57
Esteve i Cateura, Joan 111
Esteve i Guau, Martí 105
Esteve, Joaquim 31, 36
Esteve, Miquel 91
Fabra i Poch, Pompeu 31, 145
Fàbrega i Pou, Josep 57, 63, 102, 105
Farràs, Domènec 36
Fayet i Gras, Elpidi 93, 135
Felip, Baldomer 93
Feliu i Pagès, Joaquim 130
Ferran 93
Ferran, Àngel 29
Ferrer i Bataller, Vicenç 21
Ferrer i Gironès, Francesc 19, 137, 139
Ferrer, Engràcia 141
Ferrer, Enric 121
Ferrer i Mascort, Josep 29
Ferrer, Llorenç 93
Ferrer, Loreto 54
Ferrer, Tomàs 138, 141
Fina i Bussot, Jaume 31, 44, 49, 70, 73, 75, 77, 91, 95, 101
Font i Salip, Joan 44, 49, 70, 73, 75, 93, 95, 101
Fontbernat i Verdaguer, Josep 53, 99, 274
Fontfreda, Dolors 35
Forcada i Salvador, Eric 19
Forgas, Martí 93
Forgas i Costal, Moisès 93, 99
Fort i Gibert, Joaquim 126
Franco Bahamonde, Francisco 11, 107
Frigola i Bofill, Maria 21, 129, 133
Frigola i Feliu, Teresa 21
Frigola i Mestre, Carme 54
Frigola, Josep 36
Fuentes, Josepa 54
Galés i Martínez, Manuel 67
Gallart i Girbal, Tomàs 103
Gallart i Mató, Gonçal 44, 49
Gallart, Tomàs 130
Ganiguer i Ros, Josep 25, 29, 31, 33, 35, 36, 37, 91
García 35
Gassol i Rovira, Ventura 56, 61, 67, 68, 82, 101
Gaya i Picon, Josep 58
Genís, Eusebi 91
Genover i Mató, Francesc 103
Genover i Vidal, Moisès 29, 61, 70, 73, 85, 93, 97, 103
Gil-Robles y Quiñones, José María 69, 83, 87
Ginesta, Joan 102, 122
Girbal i Jofra, Tomàs 49, 55, 66, 78, 80, 93
Girbau i Miquel, Josep 93, 135
Goded llopis, Manuel 107
Goicoechea i Mayayo, Justa 77
Gómez 35
González Oliveros, Wenceslao 134
Gou, Marina 55
Granés i Noguer, Joan 29
Granier-Barrera, Emili 99
Guasch, Jaume 141
Gubert, Hermini 93
Gubert, Lluís 93
Guilló, Josep 29, 41
Guinart i Castellà, Miquel 274
Guitart, Joan 29
Hitler, Adolf 73
Iranzo, Jordi 19
Irla i Bosch, Josep 51, 53, 59, 61, 62, 63, 66, 79, 81, 122, 129
Isern, Ernest 93
Isern, Leandre 93
Isgleas i Piarnau, Francesc 117
Jofre, Josep 102
Jordi de Portal, Josep Mateu de 21
Jordi i Cols, Martí 21
Jordi i Frigola, Joan 21, 23
Jordi i Frigola, Maria 21
Jordi i Frigola, Rosa 21
Jordi i Miquel, Joan 21
Jordi i Noguer, Martí 21, 59
Jordi i Trilla, Maria Rosa 15, 17, 23, 93, 129, 141, 280
Jordi i Vidal, Pancràs 15
Jordi, Cristòfol 21
Juanola i Boera, Albert 139, 141
Junqueras i Vies, Oriol 5, 13
Largo Caballero, Francisco 69
Laviña, Martí 36
Layret i Foix, Eduard 106, 107, 115, 117
Lenin 129
Lerroux García, Alejandro 69, 91

Muñoz Lizcano, Julián 127
Llenas, Josep 102
Llorens i Abelló, Joaquim 67
Lluhí i Vallescà, Joan 71, 101
López 35
Mach i Buch, Maria Àngels 19
Macià i Llussà, Francesc 41, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 71
Mairal, Josep 36, 141
Manich i Oliva, Josep Maria 91, 135
Marcó 67
Martí i Clarà, Josep 29, 70, 73, 93, 139, 141
Martí i Torrent, Pere 103
Mas 24
Mas, Joan Lluís 93, 95
Mascort i Ribot, Josep 105, 122, 125, 126, 129
Massoni i Esparragó, Manuel 103
Massot i Costa, Joan 93, 103
Mató i Bellver 91
Medir i Huerta, Lluís 141
Medir i Jofra, Lluís 29, 31, 33, 34, 36
Menut 130
Mestres i Albet, Pere 67, 101
Mias i Codina, Pere 68
Miquel 24
Miquel i Avellí, Joan 39, 83
Miquel i Bofill, Eduard 103
Mirandes, Enric 109
Miravitlles i Navarra, Jaume 65
Moix i Regàs, Josep 12
Mola Vidal, Emilio 107
Morató i Vigorós, Ernest 57, 139, 141
Morató, Joan 95
Morató, Lluïsa 35, 36
Morató, Màrius 36
Moreno, Leandre 95
Moreno, Llorenç 95
Morera i Ribas, Samuel 67
Moret i Angrada, Francesc 93, 135
Moret, Pere 36
Mucio, Miquel 26
Mulet i Planella, Frederic 67
Mundet i Paradeda, Miquel 44, 49
Muriscot i Cristina, Domènec 111
Nadal i Farreras, Joaquim 13
Negrín López, Juan 127
Nicolau 24
Nicolau d'Olwer, Lluís 41, 51, 59
Niell, Lluís 93
Nogueras i Seda, Consol 77
Oliva i Ayats, Amadeu 12, 93, 101, 102, 117, 119
Olivé, Dolors 141
Oliveres i Serra, Pere 103
Olvan 121
Ortiz 35
Padrós, Enric 29, 36, 141
Padrosa, Francesc 93
Pagès, Albert 138
Pagès, Joan 36
Palafox y Melci, José de 67
Palau, Pau 93
Pannon, Lluís 93
Pareras, Pere 93
Pareras, Xavier 19
Pei, Josep 102
Pey i Sardà, Pere 93, 103, 109, 135
Pi i Sunyer, Carles 61, 67, 113, 121
Pibernat i Viader, Emili 99
Piera i Pagès, Simó 67
Piferrer i Puig, Josep 11
Pinedo i Pérez, Carles 29, 31, 33, 35, 36
Pinós, Joan 93
Pla i Casadevall, Josep 29, 145
Pla i Bonet, Lluís 67
Plaja i Jubert, Xavier 103
Poch i Fina, Damià 135
Pons I 24
Portela Valladares, Manuel 99
Prat, Llorenç 93
Prats, Margarida 21
Presas, Ricard 93
Primo de Rivera y Orbaneja, Miguel 23, 63
Prunés i Sató, Lluís 79, 105
Puig d'Asprer, Josep 47, 57
Puig i Ollé, Jordi 19
Puig Pujades, Josep 57, 63, 67, 81, 85, 91, 102
Puig, Emili 93
Puignau, Lluís 93
Pujades i Roger, Joan 93, 103
Pujol 12
Quintana de Leon, Albert de 45, 53, 55, 57
Radresa, Domènec 93
Rahola i Llorens, Carles 43, 57, 129
Rahola i Escofet, Gaietà 99
Ramon, Adalmira 128, 129
Ramon, Josepa 128
Reig i Gay, Josep 135
Renom i Soler, Fidela 77
Ribot i Ponç, Albert 70, 73, 93, 101
Riell, Lluís 93
Riera i Vigues, Miquel 70, 73, 93, 101
Ríos Urruti, Fernando de los 51
Rodríguez i Joanola, Joan 23, 44, 49, 54, 70, 73, 75, 77, 78, 95, 97, 100, 101, 102, 110, 111
Roques i Simon, Guillem 93, 103
Rouret i Callol, Martí 67
Rovira i Vergés, Marta 5
Rovira i Virgili, Antoni 5, 41, 73, 145 274
Ruiz i Vilanova, Josep 70, 93, 101
Sabater i Burcet, Bonaventura 29
Sabater, Josep 93
Sagrera i Corominas, Josep 13, 17, 23, 25, 28, 29, 31, 41, 44, 45, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 97, 98, 103, 138, 141
Saliquet Zumeta, Andrés 134
Samper i Ibàñez, Ricard 87
Sanjaume 61
Sanjurjo Sacanell, José 83
Sans i Sicart, Joan 127, 128
Santaló i Parvorell, Miquel 47, 53, 57, 61, 66, 67, 79, 80, 99, 105, 117, 122
Sasiaín Brau, Fernando 85
Sauret i Garcia, Joan 67, 125
Saurí i Ros, Conxa 19
Selves i Carner, Joan 82
Serra, Joaquim 102
Simon, Miquel 138, 141
Solàs, Jesús 93
Soldevila i Zubiburu, Carles 145
Soler, Eudald 102
Soler i Bru, Joan Baptista 274
Sureda, Jaume 93
Tarradellas i Joan, Josep 71, 115
Tauler i Palomeras, Joan 67, 68
Teixidor, Miquel 95

Téllez Bravo, Paqui 19
Tormo, Àngel 93
Torres i Barberà, Humbert 274
Torres i Jonama, Josep 105
Trilla, Lluís 36
Trilla, Susanna 23, 129
Turró, Joaquim 141
Valldeoriola i Andreu, Pere 67
Ventosa i Roig, Joan 63, 93, 94
Ventura, Eliseu 93, 95
Vergés i Bussot, Arseni 36, 44, 49, 56, 70, 73, 75
Vergés i Vergés, Fermí 29, 36, 41, 53, 55, 78, 122, 127, 129, 139
Vidal, Guillem 36
Vidal i Mateu, Romuald 33, 35, 36
Vila i Xifra, Pere 102, 117
Viusa Camps, Josep 127
Vives, Víctor 91
Xargay i Oliva, Xavier 31
Xicoira 24
Xirau i Palau, Antoni 63, 65, 71, 122
Yarza i Planas, Nativitat 77

Martí Jordi i Frigola (Palafrugell, 1904 - Front de Manresa, 1939) fou des de ben jove una persona amb una gran inquietud i activitat cívica i cultural. Amb setze anys ja col·laborava a la premsa local, amb dinou era directiu d'un club esportiu, amb vint-i-tres impulsava una revista de teatre, amb vint-i-sis formava a les files de l'oposició a la Dictadura de Primo de Rivera...

Militant d'Esquerra Republicana, a partir de 1933 esdevé membre del Comitè Executiu Central i el 1934, amb trenta anys, és elegit alcalde de Palafrugell, en una època convulsa que el portarà a l'exili pels Fets d'Octubre d'aquell any.

El 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil fou nomenat comissari delegat de la Generalitat a Girona, càrrec que desenvolupà fins que la seva lleva fou cridada a files i s'incorporà a l'Exèrcit republicà com a comissari polític.

Malauradament, el gener de 1939, en els darrers dies del conflicte, un obús posà fi a una brillant vida de compromís cívic i polític per la justícia social i la llibertat nacional.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA

Olga Palahí i Jordi (Palafrugell, 1986)
Llicenciada en Economia per la Universitat Autònoma de Barcelona, amb un Màster Oficial en Economia per la Universitat de Barcelona, i amb el Màster de Professorat de Secundària en l'especialitat d'Economia per la Universidad Internacional de La Rioja.